

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 223, Παρασκευή 21 Ιανουαρίου 1983

Δρχ. 40

Κ. ΚΙΤΣΟΣ - Θ. ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΗΣ -
Π. ΡΥΛΜΟΝ:

ΚΚΕ: Παραλειπόμενα του
συνεδρίου

Η υποτίμηση της δραχμής

Οξύνεται η κρίση στον Τύπο

Ν.Δ: Αναπαλαίωση,
κατεδάφιση, τι;

Κεί η δραχμή, εδώ η δραχμή, να η μικρή δραχμίτσα..

**Κι αυτά τα βιβλία
θα προκαλέσουν πολλές συζητήσεις**

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΜΑΡΙ-ΟΝΤΙΑ ΦΑΡΖΙΕ ΒΙΑΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΒΑΣΩ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Γιατί υπάρχει ο βιασμός; Γιατί αυτό το σκοτάδι στο θέμα του βιασμού; Οι άντρες προσπαθούν να εξηγήσουν, να δικαιολογήσουν, ν' αρνηθούν ακόμη. Οι γυναίκες λένε πως δεν θέλουν πια να ζουν μέσα στο φόβο και πως αυτό που επιθυμούν ή δεν επιθυμούν πρέπει επιτέλους ν' ακουστεί, να αναγνωριστεί.

ΑΝΤΡΙΕΝ ΡΙΤΣ ΓΕΝΝΗΜΑ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΓΓΕΛΑ ΒΕΡΥΚΟΚΑΚΗ-ΑΡΤΕΜΗ

Μιά τεκμηριωμένη αναφορά στην εμπειρία της μητρότητας που ανοίγει ένα παράθυρο στο κόσμο της ευαισθησίας της γνώσης και του γυναικείου προβληματισμού.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ

**Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ & ΣΙΑ Ε.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
«ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»**

Σόλωνος 94, τηλ. 3600.398 - 3610.589

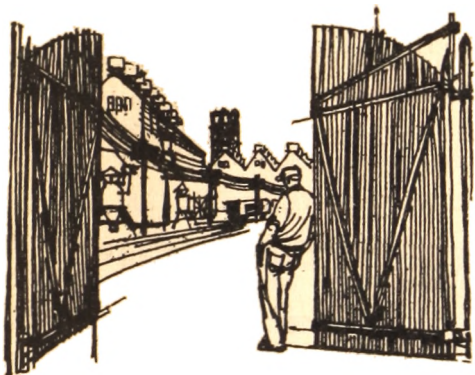

Περίοδος Β'
Χρόνος 10ος
Τεύχος 223

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΙ - ΘΕΣΕΙΣ	4
ΗΛ. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: Μικρά και εμπαθή σχόλια για το περιβάλλον.	6
Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ:	8
Ο Αυριανός Εθνικός Σοσιαλισμός.	9
ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΑΚΤΥΛΙΟΥ	10
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ: Ο Ευρωπαίος.	11

Κ. ΚΙΤΣΟΥ: Τέλος κακό, όλα κακά...	12
Θ. ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΗ:	
Υποτίμηση της δραχμής - Αφετηρία ή τέρμα μιας πορείας;	14
Π. ΛΙΝΑΡΔΟΥ - ΡΥΛΜΟΝ: Η πολιτική υποτίμησης της εργατικής δύναμης	16
ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ:	
Το σύνδρομο του «Έθνους».	18
— Τα παραλείπόμενα του 11ου Συνεδρίου του ΚΚΕ.	20
ΧΡ. ΚΑΡΑΝΙΚΑ: Χάνει η παραδοσιακή Δεξιά το παιχνίδι;	22
ΔΗΜ. ΔΕΛΗΟΛΑΝΗ: Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Ερυθραίας.	24
ΕΛΕΝΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΥ: Η γυναίκα στην κοινωνική ασφάλιση.	26
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΡΝΑΒΟΥ: Ανασυγκρότηση και πολεοδομική κριτική.	28
ΣΠ. ΚΑΒΟΥΝΙΔΗ:	
Παραμύθι του δρόμου.	31
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΙΟΡΗ:	
Δευτερολογία για το γλωσσικό.	32
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	40
ΑΝΔ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ: Για το 8ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής.	41
ΔΗΜ. ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗ: Συνέντευξη με τον Dalibor Vesely.	42
ΜΑΡΙΟΥ ΠΟΝΤΙΚΑ: Ο παιδισμός της θεατρικής μας ζωής.	46
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	49
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	50

Εξώφυλλο: Ν. ΣΙΔΕΡΗ

Στο επόμενο τεύχος
μια έρευνα για τις
Κοινωνικές Ασφαλίσεις

ΔΕΝ ΚΟΜΙΖΕΙ κανείς τίποτα καινούριο στις κοινωνικές επιστήμες, όταν διαπιστώνει πως ο τρόπος που μια κυβέρνηση παρουσιάζει τον εαυτό της είναι στην πραγματικότητα η εικόνα των σχέσεων εξουσίας που οικοδομεί. Εικόνα μάλιστα που δεν καταγράφει στατικά μια κατάσταση, αλλά εμπεδώνει τις σχέσεις εξουσίας στη σφαίρα της ιδεολογίας, όπως οι άλλες ενέργειές της εμπεδώνουν την εξουσία της στο πεδίο της πρακτικής ζωής.

Η ΣΧΕΤΙΚΗ παράδοση στον τόπο μας είναι απολύτως ενισχυτική των προηγούμενων διαπιστώσεων. Ο κ. Καραμανλής παλαιότερα, οι διάδοχοί του στη «ΝΔ» αργότερα, μεταχειρίστηκαν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως μονοδρόμους της κρατικής επιβολής. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ταυτίστηκαν με μια ορισμένη πολιτική παράταξη, εθίστηκαν στον αποκλεισμό ορισμένων πολιτιστικών αναζητήσεων, προσάρμοσαν το ύφος τους στην ευαισθησία και δεκτικότητα των πολιτικών επικυριάρχων τους.

ΑΝ ΛΟΙΠΟΝ αυτό είναι το κακό παρελθόν, κοινή βεβαιότητα ήταν επίσης, πως η άνοδος ενός σοσιαλιστικού κόμματος στην κυβέρνηση θα σήμαινε αυτόματα μια ριζική αλλαγή ποιότητας στην επικοινωνία των αρχόντων με τους πολίτες.

ΓΙΑΤΙ, υποτίθεται, ότι η νέα κυβέρνηση αλλάζει, ή φιλοδοξεί να αλλάξει τις ίδιες τις σχέσεις εξουσίας. Γιατί, αν δεν κάνουμε λάθος, σ' όποιο σοσιαλισμό κι αν πιστεύει κανείς, αποσκοπεί στην ολόπλευρη χειραφέτηση του ανθρώπου από κάθε καταναγκασμό, όχι μόνο οικονομικό, αλλά και πολιτικό, ιδεολογικό ή πολιτιστικό.

ΜΑΛΙΣΤΑ, η αλλαγή σ' αυτή την κατεύθυνση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και άμεση και εύκολη είναι, καθώς δεν συνεπάγεται άλλες προϋποθέσεις από την «πολιτική βούληση». Δεν είναι, ας πούμε, το οικονομικό κόστος που εμποδίζει έναν τηλεοπτικό διάλογο μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης. Φαίνεται, όμως, ότι ο κοινωνικός νόμος πως η εξουσία οργανώνει όλη τη ζωή στα μέτρα της, ισχύει και για την τωρινή κυβέρνηση και τα μαζικά μέσα ενημέρωσης που ελέγχει.

ΔΙΑΦΟΡΕΣ βέβαια από το προηγούμενο καθεστώς υπάρχουν —και αισθητές. Αλλά είναι διαφορές που δεν συγκροτούν τόσο μια ποιοτική τομή, όσο εμφανίζουν μια μεγαλύτερη ελαστικότητα και ευλυγισία σε ορισμένους τομείς. Διευρύνθηκε, λοιπόν, η θεματολογία, κατέπεσαν φραγμοί ως προς συνεργάτες, προσφέρθηκαν οικονομικές διευκολύνσεις και μέσα στις παραγωγές, τόσο στο ράδιο, όσο και στην τηλεόραση.

ΟΜΩΣ, στον αποφασιστικό τομέα των σχέσεων της κυβέρνησης με τους πολίτες, η αυταρχική παράδοση της «ΝΔ» ακολουθείται πιστά και από το ΠΑΣΟΚ. Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο είναι στην πραγματικότητα μονοκομματικά. Εμφανίζονται, βέβαια, κατά καιρούς ο κ. Αβέρωφ ή ο κ. Φλωράκης, ακούγονται ανακοινώσεις κομμάτων, αλλά το πρόβλημα δεν είναι εκεί: να παρουσιάζονται, δηλαδή, κατά καιρούς δίκην «τσόντας» οι άλλες πολιτικές δυνάμεις και οι απόψεις τους. Το πρόβλημα είναι τα μέσα ενημέρωσης να απομυστικοποιούν την ίδια την εξουσία. Να μετατρέπουν τους πολίτες σε ενεργά υποκείμενα της ζωής τους, παρέχοντας όλες τις δυνατότητες πρόσβασης στην πληροφόρηση και την αξιολόγησή της.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, όμως, στο σύνολό της, οι υπουργοί της ξεχωριστά, οι διευθύνοντες τα μέσα ενημέρωσης κατά τις ευθύνες τους, διατηρούν όλο το «τυπικό», —ίσως και την ουσία— των παλαιών σχέσεων μεταξύ αρχόντων και αρχομένων, το μονόλογο, την επιβλητική διάκριση της «υπευθύνου κυβερνήσεως» από την «υπόλοιπη» κοινωνία. Και δεν αποτελεί, φυσικά, βελτίωση από το παρελθόν, ότι οι «διάλογοι» (δηλαδή μονόλογοι) των υπουργών, δεν γίνονται πια μόνον ενώπιον δημοσιογράφων, όπως επί «ΝΔ», αλλά με τη συμμετοχή και «εκπροσώπων του κοινού»...

Η ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΙΚΗ συνέντευξη της Κυριακής, λοιπόν, μας θύμισε πόσο διαφορετικά θα μπορούσαν —και θα 'πρεπε να είναι— τα πράγματα. Μας θύμισε, πρόσθετα, πως η κύρια δύναμη του ΠΑΣΟΚ και του κ. Παπανδρέου προσωπικά ήταν η άμεση επαφή του με τον κόσμο, η έλλειψη φραγμών, μεσολαβήσεων και «επισημότητας» στις σχέσεις τους. Η απόσταση, λοιπόν, και ο μονόλογος της κυβέρνησης, αν υποτεθεί ότι ευνοούσε τη «ΝΔ», βλάπτει οπωσδήποτε το ΠΑΣΟΚ. Διότι το αποκόπτει από την κύρια —αν όχι μόνη— πηγή της δύναμής του, δηλαδή τη σχέση του με το λαό.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ, λοιπόν, του πρωθυπουργού με την κ. Ρεζάν ας μην καταγραφεί σαν η εξαίρεση των 437 ημερών της διακυβέρνησης της χώρας απ' το ΠΑΣΟΚ, αλλά ας γίνει ο κανόνας...

πολιτικό δεκαπενθημερο

Ποιος φορέας, λοιπόν, θα πραγματοποιήσει την Αλλαγή;

Η ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ συνέντευξη του πρωθυπουργού (στην Μ. Ρεζάν), είχε πολλά εντυπωσιακά στοιχεία. Και, φυσικά, όλοι ή σχεδόν όλοι, είπαν τον λόγο τους: Από τον συμπολιτευόμενο Τύπο —που επισήμανε, ιδιαίτερα, την «*αυστηρή προειδοποίηση του πρωθυπουργού στους βιομήχανους*» ή την προτροπή του προς τη νοικοκυρά και τον καταναλωτή, για να κατέβουν σε απεργία «*εναντίον των μεγάλων κερδοσκόπων*»... —μέχρι τις εφημερίδες της Δεξιάς, που έρριξαν το βάρος τους στη «*στενωπό*» —που θα κρατήσει ως το τέλος του Πενταετούς...— μέχρι τον πρόεδρο του ΚΟΔΗΣΟ, κ. Ι. Πεσμαζόγλου, που δήλωσε ότι η συνέντευξη «*εξέφρασε την μικροπολιτική του σήμερα και του χτες*» και ότι «*ο κ. Παπανδρέου ήταν σα να μιλούσε για κάποια άλλη χώρα, για κάποια άλλη κυβέρνηση*»...

ΩΣΤΟΣΟ, στο επίκεντρο της συνέντευξης παραμένει ένα ερώτημα που έθεσε ο ίδιος ο πρωθυπουργός. «*Η μεγάλη μάζα του ελληνικού λαού —είπε— έχει δεθεί με την Αλλαγή. Από κει και πέρα, το ερώτημα είναι ποιος είναι ο πολιτικός φορέας που θα την πραγματοποιήσει*». Και αμέσως παρακάτω: «*Έχουμε λόγο να ελπίζουμε ότι θα τα βγάλουμε πέρα. Αλλά σε κάθε περίπτωση, ο ελληνικός λαός θα παει μπροστά, είτε το κάνουμε, είτε όχι*».

Μια διατύπωση με πολλά ερωτήματα...

ΤΙ, ΑΚΡΙΒΩΣ, όμως, να υπαινίχθηκε ο πρωθυπουργός, με τη διατύπωση αυτή; Μήπως υποδηλώνει απαγκίστρωση από το γνωστό δόγμα, ότι το ΠΑΣΟΚ είναι «ο» (μοναδικός) φορέας της Αλλαγής; Μήπως διαβλέπει ένα μέτωπο ευρύτερων πολιτικών δυνάμεων, που θα μπορούσαν —αν αποτύχει το ΠΑΣΟΚ— ν' αντιμετωπίσουν, αποτελεσματικά, τα κρίσιμα εθνικά θέματα, αλλά και να πραγματοποιούν την Αλλαγή; Μήπως υπονοεί κάποια μελλοντική συμμαχία ΠΑΣΟΚ-ΚΚΕ, στη βάση των «*προδιαγραφών*» του ενδέκατου συνεδρίου; Μήπως, αντίθετα, πιστεύει ότι και μέσα στη Νέα Δημοκρατία, υπάρχουν δυνάμεις (Ράλλης, Μπούτος, κτλ.), που θα μπορέσουν να συνεργασθούν με τη σημερινή κυβέρνηση και να προωθήσουν μια «*ευπρεπή*» Αλλαγή; Ή, μήπως, τίποτε απ' όλα αυτά δεν συμβαίνει και το «*ερώτημα*» του κ. πρωθυπουργού —για το «*ποιος είναι ο φορέας*», κτλ.— ήταν απλώς ένα παιχνίδι λέξεων;

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ στα ερωτήματα αυτά, δεν είναι εύκολη —ίσως ούτε και για τα μέλη του σημερινού υπουργικού συμβουλίου... Βέβαιο, πάντως, είναι ότι από τη συνέντευξη έλειψαν οι θριαμβευτικοί τόνοι. Ο πρωθυπουργός έφθασε, μάλλον, να λέει τι πρέπει να γίνει, για ν' αποφευχθεί μια δεύτερη υποτίμηση της δραχμής.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ, και πολύ πέραν από τα οικονομικά —«*στενωπός*», πάγωμα των μισθών, συρρίκνωση του εργατικού εισοδήματος, αντιδράσεις και κινητοποιήσεις των εργαζομένων, κτλ.— βέβαιο είναι πως οι ελληνοαμερικανικές και ελληνοτουρκικές σχέσεις, βρίσκονται σε μια κρίσιμη καμπή. Τό-

σο κρίσιμη, ώστε η κυβέρνηση να υποβαθμίσει συνειδητά τις τελευταίες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από τα αεριωθούμενα της τουρκικής αεροπορίας, με τον υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, Α. Δροσογιάννη, να δηλώνει πως οι παραβιάσεις αυτές —στα πλαίσια της άσκησης «*Κολέβ-83*»— δεν ήταν «*εσκεμμένες*» και πως, όπως και αν έχει το πράγμα, ήταν παραβιάσεις «*περιορισμένης σημασίας*»...

ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΑ όσα —ελάχιστα— διαρρέουν από την πορεία των διαπραγματεύσεων για τις βάσεις, έρχονται να υποβάλλουν ότι οι διαπραγματεύσεις θα είναι, για την κυβέρνηση, μια σκληρή δοκιμασία, καθώς οι Αμερικανοί έχουν το δικό τους τρόπο για να «*υπενθυμίζουν*» ορισμένες δικές τους αξιώσεις. Οι πυκνές προσγειώσεις λ.χ. αμερικανικών αεροσκαφών στη Σούδα, δεν είχαν άλλη έννοια, παρά να υπογραμμίσουν στην ελληνική πλευρά, ότι η Σούδα π ρ έ π ε ι, οπωσδήποτε, να περιληφθεί στη νέα συμφωνία για τις βάσεις. Και η δήλωση Μπαρτόλομιου —αν αποδίδεται ορθά...— λίγο πριν από τα Χριστούγεννα, «*αν επιμένετε, μπορεί και να σας ανατρέψουμε*», ήθελε να καταστήσει σαφές ότι η αμερικανική πλευρά δεν δέχεται οποιαδήποτε έννοια ελληνικού ελέγχου στις βάσεις «*της*»!

Ο λόγος περί ανταλλαγμάτων

ΦΥΣΙΚΑ, υπάρχει πάντοτε και ο αντίλογος. Υπάρχουν εκείνοι που υποστηρίζουν ότι τα βασικά θέματα των διαπραγματεύσεων —χρονοδιάγραμμα, Σούδα, εθνικός έλεγχος— έχουν «*τακτοποιηθεί*» και ότι οι μεγάλες εκκρεμότητες αφορούν μόνο τα οικονομικά και στρατιωτικά «*ανταλλάγματα*». Η ελληνική πλευρά, επί παραδείγματι, επιμένει στην απόκτηση οπλισμού «*υψηλής τεχνολογίας*» —διάβαζε ιπτάμενα ραντάρ— και η αμερικανική λέει ΟΧΙ... Η ελληνική πλευρά ζητεί υψηλό ενοίκιο για τις βάσεις και η αμερικανική λέει πως πρέπει να το σκεφθεί, γιατί πρέπει να συναινέσει και το Κογκρέσο και γιατί —ακόμη— δεν πρέπει, χειρονομίες του είδους αυτού, ν' αποτελέσουν «*κακό προηγούμενο*»... Πάντως, φαίνεται πως οι επεγόμενοι για μια νέα ελληνοαμερικανική «*αμυντική*» συμφωνία, είναι, τώρα, οι Αμερικανοί (αυτό φάνηκε και από τη σπουδή του Ρ. Μπαρτόλομιου ν' αρχίσει ο νέος γύρος των διαπραγματεύσεων 24 ώρες νωρίτερα), ενώ —αντίθετα— η ελληνική πλευρά, και προσωπικά ο πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου —έχει την αίσθηση ότι, όσο παρατείνονται οι διαπραγματεύσεις, τόσο μεγαλύτερη ευχέρεια ελιγμών θα έχει και τόσο περισσότερο θ' *αναβάλλονται*— εφόσον υπάρχουν, πράγματι— οποιαδήποτε αμερικανικά σχέδια επιβουλής, με στόχο τη σημερινή κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

ΜΕΣΑ Σ' ΕΝΑ τέτοιο κλίμα όμως, είναι φυσικό οι κυβερνητικοί τόνοι να χαμηλώνουν. Και όσο και αν ορισμένοι υπουργοί (ακόμη και επιτελείς) υποστηρίζουν ότι η «*μάχη της Αλλαγής*» δεν πρέπει να δοθεί στο «*ολισθηρό έδαφος των βάσεων*» —που θα σήμαινε, σε τελική ανάλυση, αναμέτρηση με τους Αμερικανούς και, κατ' επέκταση με την Άγκυρα— υπάρχουν επίσης υ-

πουργοί που υποστηρίζουν το αντίθετο: Ότι, αν, δηλαδή, η νέα συμφωνία για τις βάσεις, είναι όμοια με τις συμφωνίες που υπέγραψαν ή είχαν ετοιμάσει οι κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας, τότε «θα έλθουν οι οπαδοί μας στη Βουλή, να μας διώξουν με τις πέτρες»!

ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ, συνεπώς —όχι, άσχετα, βέβαια, με τον μαζικισμό κάποιας ακατάσχετης προεκλογικής επαγγελίας— υπάρχουν. Και ο πρωθυπουργός —λένε— προσπαθεί να βρει ένα δρόμο μέσα από το μεγάλο «Ναι» και το μεγάλο «Όχι»...

ΜΕΣΑ σ' αυτό το κλίμα, που το επέτεινε η «προειδοποίηση» του Αμερικανού κόγκρεσμαν Κλ. Ζαμπλότσκι —«αν διώξετε τις αμερικανικές βάσεις, ο εξ ανατολών κίνδυνος θα διογκωθεί»...— η Δεξιά προσπάθησε να κινηθεί ανάλογα. Έτσι, την ίδια μέρα (την περασμένη Δευτέρα), που ο απογευματινός Τύπος δημοσίευε τη συνέντευξη Παπανδρέου, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος της Νέας Δημοκρατίας, κ. Κ. Μητσοτάκης δήλωνε πως το 1983 θα είναι, για το ΠΑΣΟΚ, το «μοιραίο έτος», πως «η φθορά της κυβέρνησης είναι ραγδαία και τείνει να γίνει ασυγκράτητη χιονοστιβάδα» και πως γι' αυτό, «θα πρέπει να βρεθούμε έτοιμοι όχι μόνο για την πλειοψηφία, αλλά και για επιτυχή διακυβέρνηση της χώρας».

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Μητσοτάκη στην «Απογευματινή», στεγάστηκε κάτω από θηριώδη οκτάστηλα, που έλεγαν: «Το ΠΑΣΟΚ πέφτει — Τό τέλος του '83 δεν θα βρει τον Ανδρέα στην εξουσία — Εκλογές έρχονται», κτλ. Ωστόσο, με τις «εξαγγελίες» Μητσοτάκη, δεν συμφωνούν πολλά από τα ηγετικά στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, μερικά από τα οποία, μάλιστα, παραδέχονται ότι, με αφορμή τη συνέντευξη, ο κοινοβουλευτικός τους εκπρόσωπος επιχείρησε, πρωτίστως, να «προωθήσει τη δική του σειρά διαδοχής στο κόμμα», μια και ο αρχηγός Ευ. Αβέρωφ μάλλον δεν πρόκειται να επανέλθει στην ενεργό αρχηγία... Άλλοι, πάλι, υποστηρίζουν ότι το «μήνυμα» της συνέντευξης ήταν, κυρίως, «μήνυμα προτροπής» προς τα ίδια τα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας, για να «αναδιοργανωθούν», «ανασυνταχθούν» και, προπαντός, ν' ανακτήσουν, με την ενεργοποίησή τους, κάτι από το χαμένο έδαφος. Εξ ου και η διαβεβαίωση ότι «οι εκλογές έρχονται».

Το ενδεχόμενο αιφνιδιαστικών εκλογών

ΚΑΙ ΒΕΒΑΙΑ η κυβέρνηση χαρακτηρίζει «κωμικό» κάθε δημοσίευμα περί επικείμενων εκλογών. Γι' αυτό, άλλωστε, λέει, δεν πρόκειται να καταθέσει το νέο εκλογικό νόμο πριν από το φθινόπωρο του 1984, «για να μη δημιουργηθεί προεκλογικό κλίμα...». Ωστόσο, ηγετικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ (ακόμα και επώνυμος υπουργός), δεν αποκλείουν, στις ιδιαίτερες συνομιλίες τους, την περίπτωση πρόωρων, αιφνιδιαστικών εκλογών, «αν η προσφυγή στις κάλπες κριθεί επιβεβλημένη». Το γιατί —και κάτω από ποια συγκυρία— μια τέτοια προσφυγή θα κρινόταν «επιβεβλημένη» (και, κατ' επέκταση, εξυπηρετική για το ΠΑΣΟΚ), δεν διευκρινίζεται. Όμως δεν λείπουν οι σχολιαστές εκείνοι που συνδυάζουν τη μη κατάθεση του εκλογικού νόμου —άρα τη διατήρηση του σημερινού εκλογικού συστήματος της ενισχυμένης αναλογικής— με την προοπτική αυτή των αιφνιδιαστικών εκλογών, ενώ άλλοι σχολιαστές επισημαίνουν ότι η κυβέρνηση θα προτιμούσε, ασφαλώς, να δώσει την εκλογική μάχη όχι στην περιοχή των κοινωνικοοικονομικών αιτημάτων και διεκδικήσεων, αλλά σε μια ανοικτή αντιπαράθεση με τη Δεξιά, σε θέματα όπως είναι η δημοκρατία, η ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος, οι σχέσεις με το ΝΑΤΟ, κτλ.

ΟΠΩΣ ΚΑΙ αν έχει το πράγμα, το 1983 διαγράφεται σαν «έτος κρίσιμης καμπής», και «σημαντικών εξελίξεων», από την πορεία των οποίων πολλά θα εξαρτηθούν.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΟΘΟΝΗ

ΤΡΙΜΗΝΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΘΕΩΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

Κυκλοφόρησε το τεύχος 12

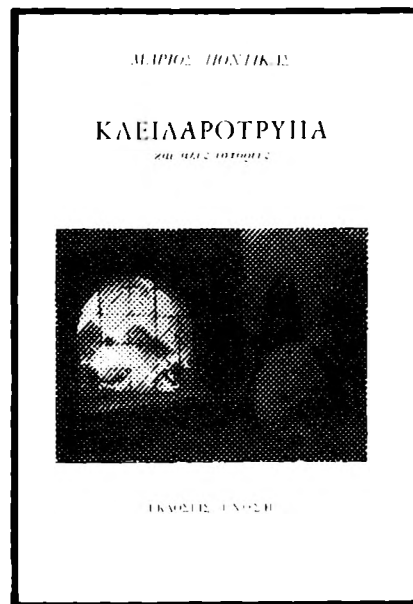
Φανή Αγγέλου: Ηλεκτρονική «αξιοκρατία» και λαϊκισμός • **Κύρα Αδάμ:** Σε νεοψυχροπολεμικό ρυθμό • **Άγγελος Ιωάννου:** Λιτότητα εδώ και τώρα • **Αντρέας Παππάς:** Τα Ι.Χ. δεν ξεχνούν, οργανώνονται νικούν • **Γιάννης Παπαμιχαήλ:** Η επιστημονική κενότητα του θρησκευτικού σοσιαλισμού • **Μαχμούτ Ρατζαβί:** Γιατί ο Χομεϊνί; • **Αστέρης Στάγκος:** Μία είναι η ΚΕΑΔΕΑ • **Δημήτρης Ψυχogiός:** Ο φετιχικός χαρακτήρας της επιστήμης και τα μυστικά του • **Ένας στρατιώτης:** Στρατός: «αλλαγή» και αλλαγές • **Συζήτηση:** Ηρωϊνή: ένας θάνατος κάθε πέντε μέρες.

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΠΑΣΟΚ

Σπύρος Ζακυνθινός: ΠΑΣΟΚ και σεξουαλικότητες • **Άγγελος Ιωάννου:** Οι επιλογές για τη βιομηχανία • **Θανάσης Καλόμαλος:** Σοσιαλισμός και λαϊκή συμμετοχή • **Δημήτρης Κωνσταντινίδης:** ΠΑΣΟΚ και Αριστερά • **Σταύρος Λυγερός:** Ένας χρόνος εξωτερικής πολιτικής • **Γιάννης Τούντας:** Ιστορικές ανησυχίες • **Δημήτρης Ψυχogiός:** Το ύφος μιας εξουσίας.

Το ΝΕΟ βιβλίο
του ΜΑΡΙΟΥ ΠΟΝΤΙΚΑ
ΚΛΕΙΔΑΡΟΤΡΥΠΑ
και άλλες ιστορίες
στις εκδόσεις ΓΝΩΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ,
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

Η ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ

Η κατάθεση πρότασης νόμου από το ΚΚΕ για την καθιέρωση της απλής αναλογικής επανέφερε και στη νέα Βουλή το θέμα του εκλογικού συστήματος. Το ίδιο και η σχετική διακήρυξη, που υπογράφουν γνωστές προσωπικότητες της Αριστεράς. Οι μέχρι τώρα κυβερνήσεις της Δεξιάς, με πρόσχημα την ανάγκη σχηματισμού ισχυρών κυβερνήσεων, επέλεγαν ως εκλογικό σύστημα πάντα μια μορφή ενισχυμένης αναλογικής. Αυτό αποτελούσε, άλλωστε, και μία από τις προϋποθέσεις διαιώνισης της πολιτικής εξουσίας των συντηρητικών κομμάτων.

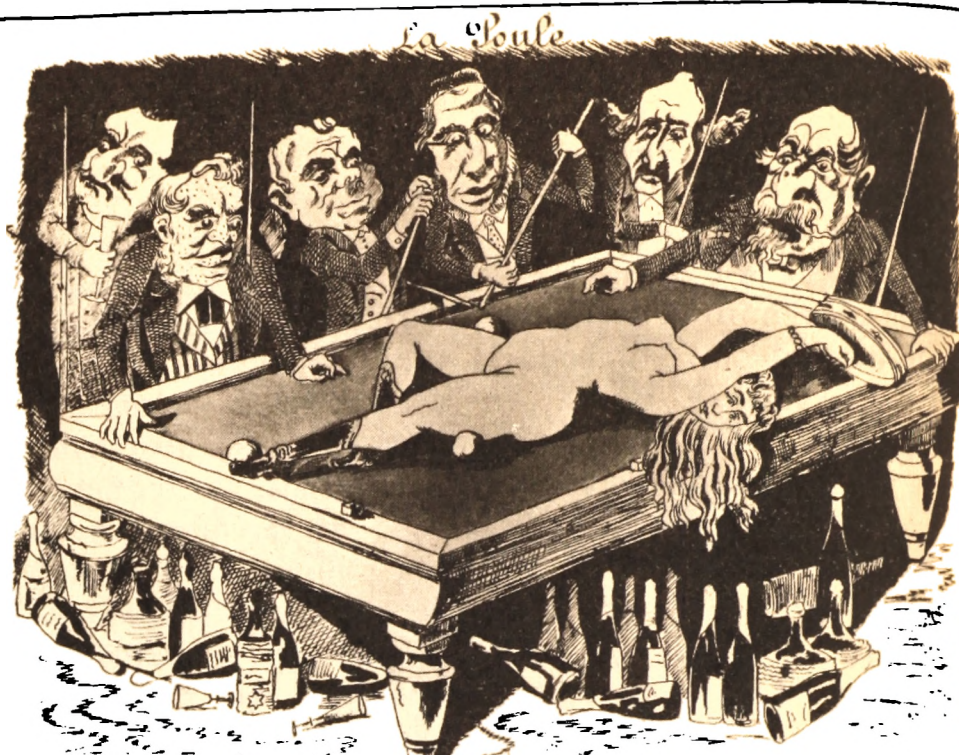
Η κυβέρνηση μέχρι τώρα δεν έχει πάρει επίσημα καμία θέση, ούτε και έχει εκφράσει την αντίθεσή της στην απλή αναλογική, την οποία το ΠΑΣΟΚ, ως Αντιπολίτευση, θεωρούσε το μόνο ενδεχόμενο εκλογικό σύστημα.

Η σιωπή, μέχρι τώρα, από κυβερνητικής πλευράς, αλλά και από το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, είναι φυσικό να προκαλεί ερωτηματικά και ανησυχίες για την τύχη της απλής αναλογικής. Και επειδή, όπως εύστοχα επισημάνθηκε και από άλλες πλευρές, η υπόθεση της απλής αναλογικής δεν είναι ούτε θέμα αντιπολιτευτικής κριτικής, ούτε υπόθεση μόνο των δύο μεγάλων κομμάτων, χρειάζεται η κυβέρνηση να διευκρινίσει τις απόψεις της έγκαιρα και με καθαρότητα. Γιατί έτσι στηρίζονται και προάγονται οι δημοκρατικοί θεσμοί, διευκολύνονται οι ομαλές πολιτικές εξελίξεις και διαμορφώνονται άλλες ποιοτικές σχέσεις κυβέρνησης και κομμάτων με το λαό από εκείνες, που καλλιεργούσε η Ν.Δ. και καταδίκασε το σημερινό κυβερνητικό κόμμα.

Είναι περιττό να τονισθεί ότι η υιοθέτηση της απλής και ανόθευτης αναλογικής πρέπει να αποτελέσει την τελική επιλογή της σημερινής Βουλής, για το εκλογικό σύστημα. Η αδικαιολόγητη καθυστέρηση της ψήφισης του νέου θεσμικού πλαισίου των εκλογών μόνο ερωτηματικά και βάσιμες ανησυχίες προκαλεί.

ΝΕΑ ΔΟΜΗ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ;

Μία τριμελής κυβερνητική επιτροπή, η οποία συστάθηκε πρόσφατα, ανέλαβε την «υψηλή εποπτεία» σε όλα τα κρατικά μέσα ενημέρωσης. Η τριμελής επιτροπή που αποτελείται από τους υφυπουργούς κ. Δ. Μαρούδα, Κ. Λαλιώτη και Γ. Καψή διευρύνθηκε με τη συμμετοχή των κ. Αντ. Λιβάνη, γεν. διευθυντή του πολιτικού Γραφείου του πρωθυπουργού, Αντ. Στρατή, ειδικού συμβούλου του πρωθυπουργού και τους επικεφαλής της ΕΡΤ 1 και ΕΡΤ 2 Γ. Ρωμαίο και Ν. Αλεξίου. Ένας από τους στόχους της επιτροπής, όπως έγραψε ο Τύπος, είναι η αλλαγή της «δομής στον το-

μέσα ενημέρωση», καθώς και η ενημέρωση της κοινής γνώμης τόσο για τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας στην παρούσα φάση μετασχηματισμού της, όσο και η «ακριβοδίκαιη» παρουσίαση των στόχων και του έργου της κυβέρνησεως.

Ουδείς αμφισβητεί το δικαίωμα και το καθήκον της σημερινής κυβέρνησης, και κάθε κυβέρνησης, να έχει και να διαμορφώνει απόψεις, θέσεις και συγκεκριμένη πολιτική για τα κρατικά μέσα ενημέρωσης. Όμως, εκτός από την τάση συγκεντρωτισμού που υποκρύπτει η απόφαση αυτή, δημιουργούνται ορισμένα ερωτήματα και τίθενται κάποια πολιτικά προβλήματα. Κατ' αρχήν, Ξέχασε η κυβέρνηση τις κατηγορίες κατά των κυβερνήσεων της ΝΔ, όταν το ΠΑΣΟΚ ήταν αντιπολίτευση, για «μονοκομματική χρήση» των κρατικών μέσων ενημέρωσης; Ξέχασε το αίτημα της δημοκρατικής αντιπολίτευσης, στο πρόσφατο παρελθόν, για «διακομματικό έλεγχο των κρατικών μέσων ενημέρωσης»;

Η μόνη απάντηση που μπορεί να δοθεί είναι η αρνητική. Αφού, όμως, δεν έχει ξεχάσει και γνωρίζει την τεράστια πολιτική σημασία των κρατικών μέσων ενημέρωσης και γι' αυτό σχηματίζει επιτροπή για την μελέτη και επεξεργασία προτάσεων και θέσεων για τα «κακώς συμβαίνοντα», με συμμετοχή μάλιστα και επιστημόνων της ομάδας «πολιτικής επικοινωνίας»· αφού γνωρίζει την σημασία τους για τους δημοκρατικούς θεσμούς και τον πλουραλισμό· γιατί κρατά αποκλειστικά και μόνο για τον εαυτό της, τη συνολική διαμόρφωση της πολιτικής, για τη «νέα δομή» των κρα-

ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ: Η ΣΙΩΠΗ ΕΙΝΑΙ ΧΡΥΣΟΣ

Σιγήν ιχθύος κράτησε ο «Ριζοσπάστης» σχετικά με το αποκαλυπτικό άρθρο που δημοσιεύσαμε στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ. Έτσι, η κατά τα άλλα λαλίστατη εφημερίδα του ΚΚΕ, που μας αφιέρωσε προ μηνών αρκετά σχόλια επειδή...την διαφημιζαμε δωρεάν από τις στήλες του ΑΝΤΙ, προσποιείται ότι δεν «ξέρει τίποτα» για την αποκαλυπτική καταγγελία της φραξιονιστικής δράσης της ομάδας Φαράκου, που πραγματοποίησε από τις στήλες μας ο τώως συντάκτης της Γ. Σαράφης.

Το μέγεθος της υποκριτικής σιωπής είναι ακόμα μεγαλύτερο, αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός ότι το ρεπορτάζ προκάλεσε αρκετές συζητήσεις μέσα στο ΚΚΕ.

Η καταγγελία του Γ. Σαράφη αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων στην ΚΟΒ του Ριζοσπάστη. Ανωτατο στέλεχος, βετεράνος

—σήμερα— του κόμματος, δήλωνε αγανακτισμένα ότι «έτσι που τα καταφέρατε— παγώνοντας δύο χρόνια την υπόθεση και αγνοώντας τις καταγγελίες του Γ. Σαράφη—βρείτε άκρη μόνοι σας».

Παραδεχόμαστε, πάντως, ότι το πρόβλημα είναι αρκετά δύσκολο. Γιατί η κομματικά άσπογη στάση του «αναμένοντος —επί 3 1/2 χρόνια— στο ακουστικό του» Γ. Σαράφη απαγορεύει την προσφυγή στη γνωστή μέθοδο της λάσπης. Απομένουν, λοιπόν, οι επιλογές είτε της διευκρίνισης της υπόθεσης και κατ' αυτόν τον τρόπο της αποκατάστασης του τώως συντάκτη του «Ριζού» και της ειλικρινούς «τοποθέτησης απέναντι στην εργατική τάξη και τον λαό» ή η σιωπή.

Η πρώτη, προϋποθέτει ευθύτητα, πολιτικό θάρρος και θέληση για εξάλειψη των όποιων απαράδεκτων φαινομένων εξακολουθούν να παρουσιάζονται στα εσωτερικά του ΚΚΕ.

Προς το παρόν φαίνεται ότι προκρίνεται η δεύτερη «λύση». Έστω κι αν αυτή ισοδυνα-

μει αφενός με τη μείωση του κύρους όχι μόνο ορισμένων προσώπων —που στο κάτω-κάτω έρχονται και παρέρχονται— και αφετέρου με την υποβάθμιση της αντίληψης για την κομματική ηθική.

ΑΥΡΙΑΝΗ: ΜΑ ΦΥΣΙΚΑ Η ΣΙΩΠΗ ΕΙΝΑΙ ΧΡΥΣΟΣ

Στην περίπτωση της «Αυριανής», το ρητό όχι μόνο τηρείται στο ακέραιο, αλλά συνδυάζεται με ένα χαζοχαρούμενο και φασιστοειδές λεονταρισμό.

Στην αρχή έγραψε, απαντώντας στο ρεπορτάζ μας, ότι ή θα μας μηνύσει ή θα μας... κάνει 800 οκάδες (δημοσιεύσαμε το σχετικό απόκομμα στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ). Λίγες μέρες μετά —στις 31 Δεκεμβρίου— αναρωτιόταν «γιατί αφού πέρασε τόσες μέρες δεν απαντάει (το ΑΝΤΙ) να μας πει πόσα πήρε από την ΠΕΣΙΝΕ», γνωρίζοντας καλά ότι το επόμενο τεύχος του ΑΝΤΙ στο οποίο θα έπρεπε να καταχωρηθεί μια τέτοια απάντηση, δεν είχε ακόμα εκδοθεί! Κι

τικών μέσων μαζικής ενημέρωσης;

Το πολιτικό πρόβλημα της ύπαρξης προϋποθέσεων για την εφαρμογή μιας διαφορετικής πολιτικής στα κρατικά μέσα ενημέρωσης εξακολουθεί να παραμένει ανοιχτό. Η κυβέρνηση ορθώς πράττει από τη μεριά της, όταν δημιουργεί μια επιτροπή για την μελέτη και επίλυση του προβλήματος. Τα κρατικά μέσα ενημέρωσης, όμως, δεν είναι ιδιοκτησία της κυβέρνησης, η οποία δεν πρέπει να είναι υπερήφανη ούτε για τον πλουραλισμό που κατέκτησαν επί «αλλαγής», ούτε για την ποιότητα τους, ούτε για τη συνεργασία, που υπάρχει μεταξύ των κομμάτων, και των μαζικών οργανώσεων για τη βελτίωσή τους.

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΜΠΛΟΚΕΣ...

Με ανησυχία γίνεται δεκτή η είδηση για την αντικανονική δανειοδότηση του βιομήχανου κ. Βογιατζή από το κεντρικό υποκατάστημα της Εθνικής Τράπεζας Θεσσαλονίκης. Θα θέλαμε να ελπίζουμε ότι τα σχετικά στοιχεία είναι διογκωμένα και αναληθή, φαίνεται όμως πως ο πυρήνας των γεγονότων παραμένει αναλλοίωτος.

Κατά την ειδησεογραφία, λοιπόν, ο κ. Βογιατζής, ιδιοκτήτης της «Σπορελαιουργίας Βορείου Ελλάδος», μέλος του Δ.Σ. της Εθνικής Τράπεζας και υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ στις προηγούμενες εκλογές, πήρε δάνειο από την Εθνική, με τις ίδιες ακριβώς διαδικασίες που το ΠΑΣΟΚ κατάγγειλε —και δίκαια— ως χαρακτηριστικές της φαιδρότητας και αφερεγγυότητας του τραπεζικού συστήματος επί «ΝΔ».

Έτσι, ενώ για δάνεια μεγάλου ύψους απαιτείται η έγκριση της κεντρικής υπηρεσίας για την παροχή τους, ο κ. Βογιατζής ζήτησε να του καταβληθούν αυθημερόν (!) 20.000.000. Ενώ στην αρχή η διεύθυνση αρνήθηκε, υποχρεώθηκε τελικά να τα καταβάλλει στον κ. Βογιατζή, που, μάλιστα, όταν τα ενθυλάκωσε, λέγεται ότι φώναξε στους υπαλλήλους: «Ας μη μου τα δίνετε και θα βλέπατε πού θα βρισκόσασταν αύριο».

Είμαστε βέβαιοι ότι ο κ. Βογιατζής, ή οι ομοφρονούντες του, θα μπορούσαν να επικαλεστούν πολλά: ότι η Αλλαγή θέλει «Ευλύγιστο τραπεζικό σύστημα», ότι το «κατεστημένο» των τραπεζών ήθελε να «σαμποτάρει» τον τίμιο σοσιαλιστή βιομήχανο, και επομένως εφαρμόστηκαν «ταχύρρυθμες διαδικασίες αλλαγής».

Αλλά επειδή θυμόμαστε ότι ο ίδιος ο κ. Βογιατζής εφαρμόσε ταχύρρυθμες διαδικασίες απαλλαγής των συνδικαλιστών στο εργοστάσιό του (απέλυσε το καλοκαίρι τον πρόεδρο του Σωματείου, μόλις αναγνωρίστηκε απ' το πρωτοδικείο), έχουμε κάποιες επιφυλάξεις, αν η τράπεζα προστάτευσε τον σοσιαλιστή βιομήχανο απ' το «κατεστημένο» της, ή έδρασε «κατεστημένα», για το νέο «κατεστημένο» της.

Καιρός για αλλαγές πράγματι, σε πρόσωπα οργανισμούς, Διοικήσεις, αλλά, κυρίως, σε νοοτροπίες και πρακτικές...

Η ΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΣΤΑ 18

Είναι πολύ πιθανό τη στιγμή που κυκλοφορεί το ΑΝΤΙ να έχουν ήδη γίνει οι επίσημες και οριστικές τοποθετήσεις του Υπ. Εθνικής Άμυνας για το θέμα της στράτευσης στα 18. Οι φήμες και οι πληροφορίες για το μέτρο δημιουργούν μια εικόνα σύγχυσης με την αντιφατικότητά τους, ενώ στις νεολαιιστικές οργανώσεις παρουσιάζονται έντονες ζυμώσεις, με τοποθετήσεις καταρχήν αρνητικές για το μέτρο.

Επειδή το θέμα είναι πράγματι σοβαρό και πολύπλευρα ενδιαφέρον, προχωρούμε σε κάποιες επισημάνσεις, χωρίς να γνωρίζουμε τι ακριβώς προετοιμάζει η Κυβέρνηση αλλά γνωρίζοντας οπωσδήποτε τι πρέπει να αποφύγει.

Θα 'πρεπε να αρχίσει κανείς τις συζητήσεις από την παραδοχή ότι η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες χώρες της Ευρώπης, που επιβάλλεται να διαθέτει ένα αξιόμαχο και ετοιμοπόλεμο στρατεύμα. Διότι η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει μια αφηρημένη απειλή, αλλά μια πολύ συγκεκριμένη αμφισβήτηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων.

Και είναι γεγονός, ότι το παρόν στρατολογικό καθεστώς δημιουργεί επικίνδυνα κενά στις μάχιμες δυνάμεις. Κενά, που αποτελούν και τον κυριότερο ανασταλτικό παράγοντα για οποιαδήποτε μείωση της θητείας.

Είναι ανάγκη λοιπόν να αναμορφωθεί ριζικά η στρατολογική νομοθεσία και να περιοριστούν οι ποικιλώνυμες απαλλαγές. Ούτε υπάρχει θέμα αρχής για την στράτευση στα 18 (αν υπάρχει, τότε γιατί αγωνιζόμαστε για την ψήφο στα 18, του «ώριμου νέου»;).

Αυτό που υπάρχει όμως, είναι το ερώτημα σε ποιον στρατό θα υπηρετούν οι νέοι πολίτες στα 18 ή στα 28 τους χρόνια. Σε έναν στρατό, ιδεολογικό και πολιτικό μηχανισμό εμπέδωσης της αστικής εξουσίας, ή σε ένα στρατεύμα που διασφαλίζει τα δημοκρατικά δικαιώματα και ελευθερίες του λαού υλοποιώντας τα πριν απ' όλα στους κόλπους του;

Σ' αυτό το ερώτημα η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν έχει δώσει μέχρι σήμερα τις κατάλληλες απαντήσεις. Με ενέργειες κορυφής και με κινήσεις δευτερευουσών εξυπηρετήσεων, έχει αποφύγει μέχρι σήμερα να προχωρήσει σε μια τομή στο θεσμικό καθεστώς του στρατού.

Έτσι όμως, όχι μόνο υπονομεύει την ίδια του τη θέση, αλλά κυρίως την ίδια τη μαχητική ικανότητα του στρατού, μια και η δομή του, η αντίληψή του, η διάταξή του, προσιδιάζουν περισσότερο στη λογική ενός στρατού δύναμης εσωτερικής καταστολής παρά πολεμικής μηχανής αποτροπής.

Για να αποδώσει λοιπόν οποιοδήποτε μέτρο στο στρατό, χρειάζεται πριν απ' όλα μια γενναία επέμβαση στη συνολική λειτουργία του. Και είναι για πρώτη φορά που η Κυβέρνηση δεν έχει κανένα λόγο αναστολής μια και ο εκδημοκρατισμός του στρατού και η μαχητική του ικανότητα πάνε χέρι-χέρι. Και αυτό το 'χει καταλάβει κυρίως το στρατευμένο κομμάτι του λαού, που πρώτα απ' όλους θα υποστηρίξει τις σχετικές κυβερνητικές πρωτοβουλίες.

Δεν υπάρχει λοιπόν, λόγος και καιρός για αναστολές...

ταν με την πρώτη, έκδοση μας στις 7 Ιανουαρίου απαντήσαμε, δίνοντας στη δημοσιότητα συντριπτικά στοιχεία όχι μόνο για την ΠΕΣΙ-NE, αλλά για τη χουντική πολιτεία του Ντ. Κουτσούμη, για το ποιόν των δικών μας συνεργατών και για τις άλλες κύριες ατασθαλίες της φασιστοφυλλάδας, η «Α» εποίησε την νήσσα.

Έτσι αποφασίσαμε να κλείσουμε — ευκαιρίας μη δοθείσης — το ζήτημα. Ας αναλάβουν τώρα οι αρμόδιοι Υπουργοί: των οικονομικών για τις φοροδιαφυγές, του Τύπου και της Εργασίας για τις παραβιάσεις του νόμου περί Τύπου, καθώς και της εργατικής νομοθεσίας για την αποκατάσταση των παράνομα απολυμένων εργαζόμενων της «Α», που συνεχίζουν την απεργία τους...

ΒΡΑΔΙΑΖΕΙ ΣΤΗΝ «ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ»

Εξελίξεις σημειώθηκαν τις τελευταίες με-

ρες στην «Μεσημβρινή». Όπως είναι γνωστό, η εφημερίδα εξαγοράσθηκε, εδώ και καιρό, από έναν όμιλο επιχειρηματιών, μεταξύ των οποίων φιγουράρει το όνομα των Βαρδινογιάννηδων.

Κάποιος από τους επιχειρηματίες αυτούς, ήταν η αφορμή για ορισμένους... ομηρικούς καυγάδες που, —όπως λέγεται— ξέσπασαν προ ημερών στην «Μ».

Οι σχετικές φήμες μιλούν για μία αιφνιδιαστική του επίσκεψη στα γραφεία της εφημερίδας, όπου άρχισε να ζητάει τον διευθυντή και να διατάζει... προσκλητήριο των συντακτών. Όταν κάποιοι του υπενθύμισαν ότι «άλλο εφημερίδα κι άλλο εργοστάσιο», απάντησε ότι «δεν βρίσκει καμιά διαφορά».

Στη συνέχεια εμφανίστηκε ο διευθυντής της «Μ» και οι δύο κλείστηκαν σε κάποιο γραφείο, αρχίζοντας μια συζήτηση που την «άκουγαν» μέχρι και οι... περαστικοί της Πανεπιστημίου.

Έγινε ακόμα γνωστό ότι ο κ. Λαμπρίας, υπέβαλλε την παραίτησή του, και τον ακολούθησαν αρκετά γνωστά στελέχη της εφημερίδας. Εν τω μεταξύ οι νέοι μέτοχοι αναζητούν τον νέο διευθυντή που θα συνεργασθεί με τον νέο πολιτικό «αρχισυντάκτη», ο οποίος φημίζεται για την τυφλή προσήλωση του στον Μητσοτάκη.

Αν ξεπεραστεί κι αυτή η εκκρεμότητα το μόνο που απομένει να αποσαφηνιστεί είναι το νέο εργοστασιακό καθεστώς της εφημερίδας...

ΠΑΡΑΙΤΕΙΤΑΙ Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΣ;

Φήμες, όμως, κυκλοφόρησαν για την παραιτηση και του διευθυντή μιας άλλης εφημερίδας: Πρόκειται για τον κ. Αλέκο Φιλιππούλο του «Έθνους». Ακριβέστερα, στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε να κάνουμε μόνο

Μικρά κι εμπαθή σχόλια του Η. Ευθυμιόπουλου ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΚΑΝΑΤΕ ΤΑ ΔΩΡΑ ΣΑΣ;

Οι εκ Περσίας μάγοι, κάτι ανάμεσα σε εμπορικούς αντιπροσώπους πράκτορες, και πρέσβεις διαυτοκρατορικών συμφερόντων, θεσμοποιούν, στο έτος μηδέν της χριστιανικής ιστορίας, έναν καθοριστικό συμβολισμό: Προσφέροντας δώρα στον νεογέννητο Μεσσία, εκδηλώνουν, πέρα από τη λανθάνουσα υποκρισία τους ή τις υστερόβουλες προθέσεις, τη διάθεσή τους να συνεργασθούν με το νέο καθεστώς, διαβλέποντας προφανώς την κοσμοϊστορική σημασία του γεγονότος. Όμως ο χρυσός, η σμύρνα και το λιβάνι, δεν έχουν μόνο αξία ιδεολογική. Αποτελούν ταυτόχρονα και μια υπενθύμιση, ή αν θέλετε μια επισήμανση, του ιδιαίτερου οικονομικού ρόλου που μπορούν να παίξουν οι αναντικατάστατες πηγές πρώτων υλών της Ανατολής στον μέχρι τότε γνωστό, αλλά με μετατοπιζόμενο κέντρο βάρους, κόσμο.

Στον σύγχρονο κόσμο, ο εθιμοτυπικός χαρακτήρας υπερίσχυσε και των συμβολισμών και των θρησκευτικών ανακλήσεων. Το δώρο συνεχίζει βέβαια να χαρακτηρίζει τις ιδιαίτερες στιγμές στις ανθρώπινες σχέσεις και να συνιστά έναν κώδικα κοινωνικής συμπεριφοράς. Αντανakλά όμως, και επιπλέον ενσωματώνει και προβάλλει, τα νέα πρότυπα της κατανάλωσης. Προωθεί τα πιο εξελιγμένα βιομηχανικά προϊόντα, σε φυσικό μέγεθος ή σε μινιατούρα, εξοικειώνει με τις τεχνολογίες αιχμής, εισάγει νέες συνήθειες. Η τιμή του καθορίζεται περισσότερο απ' την προστιθέμενη αξία, η μαγεία του εξασφαλίζεται από το design και το emballage. Η διαφήμιση βρίσκει ένα λαμπρό πεδίο δράσης (και τι κουτί!), η αγορά αναθερμαίνεται στο μέσον του χειμώνα, και η οικολογία κάνει τους λογαριασμούς της.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΤΗΤΑΣ

Κάθε τυποποιημένο προϊόν διαθέτει όπως είναι γνωστό, το περίβλημα και το περιεχόμενο. Σήμερα, το πρώτο άρχισε να υπερισχύει πάνω στο δεύτερο, η εντύπωση άρχισε να γίνεται σημαντικότερη από την ουσία, η αξία και η λειτουργία της χρήσης αντικαθίστανται από άχρηστες ιδιότητες, η εξυπηρέτηση της ανάγκης εξαργυρώνεται με την ικανοποίηση της οπτικής (ή άλλης αισθητικής) ηδονής. Η μετατόπιση αυτή, άρχισε φυσικά να παράγει και επιπτώσεις περιβαλλοντικές: Τα παραγόμενα είδη, ειδικά αυτά που προορίζονται για δώρα, έχουν εξαιρετικά περιορισμένη διάρκεια ζωής και υψηλό ενεργειακό κόστος. Απορροφούν τεράστιες ποσότητες πρώτων υλών, ενώ μπορούν να αποδώσουν ελάχιστες στο ρεζερβουάρ της ανακύκλωσης. Η κύρια αιτία θα πρέπει προφανώς να αναζητηθεί στον ιδιότυπο «ορ-

θολογισμό» της αγοράς: Οι επενδύσεις σε συστήματα, αλλά κυρίως σε μεθόδους οργάνωσης για την ανάκτηση των υλικών είναι αντιπαραγωγικές και ελάχιστα κερδοφόρες, ιδιαίτερα στις συνθήκες ανάπτυξης του ελληνικού ευκαιριακού καπιταλισμού με τον μεταποιητικό προσανατολισμό και την έλλειψη καθετοποίησης. Η δεύτερη αιτία σχετίζεται με την ποιότητα των προϊόντων: κλασικό παράδειγμα η υποκατάσταση μιας σειράς υλικών από πλαστικά, που είναι πρακτικά αδύνατο, ακόμα κι αν υπήρχε ο μηχανισμός, να ανακυκλωθούν. Άλλωστε κάτι τέτοιο δεν υπήρχε στις προθέσεις. Η εισαγωγή του πλαστικού, κυρίως στα υλικά συσκευασίας, χαρακτηρίζει την εποχή της προχειρότητας, την εποχή των ειδών μιας χρήσης και των «δοχείων» για πέταμα. Πέταμα ναι, αλλά που;

ΔΥΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η ανακύκλωση του γυαλιού στην Ελλάδα είναι υποτυπώδης. Εκτός από τις μπίρες, ορισμένα βιομηχανικά κρασιά και τα αναψυκτικά, τα υπόλοιπα μπουκάλια δεν επιστρέφονται. Το χρωματιστό επίσης γυαλί, από μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων είναι, λόγω των προσμίξεων που περιέχει ακατάλληλο για αναπαραγωγή. Έτσι η ελληνική υαλουργία αναγκάζεται να εισάγει ένα μεγάλο ποσοστό από τις ανάγκες της σε πρώτη ύλη με την μορφή θραυσμάτων γυαλιού, από το εξωτερικό! Για το 1981 η ποσότητα αυτή ξεπέρασε τους 2.000 τόνους.

Κάτι αντίστοιχο θα μπορούσε να προσθέσει κανείς και για το χαρτί του οποίου η κατανάλωση σε ποικιλίες πολυτελείας, αυξήθηκε κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια. Αυτό σημαίνει φυσικά μαζικές εισαγωγές, αφού η ελληνική παραγωγή είναι στοιχειώδης. Από ένα σύνολο 450.000 τόνων που έφτασε η κατανάλωση χαρτιού το 1981, οι 300.000 τόνοι περίπου αντιπροσωπεύουν εισαγωγές απ' το εξωτερικό με την μορφή έτοιμου χαρτιού, χαρτοπολτού ή αποκομμάτων και στοιχίσαν γύρω στα 13 δισεκατομμύρια δραχμές. Για την ίδια χρονιά η συλλογή των χαρτονιών από τις διάφορες αποθήκες απέφερε ένα σύνολο 116.000 τόνων (ποσοστό γύρω στο 25% της κατανάλωσης) τη στιγμή που ο μέσος όρος των προϊόντων της ανακύκλωσης στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες φτάνει το 50%. Για να συμπληρώσουμε τέλος τη στατιστική θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το χαρτί υγείας αντιπροσωπεύει ένα μεγάλο ποσοστό της κατανάλωσης και η ποσότητά του θα πρέπει σήμερα να φτάνει τους 100.000 τόνους.

Ειδικά επομένως για το χαρτί τα περιθώρια για ανακύκλωση είναι μεγάλα. Με μια προϋπόθεση (εκτός από τις δομικές): ότι θα δεχθεί ο νεοέλληνας να υποβιβάσει λίγο τα στάνταρτς του σε πρώτης ποιότητας χαρτί. Και με ένα σημαντικό κέρδος: μερικές δεκάδες χιλιάδες δέντρα λιγότερα το χρόνο στο βωμό της καταναλωτικής μας απληστίας.

με παραίτηση, αλλά με αποχώρηση από το «δημοσιογραφικό λειτουργήμα».

Για την εξέλιξη αυτή, υπεύθυνη πρέπει να θεωρηθεί η ίδια η κυβέρνηση, που ήταν η αιτία για να χάσει ο κ. Φιλιππόπουλος ένα «στοίχημα ζωής»: Συγκεκριμένα πριν ένα περίπου χρόνο ο διευθυντής του «Έθνους» έγραφε:

Η κ. Ελένη Βλάχου, εκδότρια της «Καθημερινής» έγραψε χτές στη στήλη της Μπερλίνας το εξής:

«ΣΤΟΙΧΗΜΑ;...

«Ότι δεν πρόκειται ούτε να ΣΥΝΤΑΧΘΕΙ, ούτε να κατατεθεί, ούτε να εφαρμοσθεί κανένας νέος ΝΟΜΟΣ περί Τύπου;»

Ποιός έχει διάθεση να το διακινδυνεύσει;»

Το διακινδυνεύουμε εμείς. Και προτείνουμε: αν δεν συνταχθεί νομοσχέδιο μέσα στο 1982 να παραιτηθούμε εμείς από κάθε δημοσιογραφική απασχόληση. Αν γίνει, τότε η κ. Ελένη Βλάχου να απαιτήσει από την Ένωση Ιδιοκτητών στην οποία ανήκει να επιβάλει στα μέλη της να περάσουν από δημοσιογραφική με-

τεκπαίδευση στη δημοσιογραφική σχολή που θα προβλέπει το νομοσχέδιο.

Α.Φ.

(«Έθνος» 4 Φεβρουαρίου 1982)

Το '82 πέρασε και σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, ακόμα και οι σκέψεις για τον νέο Νόμο περί Τύπου...μας άφησαν χρόνους.

Έτσι ο κ. Φιλιππόπουλος, που ακόμα και οι εχθροί του αναγνωρίζουν ότι κρατάει τον λόγο του («μπορεί να είναι ότι είναι, αλλά άμα πει κάτι...»), έχει ήδη υποβάλλει την παραίτησή του.

Λέγεται μάλιστα ότι στις προσπάθειες του κ. Μπόμπολα να τον μεταπείσει, απαντάει στεναχωρημένος: «Ή έχουμε λόγο ή δεν έχουμε»....

ΤΟ ΒΗΜΑ ΕΠΑΝΕΚΔΙΔΕΤΑΙ

Την επανέκδοση του Βήματος, σε νέο σχήμα tabloid (όπως το «Έθνος»), σχεδιάζει ο εκδότης κ. Λαμπράκης. Ήδη έχουν αρχίσει επαφές, προσλήψεις ή συμφωνίες με δημοσιογράφους.

Αδιευκρίνιστη παραμένει η πολιτική που θα ακολουθήσει η εφημερίδα κι αυτό φαίνεται να είναι το κυριότερο προς επίλυση πρόβλημα.

Υπάρχει εξάλλου το προηγούμενο της αφινιδαστικής διακοπής της καθημερινής έκδοσης, για την οποία ο εκδότης της επικαλέστηκε οικονομικούς λόγους. Πώς θα δικαιολογηθεί τώρα η επανέκδοση;

Πιθανώς με τη νέα ανανεωμένη θεματολογία και μορφή της εφημερίδας. Αυτό όμως φαίνεται ότι δεν φτάνει. Γιατί το «Β της Κυριακής», με τη σημερινή αδιευκρίνιστη χαλαρή πολιτική του, παρ' όλο που είναι πολυσέλιδο και περιλαμβάνει επίσης την Εβδομάδα, έχει πέσει αισθητά στις πωλήσεις.

Από την άλλη πλευρά, το παρελθόν του συγκροτήματος είναι τόσο βεβαρυμένο, ώστε να μην επιτρέπει τον συνδυασμό της νέας έκδοσης και με πολιτικές διαφοροποιήσεις. Μπλεγμένα πράγματα δηλαδή.

Αναμένεται ο σωτήρας που θα δώσει τη λύση...

...Ο ΕΝΩΜΕΝΟΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
Η ΕΡΓΑΤΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΙΝΗΘΕΙ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΩΝ ΚΑΤΑ
ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ...

ΝΑΙ ΚΑΤ' Η ΔΙΣΧΡΟΚΕΡΔΕΙΑ
ΚΑΤ' ΟΙ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΟΙ
ΚΑΤ' ΟΜΟΜΟΛΙΑΣ

ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΕΡΑ ΑΝΤΡΕΑ
ΗΡΘΕ Η ΨΡΑ

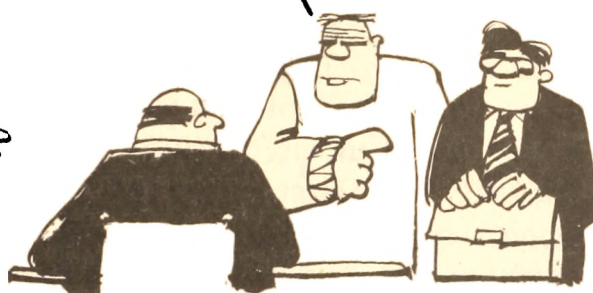

ΑΦΕΝΤΙΚΟ Ο ΕΚΦΡΗΤΗΣ
ΤΟΥ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ ΤΡΕΛΑΘΗΚΕ
ΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣΑΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΟΦΟΒΙΑΣ

ΦΩΝΑΣΤΕ ΤΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΜΕ
ΟΔΗΓΟ ΝΑ ΜΕ
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ

ΣΑΣ ΖΗΤΑΕΙ
Ο ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΥΡΙΟΣ ΜΑΡΟΥΔΑΣ

ΑΝΑΦΕΡΕ

ΟΙ ΥΓΕΙΣ
ΣΚΕΠΤΟΜΕΝΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ
ΕΙΜΑΣΤΕ ΜΑΖΙΣ
Η ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ
ΤΑ ΜΑΤ
Η ΑΥΡΙΑΝΗ

ΚΑΤ' Η ΑΠΕΡΓΙΑ
ΖΗΤ' Ο ΑΥΡΙΑΝΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ
ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

ΚΥΡΙΕ
Η ΤΑΞΙΣ
ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΑΘΗ

ΟΧΙ ΟΣΟ
ΖΕΙ
Ο ΤΡΕΛΟΣ
ΕΚΦΡΗΤΗΣ

ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΜΕ ΛΟΙΠΟΝ
ΠΟΙΟΣ ΥΠΟΝΟΜΕΥΕΙ
ΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ

ΑΙ'Ν
ΤΣΒΑΪ
ΤΡΑΪ

ΑΙ'Ν
ΤΣΒΑΪ
ΤΡΑΪ

ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Ο ΑΝΤΡΕΑΣ!!!

ΕΓΙΝΕ
ΚΑΠΟΙΑ
ΠΑΡΕΣΤΗΓΗ

ΕΓΩ ΖΗΤΗΣΑ
ΝΑ ΑΠΕΡΓΗΣΟΥΝ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ
ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΩΝ
ΚΑΙ ΟΧΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΦΙΛΟΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ

ΤΟΥ ΔΑΚΤΥΛΙΟΥ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ δικαιοσύνη. Η κυβέρνηση μελετά την πλήρη υπαγωγή των στρατιωτικών αδικημάτων στην τακτική δικαιοσύνη.

Η στρατιωτική δικαιοσύνη πρωτοεμφανίστηκε —λέγεται— στη χώρα μας την εποχή του Σόλωνα. Ειδικό τμήμα της Ηλιαίας —από «συστρατιώτες»— δικάζε «αστρατείες», «λιποταξίες» και «δειλίες».

Η στρατιωτική δικαιοσύνη γνώρισε δόξα στις περιόδους των διχασμών και των εμφυλίων πολέμων. Όπου διχασμός, τον βάθυνε. Όπου εμφύλιος, τον συντήρησε.

Η στρατιωτική δικαιοσύνη άστραψε και βρόντησε σαν «έκτακτο στρατοδικείο». «Έκτακτο στρατοδικείο», έμεινε να ονομάζεται —ύστερα από τα ματωμένα χρόνια της πρόσφατης, ιδιαίτερα, ελληνικής τραγωδίας— και κάθε συνοπτική και αυθαίρετη προδιαγραφή της ανθρώπινης μοίρας.

Διαχειρίστηκε —το «έκτακτο στρατοδικείο»— συνειδήσεις. Διαχειρίστηκε κορμιά. «Δέκα-δέκα την ημέρα κι εκατό την εβδομάδα». Με ένα «ναι» ή με ένα «όχι», τα έριχνε βορά στο σίδερο. Τα έριχνε βορά στα σίδηρα. Τα έριχνε βορά στις σιδερένιες τανάλιες των ιδεών της —ισόβιας— αυτομορφής.

Η συμμετοχή στο στρατοδικείο —έκτακτο ή διαρκές— ήταν εξάισιο εύσημο κοινωνικών φρονημάτων. Οι επιστρατευμένοι δικαστές πρόεδροί του, έκαναν κατόπιν λαμπρές καριέρες. Έφτασαν μέχρι την Προεδρία του Αρείου Πάγου. Οι στρατοδικές εκ του στρατεύματος, ακόμη λαμπρότερες. Έφτασαν μέχρι την Προεδρία της Χούντας.

Όταν ήρθε στα πράγματα η Χούντα, η πελατεία των στρατοδικείων έγινε... πλουραλιστική. Με την αντικομμουνιστική νομοθεσία κάθισαν στο σκαμνί και ο κομμουνισμός —με όλες τις ποικιλίες του— μα και όλες οι άλλες τρέχουσες ιδεολογίες και πολιτικές πρακτικές. Οι καινούριοι πελάτες ξαφνιάζονταν. Οι καινούριοι πελάτες δεν μπορούσαν να το πιστέψουν.

Τέλος πάντων. Ποια σχέση μπορεί να έχει η στρατιωτική δικαιοσύνη με την δικαιοσύνη; Το είπε, νομίζω, ο Κλεμανσώ:

— Την ίδια σχέση που έχει μια στρατιωτική μπάντα με μια συμφωνική

ορχήστρα...

ΕΘΝΙΚΗ Αντίσταση. Σαράντα χρόνια χρειάστηκε η πολιτεία για να αναγνωρίσει την ΕΑΜική αντίσταση. Ποιοι —στο διάστημα αυτό— αντιπροσώπευαν την αντίσταση; Ποιοι εμφανίζονταν κάθε χρόνο στις τελετές και κάθε μήνα στα ταμεία; Είναι αρκετά γνωστές δύο κατηγορίες. Οι πραγματικοί αγωνιστές των μη ΕΑΜικών οργανώσεων και οι τάχστες αγωνιστές ταγματασφαλίτες, οι μεταδεκεμβριανοί, μέχρι την εποχή της χούντας και από την χούντα και μετά άπαντες οι ταγματασφαλίτες ανεξαιρέτως. Μια τρίτη κατηγορία είναι λιγότερο γνωστή, αλλά περισσότερο ενδιαφέρουσα. Οι φουκαράδες συνέλληνες που βέβαια δεν πρόδωσαν, αλλά ούτε κι αγωνίστηκαν. Έγιναν αντιστασιακοί μετά την υποχώρηση των Γερμανών, όπως κάποιοι άλλοι στις μέρες μας έγιναν ήρωες με την κατάρρευση της χούντας. Η πολιτεία τους αναγνώριζε, χωρίς μεγάλη δυσκολία, ό,τι της σέρβιραν σαν πατριωτική πράξη. Η πολιτεία βρίσκονταν στην ανάγκη να αποκτήσει, πάση θυσία, εγκεκριμένους αγωνιστές... —Τον βλέπης αυτόν— μου είπε, πριν μερικές βδομάδες, φίλος, στα γραφεία μεγάλου οργανισμού— τον βλέπεις; Παίρνει επίδομα αγωνιστή της Εθνικής Αντιστάσεως. Ξέρεις ποια αντιστασιακή πράξη παρουσίασε; Μια συζήτηση που έκανε μια μέρα με τον παπά του χωριού κι άλλον ένα συγχωριανό στο καμpanariό της εκκλησίας. Μια συζήτηση, χωρίς καμιά απολύτως συνέχεια. Όμως...

ΔΙΑΒΑΖΩ στο τεύχος του περιοδικού «Διαβάζω» —το αφιερωμένο στην «Αντίσταση και Λογοτεχνία»— το κείμενο του κ. Γιώργου Βελουδή με τίτλο: «Η ελληνική λογοτεχνία στην Αντίσταση». Διαβάζω με ιδιαίτερη προσοχή την άποψη του συγγραφέα ότι:

«... ήδη στους νεώτερους ποιητές, που είχαν εν μέρει μαθητέψει κοντά στο Ρίτσο, γίνεται για πρώτη φορά αισθητή η πρόγευση της επικείμενης ήττας (Μανόλης Αναγνωστάκης, «Εποχές, 3», 1951. Άρης Αλεξάνδρου, «Άγωνα Γραμμή», 1952. Κώστας Κουλουφάκος, Τίτος Πατρίκιος, κ.ά.), που θα μετατραπεί, μετά την απελευθέρωσή τους απ' το στρατόπεδο, με την βοήθεια της επαγγελματικής τους «αποκατάστασης» και της βαθμιαίας ενσωμάτωσής τους στο κοινωνικό

σύστημα που είχαν πολεμήσει στα νιάτα τους σε μια αθεράπευτη απαισιοδοξία και μια μαζοχιστική αυτοκαταδίκη — αυτό ακριβώς που στις αρχές της δεκαετίας 1960-1970 θα χαρακτηριστεί ως ποίηση της ήττας».

Αισθάνομαι την ανάγκη να προσφύγω στον ψυχαναλυτικό μου σύμβουλο, ο οποίος φρονεί σχετικά τα εξής:

«Δεν γνωρίζω τον κ. Βελουδή. Αλλά είναι προφανές ότι ο κ. Βελουδής δεν πολέμησε στα νιάτα του το κοινωνικό σύστημα. Δεν κλείστηκε σε στρατόπεδο και επομένως δεν απελευθερώθηκε ώστε να μπορεί να καμαρώνει για το εξιτήριο του και τώρα υπεραναπληρώνει αυτές του τις μειονεξίες σαν αήττητος, αισιόδοξος και σαδιστής στον ρόλο του δικαστή και τιμητή των ηττημένων, απαισιοδόξων και μαζοχιστών —άλλοτε έγκλειστων στα στρατόπεδα ποιητών— στις ασφαλείς για όλους μας ημέρες μετά το 1974».

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΑ.

Αναμένονται —λέει— καλύτερες μέρες. Αναμένονται —λέει— καινούρια λεωφορεία. Αρκεί να μην μας ξαναλαχταρήσουν τα τρόλεϊ. Θυμάμαι την τελευταία απεργία των τρόλεϊ. Εκατό άνθρωποι να περιμένουν το μεσημέρι στη στάση μπροστά στην Ακαδημία. Μια γυναίκα στα όρια πρώτης και δεύτερης νιότης μοίραζε — χωρίς να το θέλει και χωρίς να το θέλω — τις εκμυστηρεύσεις της ανάμεσα στ' αυτιά της φίλης της και στα δικά μου:

— Δεν ξέρω τι να κάνω. Πες μου σε παρακαλώ τι να κάνω. Να μείνω έγκυος; Να γραφτώ στην κλαδική; Ή να αρχίσω μαθήματα οδήγησης;

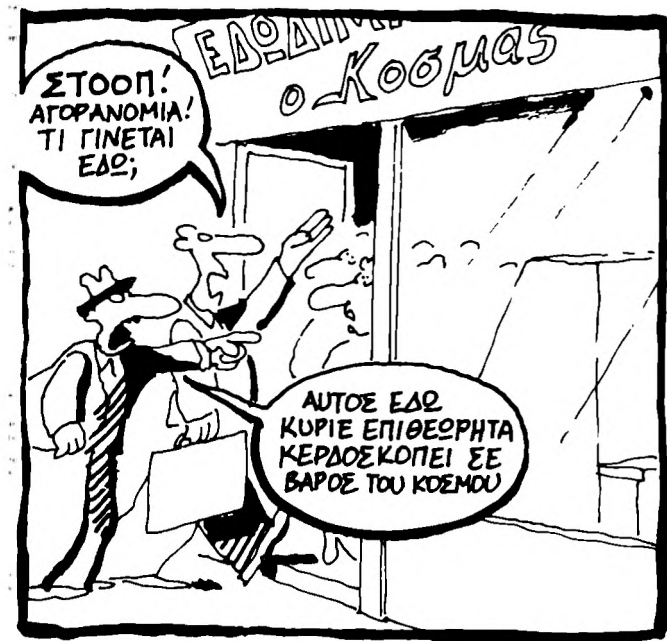
«ΕΘΝΟΣ». Η αναστάτωση στην εφημερίδα άρχισε όταν δύο μπράβοι της εργοδοσίας πήγαν να βγάλουν με την πασίγνωστη μέθοδο «καροτσάκι» έναν «ανεπιθύμητο» λιθογράφο. Μπήκε ανάμεσα ο δημοσιογράφος Φιλίππας, ρίχτηκαν και στο Φιλίππακη κτλ., κτλ. Κάποιος είχε την αφέλεια σε κείνη την ώρα της ανάφλεξης να ρωτήσει τους δύο μπράβους:

- Εσείς ποιοί είσαστε;
- Είμαστε υπάλληλοι του κ. Μπόμπολα.
- Ποια είναι η δουλειά σας;
- Αυτή που βλέπετε...

δακτυλιδόστομος

Ο ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ

18.1.83
ΤΟ Δ. ΝΕΟ

Τέλος κακό, όλα κακά...

του Κ. Κίτσου

Είναι λάθος να υποστηρίζεται ότι η υποτίμηση της δραχμής, όπως έγινε, ήταν ένα «αναγκαίο κακό». Είναι λάθος να υποστηρίζεται ότι, αν η υποτίμηση γινόταν το Γενάρη του 1982, το «κακό» θα ήταν πολύ μικρότερο. Είναι ένα τρίτο λάθος να μνημονεύονται άλλα προηγούμενα υποτίμησης των νομισμάτων χωρών-μελών της ΕΟΚ, για να επιχειρηματολογηθεί η «οικονομολογική ορθοδοξία» και του δικού μας μέτρου. Αυτά τα «λάθη» εκτίμησης της κυβερνητικής απόφασης, είναι βέβαιο πως δε θα γίνονταν αν την υποτίμηση την είχε κάνει μια κυβέρνηση της Δεξιάς. Θα επιστράτευονταν τότε, από τους «προοδευτικούς» σχολιαστές και τον «προοδευτικό» Τύπο, όλων των ειδών οι κατηγορίες για να καταδικαστεί το μέτρο. Η παρατήρηση γίνεται, όχι για να επικριθεί με πολιτικά επιχειρήματα ο χειρισμός της κυβέρνησης του κ. Παπανδρέου. Αλλά για να επισημανθεί η επικίνδυνη αρνητικότητα του φαινομένου, να παραμερίζεται η υποχρέωση οικονομολογικής εκτίμησης ενός οικονομικού μέτρου, με... πολιτικά επιχειρήματα. Η αδράνεια της οικονομικής σκέψης με τις εντολές της πολιτικής σκοπιμότητας, ούτε την οικονομία βοηθάει, ούτε για την μακροήμερευση της πολιτικής εξουσίας, που μ' αυτό τον τρόπο προστατεύει την οικονομική της πολιτική, εργάζεται.

Η προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος των ελληνικών εξαγωγών ή της προστασίας της εγχώριας παραγωγής με παρόμοια μέτρα, θυμίζει τη λογική που επιδιώκει την αντιμετώπιση του κυκλοφοριακού στο κέντρο της πρωτεύουσας ή τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, με την... απαγόρευση κυκλοφορίας των αυτοκινήτων. Δεν καταβάλλεται, δηλαδή, προσπάθεια για την εξουδετέρωση των ανεπιθύμητων συνεπειών από την κυκλοφορία των αυτοκινήτων. Αλλά για το διωγμό του αυτοκινήτου, ώστε να μη δημιουργούνται οι ανεπιθύμητες συνέπειες από την ύπαρξή του. Στις εξαγωγές και στην παραγωγή, δεν προστατεύεται η εθνική οικονομία και το εισόδημα των εργαζομένων με την καταπολέμηση των αιτιών που προκαλούν μείωση της παραγωγής και των εξαγωγών. Αλλά, με τη συμπίεση της καταναλωτικής ικανότητας των ελληνικών οικογενειών, επιδιώκεται η αύξηση της παραγωγής και των εξαγωγών! Αν αυτό είναι οικονομική πολιτική προς την ορθή κατεύθυνση τότε η υποτίμηση της «Κυριακής της θλίψης», της 9/1/83, δεν ήταν «αναγκαίο κακό» ήταν «απροσδόκητο αγαθό»!

Γίνεται αναφορά στα προηγούμενα της Γαλλίας και της Σουηδίας για τη υποτίμηση του νομίσματός τους, ώστε να υποστηριχθεί, όχι μόνον ότι η υποτίμηση δεν είναι μέτρο εχθρικό προς τα γενικότερα

της Σόνιας Μητραλιά

συμφέροντα μιας εθνικής οικονομίας, αλλά ότι είναι και υπέρ των συμφερόντων των εργαζομένων αφού παίρνεται από σοσιαλιστικές κυβερνήσεις.

Και σε ό,τι αφορά τη Γαλλία, οι υποτιμήσεις του γαλλικού φράγκου που έγιναν από την κυβέρνηση του κ. Μιττεράν (3% τον Οκτώβριο του 1981 και 4,75% στις 12 Ιουνίου 1982) οφείλονταν στη «φυγή» κεφαλαίων από το γαλλικό νόμισμα, εξαιτίας της δυσπιστίας των κεφαλαιούχων προς τη σοσιαλ-κομμουνιστική κυβέρνηση. Στην περίπτωση της Σουηδίας, οι υποτιμήσεις της κορώνας επιβλήθηκαν από την επιδίωξη μεταφοράς στο υποτιμημένο νόμισμα των δυνατοτήτων εξαγωγικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων που, προηγούμενα, στηρίζονταν με επιδοτήσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό. Για να μην υποστούν, όμως, οι εργαζόμενοι τις συνέπειες της υποτίμησης, μειώθηκε και κατά δύο μονάδες το ποσοστό του «φόρου προστιθέμενης αξίας», που είναι το αντίστοιχο των δικών μας έμμεσων φορολογιών κάθε μορφής (φόροι, χαρτόσημα κτλ.). Στην Ιταλία, επίσης, η υποτίμηση της λιρέττας κατά 3% το 1981, δεν έγινε για να παρακαμφθεί ο πληθωρισμός που ήταν ίδιου, περίπου, ύψους με τον δικό μας. Αλλά σαν αποκατάσταση νομισματικής ισορροπίας, ύστερα από την υποτίμηση του γαλλικού φράγκου και την ανατίμηση του γερμανικού μάρκου και του ολλανδικού φιορινίου μέσα στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα. Δεν αποτελούν, άρα, εύκολα συγκρίσιμες περιπτώσεις οι υποτιμήσεις των νομισμάτων εκείνων των χωρών και η δική μας.

Η υποτίμηση της δραχμής, αν αναζητεί ανάλογο προηγούμενο, μόνο στην περίπτωση της τουρκικής λίρας μπορεί να το βρεί. Όπου, και κει, η υπονόμευση, από το ίδιο το κράτος, της διάθεσης για παραγωγική δραστηριότητα των πολιτών, σαν μοναδική λύση αντιστάθμισής της, βρήκε την υποτίμηση του νομίσματος, δηλαδή, την επιδείνωση του επιπέδου ζωής των

εργαζομένων. Γιατί δεν πρέπει να λησμονιέται, ότι, η υποτίμηση ενός εθνικού νομίσματος, στην πραγματικότητα σημαίνει μεταφορά ποσοστού από την αμοιβή εργασίας των απασχολούμενων σ' αυτή τη χώρα, σε τρίτες οικονομίες. Με το υπερτιμημένο νόμισμά του, ο τρίτος, μπορεί να αγοράζει προϊόντα που απαιτούν περισσότερο χρόνο εργασίας για την παραγωγή τους, από όσα αγόραζε προηγούμενα.

Οι μεταβολές των νομισματικών ισοτιμιών του δικού μας τύπου, μπορεί να είναι επιθυμητές και από τις εξαγωγικές βιομηχανίες, αλλά, είναι βέβαιο, πως δεν υπηρετούν, τελικά, ούτε την παραγωγή, ούτε την αμοιβή της εργασίας. Ο μόνος που βγαίνει κερδισμένος από παρόμοιες υποτιμήσεις, είναι το ρευστό ή το εύκολα ρευστοποιήσιμο κεφάλαιο! Όσοι είχαν —και δεν είναι λίγοι, ούτε λίγες οι καταθέσεις τους— στο εξωτερικό ή σε συνάλλαγμα σε ελληνικές Τράπεζες, τις είδαν, από τη μια στιγμή στην άλλη, να αυξάνουν την ανταλλακτική τους αξία σε δραχμές, κατά 15,5%. Το ίδιο και κείνοι που είχαν αποθέματα εμπορευμάτων, που η αξία τους θα αναπροσαρμοστεί, αναγκαστικά, κατά το ποσοστό της νομισματικής υποτίμησης.

Ίσως, η κυβέρνηση, να υπολόγιζε, ότι, αυτά τα κεφάλαια σε ξένο νόμισμα, θα έσπευδαν να «εισαχθούν» και δραχμοποιηθούν, για να κερδίσουν την υπερτίμησή τους. Που σήμαινε, ότι, θα δημιουργιόνταν, ίσως, αύξηση του ρευστού που κυκλοφορεί αλλά, τουλάχιστον, θα μάζευε και η Τράπεζα της Ελλάδας ένα σημαντικό μέρος του συναλλάγματος που λάθρα διέφυγε στο εξωτερικό. Φαίνεται, πως, ούτε αυτές οι ελπίδες θα δικαιωθούν. Έχει αρχίσει ήδη η φημολογία μιας καινούριας υποτίμησης, που «αναπόφευκτα θα συμβεί» και που κάνει τους ευφυείς «αποταμιευτές» να μη βιάζονται να επαναπατρίσουν τα διαθέσιμά τους.

Η κάλυψη, με την υποτίμηση, της διαφοράς που είχε δημιουργηθεί εξαιτίας του ταχύτερου δικού μας πληθωρισμού σε σχέση μ' αυτόν των ευρωπαϊκών χωρών στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων, δεν πρόκειται να αντέξει για πολύ. Πολύ γρήγορα, τα ελληνικά προϊόντα, βιομηχανικά και αγροτικά, θα ξαναχάσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Για δυο λόγους. Πρώτο, γιατί ο πληθωρισμός, που προβλέπεται σε 18-19% για το '83, θα εξουδετερώσει από τους πρώτους κιόλας μήνες το πλεονέκτημα της υποτίμησης, αφήνοντας, από κει και ύστερα, να ξαναδράσουν εναντίον των εξαγωγών, άρα και της παραγωγής, οι αρνητικοί παράγοντες που δρούσαν πριν και έκαναν «αναγκαία» την υποτίμηση. Και θα εξουδετερωθεί

σύντομα το πλεονέκτημα της υποτίμησης, γιατί αυτή η υποτίμηση θα περάσει αμέσως στις εσωτερικές τιμές, και στο κόστος παραγωγής. Με τη μέθοδο της «έρπουσας» υποτίμησης, το τελικό ύψος της διαμορφωνόταν ως το τέλος του χρόνου, άρα, με τον ίδιο ρυθμό επιδείνωσης τον εσωτερικό πληθωρισμό. Κατά κάποιο τρόπο, δηλαδή, εξουδετέρωνε τις ιδιες της τις συνέπειες στο κόστος παραγωγής των εγχώριων προϊόντων.

Ο δεύτερος λόγος που θα επηρεάσει αρνητικά την εξαγωγιμότητα των προϊόντων μας, θα είναι η μείωση της απορροφητικότητας της εσωτερικής αγοράς. Είναι γνωστό, ότι, οι τιμές των διαφόρων προϊόντων της βιομηχανικής ή της αγροτικής παραγωγής που πουλιούνται στην εσωτερική αγορά είναι πάντοτε ψηλότερες από τις τιμές, στις οποίες τα ίδια προϊόντα πουλιούνται στις αγορές του εξωτερικού. Και λέμε «όμοια» και όχι «ίδια», γιατί η ποιότητα των προϊόντων και των δύο τομέων της παραγωγής πού κατευθύνονται στις ξένες αγορές, είναι πολύ καλύτερη από την ποιότητα των προϊόντων που καταναλίσκουμε εμείς. Όταν, όμως, η εσωτερική αγορά των εγχώριων προϊόντων «συρρικνώνεται» θεληματικά από την οικονομική πολιτική, με τη μείωση των πραγματικών αποδοχών των εργαζομένων —εκείνων, δηλαδή, που μπορούν να αγοράσουν εγχώρια και όχι εισαγόμενα προϊόντα, η επιδότηση των εξαγωγικών τιμών από τις εσωτερικές τιμές περιορίζεται. Τι θα την αναπληρώσει;

Στο κρίσιμο αυτό ερώτημα, η οικονομική πολιτική, δίνει μια μεταφυσική μάλλον απάντηση: Η αναπλήρωση —λέει— θα γίνει με την αύξηση της παραγωγικότητας. Ποιας παραγωγικότητας, όμως; Αυτής του παραγωγικού εξοπλισμού ή των ίδιων των εργαζομένων; Γιατί, αν πρόκειται για τους δεύτερους, η περικοπή του εισοδήματος τους, κάθε άλλο παρά βοηθάει για την αύξηση του παραγωγικού τους ενθουσιασμού. Αν πρόκειται για τις βιομηχανικές εγκαταστάσεις, ο τεχνολογικός εκσυγχρονισμός, ή η επέκτασή τους προϋποθέτει, εκτός από συναλλαγματικά μέσα, και προοπτική κέρδους, για να διατεθούν —αν προσφέρονται— δραχμικά κεφάλαια. Πώς, όμως, μπορούν να ελπίζουν σε αυξημένα κέρδη, οι επιχειρήσεις, που βλέπουν να «σουρώνει» η εσωτερική αγορά απορρόφησης των προϊόντων τους, να διατηρούνται όλα όσα υπήρχαν ως τότε αρνητικά στοιχεία στη διαμόρφωση του κόστους παραγωγής και των κερδών τους, να ακριβαίνουν τα μηχανήματα και τα ανταλλακτικά τους, ή οι πρώτες και ημι-κατεργασμένες ύλες που πρέπει να εισάγουν από το εξωτερικό, λόγω της υποτίμησης;

Να, λοιπόν, γιατί η υποτίμηση, δε πρόκειται να βοηθήσει, και μάλιστα για πολύ καιρό, τις εξαγωγές, άρα και την παραγωγή.

Υποτίθεται, ή υπολογίζεται εντούτοις, ότι, η υποτίμηση, σε συνδυασμό με την απαγόρευση εισαγωγών και της αναπρο-

σαρμογής των αμοιβών των απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, θα επιτρέψει στις επιχειρήσεις να σωρεύουν, μέσα στο χρόνο, περισσότερα από όσα στο παρελθόν κέρδη, ανατρέποντας, έτσι, τους αντίθετους συλλογισμούς για έλλειψη προσδοκιών κερδοφορίας. Αφού μαζέψουν αυτά τα αυξημένα κέρδη, οι επιχειρήσεις, θα προχωρήσουν σε «επενδύσεις», θα προσλάβουν και άλλο προσωπικό, θα λυθεί, άρα, και το πρόβλημα της ανεργίας. Μπορεί, συνεπώς, να μην είναι εμπνευσμένη από σοσιαλιστικές μεθοδολογίες, αλλά από καθαρά καπιταλιστικές, η ακολουθούμενη εισοδηματική και νομισματική πολιτική, οδηγεί, όμως, στην τόνωση της παραγωγής και στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Τι άλλο θέλουμε;

Οι ελπίδες ότι έτσι θα εξελιχθούν τα πράγματα δεν επιχειρηματολογούνται με κανένα στέρεο επιχείρημα. Αν, και το καθήκον επιχειρηματολόγησης, γίνεται ιδιαίτερα δύσκολο για μια κυβέρνηση που υποστήριζε, ως πριν την υποτίμηση, την εντελώς αντίθετη διαδικασία για την επιτυχία της οικονομικής αναθέρμανσης του τόπου. Τόσο αντίθετη, ώστε να παίρνει κωμικές πια διαστάσεις η πρόταση για τόνωση των επιχειρηματικών κερδών προκειμένου να συνεχίσει την ανοδική της πορεία η οικονομία, όταν, ως τη στιγμή σχεδόν που η πρόταση αυτή μορφοποιήθηκε σε συγκεκριμένα μέτρα, παίρνονταν μέτρα για την αφαίρεση επιχειρηματικών κερδών, που θεωρούνταν ο αποκλειστικός υπεύθυνος για την παρεμπόδιση ανάπτυξης της οικονομίας.

Αν πρόκειται κάποιος —εκτός από το κεφάλαιο σε συνάλλαγμα— να βγει «κερδισμένος» από την εισοδηματική και νομισματική πολιτική, αυτός θα είναι ο κρατικός προϋπολογισμός. Δε χρειάζεται βέβαια, να μνημονεύσουμε και το συναλλαγματικό ισοζύγιο της χώρας, γιατί αυτό οπωσδήποτε θα μικρύνει το έλλειμμά του ύστερα από τη δραστική μείωση της δαπάνης για εισαγωγές. Αυτό το συναλλαγματικό ισοζύγιο είναι, άλλωστε, και ο κύριος λόγος για τον οποίον εφαρμόζεται η οικονομική τούτη πολιτική, και ας επιμένει να το κρύβει η κυβέρνηση.

Ο κρατικός προϋπολογισμός με την αύξηση των δασμών και των εμμέσων φόρων που θα προκύψει από τις πληθωριστικές συνέπειες της υποτίμησης, και απ' αυτή την ίδια την υποτίμηση, χάρη στον διαφορισμό των τιμών δραχμοποίησης του συναλλάγματος που εισπράττεται από εξαγωγές και εκείνου που πληρώνεται για εισαγωγές (η δραχμοποίηση του συναλλάγματος από εξαγωγές, θα γίνεται με την παλιά τιμή, ενώ του συναλλάγματος που πληρώνεται για εισαγωγές, με την καινούρια τιμή, προκειμένου για συμβόλαια αγοράς ή πώλησης που είχαν συναφθεί πριν την υποτίμηση), υπολογίζει σε πρόσθετες εισπράξεις πληθωριστικού χρήματος ασφαλώς. Αλλά αυτό δεν έχει και μεγάλη σημασία. Όταν οι ιδιωτικές καταθέσεις στις Τράπεζες στο προσεχές δωδεκάμη-

νο, δε θα 'ναι αρκετές ώστε να δανειστεί ο δημόσιος τομέας και να καλυφθούν οι ανάγκες της ιδιωτικής οικονομίας, η «συμπλήρωση» τους από την πληθωριστική, έστω, πηγή αυτή, είναι μια κάποια λύση.

Η ελληνική οικονομία, με αρκετές ζημιές σίγουρα, θα ξεπεράσει και την τρέχουσα ταλαιπωρία. Θα μπορούσαν να 'ναι εντελώς διαφορετικά τα πράγματα. Αν η κυβέρνηση του κ. Παπανδρέου δε διέπραττε τρία θεμελιώδη σφάλματα με το ξεκίνημά της. Πρώτο, να «διανείμει» ένα εισόδημα που δεν υπήρχε. Δεύτερο, να αποθαρρύνει λειτουργικά το μόνο μηχανισμό παραγωγής και εμπορίας που διέθετε η χώρα. Τρίτο, να αποσυνθέσει ό,τι είχε απομείνει σαν κρατικός μηχανισμός. Η υποτίμηση της δραχμής, η επαναφαίρεση από τους μισθωτούς του «πλασματικού» εισοδήματος που τους εκχωρήθηκε πέρσι, η αύξηση της φορολογίας δεν πρόκειται να διορθώσουν κανένα από κείνα τα αρχικά σφάλματα. Γι' αυτό, ακριβώς τούτα τα μέτρα δεν ήταν «αναγκαία κακά». Ήταν, απλούστατα, και άλλα... «κακά»... □

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ — ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΩΝ

Μαρξισμός, μονοπώλια, εξάρτηση

- Γ. Μηλιός: Καπιταλισμός και μονοπώλια.
Τ. Μαστραντώνης, Γ. Μηλιός: 'Εξάρτηση και 'Αριστερά.
Γ. Μαυρής, Θ. Τσεκούρας: Ξένο κεφάλαιο και ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού.
Τ. Κυπριανίδης, Δ. Σαρδελής: Διαλεκτικός υλισμός και φυσική.
Γ. Σταμάτης: 'Επιστήμη σέ τρόπο ψευδογαλατικό ('Ανταπάντηση στον Κ. Βεργόπουλο).
Γιά τό εργατικό κίνημα και τήν 'Αριστερά, γιά τόν Θανάση Χατζή, γιά τό βιβλίο του R. Linhart «Αυτός που ήρθε απ' έξω».

ΓΕΝΑΡΗΣ — ΜΑΡΤΗΣ '83

2

ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ:

Αφετηρία ή τέρμα μιας πορείας;

του ΘΕΟΧΑΡΗ ΠΑΠΑΜΑΡΓΑΡΗ

Η δραματική αναγγελία από την κυβέρνηση την Κυριακή 9/1/83 της απόφασης για υποτίμηση της δραχμής είναι ένα γεγονός σημαντικό. Η βαρύτητα της απόφασης αυτής δεν αφορά αυτό καθαυτό το γεγονός της «εφάπαξ» υποτίμησης. Η δραχμή μετά το '73 και, ιδιαίτερα, τα τελευταία χρόνια «γλιστράγε» συνεχώς, με αποτέλεσμα την σταθερή υποτίμησή της είτε σε σχέση με το δολάριο, είτε σε σχέση με τη δέσμη νομισμάτων με την οποία έχει συνδεθεί. Η παραπέρα «μια κι έξω» υποτίμησή της κατά 15,5% στις 9 Γενάρη 1983 απλά δραματοποίησε μια χρόνια οικονομική πραγματικότητα και υποχρέωσε πολίτες, κόμματα και κοινωνικούς φορείς να σταθούν απέναντι σ' ένα σύνθετο πρόβλημα που η εξέλιξη του επηρεάζει καθοριστικά όχι μόνο την καθημερινή ζωή όλων μας, αλλά και την συνολική πορεία του τόπου. Το σύνθετο αυτό πρόβλημα δεν είναι άλλο από την εξέλιξη, την προοπτική και τη διαμορφούμενη συνολική αντιμετώπιση από την κυβέρνηση της ελληνικής οικονομίας. Μιας οικονομίας που με τις δικές της έντονες διαρθρωτικές αδυναμίες ακολούθησε στα τελευταία τριάντα χρόνια μια πορεία απλής ποσοτικής επέκτασης που θα μπορούσε ίσως να συνεχιστεί, αν η παγκόσμια οικονομική κρίση της δεκαετίας του '70 την άφηνε ανεπηρέαστη. Κάτι τέτοιο όμως μέσα στις δοσμένες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες ήταν αδύνατο. Α συμβεί γι' αυτό και ο ατελής καπιταλισμός της μεταπολεμικής Ελλάδας γνώρισε τα τελευταία χρόνια μια έντονη κρίση που οι κυβερνήσεις μέχρι το 1981 ουσιαστικά αρνιόταν να δεχθούν ότι υπάρχει και συνέχιζαν να πορεύονται με τις συνταγές της δεκαετίας του '50 και του '60. Αποτέλεσμα αυτής της άρνησης ήταν και η πληθωριστική έκρηξη μετά το 1978, που συνοδεύτηκε από στασιμότητα επενδύσεων. Το 1981, η πολιτική αλλαγή βρήκε την Ελλάδα σε μια οικονομική συγκυρία που είχε όλα τα στοιχεία εντεινόμενης κρίσης και που έβαζε σημαντικούς φραγμούς στην ελευθερία κινήσεων μιας κυβέρνησης που ήλθε στην εξουσία μέσα σε ένα κύμα οραμάτων για κοινωνική δικαιοσύνη και παραπέρα οικονομική ανάπτυξη. Στις 18 Οκτώβρη 1981 ήταν φανερό σε όλους ότι η διεθνής κρίση, η συγκεκριμένη ελληνική συγκυρία και οι διαγραφόμενες προοπτικές επέβαλαν μια πορεία πλεύσης που πριν και πάνω απ' όλα θα εξηγούσε στο λαό και σ' όλες τις κοινωνικές ομάδες ότι ήταν αδύνατο να συνεχιστεί η κατάσταση που ξέραμε τριάντα χρόνια και ότι η πορεία προς το σοσιαλισμό

χρειαζόταν να περάσει άμεσα από μια φάση σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας, δηλαδή μέσα από μια φάση λιτότητας όπου όμως η ουσιαστική διαφορά από τις προηγούμενες κυβερνήσεις θα συνίστατο στο ότι αυτές τις θυσίες θα επωμίζονταν όλες οι κοινωνικές ομάδες, ανάλογα με τις δυνατότητές τους κι όχι μόνο οι εργαζόμενοι.

Αντί όμως για μια τέτοια πορεία είδαμε την εξαγγελία μέτρων σε δέσμες που χαρακτηρίστικά τους στοιχεία ήταν για μεν τους επιχειρηματίες η ελευθεριότης παροχών για δε τους εργαζόμενους η κατανομή αυξήσεων με βάση αυθαίρετες θεωρίες «υψηλομίσθων» και «χαμηλομίσθων» που στόχευαν (όπως είπε ο πρωθυπουργός στις 16/12/82) στο να δώσουν «σοσιαλιστικό χρώμα» στην κυβερνητική πολιτική του 1982. Η κυβερνητική πολιτική το 1982 στον δημοσιονομικό, νομισματικό, πιστωτικό, συναλλαγματικό και εισοδηματικό τομέα, ουσιαστικά ελάχιστα διέφερε από την κυβερνητική πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων, αν φυσικά αφαιρέσουμε όλα εκείνα τα επιχρίσματα σοσιαλιστικής ρητορείας που δεν αλλοιώνουν την ουσία της διαπίστωσης. Μέσα στις συνθήκες αυτές το 1982 αναπότρεπτα βρήκε την ελληνική οικονομία σε εντεινόμενη κρίση που σήμαινε ότι η κυβέρνηση στο κλείσιμο του '82, χαράσσοντας την πολιτική της για το '83 είχε μπροστά της τρεις επιλογές: α) συνέχιση της ίδιας πολιτικής, όπως και το '82, β) αλλαγή πορείας στη βάση μιάς ριζικά διάφορης οικονομικής πολιτικής, γ) χάραξη μιας βραχυχρόνιας πολιτικής νομισματικής σταθεροποίησης.

Αν ακολουθούσε η κυβέρνηση την πρώτη επιλογή είναι φανερό ότι το 1983 θα είχαμε έντονη πληθωριστική έκρηξη που θα εκδηλωνόταν όχι μόνο στον τιμάριθμο, αλλά, κύρια, στο ισοζύγιο πληρωμών. Χωρίς κανένα ουσιαστικό μέτρο ελέγχου των τιμών, με τους επιχειρηματίες να αναγορεύονται πλέον σε «στήριγμα της αλλαγής» και όλα να επιτρέπονται στο όνομα της αναγκαιότητας για πραγματοποίηση επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα, δεν χρειάζεται μεγάλη προνοητικότητα για να αντιληφθεί κανείς ότι μια τέτοια επιλογή (δηλαδή να συνεχίσουμε το '83 όπως και το '82) θα οδηγούσε σε αύξηση του τιμάριθμου κατά πολύ μεγαλύτερη από το 21% που αυξήθηκε το '82, σε τεράστια διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών και σε αμφίβολης αποτελεσματικότητας επιπτώσεις στην απασχόληση.

Η δεύτερη επιλογή που είχε μπροστά της η Κυβέρνηση ήταν να χαράξει και να εφαρμόσει μια (ποιοτικά και ποσοτικά) άλλη οικονομική και κοινωνική πολιτική. Μια τέτοια

πολιτική θα σήμαινε ουσιαστικό έλεγχο των τιμών (δηλαδή δυσαρέσκεια στους εμπόρους και τους βιομηχάνους), έντονη επενδυτική δραστηριότητα του δημόσιου τομέα και συγκράτηση του διογκούμενου ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών μέσα από διοικητικούς κυρίως περιορισμούς. Στην ουσία της όμως μια τέτοια πολιτική θα οδηγούσε την κυβέρνηση σε «αποστασιοποίηση» από τις λεγόμενες παραγωγικές τάξεις και θα την υποχρέωνε να στηριχθεί στους εργαζόμενους, σ' ένα, δηλαδή, παράγοντα που μέχρι σήμερα δεν έδειξε (έξω από ελάχιστα θετικά βήματα και πολλές φραστικές διακηρύξεις) ότι επιθυμεί να στηριχθεί.

Από τη στιγμή που η κυβέρνηση δεν μπορούσε να ακολουθήσει την πρώτη επιλογή (ιδίαι γεύση το '83 με το '82) και δεν ήθελε να ακολουθήσει τη δεύτερη (στήριξη στους εργαζόμενους για ένα σωστό πρόγραμμα σταθεροποίησης και ανάπτυξης) ήταν αναπότρεπτο να ακολουθήσει την τρίτη επιλογή. Δηλαδή να χαράξει και να εξαγγείλει ένα κλασικού τύπου πρόγραμμα νομισματικής σταθεροποίησης που έχει σαν κύριο στόχο τον περιορισμό του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών το 1983, σαν βασικό στήριγμα την ελεύθερη (δηλαδή ασύδοτη) ιδιωτική πρωτοβουλία και που φορτώνει αποκλειστικά στους εργαζόμενους το τίμημα αυτής της σταθεροποίησης.

Αναλύοντας αυτή την επιλογή της Κυβέρνησης είναι απαραίτητο να εξετασθούν κριτικά ορισμένα μεγέθη που αφορούν τη συναλλαγματική πορεία της χώρας. Και τούτο γιατί η Κυβέρνηση δεν φώτισε μέχρι στιγμής με επάρκεια τον κύριο παράγοντα που την «εξανάγκασε» να ακολουθήσει ένα λατινοαμερικανικού τύπου πρόγραμμα νομισματικής σταθεροποίησης.

Η πορεία του ισοζυγίου πληρωμών το 1982 σε σχέση με το 1981 δείχνει μια έντονη χειροτέρευση που συσκοτίζεται από δύο παράγοντες. Ο πρώτος αφορά τις σημαντικές εισπράξεις από την ΕΟΚ πάνω από 600 εκατομμύρια δολάρια το 1982 έναντι ασήμαντου σχετικά ποσού το 1981) και ο δεύτερος αφορά τις εισαγωγές καυσίμων που το 1982 ήταν σημαντικά χαμηλότερες από το 1981. Η μειωμένη εισαγωγή καυσίμων το 1982 έγινε γιατί η σημερινή κυβέρνηση άντλησε από τα υπέρμετρα και έξω από κάθε λογική σωρευμένα αποθέματα καυσίμων που η προηγούμενη κυβέρνηση είχε εισαγάγει. Αν εξετάσουμε τα στοιχεία του ισοζυγίου εμπορευματικών εισαγωγών και εξαγωγών, καθώς και τα στοιχεία του ισοζυγίου αδήλων εισπράξεων και πληρωμών για το 1981 και το 1982, χωρίς

να περιλάβουμε ΕΟΚ και καύσιμα παρατηρούμε ότι το 1982, σε σχέση με το 1981, έχουμε χειροτέρευση της συναλλαγματικής θέσης της χώρας κατά 900 εκατομμύρια δολάρια. Δεδομένου ότι το 1983 τόσο οι εισπράξεις από την ΕΟΚ, όσο και ο τομέας των καυσίμων, δεν θα μπορούν στατιστικά να «κρύψουν» (όπως το 1982) τη δυσμενή συναλλαγματική εικόνα της χώρας, είναι ξεκάθαρο ότι η κυβέρνηση και να ήθελε δεν θα μπορούσε να ακολουθήσει το 1983 την ίδια οικονομική πολιτική με το 1982. Γιατί αν την ακολουθούσε η κατάληξη θα ήταν να έχουμε το 1983 συναλλαγματική κρίση πρώτου μεγέθους.

Η κυβέρνηση, κατά συνέπεια, μη μπορώντας να συνεχίσει το 1983 την πολιτική του 1982 και μη θέλοντας να ακολουθήσει μια διαφορετική οικονομική πολιτική που θα σήμαινε στήριξη της στους εργαζόμενους κι όχι στους επιχειρηματίες, ήταν «αναγκασμένη» να ακολουθήσει για το 1983 τον μόνο δρόμο που της απέμεινε: ένα σκληρό πρόγραμμα νομισματικής σταθεροποίησης που είχε δύο σκέλη: α) την επιβολή στις 15/12/82 «νομοθετικής δικτατορίας» σ' ό,τι αφορά τις οικονομικές διεκδικήσεις των εργαζομένων το 1983, και β) την υποτίμηση της δραχμής στις 9/1/83 και την εξαγγελία ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές.

Οι δυο αυτές ενέργειες της Κυβέρνησης στοχεύουν ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της συναλλαγματικής κρίσης που με τη σειρά της είναι αποτέλεσμα τριών παραγόντων α) της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, β) των διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας, και γ) της οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων που μετά το 1950 είχαν την ευθύνη «διαχείρισης» της ελληνικής οικονομίας. Η συναλλαγματική, όμως, αυτή κρίση (όπως και η γενικότερη οικονομική κατάσταση) είναι φανερό ότι ήταν ορατή και υπαρκτή όταν στις 18 Οκτώβρη 1981 ήλθε στην εξουσία με την ψήφο του εργαζόμενου λαού μια σοσιαλιστική κυβέρνηση με στόχους άμεσους την κοινωνική δικαιοσύνη, τη λαϊκή κυριαρχία και την εθνική ανεξαρτησία και με οραματισμούς απώτερους το μετασχηματισμό της κοινωνίας της ίδιας προς το σοσιαλισμό. Και με την πολιτική που ακολούθησε η Κυβέρνηση αυτή ένα ολόκληρο χρόνο όχι μόνο δεν αντιμετώπισε σωστά την κρίση, αλλά αποξένωσε τους εργαζόμενους και ακολούθησε μια πορεία που την έφερε το Δεκέμβρη του 1982 στην επιβολή νομοθετικής δικτατορίας σ' ό,τι αφορά τις οικονομικές διεκδικήσεις των εργαζομένων και το Γενάρη του 1983 στην ανοιχτή υποτίμηση της δραχμής. Σε μια κατάσταση, δηλαδή, όπου ξεκάθαρα καλούνται οι εργαζόμενοι (και μόνο αυτοί) να υποστούν τα βάρη μιας κρίσης που δεν προκάλεσαν και τις συνέπειες μιάς πολιτικής για την οποία δεν ρωτήθηκαν.

Είναι ξεκάθαρο ότι το οικονομικό «σενάριο» για το 1983 προβλέπει αύξηση του τιμάρθρου κατά 20% τουλάχιστον, πάγωμα της αμοιβής της εργασίας και αφειδώλευτη πιστωτική διευκόλυνση των επιχειρηματιών. Ταυτόχρονα, εξαγγέλλεται σαν στόχος η συγκράτηση της ανεργίας και η ανάκαμψη της οικονομίας και, μάλιστα, συνδέεται και η υποτίμηση με την προώθηση των στόχων αυτών. Το σίγουρο είναι ότι η ανάκαμψη της

οικονομίας και, αντίστοιχα, το χτύπημα της ανεργίας ελάχιστα προωθούνται με την οικονομική πολιτική που εξαγγέλθηκε, γιατί απλούστατα κύριος στόχος αυτής της πολιτικής είναι, όπως φάνηκε (χωρίς να λέγεται ανοιχτά) η αντιμετώπιση της συναλλαγματικής κρίσης βραχυχρόνια. Το σίγουρο ακόμη είναι ότι οι λεγόμενες παραγωγικές τάξεις έχουν κάθε λόγο να είναι ευχαριστημένες (και δεν το κρύβουν άλλωστε). Οι αγρότες μας μάλλον δεν θα ζημιωθούν και πιθανότατα θα ωφεληθούν (ελέω ΕΟΚ και πράσινης δραχμής).

Και έτσι καλούνται μόνο οι εργαζόμενοι να πληρώσουν, δεχόμενοι μείωση στο πραγματικό τους εισόδημα χωρίς διαμαρτυρίες που «υπονομεύουν την αλλαγή». Το ερώτημα όμως που μπαίνει είναι «ποια αλλαγή»; Την αλλαγή που ψήφισαν οι εργαζόμενοι στις 18 Οκτώβρη 1981 ή την αλλαγή που είδαν στην τηλεόραση στις 11 Γενάρη 1983, όταν σε μια δημόσια συζήτηση 1½ ώρας οι εκπρόσωποι της Κυβέρνησης, των βιομηχάνων, των βιοτεχνών, των εμπόρων και των αγροτών γενικά επικροτούσαν (σωστά ο καθένας από τη σκοπιά του) το μέτρο της υποτίμησης και οι μόνοι που απουσίαζαν ήταν οι εκπρόσωποι των εργαζομένων, δηλαδή αυτών που μόνοι από όλους τους Έλληνες καλούνται να πληρώσουν το τίμημα της σταθεροποίησης. Ποια αλλαγή; Την αλλαγή που ψήφισαν οι εργαζόμενοι στις 18 Οκτώβρη 1981 και που τους υποσχόταν πλήρη ΑΤΑ ή την αλλαγή που τους μιλά για «ετεροχρονισμούς» και κουτσουρεμένη ΑΤΑ, που κι αυτή δίνεται σαν ασπιρίνη για να ξεγελιούνται μερικοί εργαζόμενοι βλέποντας την 1/1/83 και την 1/5/83 να αυξάνει 1-2 χιλιάρικά το μηνιαίο εισόδημά τους; Είναι φανερό ότι οι εργαζόμενοι δεν πρέπει να αποδεχθούν μια τέτοια πολιτική, μια τέτοια αλλαγή όχι μόνο γιατί πρέπει να προστατέψουν το εισόδημά τους, αλλά και γιατί με την αντίδρασή τους υπάρχει ίσως μια πολύ μικρή ελπίδα να αλλάξει πορεία η κυβερνητική πολιτική. Πολιτική που μπορεί να πετύχει το στόχο της (συγκράτηση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών) αλλά που σίγουρα θα αποξενώσει ακόμη πιο πολύ τον εργαζόμενο λαό. Ένα λαό που στις 18 Οκτώβρη 1981 ψήφισε μια κυβέρνηση που πίστευε δικιά του και που σήμερα βλέπει με πίκρα να τη θεωρούν δικιά τους (προσωρινά βέβαια) οι βιομήχανοι, οι έμποροι και οι εφοπλιστές.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια και μέσα από τις προοπτικές που διαγράφονται, οι εργαζόμενοι έχουν χρέος με οποιοδήποτε μέσο να εκφράσουν την αντίθεσή τους στην κυβερνητική πολιτική. Γιατί αν αναμφίβολα η 9 Γενάρη '83 αποτελεί την κατάληξη μιας (κακής) φάσης στην πορεία για την αλλαγή μετά τις 18 Οκτώβρη, δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να αφεθεί να αποτελέσει την αφετηρία μιας άλλης φάσης που η κατάληξή της θα είναι αναπότρεπτα η επάνοδος στην εξουσία εκείνων των δυνάμεων και των μεθόδων που ο λαός καταδίκασε στις 18 Οκτώβρη. Και μόνο οι εργαζόμενοι με τους αγώνες τους μπορούν να αποτρέψουν μια τέτοια πορεία. Αγώνες που όχι μόνο δεν θα υπονομεύσουν την αλλαγή, αλλά αντίθετα θα αποτελέσουν τη μοναδική ελπίδα διάσωσης της.

σωτήρη κωστούπουλου:

στρατευμένη δημοσιογραφία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

ΤΑΝΤΕΟΥΣ ΚΟΥΒΙΣΚΙ

ΜΙΚΡΗ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

απο την Πολωνία
ένα μεγάλο μυθιστόρημα
πριν απο τη σιωπή.

Το αριστούργημα
μιας ανατρεπτικής λογοτεχνίας.

Διεθνές βραβείο Mondello 1981

δεληθανασης

Μαυρομιχάλη 93Α - ΑΘΗΝΑ, τηλ 3234 270

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

η εφημερίδα των εργατοεργαζομένων

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ενημέρωση και αγωνι-
ζεται καθήμενοι για τα
ζητήματα του λαού

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗΣ

Μετά την αναγγελία της εισοδηματικής πολιτικής για το 1983, η υποτίμηση της δραχμής και επομένως η συνέχιση μιας πολιτικής μείωσης της αξίας της εργατικής δύναμης στα πλαίσια του διεθνούς καπιταλισμού, επισφραγίζει δύο κρίσιμες εξελίξεις της οικονομικής και πολιτικής συγκυρίας:

1. Διαψεύδονται οι ελπίδες για μία διαρθρωτική μεταβολή και αποφασιστική αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων του ελληνικού καπιταλισμού, και οι χαμηλοί σε σύγκριση με τη Δ. Ευρώπη μισθοί παραμένουν και επιστημοποιούνται σαν ο μόνος παράγοντας που μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων στην Ελλάδα, και

2. Διαπιστώνεται ότι το σχέδιο της δημιουργίας θεσμών πολιτικής ενσωμάτωσης της εργατικής τάξης, έχει πλέον αντικατασταθεί οριστικά από την ανάγκη αχρήστευσης των στοιχειωδών μορφών ταξικής έκφρασης.

Η υπόσχεση της ανάδειξης της εργατικής τάξης σε οργανωμένο «εταίρο» των πολιτικών και οικονομικών σχέσεων του αστικού καθεστώτος, εγκαταλείπεται για να χρησιμοποιηθούν στο έπακρο η ατομικοποίηση, η διάσπαση των συνδικαλιστικών δομών, και ο γραφειοκρατικός έλεγχος των οργανώσεων.

Όπως, βέβαια, συνηθίζεται η συμπίεση της αξίας της εργατικής δύναμης εμφανί-

ζεται από την κυβέρνηση σαν παράγοντας αύξησης της ανταγωνιστικότητας, και άρα της παραγωγής και των επενδύσεων, και επομένως σαν τον καλύτερο τρόπο να αυξηθεί η παραγωγικότητα που με τη σειρά της θα επιτρέψει την κάλυψη των απωλειών αγοραστικής δύναμης. Μόνο που η συμπίεση των αμοιβών γίνεται αναγκαία ακριβώς επειδή δεν γίνονται επενδύσεις. Για να διαλέξει κανείς την καλή εκδοχή, δεν αρκεί να παίξει με υποθετικές συσχετίσεις: στην πραγματικότητα ο ελληνικός καπιταλισμός έχει οριστικά βγει από την περίοδο κατά την οποία όλες οι «αναδιαρθρώσεις» φαινόταν δυνατές, και η εξέλιξη του ορίζεται από το πλαίσιο της αποτυχίας όλων των σχετικών προσπαθειών. Διότι, αν η σημαντική αύξηση των αμοιβών που ακολούθησε την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας προκάλεσε μία αύξηση προβληματισμών για διαρθρωτικές αλλαγές, καθετοποιήσεις, εργαλειομηχανές και εξευρωπαϊσμούς, η πραγματικότητα αποδείχθηκε πολύ πιο στάσιμη και πεζή.

Η ελληνική παραγωγική δομή διαμορφωμένη με βάση το χαμηλό κόστος της εργασίας και προσανατολισμένη συγχρόνως προς την εσωτερική αγορά, και άρα με χαμηλή παραγωγικότητα και διεθνή ανταγωνιστικότητα, δεν αντιμετώπισε την αύξηση των αμοιβών με την ενσωμάτωσή τους μέσω μιας αποφασιστικής αύξησης της παραγωγικότητας, αλλά αντίθετα ο-

δηγήθηκε στη λύση της μετεξέλιξης των εσωστρεφών κλάδων σε εξωστρεφείς με μόνο ατού φυσικά τις χαμηλές αμοιβές. Πέρα από τη συνεχή υποτίμηση της δραχμής για τη διατήρηση των εξωτερικών αγορών (54% κατά μέσο όρο από το 1970 ως το 1982, και 37,5% από το 1976 ως το 1982) η διαδικασία αυτή ήταν κάπως πιο σύνθετη:

Το αδιέξοδο της εσωστρέφειας εκδηλώθηκε με τη συμπίεση των κερδών που αντιμετωπίστηκε με την υπερχρέωση των επιχειρήσεων και τον πληθωρισμό. Κι αν η υπερχρέωση ανέβαλε το πρόβλημα, ο αυξημένος πληθωρισμός ήρθε να επιταχύνει την ολοκλήρωση της διαδικασίας, καταργώντας το ρόλο της εσωτερικής ζήτησης: σήμερα μαζί με την «εξυγείανση» της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα που κάθε άλλο παρά προωθεί τις επενδύσεις αφού η αύξηση των ιδίων κεφαλαίων είναι μία απόλυτη προτεραιότητα της εξωστρεφούς ανάπτυξης, και παραμερίζεται η «αναπτυξιακή» λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

Ας σημειωθεί δε ότι η προστασία ορισμένων κλάδων από το διεθνή ανταγωνισμό, δεν έχει τη χροιά «αυτόνομης ανάπτυξης» που σε άλλες συνθήκες θα μπορούσε να έχει: δεν είναι παρά ένα μέτρο εξισορρόπησης του ισοζυγίου με στόχο να εμποδίσει εισαγωγές και όχι να αναπτύξει την εγχώρια παραγωγή.

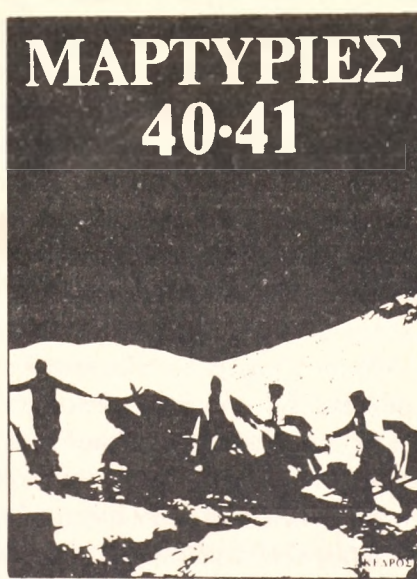
ΚΕΔΡΟΣ: 4 ΛΕΥΚΩΜΑΤΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

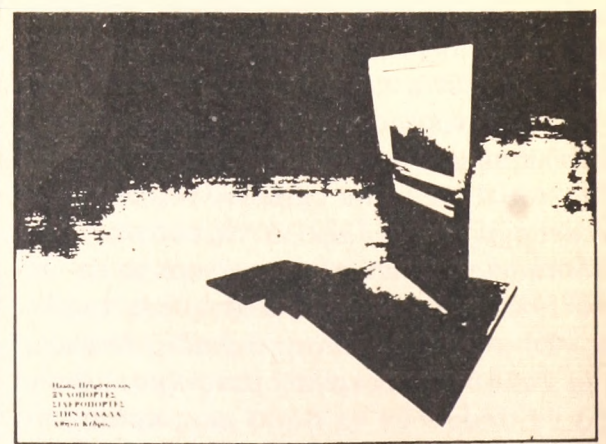
ΒΑΣΙΛΗΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
MARIA KALLAS
(Οι μεταμορφώσεις μιάς τέχνης)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΚΟΒΑΣ
ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ
(Τό λίκνο του Συνεταιρισμού)

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑΣ
ΜΑΡΙΑ Σ. ΦΑΦΑΛΙΟΥ
MARTYRIES 40-41

ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΥΛΟΠΟΡΤΕΣ - ΣΙΔΕΡΟΠΟΡΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος 'Ακαδημίας) Τηλ. 36.15.783

ΤΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΗΣ

του Πέτρου Λινάρδου-Ρυλμόν

Φυσικά η ένταξη της οικονομικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ στην ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας δεν σημαίνει παρά ότι εγκαταλείπεται κάθε προοπτική να επηρεαστούν οι οικονομικές εξελίξεις, από επιλογές άλλες απ' αυτές που διαμορφώνουν και ζητούν τα διάφορα αστικά στρώματα που με πρωτόγνωρη ομοφωνία επικροτούν την κυβερνητική πολιτική. Αλλά οι οικονομικές προοπτικές δεν είναι γι' αυτό λιγότερο αμφίβολες: η αντικατάσταση του προβλήματος αύξηση εσωτερικής ζήτησης —συμπίεση των κερδών, με το πρόβλημα της κατάκτησης και διατήρησης διεθνών αγορών στενεύει τρομακτικά όχι μόνο τις αναπτυξιακές δυνατότητες, αλλά και τα ίδια τα περιθώρια της ανταγωνιστικότητας. Η ανάδειξη της αξίας της εργατικής δύναμης σε καθοριστικό παράγοντα της εξωστρέφειας και της ανταγωνιστικότητας, δεν ρίχνει απλώς την ελληνική οικονομία σε μία διεθνή αγορά όπου διεξάγονται ομηρικές μάχες, αλλά την ωθεί στο θλιβερό χρηματιστήριο της φτηνής εργασίας όπου δεν υπάρχουν κερδισμένοι.

Δεν χρειάζεται να επιμείνει κανείς στο ότι αυτός ο προσανατολισμός της οικονομικής πολιτικής αναιρεί ουσιαστικές προγραμματικές θέσεις του ΠΑΣΟΚ. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι διαμορφώνονται οι ταξικοί συσχετισμοί που θα χαρακτηρίζουν πλέον την πασοκική διαχείριση, και που επίσης απέχουν πολύ από τις

προγραμματικές διατυπώσεις όπως και από το θεσμικό πλαίσιο που η υπόλοιπη Αριστερά θέλει να πιστεύει ότι υπάρχει.

Το ΠΑΣΟΚ είχε βέβαια από την αρχή μια σύνθετη ιστορική σχέση με το εργατικό κίνημα διότι, αν η εκλογική του νίκη στηρίχθηκε στην προοπτική ότι η εργατική τάξη θα αναγνωριζόταν σαν καθοριστική κοινωνική και πολιτική δύναμη και θα είχε έτσι τη δυνατότητα να διεκδικήσει και να πετύχει μία προοδευτική βελτίωση των συνθηκών ζωής της, η επικύρωση με τον ψήφο αυτής της προοπτικής, ήταν και το αποτέλεσμα της αδυναμίας του εργατικού κινήματος να πετύχει εκ των προτέρων μία τέτοια αναγνώριση. Αλλά πάντοτε αυτό που μετράει είναι οι ταξικοί συσχετισμοί και θεσμοί στην πράξη, και μετά την εξαγγελία των πρόσφατων οικονομικών μέτρων με νομοθετική υποστήριξη, όπως και μετά τη δυνατότητα διαμόρφωσης ενός νέου κυβερνητικού συνδικαλισμού που η κυβέρνηση μεταχειρίζεται με την πρόπουσα περιφρόνηση, η διατήρηση της ατομικοποίησης και της διάσπασης της εργατικής τάξης αποτελεί πλέον το μόνο θεσμικό πλαίσιο που μπορεί να υποσχεθεί το ΠΑΣΟΚ.

Η πολιτική διαχείρισης της εργατικής δύναμης που εφαρμόζεται σε χώρες με οργανωμένο εργατικό κίνημα, και από σοσιαλιστικές κυβερνήσεις ακόμα, δεν οδηγεί παρά στη συγκράτηση των αμοιβών, τη διαφοροποίηση της εργατικής τάξης

σε εργαζόμενους και άνεργους, μόνιμους και προσωρινούς, δηλωμένους και μη, μία διαφοροποίηση (και συγχρόνως ατομικοποίηση) που παρά τις αντιστάσεις διαρκώς εντείνεται χάρη κυρίως στη διαβρωτική ενέργεια της ανεργίας. Έτσι, όσοι πιστεύουν ότι οι «ελληνικές συνθήκες», ή το ΠΑΣΟΚ, έχουν μία καθυστέρηση, θα πρέπει ν' αλλάξουν τα ρολόγια τους και να συνειδητοποιήσουν ότι αντίθετα βρίσκονται στην πρωτοπορία του «αγώνα» των σύγχρονων κρατών για τη διαχείριση της κρίσης.

★ ★ ★

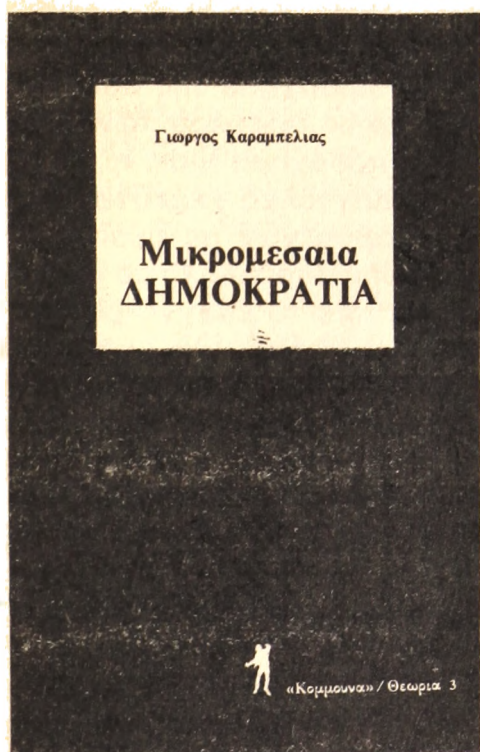
Η παράσταση «Μεταρρυθμίσεις - Αναδιαρθρώσεις - Νοικοκυρέματα» έχει προ πολλού τελειώσει, αλλά πολλοί θεατές μένουν σκυθρωποί σε πηγαδάκια να σχολιάζουν τα καλά και τα κακά της παράστασης, κι άλλοι, μόνοι, κλωτσάνε τα βρεμένα προγράμματα χάμω, είχε καλές στιγμές αυτό το έργο, αλλά του 'λειπε η «αποστασιοποίηση».

Ένας - ένας τραβούν για τα λεωφορεία, γίνονται βιαστικοί περπατώντας κιόλας με το ρυθμό του πρωϊνού ξυπνήματος. Κάποιος στέκεται να δει μια μηχανή που πέρασε φουλαριστή μέχρι να εξαφανιστεί το κόκκινο φωτάκι στο βάθος του δρόμου. Στη στάση ένα ζευγάρι παιδιάροι χαίρονται τη ζωή αλλά αυτοί καπνίζουν MILDE SORTE.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
«ΚΟΜΜΟΥΝΑ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

«Κομμούνα» - Σουλίου 9
τηλ. 3602.644

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

ΤΟ ΔΙΠΛΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μυθιστόρημα

ΑΝΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΟΙ

Διηγήματα

ΣΠΟΥΔΕΣ

Διηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Το σύνδρομο του «Έθνους»

του Στέλιου Κούλογλου

Νέα αναταραχή ξέσπασε στον χώρο του Τύπου, με αφορμή την απεργία στο «Έθνος». Την ώρα που τελειώνει το άρθρο αυτό, η απεργία συνεχίζεται και τα δύο στρατόπεδα παραμένουν αμετακίνητα στις θέσεις τους.

Αυτό, όμως, που παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, είναι η επανάληψη —με μικρές παραλλαγές— της υπόθεσης «Αυριανής»: απολύσεις για συνδικαλιστικούς λόγους, απροκάλυπτες παραβιάσεις των Νόμων με την ανοχή της

κυβέρνησης και φασιστοειδής προπαγάνδα που εκβιάζει, απειλεί και σερβίρει τα γεγονότα εντελώς αντίστροφα από τον τρόπο που πραγματοποιήθηκαν.

Ανεξάρτητα, λοιπόν, από την τελική έκβαση της απεργίας, τα φαινόμενα αυτά, που τείνουν να πάρουν τις διαστάσεις επιδημίας, κρύβουν ορισμένες γενικότερες και ιδιαίτερα ανησυχητικές εξελίξεις στον Τύπο...

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ εξελίχθηκαν με βάση το «σενάριο Αυριανής». Η διεύθυνση του «Έθνους» απέλυσε έναν εργαζόμενο για συνδικαλιστικούς λόγους. Το τεχνικό προσωπικό ζήτησε την ακύρωση της απόλυσης και μπροστά στην κατηγορηματική άρνηση της εργοδοσίας προχώρησε σε στάση εργασίας. Κατά τη διάρκεια της, δύο άνθρωποι της διεύθυνσης προσπάθησαν να βγάλουν έξω από τα γραφεία έναν απεργό, χρησιμοποιώντας βίαια μέσα. Αυτό προκάλεσε τις διαμαρτυρίες 2 συντακτών (Γ. Φιλιππάκης και Σπ. Κομίνης) της εφημερίδας, οι οποίοι «απελύθησαν πάραυτα».

ΜΕΤΑ απ' αυτό, το Σωματείο των Λιθογράφων μαζί με τους άλλους τεχνικούς του «Ε» κήρυξαν απεργία διαρκείας, με αποτέλεσμα την κυκλοφορία περιορισμένου αριθμού φύλλων της εφημερίδας το Σάββατο 15 Ιανουαρίου και τη ματαίωση της έκδοσης του «Κυριακάτικου Έθνους». Στο μεταξύ οι δύο απολυμένοι συντάκτες διαμαρτυρήθηκαν στην ΕΣΗΕΑ η οποία ξεκίνησε επαφές με τη διεύθυνση της εφημερίδας και τους άλλους εκδότες. Από την άλλη πλευρά οι κ. Μπόμπολας-Φιλιππόπουλος έβαλαν σε λειτουργία έναν απεργοσπαστικό μηχανισμό, ο οποίος με τη βοήθεια της πολιτείας και ιδιαίτερα της αστυνομίας, κατόρθωσε να εκδώσει το «Έθνος»... χωρίς χρώμα. Παράλληλα απέλυσαν 25 περίπου τεχνικούς (φωτοσύνθεση-πιεστήριο της επιχείρησης) και μια δημοσιογράφο.

ΕΤΣΙ, τα νέα στοιχεία της... νέας υπόθεσης είναι σχετικά λίγα: Στην περίπτωση της «Αυριανής» είχαμε την «ελληνική» έκδοση, με τον ερασιτεχνισμό, τις χυδαιότητες και τις... «χριστοπαναγίες» του εκδότη. Αντίθετα στο «Ε» παρουσιάστηκε η αμερικάνικη «κόπια»: μια ιδιωτική Αστυνομία, με κατάλληλα προσόντα (κάποιοι γνωστός παλαιστής ανάμεσά τους) η οποία ξυλοκόπησε τον Γ. Φιλιππάκη και διάφορους άλλους απεργούς, που δεν είχαν καταλάβει το... νόημα της Δημοκρατίας.

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ, ΡΩΜΑΪΚΕΣ ΓΑΛΕΡΕΣ

ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ που παρουσιάζει εξαιρετική ομοιότητα, είναι το ιδιαίτερο καθεστώς ετεροδικίας που απολαμβάνουν στη χώρα της φαιδράς πορτοκαλέας, ορισμένοι εκ-

δότες: Οι απολύσεις για συνδικαλιστικούς λόγους και ιδιαίτερα στη διάρκεια εργατικής κινητοποίησης (στάση εργασίας-απεργία), θεωρούνται με βάση τον αντι-330 αυτόφωρα αδικήματα. Το ίδιο ισχύει και για τη χρησιμοποίηση απεργοσπαστών που δεν ανήκουν σε συναφή συνδικάτα. Κανείς εισαγγελέας όμως δεν πήρε την ευθύνη να προχωρήσει στη σχετική δίωξη. Αντίθετα, αυτός που επισκέφθηκε την Κυριακή (16/1) το βράδυ τα γραφεία της εφημερίδας, άκουσε τις καταγγελίες των απεργών και δήλωσε... αναρμοδιότητα, παραπέμποντας στην Επιθεώρηση Εργασίας. Εκπρόσωπος της τελευταίας αφού εξεδιώχθη βιαιώς από το γραφείο του εκδότη του «Ε», δήλωσε αναρμόδιος και παρέπεμψε... στον εισαγγελέα.

ΟΙ ΤΡΑΜΠΟΥΚΟΙ των ξυλοδαρμών παραμένουν ασύλληπτοι μιας και η Αστυνομία ασχολείται κυρίως με τη μαζική είσοδο της στους χώρους εργασίας και —όπως καταγγέλει και το ΔΣ των λιθογράφων— με τη μεταμφίεση απεργοσπαστών σε χωροφύλακες, οι οποίοι περνούν τον κλοιό των απεργών μέσα στις κλούβες μαζί με τα ΜΑΤ. Τα δε περιπολικά (δες και διπλανή στήλη) προσφέροντας επιτέλους μια υπηρεσία στην ελεύθερη πληροφόρηση, ασχολούνται με τη μεταφορά των «χρωμοφάν» από τα γραφεία της εφημερίδας (περιοχή Χίλτον) στα πιεστήρια του Χαλανδρίου, ώστε να μην λείπει από το λαό το φύλλο.

ΟΛΑ τα προηγούμενα —που καταγγέλλονται και στις ανακοινώσεις των σωματείων— γίνονται φυσικά στο όνομα της δημοκρατίας και της... αλλαγής. Με μια προπαγάνδα που κάνει κυριολεκτικά το μαύρο-άσπρο, η καημένη εφημερίδα, δέχεται επιθέσεις από γκάγκστερς, που απαγάγουν, εκβιάζουν, ξυλοφορτώνουν κάτω από την ανοχή της κυβέρνησης και της Αστυνομίας, η οποία κατηγορείται από το «Ε» για ολιγωρία!! (προφανώς γιατί δεν κάνει μοντάζ, διορθώσεις και δεν επιμελείται ή τυπώνει στο Εθνικό Τυπογραφείο η ίδια —η αστυνομία— την εφημερίδα).

ΕΤΣΙ, ορισμένες εφημερίδες τείνουν να εξελιχθούν σε ένα είδος σύγχρονης Ρωμαϊκής Γαλέρας που δεν υπακούει σε κανένα νομοθετικό καθεστώς, διαπραγματεύεται κατευθείαν με την κεντρική εξουσία εκβιάζοντας πολιτικά ή εκλιπαρώντας και διέπεται από ένα εσωτερικό καθεστώς

με κύριο χαρακτηριστικό τη στρατιωτική πειθαρχία.

ΤΟ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ, όμως, κραυγαλέο δείγμα της νέας αυτής αντίληψης που κερδίζει έδαφος, είναι η στιχομυθία μεταξύ του κ. Μπόμπολα και του —συντηρητικών πεποιθήσεων— εκπρόσωπου της Ένωσης Ιδιοκτητών Αθηναϊκών Εφημερίδων. Όταν ο τελευταίος, ύστερα από διαμαρτυρίες δημοσιογράφων και Σωματείων, θύμιζε —τηλεφωνικώς— στον εκδότη του «Ε» ότι «κι εμείς οι παλιότεροι είχαμε εργοδοτικές σχέσεις με το προσωπικό μας αλλά σε κάποιο πλαίσιο» ο κ. Μπόμπολας, λέγεται ότι απάντησε:

— «Μα δεν καταλάβατε κύριε, ότι κάτι έχει αλλάξει σ' αυτόν τον τόπο;»!!!

Ο ΤΥΠΟΣ-ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

ΑΥΤΟ που φαίνεται να αλλάζει στον Τύπο, είναι ακριβώς οι σχέσεις στο εσωτερικό ορισμένων εφημερίδων. Αν κάτι κρύβεται πίσω από την αδιάλλακτη, «προβοκατόρική» τακτική της διεύθυνσης του «Ε» είναι η προσπάθεια μετατροπής των εφημερίδων σε ένα είδος πειθαρχημένων εργοταξίων, με φθηνή εργατική δύναμη (χαρακτηριστικό απ' αυτή την άποψη είναι και το σχόλιο για τη «Μεσημβρινή» που δημοσιεύουμε σε άλλες στήλες).

ΓΙΑ ΤΗΝ υλοποίηση του διπλού αυτού στόχου, επιδιώκεται η διάλυση της οποιασδήποτε συνδικαλιστικής οργάνωσης με το πρόσχημα της συντριβής των «συντεχνιακών συμφερόντων». Το τελευταίο είναι πρόσχημα γιατί η μαζική είσοδος στο επάγγελμα χειριστών φωτοσύνθεσης αμειβομένων με μέσους ή χαμηλούς μισθούς παράλληλα με την αθρόα προχώρηση από το επάγγελμα των παραδοσιακών λινοτυπών και «μαρμαράδων» τείνει να ανατρέψει ριζικά την υλική βάση και τη νοοτροπία της κλειστής συντεχνίας.

ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ του ίδιου σχεδίου, επιδιώκεται και η «πειθαρχήση» του συντακτικού προσωπικού με τη δημιουργία σχέσεων πόλυτα εξαρτημένων από τις διευθύνσεις των εφημερίδων.

ΓΙΑ ΤΑ παραπάνω είναι χαρακτηριστική η συμπεριφορά και ορισμένων άλλων εργοδοτικών κύκλων. Δεν πρόκειται φυσικά μόνο για την «Αυριανή» που έτρεξε να υποστηρίξει το «Ε» (προβοκάρώντας το γάκι —είναι αλήθεια— με τις υπερβολές

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ

Είμαστε αυτόπτες μάρτυρες του απίστευτου επεισοδίου: Στις 3.30 το πρωί της Τρίτης 18 Ιανουαρίου, το υπ. αρ. ΕΧ 1372 περιπολικό της χωροφυλακής μετέφερε τα «χρωμόφάν» του «Ε» από τα γραφεία, στα πιεστήρια του Χαλανδρίου.

Η παράδοση του προς εκτύπωση υλικού, έγινε μπροστά σε 100 περίπου απεργούς, που ξενυχτούσαν μπροστά στο φυλαγόμενο από 3 κλούβες και δυνάμεις των ΜΑΤ κτίριο.

Πρόκειται για διεύρυνση των αρμοδιοτήτων των Σωμάτων Ασφαλείας; Ακόμα και η «φωνή της Αστυνομίας» δεν χρησιμοποιεί τα περιπολικά, τα οποία ως τώρα τουλάχιστον υποτίθεται ότι εχρησιμοποιούντο για κάποιους άλλους σκοπούς, όχι όμως και εναντίον του αντι-330...

της «πίσω από τους τυπογράφους βρίσκεται παρακρατική οργάνωση» έγραψε την Τρίτη) και να του δανείσει ορισμένους εργάτες πιεστηρίου, οι οποίοι είναι με τη σειρά τους απεργοσπάστες των απεργών της «Α»...

ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14 Ιανουαρίου, το «Συγκρότημα Λαμπράκη» διέλυσε όλο το Τυπογραφείο του, απέλυσε 9 εργαζόμενους σ τ η φ ω τ ο σ ύ ν θ ε σ η με το πρόσχημα... της νέας τεχνολογίας!! απειλεί τους υπόλοιπους 50 εργαζόμενους στο ίδιο τμήμα με την ίδια τύχη και συνόδεψε την όλη επιχείρηση με ένα υβριστικό λογίδριο που μπορούσε να ξεσηκώσει από μόνο του, απεργία.

ΑΣ ΣΗΜΕΙΩΘΕΙ ότι —όπως γράφουμε σε άλλες στήλες— ετοιμάζεται να επανεκδοθεί το «ΒΗΜΑ». Σύμφωνα με πληροφορίες, το συντακτικό προσωπικό του «Β», θα στηριχθεί σε μεγάλο βαθμό όχι στη σχέση της μισθοδοσίας, αλλά του «ελεύθερου ρεπόρτερ» που βρίσκει και γράφει θέμα το οποίο εγκρίνεται ή απορρίπτεται (οπότε και δεν πληρώνεται) από την διεύθυνση της εφημερίδας.

ΛΕΓΕΤΑΙ επίσης ότι η εκτύπωσή του, θα ανατεθεί σε μια μεγάλη, ιδιωτική μονάδα φωτοσύνθεσης, με την οποία θα υπάρχει σχέση εργοδότη προς εργοδότη.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ βήμα έγινε, παράλληλα με την απόλυση των 9 χειριστών φωτοσύνθεσης, με την ανάθεση των «Μικρών Αγγελιών» των «Νέων», στην «Τυποεκδοτική» του «Ριζοσπάστη». Η συμφωνία, που «μαγειρεύθηκε» επί δύο μήνες, προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και στους εργαζόμενους που απολύθηκαν εξαιτίας της αλλαγής και στους «κλαδικούς» του ΚΚΕ, που έχουν βρεθεί έκθετοι απέναντι στους συναδέλφους τους. Ο Αντ. Αμπατιέλος, εκ μέρους του ΠΓ του ΚΚΕ, ενημέρωσε τα ενδιαφερόμενα μέρη για τις οικονομικές ανάγκες της «Τυποεκδοτικής», αλλά δήλωσε ότι το θέμα παίρνει άλλη διάσταση μετά τις απολύσεις και την απεργία στο «Ε». Η απάντηση από πλευράς ΚΚΕ είχε «τρεκινάει» μέχρι την ώρα που γράφονται όλα αυτά και προφανώς αναμένεται η εξέλιξη της υπόθεσης «Έθνους».

ΤΟ ΣΙΓΟΥΡΟ πάντως είναι ότι η ανάθεση των «Μικρών Αγγελιών» εξασφαλίζει μια απρόσκοπτη φωτοστοιχειοθεσία (σε ποιον άραγε θα υπακούσουν τα μέλη του ΚΚΕ που εργάζονται στην «Τυποεκδοτική» σε περίπτωση απεργίας; στο σωματείο τους ή στον εργοδότη-κόμμα με τις οικονομικές του ανάγκες;) αλλά και μειώνει εξαιρετικά το κύρος της ΕΣΑΚ-Σ.

ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑ 25.1 γίνονται ξανά αρχαιρεσίες στην Ένωση Τεχνικών Τύπου. Η κυβέρνηση από την πλευρά της έκανε ό,τι μπορούσε για να φθείρει την προσκείμενη στην ΠΑΣΚΕ διοίκηση του Σωματείου. Το αποκορύφωμα ήταν η ψήφιση τροπολογίας στον αντι-330, που επιτρέπει τις ομαδικές απολύσεις σε εποχικά επαγγέλματα, όπως για παράδειγμα στον Τύπο! Έτσι στις εκλογές αναμένεται να θριαμβεύσει η παλιά δεξιά διοίκηση, με επικεφαλής νοσταλγό της συντεχνίας, οπότε δεν θα υπάρχει κανένα εμπόδιο για την οριστική διάλυση του Σωματείου.

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΙ: ΕΠΟΜΕΝΗ ΦΕΤΑ ΣΑΛΑΜΙΟΥ

ΥΣΤΕΡΑ απ' όλα αυτά, η μοναδική λάθος κίνηση της διεύθυνσης του «Ε», ήταν η ταυτόχρονη απόλυση και των 3 δημοσιογράφων. Γιατί αυτό συσπείρωσε προσωρινά την ΕΣΗΕΑ με τους τεχνικούς του Τύπου και ανάγκασε τον κ. Μπόμπολα να αποδεχθεί την επαναπρόσληψη των απολυμένων συντακτών.

ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, οι δημοσιογράφοι αποτελούν την επόμενη φέτα του σαλαμιού που πρέπει να φαγωθεί και η ΕΣΗΕΑ —που επιμένει να παραμένει «κλειστή» για τη διατήρηση κάποιων διαρκώς συρρικνούμενων προνομίων—, θα εισπράξει όπως φαίνεται την επιμονή της με την μορφή ενός οδυνηρού «μπούμεραγκ». Ήδη σε ορισμένες εφημερίδες άρ-

χισε να ισχύει ξανά το καθεστώς των άμισθων μαθητευόμενων που βγάζουν όλη την δουλειά, καθεστώς που υποτίθεται ότι είχε «περάσει στην ιστορία» μετά το 1974. Όλα αυτά, παράλληλα με το σύστημα των «ελεύθερων ρεπόρτερς» και τη δημιουργία σχέσεων που θεωρούν την υποταγή σαν ύψιστο αγαθό και την αξιοπρέπεια ή την ανεξαρτησία γνώμης σαν τα μεγαλύτερα ελαττώματα.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΟΜΩΣ, οι τάσεις αυτές όπως διαμορφώνονται, δεν είναι ανεξάρτητες από την πολιτική συγκυρία. Ίσως δεν είναι καθόλου τυχαίο, ότι οι εφημερίδες που τις εκφράζουν θεωρούνται οι πιο επιρρεπείς και υποπτες, για μια ξαφνική αλλαγή της πολιτικής τους, από υποστήριξη για παράδειγμα, σε καταδίκη της κυβέρνησης. Και για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, χρειάζονται πειθήνιοι δημοσιογράφοι και τεχνικοί χωρίς δυνατότητες αντίδρασης...

ΜΕ ΑΥΤΗ την έννοια, οι πρόσφατες εξελίξεις αποτελούν για την κυβέρνηση μια διπλή δημοκρατική πρόκληση: Πρόκειται για την προάσπιση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, των εργαζόμενων στον Τύπο, ώστε να μπορέσουν και οι τελευταίοι να περάσουν από την απαραίτητη φάση της συνδικαλιστικής δράσης, στην υπεράσπιση της ελευθερίας του Τύπου και της δημοκρατικής πορείας του τόπου. Το δεύτερο σκέλος της πρόκλησης είναι εξίσου σημαντικό: θα διάκειτο ευνοϊκά η κυβέρνηση στη δημιουργία μιας συνεταιριστικής εφημερίδας, που χωρίς να απεμπολήσει το δικαίωμα της κριτικής προς όλες τις κατευθύνσεις, θα προωθούσε την Αλλαγή στον Τύπο και θα ανέκοπτε τη βλαβερή για όλους πορεία, της «Αυριανοποίησης» των εφημερίδων;

ΤΑΧΥΔΡΟΜΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

Μά τι; Ένω οι ένοχοι της χούντας είναι τόσοι,
απ' όλους πρώτ' η Δέσποινα τη νύφη θά πληρώσει;
Έ, όχι, βρε παιδιά,
δεν τὸ βαστά η καρδιά!
Περὶ κυρίας πρόκειται κι ἄς ἦταν στὸν ἐσμό.
Παρακαλῶ, ἄς δείξουμε καὶ λίγο ἱπποτισμό.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ, Σ' ΑΓΑΠΑΩ Μ' ΑΚΟΥΣ;

Μια «εξαιρετική αφιέρωση» προς τους αναγνώστες μας και τον αρχισυντάκτη της Αυριανής Ντ. Κουτσούμη. Στο προηγούμενο τεύχος αφού δημοσιεύσαμε ένα άρθρο του που υπεράσπιζε τον «εκπεσόντα αρχηγό». Πάλι από τον «Ταχυδρόμο», δημοσιεύουμε σήμερα μέχρι και ποίημα για την... κυρία του αρχηγού. Όπως μάθαμε, ο Κουτσούμης δεν είναι ποιητής, αλλά εμπνεύστηκε από την... Δέσποινα. Τι να κάνουμε; Γούστα είναι αυτά. Μήπως εμείς —που μας εμπνέει ο Κουτσούμης— είμαστε καλύτεροι;

Ο ΝΤ. ΚΟΥΤΣΟΥΜΗΣ

Μα τι; Ένω μέσ' την Αυριανή
χουνταίοι είναι τόσοι,
απ' όλους ο Κουτσούμης μας
τη νύφη θα πληρώσει;
Ε, όχι βρε παιδιά
μην μπλέξετε με τα σκ...ά,
δεν τὸ βαστά η καρδιά (αμάν)
περὶ κυρίου πρόκειται
κι ἄς ἦταν στὸν ἐσμό
απλὼς σφόδρα ἡγάπησε
τον χουντοφασισμό

Τα παραλειπόμενα από το 11ο Συνέδριο του ΚΚΕ

Το άρθρο που ακολουθεί γράφτηκε από στέλεχος του ΚΚΕ, που απομακρύνθηκε ως «διαφωνών» αλλά παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις στο χώρο αυτό. Η σύνταξή του ΑΝΤΙ σεβάστηκε στους ειδικούς λόγους που επέβαλαν τη δημοσίευσή του χωρίς το πραγματικό του όνομα.

Το 11ο Συνέδριο του ΚΚΕ καταγράφηκε στην κοινή γνώμη σαν μια «κλειστή διαδικασία» ενός ορισμένου κομματικού χώρου της Αριστεράς. Δεν παύει όμως να υποκινεί ένα ευρύτερο ενδιαφέρον, όχι μόνο για όσα συντελέστηκαν στο προσκήνιο του συνεδρίου, όσο γιατί για πρώτη ίσως φορά, έγιναν ορατές όχι μόνο οι συμφωνίες στους κόλπους του, αλλά και εντάσεις και διαφωνίες.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΤΟ ΠΓ

Οι διαστάσεις απόψεων στους κόλπους του ΠΓ έχουν ήδη επισημανθεί και σχολιαστεί σε μεγάλη έκταση από τον αστικό Τύπο και άλλες δυνάμεις της Αριστεράς. Συνοπτικά καταγράφουμε τις απόψεις του Γρ. Φαράκου και του Κ. Τσολάκη για το ΠΑΣΟΚ, που αποτελούσαν μια σαφή επίθεση κατά των θέσεων και της πρακτικής του Χαρ. Φλωράκη.

Αν μάλιστα ο Γρ. Φαράκος κινιόταν στη σφαίρα της «θεωρίας» και υπονόμει τη «γραμμή» Φλωράκη μέσω του «Ριζοσπάστη», ο Κ. Τσολάκης κινιόταν πολύ πιο πρακτικά, στη «βάση» του κόμματος, καθώς φαίνεται ότι επηρεάζει αρκετά —και σημαντικά— γραφεία περιοχών. Άλλωστε, αμέσως μετά τις βουλευτικές εκλογές του '81 είχε αρχίσει μια εσωκομματική φημολογία για την ανάγκη να αντικατασταθεί ο «μετριοπαθής» Χαρ. Φλωράκης από έναν Γραμματέα με «πυγμή», «ιδεολογική καθαρότητα» και «πολιτική σταθερότητα», αρετές που υποτίθεται ότι συγκέντρωνε ο Κ. Τσολάκης.

Το σίγουρο είναι πάντως ότι η οργάνωση που άμεσα καθοδηγεί ο Κ. Τσολάκης στην προσυνεδριακή της απόφαση κατέληξε σε διαφορετικές διαπιστώσεις από την αντίστοιχη της Αθήνας ενώ ο ίδιος, ακόμα και στο συνέδριο, έμμεσα, αλλά με σαφήνεια τάχθηκε υπέρ μιας αδιάλλακτης πολεμικής κατά του ΠΑΣΟΚ.

Έτσι, μάλιστα, υπήρξε το παράδοξο, η κατεξοχήν «φιλοσοβιετική» μερίδα μέσα στο ΚΚΕ, να διαφωνεί με τις κατευθύνσεις της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής, όπως τις εξέφρασε με σαφήνεια ο κ. Πονομαριώφ στο λόγο του, σύμφωνα άλλωστε και με το κλίμα που προετοιμάζαν από μέρες τα σοβιετικά μέσα ενημέρωσης.

Ερμηνείες για το παράδοξο υπήρξαν πολλές. Μια άποψη είναι ότι η κρίση στη σοβιετική ηγεσία δημιούργησε σύγχυση στη στάση για το ελληνικό θέμα. Ότι άλλες κατευθύνσεις υποδεικνυαν οι μεν, άλλες οι δε, ώσπου να ενοποιηθεί η υπόδειξη «Αντρώπων» για ευλύγιστη στάση έναντι του ΠΑΣΟΚ.

Άλλη άποψη θέλει τους Φαράκο - Τσολάκη να πέφτουν θύ-

ματα μιας «πλειοδοσίας στην καθαρότητα» που κανείς δεν τη ζήτησε και που κρίθηκε επιζήμια στην παρούσα φάση από τους σοβιετικούς.

Μια τρίτη ερμηνεία, που αποκλείει τις επεμβάσεις ή τις εξαρτήσεις, ισχυρίζεται πως οι Φαράκος - Τσολάκης, όντας οι κυριότεροι υπεύθυνοι του τυφλού κομματικού πατριωτισμού της τελευταίας οχταετίας υπέκυψαν στο «πνεύμα της βάσης» που κατά συντριπτική πλειοψηφία και με πρωτόγονη επιχειρηματολογία ζητούσε την καταδίκη του ΠΑΣΟΚ σαν «αστικό κόμμα» (άποψη άλλωστε «θεωρητική» και των δύο μελών του ΠΓ) και καθαρά «επαναστατική» πολιτική για τον κομμουνισμό...

Πάντως, το Συνέδριο, σε επίπεδο Πολιτικού Γραφείου, έβγαλε ενισχυμένο τον Χαρ. Φλωράκη, μια και απομακρύνθηκαν οι Τσαμπής, Κυριακίδης και Γεωργάτος και με τη μείωση των μελών του οργάνου αυτού ο Χαρ. Φλωράκης θεωρείται ότι ενίσχυσε τουλάχιστον κατά μια ψήφο τη θέση του.

Υπάρχει όμως πρόβλημα ανανέωσης του ΠΓ, μια και οι Καλούδης, Αμπατιέλος, Κουκούλου, Λογαρά δεν αποτελούν μακροπρόθεσμη λύση και τα νεότερα στελέχη τους θεωρούν «ανεπαρκείς».

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΟΙ ΠΡΟΣΥΝΕΔΡΙΑΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Αν υποθεθεί ότι στον προσυνεδριακό διάλογο έγιναν κάποια ανοίγματα κορυφής, στις διαδικασίες δεν υπήρξε κανένα ρήγμα από το καθεστώς που επικρατεί αδιάκοπα από τη Ζαχαριαδική καθοδήγηση και δώθε στο κόμμα.

Οι εκλογολογιστικές π.χ. συνελεύσεις ΚΟΒ και Αχτιδικών Επιτροπών έγιναν πριν τις προσυνεδριακές. Έτσι, μπόρεσαν να διαχωριστούν οι σοβαρές αδυναμίες της άμεσης δράσης από τις γενικές θέσεις και προβλήματα. Ταυτόχρονα, με τις άνωθεν υποδείξεις, εξασφαλίστηκε η συνέχεια του μεσαιού στελεχικού δυναμικού. Ακόμη, τα μέλη της ΚΕ και του ΠΓ στη συντριπτική τους πλειοψηφία εκλέχτηκαν από τις συνδιασκέψεις περιοχών. Έτσι, όχι μόνο εξασφαλίστηκε η εκλογή τους αλλά τονίστηκε και το άκρικο της ηγεσίας από τη βάση.

Όλα αυτά δεν κατάφεραν να αποκρύψουν τη στασιμότητα του ΚΚΕ στο οργανωτικό επίπεδο. Το Κόμμα έχει γίνει κέντρο διερχομένων, μια και τα νέα μέλη συνήθως εξισορροπούν όσα έχουν αποχωρήσει ή αδρανοποιηθεί, ενώ πέφτει σταθερά η ποιότητα των στρατολογιών.

Κατά τους οργανωτικούς απολογισμούς πάντως, το κόμμα έχει 35.000 περίπου μέλη, γεγονός που καταγράφεται ως διπλασιασμός δυνάμεων από το 10ο Συνέδριο. Ουσιαστικά, όμως τα νέα μέλη προέρχονται από εσωτερική στρατολόγηση, (πέρασμα από την ΚΝΕ στο ΚΚΕ), παλιούς αγωνιστές που ξαναοργανώνονται, χωρίς ιδιαίτερη δραστηριότητα και λίγα νέα πραγματικά μέλη.

Οι προσυνεδριακές διαδικασίες δεν είχαν ιδιαίτερη ποιότητα. Δεν έλλειψαν και περιστατικά που θυμίζουν άμεσα άλλες —πρόσφατες πάντως εποχές. Έτσι, ομάδα στελεχών της Αθήνας, παραγκωνισμένοι στην εσωκομματική ιεραρχία, υπό την επήρεια του πρώην μέλους της ΚΕ Βέργου, έστειλαν επιστολή στο ... ΚΚΣΕ, ζητώντας την παρέμβασή του στο ΚΚΕ, και φυσικά, οι Σοβιετικοί έστειλαν το γράμμα πίσω αναπάντητο.

Πάντως, χαρακτηριστικό του κλίματος είναι πως για πρώτη φορά τόσο καθαρά αρχίζουν να καθιερώνονται οι γνωστές σχηματικές διακρίσεις κάποιας «δεξιάς» και «αριστεράς» τάσης μέσα στην ΚΕ. Πρόκειται βέβαια για σχηματοποιήσεις εντελώς πρωτόγονες χωρίς κανένα κριτήριο ιδεολογικό, θεωρητικό ή πολιτικό.

Στη «δεξιά» χρεώνεται ο ίδιος ο Χαρ. Φλωράκης με θεωρητικό εκφραστή τον κ. Ανδρουλάκη. Στην «αριστερή» τάση πέραν των ιστορικών αρχηγών Φαράκου - Τσολάκη, στο συνέδριο παρουσιάστηκε το νέο άστρο του Ν. Κοτζιά (οι Ανδρουλάκης και Κοτζιάς προέρχονται από την ΚΝΕ και ανήκουν στη νέα γενιά κομματικών στελεχών).

Μέχρι τώρα τα δυο αυτά στελέχη έχουν πάρει αρκετές πρωτοβουλίες σε πολλά ζητήματα. Πιο αποτελεσματικός θεωρείται ο Μ. Ανδρουλάκης αλλά και περισσότερο εκτεθειμένος γιατί ασχολείται κυρίως με τη «γραμμή» του κόμματος. Ο Ν. Κοτζιάς προτιμά να επενδύει εκ του ασφαλούς και μακροπρόθεσμα, κυρίως μέσα από τη δουλειά του στην ιδεολογική επιτροπή της ΚΕ.

Οι αριστεροί, έχουν σαν κύριο γνώρισμά τους την υποταγή όλων των θεμάτων σε δυο άξονες: την «κομματικότητα» και την πλήρη αποδοχή του ιδεολογικού και πολιτικού πλαισίου του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Η «κομματικότητα» και ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» αλληλοσυμπληρούμενα δίνουν απαντήσεις σε όλα τα προβλήματα του κινήματος.

Οι δεξιοί, αντίθετα, αναζητούν τρόπους ένταξης του ΚΚΕ στο πολιτικό παιχνίδι. Υπό τη λενινιστική σκοπιά είναι στην πραγματικότητα πιο «αριστεροί» και επαναστάτες από τους επικριτές τους. Διαφοροποιούνται επίσης ελαφρά στα θέματα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» όπου αφήνουν να διαφανεί μια επιφύλαξη για κάποιες εκδηλώσεις ενός κάποιου «αυταρχικού εποικοδομήματος», χωρίς να αμφισβητείται σε καμιά περίπτωση, ο σοσιαλιστικός χαρακτήρας των καθεστώτων αυτών.

Οι εκπρόσωποι των δύο τάσεων συγκρούστηκαν ανοιχτά στο Συνέδριο, στη μόνη ενδιαφέρουσα ψηφοφορία. Έτσι, το Συνέδριο κλήθηκε να αποφασίσει αν το ΠΑΣΟΚ είναι «σοσιαλ-ρεφορμιστικό» (όρο και θέση που πρωτοεμφάνισε σε άρθρο του ο Μ. Ανδρουλάκης) ή απλά «ρεφορμιστικό», όπως ζήτησε ο Ν. Κοτζιάς. Παρά τον Πονομαριώφ, το βάρος του Φλωράκη κτλ., η άποψη Κοτζιά συγκέντρωσε πάνω από 200 ψήφους στους 700 και έσπασε την αρχή της ομοφωνίας.

Όμως, στις εκλογές που ακολούθησαν, ο μεν Μ. Ανδρουλάκης εξελέγη τακτικό μέλος της ΚΕ, ο δε Ν. Κοτζιάς παρέμεινε αναπληρωματικό. Παρόλ' αυτά δεν είναι τυχαίο, ότι στις 9 Ιανουαρίου ο Μ. Ανδρουλάκης σε άρθρο του στον «Ρ» χτυπά κάποιες απόψεις που εύκολα αναγνωρίζονται σαν συγγενείς εκείνων του Ν. Κοτζιά.

Οι συγκρούσεις αυτές δεν είναι καθόλου δευτερεύουσες, έχουν δε μια πολύ ειδική πλευρά, που δεν έχει επισημανθεί.

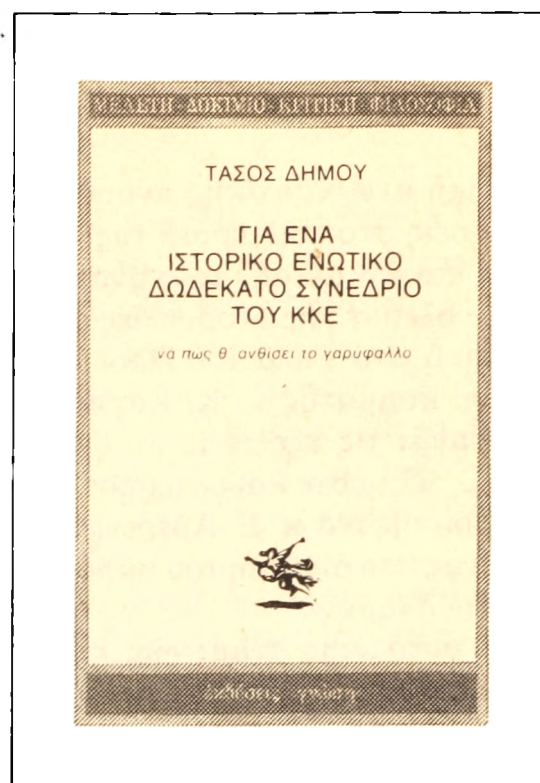
Το ΚΚΕ, δηλαδή, είναι κόμμα χωρίς διαδοχή «γενιών». Από τις ηλικίες του ΠΓ και της ΚΕ (μέσος όρος 60 χρόνια) περνάει απότομα στα 30 των νεότερων στελεχών. Υπάρχει λοιπόν ένα ιδιόρρυθμο πρόβλημα διαδοχής όπου οι συγκρούσεις του παρόντος θα αποδειχτούν πολύ σημαντικές σε ένα ίσως όχι πολύ μακρινό μέλλον.

Ποιο συνέδριο λοιπόν θα είναι εκείνο που θα αναδείξει την κρίση του ΚΚΕ, στην οποία το 11ο άνοιξε μια μικρή χαραμάδα;

Τα βιβλία της «Γνώσης»

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ - ΓΡΟΘΙΑ ΣΤΟ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΑΚΡΑΤΟΣ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ - ΜΗΝΥΜΑ ΓΙΑ ΟΛΗ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ,
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

**express
news**

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ!

Δέν υπάρχει λόγος νά κρατάτε ολόκληρες τīs έφημερίδες πού διαβάζετε, γιά νά φυλάξετε μιά είδηση πού σās ενδιαφέρει. Κρατείστε μόνο τήν είδηση.

Ζητείστε μας τά απόκόμματα όλων τών έφημερίδων, γιά νά μή μπείτε έσείς στόν κόπο νά τά συγκεντρώσετε.

Δουλειά μας είναι νά ενημερωνόμαστε καί νά σās ενημερώνουμε.

Διαβάζουμε όλες τīs έφημερίδες (έλληνικές καί ξένες) καί κρατάμε γιά λογαριασμό σας, τά απόκόμματα πού σās άφορούν.

Δέν είμαστε «μερικοί άνθρωποι», αλλά ένα ολόκληρο δημοσιογραφικό έπιτελείο πού δουλεύει υπεύθυνα γιά τήν ειδική - δική σας ενημέρωση.

Επικοινωνείστε μαζί μας!

EXPRESS NEWS

Τό προσωπικό σας 'Αρχείο.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΥΒΑΣ

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ & ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ**

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 ΤΗΛΕΦ. 3243.351 ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 122

Χάνει η παραδοσιακή Δεξιά το παιχνίδι;

του Χρήστου Καρανίκα

ΣΤΗΝ τακτική αναγκαστικής αναμονής έχουν υποχρεωθεί οι διάφορες τάσεις στο εσωτερικό της «Νέας Δημοκρατίας», αναβάλλοντας και την μεταξύ τους αναμέτρηση για «ευθετότερο» χρόνο. Οι πολιτικές πρωτοβουλίες έχουν περάσει από καιρό ολοκληρωτικά στα χέρια του Προέδρου της Δημοκρατίας και ιδρυτού του κόμματος κ. Κ. Καραμανλή ο οποίος, όπως φαίνεται, σταθμίζει τις εξελίξεις με διαφορετικό τρόπο από τους δελφίνους. Άλλωστε καθυστέρησε αρκετά και η επιστροφή του Προέδρου της ΝΔ κ. Ε. Αβέρωφ από την Ελβετία και έτσι έχει ο καθένας στη διάθεσή του κάποιο πρόσχημα για να δικαιολογήσει την αναμονή.

Ο ΧΡΟΝΟΣ αυτός της αναμονής, που διαρκεί σχεδόν δύο μήνες και, που, όπως εξελίσσονται τα πράγματα, θα διαρκέσει περισσότερο, έχει αποβεί αρνητικός ιδιαίτερα για τη Δεξιά. Η παραδοσιακή Δεξιά, αυτό που γνωρίζουμε ως Δεξιά στον τόπο μας σε ολόκληρη την μεταπολεμική εποχή, πίστευε πως είχε τις δυνατότητες να κερδίσει τη διαδοχή στο πρόσωπο του κ. Κ. Στεφανόπουλου. Για το λόγο αυτό και κινήθηκε δραστήρια, αμέσως μετά την ανακοίνωση της ασθένειας του κ. Αβέρωφ, ώστε να εξασφαλίσει «θέσεις» και να προκαταλάβει «επιστροφή» του κόμματος στις κεντρικές κατευθύνσεις που είχε επί Καραμανλή. Η τακτική αυτή απέτυχε και γιατί δεν βρήκαν ουσιαστική ανταπόκριση στην κομματική βάση στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας, εκτός της Πελοποννήσου και μερικώς της Αττικής και της πρωτεύουσας, και, κυρίως, με την παρέμβαση του κ. Καραμανλή.

ΜΕΤΑ την πρώτη αυτή αναλαμπή η Δεξιά είδε τις δυνατότητες για επαναφορά της ΝΔ στη δεξιά πολιτική, που ακολούθησε και ο κ. Αβέρωφ, να εξανεμίζεται. Τη μεταστροφή αυτή διαπίστωσε και ο ασκών καθήκοντα προσωρινού προέδρου κ. Κ. Παπακωνσταντίνου και γι' αυτό έχει αλλάξει τον τόνο της πολεμικής του κατά της κυβερνήσεως. Η ομιλία του από την τηλεόραση για την οικονομική κατάσταση της χώρας διακρίθηκε για τη μετριοπάθεια στον τόνο της και την αποφυγή κάθε περιττής οξύτητας που θα θύμιζε την παραδοσιακή Δεξιά. Φυσικά η Δεξιά γνωρίζει πως η τακτική της αυτή αποτελεί σε μεγάλο βαθμό και υπονόμευση της πολιτικής της επιβίωσης. Αναγνωρίζει πως με παρόμοιες παραχωρήσεις επιστρέφει στην εποχή που ο κ. Καραμανλής, σαν αρχηγός της συντηρητικής παρατάξεως τη βίαζε συνεχώς να ακολουθεί την κεντρώα του πολιτική και αντιλαμβάνεται πως ακόμα και τώρα, από την προεδρία της Δημοκρατίας, μπορεί να επιβάλει τη θέλησή του, ίσως αποτελεσματικότερα από την εποχή που ήταν πρωθυπουργός.

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ του κ. Αβέρωφ από την Ελβετία πιθανόν να γίνει το Σαββατοκύριακο αυτό, αλλά χωρίς να σημαίνει πως θα αρχίσουν αμέσως και οι διαδικασίες της διαδοχής. Μάλλον θα περάσει η ΝΔ από μια περίοδο διαβουλεύσεων και διεργασιών πριν καταλήξει, αν καταλήξει, στην ανάδειξη του νέου αρχηγού. Πολλοί υποστηρίζουν πως δεν πρέπει από τώρα η ΝΔ να αναδείξει το νέο αρχηγό και να εμφανιστεί ως το κόμμα με την προοπτική της διαδοχής στην εξουσία. Αντίθετα, πιστεύουν —και ανάμεσά τους βάζουν και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας— είναι απαραίτητο η αξιωματική αντιπολίτευση να παραμείνει στη ρευστή αυτή κατάσταση έως ότου ξεκαθαριστεί η ο-

λη πορεία των πολιτικών εξελίξεων. Τυχόν μεταβολές στην πολιτική γεωγραφία της χώρας, που θα προσδώσουν άλλο σκηνικό στις πολιτικές δυνάμεις στους επόμενους μήνες, δεν πρέπει να επέλθει με ένα από τα δύο μεγάλα κόμματα σε πλεονεκτική θέση. Αυτό θα δέσμευε τις πολιτικές εξελίξεις, αλλά και τις πρωτοβουλίες του ανωτάτου άρχοντος, ο οποίος είναι και το μόνο ανέπαφο πολιτικό κεφάλαιο της χώρας και ο μόνος που θα μπορούσε να παρέμβει, όπως και το σύνταγμα προβλέπει αλλά και με το τεράστιο κύρος που διαθέτει.

ΑΠΟΤΕΛΕΙ γεγονός ανάμεσα στους πολιτικούς κύκλους πως τους ερχόμενους μήνες οι πολιτικές εξελίξεις θα επιταχυνθούν με απρόβλεπτες, προς το παρόν, επιπτώσεις. Η κυβερνητική αποτυχία σε πάρα πολλούς τομείς, αλλά το χειρότερο, η χρεωκοπία κάθε κινήσεως που παίρνει η Κυβέρνηση και ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου προσωπικά τον τελευταίο καιρό, δεν μπορεί να συνεχιστεί για μεγάλο διάστημα. Ή πρέπει ο κ. Παπανδρέου να ξαναπιάσει το σχοινάκι με τις επιτυχίες στην κάθε εμφάνισή του ή να βρει κάποιο άλλο τρόπο αντιστροφής της κυβερνητικής πορείας. Οι ελπίδες έχουν αναποτεθεί από την πλευρά της πλειοψηφίας στο πρόσωπο του πρωθυπουργού, αλλά και οι προοπτικές δεν εμφανίζονται καθόλου ευνοϊκές γιατί ο κ. Παπανδρέου έχει χάσει, σε μεγάλο βαθμό, το παιχνίδι στο ψυχολογικό επίπεδο, στην ικανότητα του να πείθει τον κόσμο με την οποιαδήποτε εμφάνισή του.

ΤΗΝ ΑΠΟΔΥΝΑΜΩΣΗ της Κυβερνήσεως δεν έδειξε ως τώρα η Δεξιά, παρόλο που ελέγχει την ηγεσία της ΝΔ, ότι μπορεί να την καρπωθεί. Αντίθετα, μάλιστα, αποδεικνύει, κάθε στιγμή, πως με τα πολιτικά της επιχειρήματα περισσότερο απώθει παρά πείθει. Και δεν πείθει γιατί τα περισσότερα από τα επιχειρήματά της θυμίζουν στον κόσμο την εποχή που η ίδια ήταν στην εξουσία και τις δικές της ευθύνες για τη σημερινή οικονομική και κοινωνική κρίση της χώρας. Στη διαχείριση των δημοσίων πραγμάτων το ΠΑΣΟΚ αποδεικνύεται ανήμπορο, όχι μόνο να συλλάβει το βάθος και το ουσιαστικό νόημα της κρίσης, αλλά και να διεκπεραιώσει τις τρέχουσες υποθέσεις. Αλλά και η Δεξιά φανερώνει την ολοκληρωτική αδυναμία της να προτείνει κάτι για την αντιμετώπιση της κρίσης. Δηλαδή, δίνει την εντύπωση πως αν βρισκόταν στην εξουσία θα έκανε πιθανόν τα ίδια ή και χειρότερα από τη σημερινή πλειοψηφία, δεν θα μπορούσε ούτε τις τρέχουσες υποθέσεις να ελέγξει.

ΑΠΕΝΑΝΤΙ στην κυβερνητική αδυναμία η παραδοσιακή Δεξιά καταφεύγει στις αρχές της φιλελεύθερης οικονομίας, στην ιδιωτική πρωτοβουλία —για την οικονομική κρίση, γιατί για την αντιμετώπιση της κοινωνικής και πολιτικής κρίσης αδυνατεί να σκεφτεί— όταν στις ημέρες της προτιμούσε να στηρίζει την εξουσία της στον κρατικοποιημένο τομέα της οικονομίας και στα συντεχνιακά συμφέροντα. Έτσι, εμφανίζεται το τραγελαφικό φαινόμενο να προβάλλεται, ακόμα και από τη σοσιαλιστική κυβέρνηση μερικές φορές, η σημασία της ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την έξοδο από την ύφεση, σε περιόδους τόσο βαθιάς δομικής κρίσης, όσο η σημερινή, όταν το κεφάλαιο δεν μπόρεσε στη χώρα μας να παίξει το ρόλο του, ακόμα και στις εποχές της άνθησης της καπιταλιστικής οικονομίας.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ Δεξιά αισθάνεται, μετά τις γιορτές —διαίτερα, παραγκωνισμένη από τις πολιτικές εξελίξεις. Η

προοπτική που είχε διαγραφεί να κερδίσει, σε κάποια στιγμή και την υποστήριξη του τέως πρωθυπουργού κ. Γ. Ράλλη, σε κάποια ένδειξη παραχωρήσεων προς την κεντρώα πολιτική του, έχει μάλλον χαθεί. Οι γενικότερες πολιτικές εξελίξεις βαθαίνουν φαίνεται περισσότερο στην επιλογή του κ. Ράλλη που είναι και ο πιο γνήσιος εκφραστής της πολιτικής κληρονομιάς του κ. Καραμανλή στην κεντρώα κατεύθυνση του οποιουδήποτε συντηρητικού σχήματος. Προηγουμένως πιστεύουν, οι περισσότεροι που κινούνται γύρω από την κατεύθυνση αυτή, χρειάζεται συστηματική και εξονυχιστική διερεύνηση των πολιτικών μεταβολών που γίνονται στο λαό. Και αυτό γιατί πιστεύουν πως με τις παραδοσιακές συνθηματολογίες δεν προσελκύεται με κανένα τρόπο ο κόσμος, όπως και με οποιουσδήποτε αφορισμούς.

ΣΤΗΝ πλάστιγγα για κεντρώα κατεύθυνση της πολιτικής πορείας της ΝΔ, φαίνεται πως ρίχνει το βάρος του και ο κ. Ε. Αβέρωφ από την Ελβετία, χωρίς να γνωρίζει κανένας τι θα κάνει μόλις γυρίσει στην Αθήνα. Το βάρος από την προηγούμενη πολιτική του στάση είναι αρκετά μεγάλο, αλλά και το κύρος είναι τώρα πιθανόν υψηλότερο από οποιαδήποτε άλλη περίοδο, για να επηρεάσει μερικώς τις εξελίξεις στο κόμμα του. Το σημαντικότερο πρόβλημα που ανακύπτει είναι οι σχέσεις που θα διαμορφώσει ο σημερινός αρχηγός της ΝΔ με τη Δεξιά και την ακροδεξιά. Ως τώρα είχε ξανοιχτεί αρκετά προς τις δυνάμεις αυτές και για να κερδίσει την ηγεσία και για να κρατηθεί στη θέση αυτή. Μερικές ενδείξεις από την Ελβετία τον παρουσιάζουν να έχει κάπως διαφοροποιηθεί προβάλλοντας το φιλελεύθερο παρελθόν του.

ΤΟ ΑΛΛΟ πρόβλημα που ανακύπτει είναι η στάση στα παρασκήνια του κ. Αβέρωφ απέναντι στις διαθέσεις του κ. Καραμανλή. Θα τολμήσει να προβεί σε κάποια ενέργεια που θα αμφισβητεί το κύρος του σημερινού προέδρου της Δημοκρατίας για τις ενδοκομματικές εξελίξεις; Οι περισσότεροι το αποκλείουν κατηγορηματικά γιατί πιστεύουν ότι δεν έχει ούτε την κομματική δύναμη, ούτε και τη διάθεση για μια παρόμοια ενέργεια. Τότε όμως ο κ. Αβέρωφ θα έρθει σε ουσιαστική σύγκρουση με την ακροδεξιά η οποία για το μόνο που ενδιαφέρεται είναι να ανακόψει τις πρωτοβουλίες του προέδρου της Δημοκρατίας για κεντρώα πολιτική κατεύθυνση της ΝΔ.

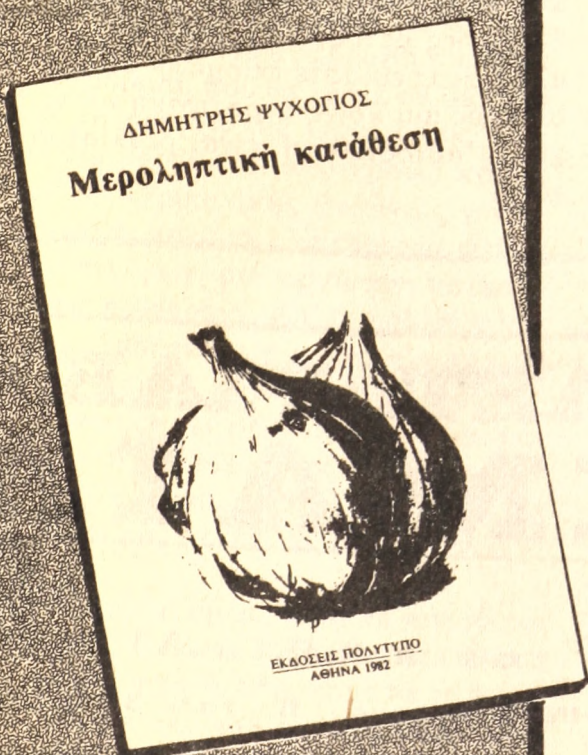
ΣΤΗΝ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ αυτή, που παραμένει ακόμα κάτω από την επιφάνεια χωρίς όμως να χάνει καθόλου σε πολιτική βαρύτητα, πρωταγωνιστεί η ακροδεξιά. Στα μετόπισθεν κινείται η παραδοσιακή Δεξιά με όλα της τα στηρίγματα και τις δυνατότητές της παρέμβασης. Οι κινήσεις γίνονται προς δύο κα-

τευθύνσεις: Επιφανειακά εμφανίζονται τώρα οι περισσότεροι που εκφράζουν την παραδοσιακή Δεξιά να υποστηρίζουν φιλελεύθερη πολιτική και να ασπάζονται την κληρονομία του Καραμανλή. Με τον τρόπο αυτό ελπίζουν να μην αποκοπούν από τις εξελίξεις που γνωρίζουν πως θα γίνουν γύρω από την κεντρώα πολιτική φυσιογνωμία της ΝΔ. Έτσι, πιστεύουν πως δεν θα αποκοπούν από τη συντηρητική παράταξη, είτε έχει το όνομα της «Νέας Δημοκρατίας», είτε και άλλη επίσημη προβολή.

ΚΑΤΩ από την επιφάνεια όμως κινούνται για κάθε ενδεχόμενο. Έτσι, πολλαπλασιάζονται οι συσκέψεις και οι διαβουλεύσεις για τη σύσταση ενός ακροδεξιού κόμματος με διασυνδέσεις ακόμα και με τον Κορυδαλλό. Γνωρίζει η παραδοσιακή Δεξιά, όπως και η ακροδεξιά, πως η δημιουργία ενός ακροδεξιού, με χουντικές διασυνδέσεις, σχήματος, όχι μόνο δεν θα ενοχλούσε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και όσους κινούνται προς τον κεντρώο χώρο, αλλά πιθανόν και θα το έβλεπαν με καλό μάτι. Στην περίπτωση, όμως, αυτή η εμφάνιση του ακροδεξιού σχήματος θα ξεκαθάριζε αρκετά την κατάσταση στη ΝΔ ή στη συντηρητική παράταξη με ευρύτερη απήχηση στις κεντρώες λαϊκές ψήφους.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ πλευρά η εξέλιξη αυτή σημαίνει πλήρη και οριστική, ίσως, για πρώτη φορά, μεταπολεμικά της ακροδεξιάς από την παραδοσιακή Δεξιά. Με άλλα λόγια, σημαίνει πως πρέπει η παραδοσιακή Δεξιά, είτε να πάει με την ακροδεξιά και να δει τον εαυτό της συρρικνούμενο χάνοντας το πλεονέκτημα να ελέγχει άμεσα ή έμμεσα μια μεγάλη παράταξη, είτε να παραμείνει σαν ασημαντη και χωρίς επιρροή μειοψηφία στη συντηρητική παράταξη. Και είναι οι εξελίξεις αυτές που θέλει να αποφύγει η Δεξιά. Εξελίξεις που θα αλλάξουν, όπως το γνωρίζει πάρα πολύ καλά, για πρώτη φορά σε βάθος και αμετάκλητα, το πολιτικό σκηνικό της χώρας μας.

ΣΤΗΝ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ της για τις εξελίξεις αυτές, η Δεξιά οργανώνει σε ολόκληρη τη χώρα τις συσκέψεις στελεχών της. Αλλά παραμένει ακόμα προσεκτική στο να εκδηλώσει ανοιχτά τις προθέσεις της ελπίζοντας στη διατήρηση πιθανόν της σημερινής νόθας κατάστασης. Ταυτόχρονα, όμως, και οι εκπρόσωποι της κεντρώας πολιτικής έκφρασης οργανώνουν συσκέψεις σε διάφορες περιοχές της χώρας. Οι τελευταίοι κινούνται περισσότερο στις περιοχές της Κεντρικής και Βόρειας Ελλάδας, όπου και η επιρροή της παραδοσιακής Δεξιάς είναι μικρότερη και η πολιτική ευελιξία των κατοίκων μεγαλύτερη, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις και δεσμεύσεις στην κριτική των παρατάξεων. □

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
Μεροληπτική κατάθεση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ
ΑΘΗΝΑ 1982

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ ΜΕΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗ

Κριτικά δοκίμια για θεσμούς, γεγονότα και καταστάσεις. Οδοιπορικό των αποτυχιών και απογοητεύσεων της μεταπολεμικής περιόδου, με σαρχασμό και αναζήτηση της προσωπικής-μας αλήθειας:

- Στρατιωτική θητεία ● Δημοσιογραφία ● Κομματική ένταξη ● Επάγγελμα ερευνητής ● Λειτουργήματα πολιτευτής ● Καταλήψεις ● Ήταν ο Νέρων αριστέρος; ● Διακοπές ● Επιμύθια, ψιμύθια, παραμυθίες

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131 ● τηλ. 72.29.237—72.32.819

Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Ερυθραίας:

Χημικά όπλα και βόμβες θρυμματισμού προμήθευσε η Μόσχα στο Μενγκίστου

Στο τελευταίο τεύχος του 1982, το «ΑΝΤΙ» δημοσίευσε συνέντευξη του Αμντάλα Ίντρις, αρχηγού του Απελευθερωτικού Μετώπου Ερυθραίας (ΑΜΕ-ΕΛΦ), προς τον Γ. Τσαλακό. Η συνέντευξη δόθηκε στην Τύνιδα, στα τέλη του περασμένου Νοέμβρη.

Τον ίδιο περίπου χρόνο, ο συνεργάτης του ΑΝΤΙ Δημήτρης Δεληολάνης συνάντησε στη Ρώμη το γενικό γραμματέα του Λαϊκού Απελευθερωτικού Μετώπου της Ερυθραίας (ΛΑΜΕ-ΕΡΛΦ) Ισαΐα Αφεουώρκι, ο οποίος βρέθηκε στην ιταλική πρωτεύουσα στα πλαίσια ενημερωτικής περιοδείας του στην Ευρώπη. Ο Ισαΐας Αφεουώρκι δέχτηκε να απαντήσει σε μια σειρά ερωτήσεων που του τέθηκαν από μέρους του «ΑΝΤΙ» σχετικά με τη σημερινή φάση του αγώνα στην Ερυθραία. Τα κυριότερα σημεία από τη συζήτηση αυτή δημοσιεύονται εδώ.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι οι δυο συνεντεύξεις εκφράζουν τους δυο ξεχωριστούς κλάδους του απελευθερωτικού κινήματος στην Ερυθραία και αντανακλούν τη ριζική διαφορά πολιτικής φιλοσοφίας των δύο μετώπων. Μια διαφορά που, στην τελευταία δεκαετία, πήρε τη μορφή οξύτατου ανταγωνισμού και οδήγησε στο ξέσπασμα εμφύλιου πολέμου με πρωτοβουλία του ΑΜΕ. Σήμερα, ύστερα από πολλές περιπέτειες, οι σχέσεις των δύο μετώπων περνάνε περίοδο ύφεσης κυρίως χάρη στην ανάδειξη του ΛΑΜΕ σε ηγεμονική δύναμη του απελευθερωτικού αγώνα.

Ο Ισαΐας Αφεουώρκι, γενικός γραμματέας του ΛΑΜΕ, μιλάει στο Δημήτρη Δεληολάνη

ΕΡ: Η πρώτη ερώτηση δεν μπορεί παρά να αφορά την κατάσταση στην Ερυθραία, όπως εξελίχθηκε κατά τον τελευταίο χρόνο...

ΑΠ: Στις αρχές του 1982, οι μαχητές του Λαϊκού Μετώπου για την Απελευθέρωση της Ερυθραίας αντιμετώπισαν επί τρεις ολόκληρους μήνες την έκρηξη επίθεσης του Μενγκίστου για την επανάκτηση της Ερυθραίας, που είχε το όνομα «επιχείρηση Κόκκινο Αστέρι». Αντικειμενικός σκοπός της επίθεσης ήταν να καταληφθεί η πόλη Νάκφα, στο Βορειο-Δυτικό υψίπεδο της Ερυθραίας, που είναι και η τελευταία μεγάλη πόλη στα χέρια του Λαϊκού Μετώπου. Οι Αιθίοπες κινητοποίησαν 90.000 άνδρες, που καθοδηγούνταν από Σοβιετικούς συμβούλους. Παρόλο που η επιχείρηση αυτή είχε προετοιμαστεί από πολύ πριν, δεν πέτυχε τον τελικό σκοπό της, να εκπορθήσει, δηλαδή, την πόλη Νάκφα. Πέτυχε όμως κάτι άλλο: ανάγκασε τους μαχητές του Λαϊκού Μετώπου να υποχωρήσουν στις πιο άγονες περιοχές του υψιπέδου και δημιούργησε δυσκολίες στους διαδρόμους ανεφοδιασμού από το Σουδάν. Έτσι οι Αιθίοπες κατέ-

χουν τώρα τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας. Εκεί προσπαθούν να κερδίσουν συμπάθειες στον πληθυσμό, επιβάλλοντας χαμηλές τιμές στα είδη πρώτης ανάγκης και εξαγγέλλοντας υποσχέσεις για μαζικές επενδύσεις για την οικονομική ανάπτυξη της Ερυθραίας. Παλιότερα η Ερυθραία ήταν μία από τις πιο αναπτυγμένες περιοχές του κέρατος της Αφρικής.

Κατά τη γνώμη μας, η προσπάθεια αυτή σκοντάφτει συστηματικά στο γεγονός ότι το αντάρτικο εξακολουθεί, παρόλες τις δυσκολίες, να ελέγχει ένα σημαντικό κομμάτι του εδάφους της χώρας. Όσο υπάρχει το αντάρτικο, μια πολιτική ρύθμιση του προβλήματος υποχρεωτικά προϋποθέτει και τη δική μας συναίνεση.

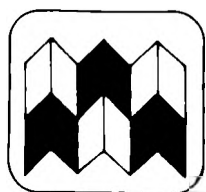
Εμείς είμαστε αρκετά ισχυροί ώστε ν' αποκρούουμε μ' επιτυχία τον εχθρό, χωρίς βέβαια να μπορεί να γίνει σύγκριση με την κατάσταση που επικρατούσε πριν από το 1980. Στις περιοχές του υψιπέδου που ελέγχουμε έχουμε τουλάχιστον πέντε χρόνια να δούμε Αιθίοπα στρατιώτη, ενώ οι πολιτικές δομές

του ΛΑΜΕ, τα τοπικά συμβούλια, αντιπροσωπεύουν ένα σταθερό σημείο αναφοράς για τον πληθυσμό.

ΕΡ: Το μείζον πρόβλημα του εθνικού κινήματος της Ερυθραίας ήταν, απ' την αρχή, οι εσωτερικές διαιρέσεις του. Στις 25 του Οκτώβρη το ΛΑΜΕ πρότεινε να δημιουργηθεί ένας ενιαίος εθνικός στρατός της Ερυθραίας...

ΑΠ: Οι προσπάθειές μας ν' αρχίσουμε το διάλογο με τις άλλες δυνάμεις που αντιτίθενται στην Άντις Αμπέμπα δεν είχαν μέχρι τώρα κανένα αποτέλεσμα. Εμείς επιδιώκουμε μία ενότητα που να μπορεί να διατηρηθεί κι ύστερα απ' τη λήξη του πολέμου. Μία εθνοσυνέλευση, που να αναδειχτεί με ελεύθερες εκλογές και στην οποία να συμμετέχουν όχι μόνον τα μέτωπα και τα κόμματα, αλλά και τα άτομα. Υπάρχουν βέβαια σοβαρές διαφωνίες μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων, αλλά εμείς είμαστε πεισμένοι ότι μία σύγκλιση προς μία κοινή στρατηγική για να επιτευχθεί η αυτοδιάθεση, είναι ρεαλιστικός στόχος.

στον ΠΕΙΡΑΙΑ...

βιβλία - περιοδικά - αφίσσες

πρισμα

εκπαιδευτικά παιχνίδια

μπουμπουλινάς 48 και υψηλάντου - τηλ. 4172366

**ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΗ
ΣΗΜΑΙΑ**

εφημερίδα

του Κ.Ο. του Κ.Κ.Ε.(μ-λ)

ΑΘΗΝΑ Σολωμού 5 - τηλ. 3615597

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΘΕΣ/ΚΗ Εγνατίας 126 - τηλ. 278978

κυκλοφορεί

κάθε δεύτερη Παρασκευή

ΕΡ: Ποιό είναι το κυριότερο εμπόδιο σ' αυτή την ενωτική διαδικασία;

ΑΠ: Το κυριότερο εμπόδιο είναι σίγουρα οι παρεμβάσεις εξωτερικών δυνάμεων που υποστηρίζουν τα ιδιοτελή συμφέροντά τους, υποθάλπτοντας θρησκευτικές, τοπικιστικές και φυλετικές διαφορές μεταξύ των αντιστασιακών δυνάμεων. Μ' αυτό, όμως, δεν θέλω να υποτιμήσω και τις διαφορές που πηγάζουν από μία διαφορετική πολιτική αντίληψη ή απ' τις διαφορετικές πολιτικές κουλτούρες που χαρακτηρίζουν τις δυνάμεις που αντιτίθενται στην Αιθιοπία...

ΕΡ: Ας τις ονομάσουμε αυτές τις δυνάμεις: ποιές έχουν απομείνει;

ΑΠ: Έχουμε πλήρη συνείδηση του γεγονότος ότι το ΛΑΜΕ είναι τώρα πιά η μόνη δύναμη που δρα πολιτικά και στρατιωτικά στην Ερυθραία. Θέλω να αποφύγω κάθε πολεμική, γι' αυτό θα περιοριστώ στο γνωστό γεγονός ότι εκτός από το ΛΑΜΕ, υπάρχουν μόνον μικρές ένοπλες δυνάμεις που δρουν χωρίς να έχουν διασυνδέσεις με το γενικότερο σώμα της αντίστασης. Αυτή την περίοδο προσπαθούμε να οργανώσουμε διαβουλεύσεις ώστε να ενσωματωθούν σε έναν εθνικό στρατό.

Σ' ό,τι αφορά τις σχέσεις μας με τις οργανώσεις που αντιτίθενται στη στρατιωτική κυβέρνηση μέσα στην Αιθιοπία, το επίπεδο των σχέσεων εξαρτάται από το επίπεδο πολιτικής ωριμότητας των οργανώσεων αυτών, καθώς και από τη στρατηγική που εφαρμόζουν. Έτσι, οι οργανώσεις με τις οποίες αισθανόμαστε περισσότερο δεμένοι είναι το Λαϊκό Μέτωπο Απελευθέρωσης του Τιγκράι, που είχε μία αλματώδη ανάπτυξη κατά τα τελευταία τρία χρόνια, και εκείνο του Ογκαντέν.

ΕΡ: Γιατί το πρόβλημα της Ερυθραίας δεν συζητήθηκε ούτε στην τελευταία σύνοδο της Οργάνωσης Αφρικανικής Ενότητας;

ΑΠ: Πολλά αφρικανικά κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμά μας για αυτοδιάθεση. Άλλα, αντίθετα, θεωρούν τον πόλεμο στην Ερυθραία ένα εσωτερικό ζήτημα της Αιθιοπίας και λένε ότι δεν θέλουν να αναμειχθούν. Αλλά κατά τη γνώμη μου, η πραγματική αιτία για την οποία το ζήτημα της Ερυθραίας δεν συζητήθηκε ποτέ στις συνελεύσεις της Οργάνωσης Αφρικανικής Ενότητας είναι ότι θα προκαλούσε την εντονότερη αντίδραση του Μενγκιστού, αντίδραση που θα έβαζε σε σκληρή δοκιμασία τη συνοχή της Οργάνωσης η οποία εξάλλου μαστιζείται από χρόνια κρίση. Η Οργάνωση Αφρικανικής Ενότητας γεννήθηκε πάνω στην αρχή της διατήρησης των αποικιακών συνόρων, μία αρχή που καταπάτησε πλήρως η Αιθιοπία. Απ' την άλλη, η παρουσία της Αιθιοπίας, για την πλειοψηφία των χωρών - μελών, είναι βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη της οργάνωσης. Έτσι, κάθε φορά που το πρόβλημα της Ερυθραίας έρχεται στο προσκήνιο, η ΟΑΕ αντιμετωπίζει αυτό το δίλημμα, χωρίς να μπορεί να βρει διέξοδο.

Με την ευκαιρία, όμως, θέλω να προσθέσω ότι και ο ΟΗΕ, που έχει σοβαρότερες ευθύνες για ό,τι συνέβη στην Ερυθραία κατά τη δεκαετία του '50, δεν φαίνεται να έχει καμία διάθεση να αναλάβει τις ευθύνες του.

ΕΡ: Στα τέλη του 1980 προτείνατε ένα δημοψήφισμα που να επιτρέπει στο λαό της

Ερυθραίας να διαλέξει μεταξύ ανεξαρτησίας, ομοσπονδίας και τοπικής αυτονομίας. Τι απήχηση είχε αυτή η πρόταση στο λαό της Ερυθραίας, καθώς και στις άλλες πολιτικές δυνάμεις;

ΑΠ: Φυσικά, ο λαός της Ερυθραίας θέλει το δημοψήφισμα. Μπροστά σ' αυτό το γεγονός η συμφωνία ή η διαφωνία των πολιτικών δυνάμεων δεν έχει καμία σημασία. Αν η πρόταση δημοψηφίσματος γινόταν από μία άλλη πολιτική δύναμη, εμείς θα ήμασταν αναγκασμένοι να την δεχτούμε, αλλιώς θα προκαλούσαμε βαθιά ρήξη μεταξύ του Λαϊκού Μετώπου και του πληθυσμού.

ΕΡ: Ας ξαναγυρίσουμε στις στρατιωτικές πρωτοβουλίες της Αιθιοπίας: ποιες είναι οι πραγματικές διαστάσεις της σοβιετικής βοήθειας;

ΑΠ: Η Σοβιετική Ένωση έχει πιστώσει την Αιθιοπία με τρία δισεκατομμύρια, δολάρια που έρχονται να προστεθούν στις γεναιόδωρες προμήθειες στρατιωτικού υλικού. Πρόσφατα, η Λιβύη δάνεισε άλλα πεντακόσια εκατομμύρια δολάρια στο «Ντεργκ», ενώ οι στρατιωτικές προμήθειες της Τρίπολης συνίστανται κυρίως σε ανταλλακτικά. Ύστερα υπάρχει η Νότια Υεμένη, που μέχρι το 1979 συμμετείχε με μονάδες της σε τέσσερις επιθέσεις εναντίον των απελευθερωμένων περιοχών. Τώρα οι Υεμενίτες περιορίζονται στον ανεφοδιασμό του αιθιοπικού στρατού. Σ' ό,τι αφορά τους Κουβανούς, πρέπει να πω ότι εξακολουθούν να προσφέρουν μόνον έμμεση βοήθεια στον Μενγκιστού, προστατεύοντας τα νώτα του, στο Ογκαντέν, στα σύνορα με τη Σομαλία: εκεί οι Κουβανοί διατηρούν απ' το 1978 δύο μεραρχίες, σε αντικατάσταση των Αιθίοπων που μεταφέρθηκαν στο μέτωπο της Ερυθραίας.

ΕΡ: Το ΛΑΜΕ κατήγγειλε ότι οι Αιθίοπες χρησιμοποιούν χημικά όπλα στην Ερυθραία...

ΑΠ: Ναι, η Μόσχα προμήθευσε χημικά όπλα και βόμβες θρυμματισμού στον Μενγκιστού, που τα χρησιμοποίησε εναντίον μας στην τελευταία επίθεσή του. Προσπαθήσαμε να αναλύσουμε τι είδους αέρια είναι αυτά, αλλά τα μέσα που έχουμε στη διάθεσή μας είναι φτωχά, δεν μπορούμε να ξέρουμε περί τίνος ακριβώς πρόκειται. Αλλά υπάρχουν αδιάψευστες μαρτυρίες σ' ό,τι αφορά το Ναπάλμ και τις βόμβες θρυμματισμού.

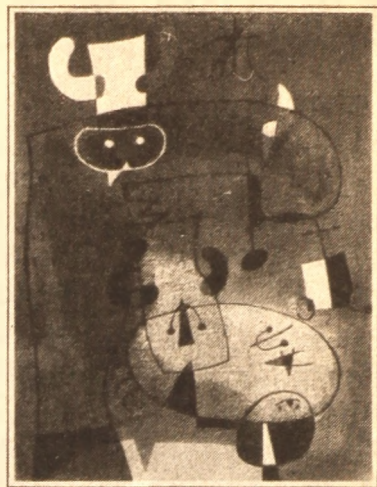
ΕΡ: Ο Μενγκιστού δανειοδοτείται και από την ΕΟΚ...

ΑΠ: Ναι, οι χώρες της ΕΟΚ έχουν εγκρίνει ένα πρόγραμμα βοήθειας για την οικονομική ανάπτυξη της Αιθιοπίας. Αλλά το «Ντεργκ» χρησιμοποιεί τα ποσά αυτά για στρατιωτικούς σκοπούς. Κάναμε επανειλημμένες εκκλήσεις στις χώρες της ΕΟΚ να διακόψουν αυτή τη βοήθεια.

ΕΡ: Πώς κρίνετε την εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ Αιθιοπίας και Σουδάν; Δεν σας δημιουργεί δυσκολίες στον ανεφοδιασμό;

ΑΠ: Δεν μας ενοχλεί μία εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Αντίθετα γνωρίζουμε ότι η Άντις Αμπέμπα προσπαθεί να χρησιμοποιήσει διάφορες σουδανέζικες αντιπολιτευτικές οργανώσεις για να αναγκάσουν τον Νιμείρι να παρεμποδίσει τη δραστηριότητά μας. □

ΠΑΥΛΙΝΑ ΠΑΜΠΟΥΔΗ

Ο Σιγανός πού μιλάει
μέ τ' πράγματα

ΝΕΦΕΛΗ

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962

ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Οι νεωτερικοί
ποιητές
του μεσοπολέμου
από τη σειρά
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ
Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

ΚΟΣΤΑΣ
ΠΟΤΑΜΙΤΗΣ

ΠΙΣΜΑΤΑ
Ε
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 82

Το πρώτο βιβλίο γραμμένο
σύμφωνα με την φωνητική ορθογραφία

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

της Ελένης Σωτήρχου

Η Ελλάδα είναι από τις λίγες αυτές χώρες, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, που η οργάνωση και η νομοθεσία που αφορούν την εργασία, συνεπώς και την κοινωνική ασφάλιση, στηρίζονται στο αξίωμα ότι ο άντρας είναι ο αρχηγός της οικογένειας, άρα ο κύριος ή και μόνος υπεύθυνος για τη συντήρησή της.

Μια απλή ματιά όμως στις διάφορες υπηρεσίες, στα εργοστάσια, στα μαγαζιά, αποδεικνύει ότι η Ελληνίδα γυναίκα εργάζεται και συνεισφέρει στο οικογενειακό εισόδημα, είτε αυτό είναι του συζύγου, είτε είναι του πατέρα. Παλιότερα στατιστικά στοιχεία, συγκεκριμένα τα στοιχεία της «Στατιστικής της απασχόλησης» του τελευταίου τριμήνου του 1976, αναφέρουν ότι σε σύνολο 1.907.203 εργαζομένων, το 1/4 περίπου, δηλαδή 482.799 άτομα, ήταν γυναίκες. Σήμερα, πάλι σύμφωνα με τα στοιχεία της στατιστικής, οι γυναίκες αποτελούν το μισό περίπου του εργαζόμενου και ενεργά συμμετέχοντος στην παραγωγή πληθυσμού της χώρας.

Παρ' όλα αυτά, όμως, στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, η γυναίκα εξακολουθεί να παραμένει για την ελληνική νομοθεσία πολίτης δεύτερης κατηγορίας. Οι διακρίσεις σε βάρος της σε σχέση με τον άντρα εργαζόμενο, η πενιχρή κοινωνική ασφάλιση (σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει καθόλου), η σύνταξη που συχνά δεν ξεπερνάει τις 4 ή 5.000 δρχ. το μήνα, η έμμεση ασφάλιση στο βιβλιάριο του συζύγου ή του πατέρα, είναι μερικά από τα στοιχεία που δίνουν την εικόνα...

Κάποιες τροποποιήσεις που έγιναν πρόσφατα στο Οικογενειακό Δίκαιο δεν άγγιξαν ουσιαστικά το θέμα, εξαιτίας ίσως της όλης νομοθεσίας γύρω από την κοινωνική ασφάλιση που πρέπει ριζικά να αναθεωρηθεί.

Μερικές νομοθετικές διακρίσεις που υπάρχουν, προνομιακές για την κοινωνική ασφάλιση της γυναίκας, όπως σύνταξη αγαμίας, συνταξιοδότηση από τη σύνταξη

του θανόντος συζύγου κτλ., δεν κάνουν τίποτ' άλλο παρά να επιβεβαιώνουν τον κανόνα...

Τρεις από τις μαζικότερες γυναικείες οργανώσεις, συγκεκριμένα η Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών, (ΚΔΓ) η Ένωση Γυναικών Ελλάδας (ΕΓΕ) και η Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδας (ΟΓΕ) μας διατύπωσαν τις θέσεις τους για την κοινωνική ασφάλιση της γυναίκας και τις διακρίσεις που γίνονται σ' αυτόν τον τομέα.

«Εξαιτίας της κυρίαρχης αντίληψης για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία», υποστηρίζει η ΚΔΓ, «υπάρχουν ολόκληρες κατηγορίες γυναικείων επαγγελματιών που βρίσκονται εκτός ασφάλισης. Έτσι, αν εξαιρέσουμε τις εργάτριες και τις ιδιωτικές υπαλλήλους που ασφαλιζονται στο ΙΚΑ, τις υπαλλήλους του Δημοσίου και κάποιες μειονότητες ελευθέρων επαγγελματιών, η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών ασφαλιζεται από τον πατέρα, τον σύζυγο ή τον αδελφό, αφού αυτός είναι αναγκασμένος να εξοικονομεί τα «προς το ζειν». Και όμως πρόκειται για εργαζόμενες γυναίκες, «συννοηθούντα και μη αμοιβόμενα μέλη της οικογένειας» δηλαδή γυναίκες που εργάζονται στην οικογενειακή επιχείρηση ή τη δουλειά του άντρα. Το ίδιο συμβαίνει με τις «ελεύθερες επαγγελματίες» και τις αγρότισες. Οι τελευταίες απόχτησαν πρόσφατα τη δική τους σύνταξη, λείπουν όμως πολλά ακόμα για να ολοκληρωθεί η κοινωνική τους ασφάλιση. Όσο για τις γυναίκες που ασχολούνται με τα «οικιακά», παρόλο που η εργασία τους συμβάλλει στην επιβίωση του κοινωνικού συνόλου —άρα έχει κοινωνικό χαρακτήρα— θεωρούνται ανεπάγγελτες...»

«Έμμεσα ασφαλισμένες είναι οι γυναίκες που δεν εργάζονται έξω από το σπίτι» δηλώνει η Ένωση Γυναικών Ελλάδας (ΕΓΕ). «Οι ανύπαντρες ασφαλιζονται στον ασφαλιστικό φορέα του γονιού τους μέχρι τα 18 τους χρόνια—24 αν σπουδάζουν. Εξαιρέση μόνο αποτελούν οι θυγα-

τέρες προνομιούχων ασφαλισμένων / στρατιωτικών, τραπεζικών κτλ./, οι οποίες είναι έμμεσα ασφαλισμένες για όλη τους τη ζωή. Μερικές γυναίκες δεν χρειάζεται, δηλαδή, να δουλέψουν γιατί έχουν τη σύνταξη του πατέρα του και μάλιστα, ορισμένες, δεν παντρεύονται για να μην χάσουν τη σύνταξη αυτή. Αλλά και όταν παντρευτούν και χωρίσουν, την ξαναπαίρνουν. Η παντρεμένη γυναίκα ασφαλιζεται έμμεσα συνήθως στον ασφαλιστικό φορέα του συζύγου, όταν όμως χωρίσει, χάνει κάθε δικαίωμα για ασφάλιση...»

«...Οι ανασφάλιστες», συνεχίζει η ΕΓΕ, «που μαρτυρούν το άδικο, άνισο και ξεπερασμένο ασφαλιστικό σύστημα, είναι οι γυναίκες που δεν έχουν κάποιον προστάτη να τις ασφαλίσει έμμεσα και επιπλέον, δεν έχουν δική τους άμεση ασφάλιση, γιατί η εργασία τους δεν είναι εξαρτημένη, όπως π.χ. οι μοδίστρες ή οι νέες από 18 χρονών και πάνω που αναζητούν δουλειά ή οι ηλικιωμένες που δεν καλύπτουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, αν και έχουν δουλέψει σκληρά σαν καθαρίστριες και εργάτριες σε ανθυγιεινό περιβάλλον. Οι ανασφάλιστες δεν έχουν ασφάλιση ασθένειας, ανεργίας, αναπηρίας, σύνταξης. Οι νέες ανασφάλιστες γυναίκες δεν ασφαλιζονται ούτε για την μητρότητα —που για μας είναι κοινωνικό λειτούργημα— ενώ οι ανασφάλιστες ηλικιωμένες θα πρέπει να περιμένουν τα 70 τους χρόνια για να πάρουν τη σύνταξη συντήρησης των 4.000 δραχμών...»

«...Αλλά και στην άμεση ασφάλιση των γυναικών», συμπληρώνει η «Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών», «η κατάσταση δεν είναι πολύ καλύτερη. Εξαιτίας της αντίληψης του "άντρα - αρχηγού" της οικογένειας, ένας ορισμένος αριθμός επιδομάτων δεν καταβάλλεται στην εργαζόμενη, (π.χ. οικογενειακά επιδόματα), ή καταβάλλεται στον ένα μόνο από τους συζύγους (π.χ. περίπτωση της συνταξιοδότησης χηρείας), παρά το γεγονός ότι και οι δυο σύζυγοι καταβάλλουν τις εισφορές.»

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ**

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ
ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΕΔΡΑΣΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
"Ελεύθερος Τύπος"

ΖΩΡΔΟΧΩ ΠΛΗΓΗΣ 17,
9036-39980

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη
ΣΤΑΧΥ
Ξάνθου 7 Κολωνάκι

«Ο θεσμός της κοινωνικής ασφάλισης της νοικοκυράς είναι ανύπαρκτος στη χώρα μας» τονίζει η κ. Κ. Παπαρρήγα - Κωταβάρα, πρόεδρος της ΚΔΓ. «Ο χαρακτηρισμός "οικιακά" σημαίνει στην ουσία γυναίκα χωρίς επάγγελμα. Ανεξάρτητα έβαλα από το γεγονός ότι πρόκειται για έρria απασχόληση ενός μεγάλου μέρους του γυναικείου πληθυσμού της χώρας, αλλά και για ουσιαστική απασχόληση του ενεργού γυναικείου πληθυσμού, αφού οι γυναίκες κυρίως, εφόσον είναι σύζυγοι ή μητέρες, ασχολούνται με τα "του οίκου"»...

Α ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΑΓΑΜΙΑΣ

«Όλοι οι γυναικείοι φορείς», συνεχίζει η κ. Παπαρρήγα, «είναι αντίθετοι με το ημερινό κοινωνικο-ασφαλιστικό σύστημα και πιστεύουν ακράδαντα ότι δεν συμφέρει τη γυναίκα. Όπως δεν συμφέρουν η γυναίκα και όλες οι διατάξεις που εισάγουν την "προνομιακή" μεταχείριση, γιατί έχουν σαν συνέπεια τον αποκλεισμό της από ορισμένα πολύ ενδιαφέροντα και αλοπληρωμένα επαγγέλματα. Για τη συνταξιοδότηση της γυναίκας θα πρέπει να προσμετρούνται οι τυχόν κυήσεις της και οι τοκετοί, όπως συμβαίνει με τη στρατιωτική θητεία των αντρών, καθώς και τα χρόνια των σπουδών της.

Σαν προνομιακή μεταχείριση αναφέρονται τα διάφορα δώρα γάμου που δίνονται μόνο στη γυναίκα ή οι ειδικές πα-

ροχές που εξομοιώνονται με την "προίκηση" της και που, ενώ ωφελούν και τους δυο συζύγους, έχουν σαν συνέπεια την υποβίβαση της γυναίκας. Φυσικά δεν θα είχαμε καμιά αντίρρηση αν οι παροχές αυτές δίνονταν και στον άντρα με την ευκαιρία του γάμου του, αφού γνώμονας σ' αυτή την περίπτωση θα είναι η ίση μεταχείριση».

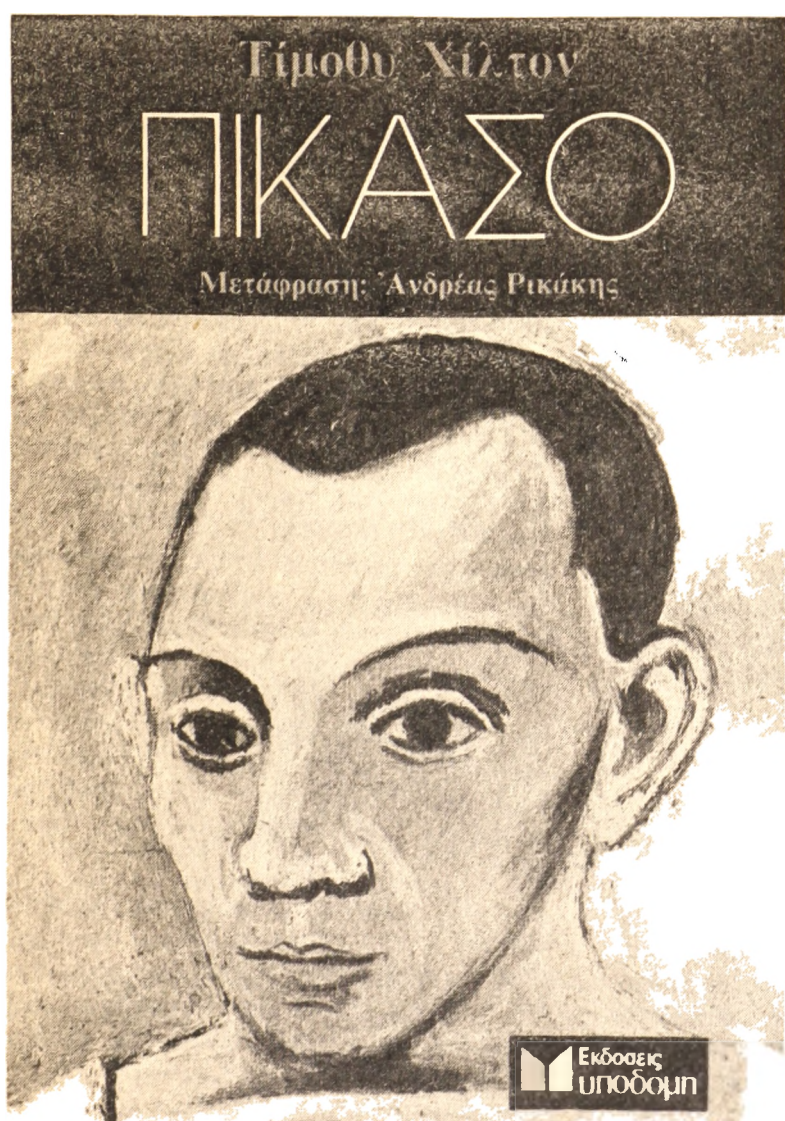
«Ακριβώς επειδή οι διάφορες παροχές και οι αμφίβολης αξίας "κατακτήσεις" των γυναικών αποτελούν πρωταρχικά αποτελέσματα της ανισότιμης κοινωνικής θέσης της γυναίκας και οπωσδήποτε, μέσα για τη διατήρησή της, η πρωτεριάτητα που βάζει η ΟΓΕ ως προς αυτά, είναι η άρση των αιτίων που οδηγούν τις γυναίκες να κάνουν χρήση αυτών των "παροχών" και όχι η κατάργηση αυτών καθαυτών των παροχών» σημειώνει η Ομοσπονδία Γυναικών Ελλάδας. «Για παράδειγμα, για να καταργηθεί η σύνταξη αγαμίας, πρέπει να καταργείται ταυτόχρονα η αντίληψη αλλά και η πραγματικότητα μέσα στην οποία η εξασφάλιση και η καταξίωση της γυναίκας έρχεται κύρια μέσα από το γάμο...»

«...Πρέπει να σημειώσουμε προσθέτει η ΟΓΕ, ότι οι ευνοϊκές προϋποθέσεις συνταξιοδότησης ορισμένων γυναικών, καταλήγουν σε υπερπροστασία... Και δεν εξυπηρετεί η ιδιαίτερη μεταχείριση που παρέχει το ΙΚΑ στη μητέρα ανήλικου παιδιού για συνταξιοδότηση στα 55 χρόνια ή για μειωμένη συνταξιοδότηση στα 50. Η

γυναίκα εργαζόμενη στο εργοστάσιο, χρειάζεται καλύτερη προστασία στην περίοδο /πριν και μετά/ του τοκετού και όχι στα 55 χρόνια, που μπορεί να είναι τα παιδιά της μικρότερα των 18 χρόνων, αλλά, τις περισσότερες φορές, αρκετά μεγάλα ώστε να την βοηθούν...»

Το ασφαλιστικό σύστημα είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό για τις ομάδες που έχουν μεγάλες αμοιβές. Οι άντρες για την ίδια δουλειά έχουν ψηλότερες αμοιβές από τη γυναίκα, επομένως και ευνοϊκότερη κοινωνική ασφάλιση. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί κάποια βελτίωση της ανισότητας που έγινε με το μέτρο που πήρε η Κυβέρνηση της Αλλαγής για την άμεση συνταξιοδότηση της αγρότισσας και μάλιστα με καλύτερες προϋποθέσεις...»

Κάποιο άλλο, πρόσφατο μέτρο της Αλλαγής —συμπληρώνουμε εμείς— η κατάργηση της 15ετίας στις δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς, υποτίθεται ότι εξισώνει εργασιακά τον άνδρα και τη γυναίκα και προσφέρει ίσες δυνατότητες καριέρας και βέβαια, κοινωνικής ασφάλισης. Στην πραγματικότητα, άλλο ένα βάρος προστέθηκε στους ώμους της Ελληνίδας εργαζόμενης γυναίκας-μητέρας, αφού η αναγγελία του μέτρου δεν συνοδεύτηκε από κανένα άλλο μέτρο, όπως για παράδειγμα, την ίδρυση ενός ακόμα παιδικού σταθμού...μια και ο μύθος της «γυναίκας-μητέρας» που πρέπει εκείνη αποκλειστικά να φροντίζει τα παιδιά, είναι έντονα παρ-κτός στην ελληνική οικογένεια...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΠΟΔΟΜΗ

Κυκλοφορεί

- Με 207 εικόνες από τις οποίες οι 30 έγχρωμες
- Μετάφραση: Ανδρέας Ρικάκης
- Γαλάζια και ροζ περίοδος Κυβισμός
Ο Πικάσο και η Σχολή του Παρισιού
Από τη Σουίτα Βολλάρ στην Γκουέρνικα
Μετά την Γκουέρνικα

● ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΥΠΟΔΟΜΗ ● 3ης Σεπτεμβρίου 22 ● τηλ. 52.34.790
● ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. ΚΟΤΖΙΑ και Σία ● Τσιμισκή 78 ● τηλ. 27.97.20

Απ' το αλφαβητάριο της πολεοδομίας στο αλφαβητάριο της πολιτικής οικονομίας

της Ελευθερίας Καρνάβου

Εισαγωγή

Το άρθρο αυτό γράφτηκε με αφορμή την Επιχείρηση Πολεοδομική Ανασυγκρότηση (ΕΠΑ) 1982-1984 του Υπουργείου Χωροταξίας, και την παράδοση στη δημοσιότητα του Σχεδίου Ανασυγκρότησης της Αθήνας απ' το ίδιο Υπουργείο τον περασμένο Νοέμβρη. Πρωτογενώς το άρθρο δεν στοχεύει στην υποστήριξη της ΕΠΑ ούτε σε συστηματική κριτική της, αλλά στη διατύπωση/υπενθύμηση ορισμένων απόψεων για τη σχέση *ταξικής κοινωνικής συγκρότησης* και *χωροταξικής παρέμβασης* και τους αντικειμενικούς περιορισμούς που η πρώτη βάζει πάνω στη δεύτερη· περιορισμοί που είναι αντικειμενικοί· ανεξάρτητοι, δηλαδή, από την υποκειμενική θέληση ενός Υπουργού και μεγαλύτεροι από τις δικαιοδοσίες και δυνατότητες του συγκεκριμένου Υπουργείου.

Το ότι η ΕΠΑ έχει πολλές αδυναμίες είναι γεγονός. Κάποιες απ' τις αδυναμίες αυτές απαριθμήθηκαν ήδη, με κριτήρια όμως συχνά στηριγμένα σε αρνητική, άγνοια, και αδιέξοδη βάση.

Προσπαθώντας να κάνουμε το συσχετισμό ταξικής πάλης και κρατικής χωροταξικής παρέμβασης δεν έχουμε την ψευδαίσθηση ότι «κοιμίζουμε γλαύκας εις Αθήνας». Η σχετική έρευνα/συζήτηση έχει φθάσει σε πολύ ψηλό βαθμό σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες στην Αμερική, στη Λατινική Αμερική και έχει αρχίσει ήδη —εδώ στην Ελλάδα— ως συζήτηση όμως και πολύ λιγότερο ως ερευνητική πρακτική. Ο συσχετισμός επιχειρείται για τους παρακάτω λόγους:

- Ο ένας —όχι ο σπουδαιότερος— είναι η έντονη αντίθεσή μας προς τον, φιλελεύθερου ύφους, ακαδημαϊσμό ορισμένων σχολιαστών της ΕΠΑ που εκφράστηκε ιδιαίτερα στο εναρκτήριο άρθρο της συζήτησης που εγκαινίασε το ANTI (26/11/1982).

Χρησιμοποιώντας σαν βάση το συσχετισμό ταξικής συγκρότησης χωροταξικής παρέμβασης είμαστε σε θέση:

- να κάνουμε μια κριτική της ΕΠΑ πιο γόνιμη, πιο ρεαλιστική, να επισημάνουμε τα θετικά σημεία, να συντείνουμε στην προώθησή τους μέσα απ' τους κατάλληλους φορείς, να κάνουμε έκκληση για την αποφυγή του χειρότερου έστω και την τελευταία στιγμή·

- να διατυπώσουμε ουσιαστικά ερωτήματα για το όλο θέμα και πρωταρχικά για το ζήτημα της λαϊκής κινητοποίησης των θιγόμενων κοινωνικών στρωμάτων απ' τα προοδευτικά κόμματα. (Αντιπαραθέτουμε εδώ, με όσο γίνεται μεγαλύτερη έμφαση, τον όρο λαϊκή κινητοποίηση στους όρους «συμμετοχή» και «συμμετοχικές διαδικασίες» που όλοι ξέρουμε από ποια μοντέλα πολεοδομίας έλκουν την καταγωγή).

Όπως αναφέρθηκε, αφορμή του άρθρου είναι η ΕΠΑ 1982-1984 —και η κριτική της— αλλά και το προκαταρκτικό σχέδιο Ανασυγκρότησης της Αθήνας του Νοέμβρη 1982, που είναι μεν μέρος της πρώτης αλλά με μια ιστορία που πηγαίνει πολλά χρόνια πριν την εξαγγελία της ΕΠΑ απ' τη σημερινή κυβέρνηση. Η πρώτη βάζει μια σειρά από προβλήματα απ' τα οποία το αμεσότερο και το πιεστικότερο είναι κατά τη γνώμη μου το *περιεχόμενο* και η *φύση* του *τελικού προϊόντος*

της Επιχείρησης. Όπως έχουν τα πράγματα αυτή τη στιγμή το ζητούμενο από το Υπουργείο Χωροταξίας είναι η παραγωγή *λεπτομερεστάτων σχεδίων* (τύπου Master Plan) μετά από αναγνώριση/αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης, των προβλημάτων και αναγκών των ελληνικών πόλεων. Όπως θα 'πρεπε να 'χουν τα πράγματα η έμφαση στο τελικό προϊόν της ΕΠΑ θα έπρεπε να 'ναι:

- στην παραγωγή *διαγραμματικών προτάσεων* με βαθμό λεπτομέρειας *φοβερά χαμηλότερο* απ' αυτόν που συνεπάγονται οι προδιαγραφές του ΥΧΟΠ,
- στη διαμόρφωση *εναλλακτικών προτάσεων* για το μέλλον των ελληνικών πόλεων,
- στον προγραμματισμό/σχεδιασμό και εκτίμηση των απαιτούμενων πόρων,
- στη διαμόρφωση προτεραιοτήτων μέσα απ' την παρέμβαση των κατ' εξοχή θιγόμενων κοινωνικών στρωμάτων.

Η επικέντρωση στο τελικό προϊόν της ΕΠΑ έχει τούτη δω τη σημασία:

1. Παρέχει τη δυνατότητα, αν πεισθεί το ΥΧΟΠ να διαφοροποιηθεί το τελικό προϊόν της Επιχείρησης, να πετύχουμε, δηλαδή, μια αλλαγή του προσανατολισμού της ΤΩΡΑ.
2. Η έμφαση στο *σχεδιασμό/προγραμματισμό*, στην παραγωγή *διαγραμματικών εναλλακτικών προτάσεων* —και όχι στα τελειωμένα σχέδια— είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τις προεκτάσεις της και συγκεκριμένα για τις δυνατότητες που εμπεριέχει να *περιορίσει* τις συνέπειες των βασικών αδυναμιών της ΕΠΑ, δηλαδή:

- της εκπόνησης των μελετών από ιδιωτικά γραφεία και όχι από οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης·

- της έλλειψης σ' αυτή τη φάση εθνικού χωροταξικού. Η άμβλυνση των αδυναμιών αυτών θα μεγεθύνει τα θετικά σημεία της ΕΠΑ.

Το (προκαταρκτικό) σχέδιο Ανασυγκρότησης της Αθήνας, απ' το άλλο μέρος βάζει κατά κύριο λόγο το πρόβλημα της *αποσαφήνισης των προτεραιοτήτων* στην Ανασυγκρότηση της πρωτεύουσας, προτεραιότητες που είναι ταξικές. Πρόκειται για ένα πρόβλημα το οποίο θα μπαίνει σ' όλη τη διάρκεια της ΕΠΑ για όλες τις ελληνικές πόλεις. Ανασυγκρότηση με βάση ποιές ταξικές προτεραιότητες;

Χωροταξική παρέμβαση και κοινωνικές τάξεις

Στην ανάλυση που ακολουθεί υπάρχουν θεωρητικές επιλογές για τη φύση του κράτους, και του κοινωνικού περιεχομένου της χωροταξικής παρέμβασης. Αντίστοιχες θεωρητικές επιλογές, διαφορετικού φυσικά περιεχομένου, ενυπάρχουν σ' όλα τα γραπτά και τις κριτικές πάνω στο θέμα της χωροταξικής παρέμβασης μόνο που δεν γίνονται πάντοτε σαφείς και διαφανείς. Εδώ οι επιλογές αυτές δηλώνονται και αποτελούν εργαλείο ανάλυσης.

1. Το κράτος στις καπιταλιστικές κοινωνίες δεν είναι ούτε το ταξικά ουδέτερο όργανο όπως το θέλει η φιλολογία της ιδεαλιστικής και φιλελεύθερης παράδοσης (κάποτε και μια μερίδα της α-

ριστερής φιλολογίας), ούτε όργανο στα χέρια της άρχουσας τάξης ή ενός συγκεκριμένου κόμματος, χθες της δεξιάς σήμερα του ΠΑΣΟΚ. Ούτε κράτος και κυβέρνηση ταυτίζονται ανάμεσα στ' άλλα γιατί το πρώτο περιέχει κι άλλα κέντρα εξουσίας έξω απ' τα κυβερνητικά. Το κράτος είναι ο τόπος της ταξικής αναμέτρησης, του ταξικού συσχετισμού. Οι κρατικές δομές επειδή αντιστοιχούν σε ταξικές δομές έχουν μεγάλη αδράνεια σε ουσιαστικές ταχύρυθμες αλλαγές. Η αδράνεια αυτή είναι πολύ περισσότερο αντικειμενική και λιγότερο συνέπεια υποκειμενικών θελήσεων.

2. Οι κρατικές παρεμβάσεις —συμπεριλαμβανομένης και της χωροταξικής παρέμβασης— είναι έκφραση του ταξικού συσχετισμού στη δοσμένη ιστορική στιγμή. Η ιστορική εμπειρία στις χώρες με πολύχρονη εμπειρία στο χωροταξικό παρεμβατισμό και η μαρξιστική ανάλυση αυτής της εμπειρίας δείχνουν ότι η χωροταξική παρέμβαση, οι αλλαγές στην πόλη, στη δομή των περιφερειών κτλ. αποτελούν:

- α) συνέπεια *ταξικών διεκδικήσεων* των θιγόμενων λαϊκών στρωμάτων· ή
- β) επιβολή των συμφερόντων της άρχουσας τάξης ή κάποιας συγκεκριμένης μερίδας της ή των κατά καιρούς στηριγμάτων της (π.χ. μεσοστρώματα). Τα συμφέροντα αυτά επιβάλλονται όταν τα θιγόμενα λαϊκά στρώματα δεν επεμβαίνουν πολιτικά ή επεμβαίνουν χωρίς επιτυχία·
- γ) προσπάθεια εκσυγχρονισμού του οικιστικού συστήματος που εξασφαλίζει μεν τα γενικότερα (συχνά μακροπρόθεσμα) συμφέροντα της άρχουσας τάξης χωρίς όμως την αμεσότητα της περίπτωσης β.

3. Το ιστορικό της προσπάθειας για χωροταξική παρέμβαση στην Ελλάδα έχει τούτο δω το χαρακτηριστικό συγκρινόμενο με το ιστορικό άλλων χωρών με παράδοση χωροταξικής παρέμβασης: την (πλήρη σχεδόν) ΑΠΟΥΣΙΑ των θιγόμενων λαϊκών στρωμάτων την ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ στον τομέα της κατοικίας, του κοινωνικού εξοπλισμού, της ποιότητας των μεταφορών της ποιότητας της ζωής στην πόλη. Την πρωτοβουλία στην επιδίωξη της οικιστικής αλλαγής την έχουν το κράτος αφ' ενός (με κάποια συμμετοχή κορυφής της ΤΑ) και αφ' ετέρου φορείς και άτομα (ΤΕΕ, σύλλογοι τεχνικών, αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι) που λειτουργούν σαν *κοινωνικοί μεταρρυθμιστές* (αγγλοβικτωριανού στυλ) με προοδευτικές πεποιθήσεις αλλά και *πατερναλιστική στάση* απέναντι στους θιγόμενους.

Επειδή όμως οι προοδευτικές προθέσεις δεν αρκούν η πρωτοβουλία πρέπει να περάσει απ' τους πατερναλιστές στους θιγόμενους και αυτό θα είναι το κριτήριο για το προοδευτικό ή όχι περιεχόμενο του σχεδιασμού που ελπίζουμε να δούμε στην Ελλάδα τα προσεχή χρόνια.

4. Στις ταξικές κοινωνίες τα κείμενα των ρυθμιστικών σχεδίων είναι σε πρώτη φάση ιδεολογικά. Είναι ιδεολογικά ανεξάρτητα απ' την υποκειμενική θέληση των ατόμων που τα παράγουν και της ικανότητας των επιτελείων τους. Περιέχουν *αξεκαθάριστες προτεραιότητες*, *πλατειασμούς*

και βερμπαλισμούς. Είναι ιδεολογικά για όλους τους παρακάτω λόγους: Αναλύουν συνολικά τις προβληματικές συνέπειες της ταξικής κοινωνίας στο επίπεδο της πόλης, της καθημερινής ζωής, κάνουν αναγωγή και αναφορά στα αίτια και μη μπορώντας να τα επηρεάσουν ριζικά καταφεύγουν σε διατυπώσεις ευχολογικές. Εντοπίζουν ένα τεράστιο φάσμα προβλημάτων αλλά αδυνατούν απ' τη φύση τους —προϊόντα ενός εξειδικευμένου οργάνου της κυβερνητικής δομής— να δώσουν λύσεις και καταφεύγουν στη διατύπωση προϋποθέσεων για την εξεύρεση λύσεων. Κάνουν αναλύσεις περισσότερο ή λιγότερο συνολικές χωρίς να μπορούν να δώσουν συνολικές λύσεις. Πολλές φορές τα μέτρα που προτείνονται για την εκπλήρωση των στόχων δεν έχουν μονοσήμαντο ταξικό περιεχόμενο. Έτσι οι ταξικές επιπτώσεις του συνόλου των μέτρων που προτείνονται είναι συχνά ασαφείς. Η αποσαφήνισή τους είναι ένα πρόβλημα θεωρητικό/πολιτικό που μπορεί ν' αντιμετωπιστεί μόνο απ' τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες τα μέτρα αποβλέπουν.

Ο μόνος τρόπος να ξεπεραστούν οι συνέπειες του ιδεολογικού χαρακτήρα των κειμένων αυτών προς το συμφέρον των θιγόμενων κοινωνικών στρωμάτων είναι η λαϊκή κινητοποίηση, ενεργοποίηση των τελευταίων σε επίπεδο βάσης με σκοπό την πολιτική τους παρέμβαση στην αποσαφήνιση των στόχων, των προτεραιοτήτων, των μέτρων και την τελική διαμόρφωση τους προς όφελός τους.

Αυτή είναι η πολιτική επιταγή που μπαίνει με το (προκαταρκτικό) Σχέδιο Ανασυγκρότησης της Αθήνας (1982) από σήμερα μέχρι την υλοποίησή του. Αυτή, η ίδια πολιτική επιταγή μπαίνει για όλες τις ελληνικές πόλεις και το σχεδιασμό τους, αν θέλουμε η πολεοδομική ανασυγκρότηση του μέλλοντος να βασίζεται στην παρουσία και την πρωτοβουλία των κοινωνικών στρωμάτων που έχουν θιγεί στο παρελθόν.

Ανεδαφική ισοπεδωτική κριτική φιλελεύθερου στυλ

Η «εφ' όλης της ύλης» κριτική της ΕΠΑ (ΑΝΤΙ, 26.11.1982) που σκιαγραφεί τις ιδανικές προϋποθέσεις για τη σωστή χωροταξική παρέμβαση με σχολαστικότητα πολεοδομικού εγχειριδίου είναι κατ' αρχήν καλοδεχούμενη: όλα τα αδύνατα σημεία ενός κυβερνητικού εγχειρήματος πρέπει να απαριθμηθούν και να επισημανθούν.

Όταν όμως μια τέτοια κριτική δεν οριοθετεί το δυνατό, δεν επισημαίνει το θετικό, δεν ξεπερνάει τον ανεδαφικό «ορθολογισμό» των εγχειριδίων της πολεοδομίας της ευρωπαϊκής και αμερικάνικης φιλολογίας φιλελεύθερου προσανατολισμού, τότε αφήνει τον αναγνώστη με το ερώτημα: Ποιο ακριβώς είναι το μήνυμα των συναδέλφων;

- ότι ο Υπουργός Χωροταξίας δεν είναι αρκετά διαβασμένος πάνω στα σχετικά θέματα; δεν έχει μελετήσει τα εγχειρίδια πολεοδομίας αγγλοσαξωνικής ή άλλης προέλευσης όπου οι συνταγές για «ορθολογική» πολεοδομία δίνονται στα πλαίσια ενός κενού ταξικής ανάλυσης;

- ή ότι όλες οι αντικειμενικές προϋποθέσεις για τις σωστές επιλογές απ' το σύνολο του ελληνικού κρατικού μηχανισμού υπήρχαν αλλά οι επιλογές δεν έγιναν για λόγους καθαρά υποκειμενικούς;

- ο τέλειος συντονισμός των υπουργείων είναι άραγε απλή υπόθεση; η έλλειψη συντονισμού ήταν έτσι απλά «μια επιλογή της δεξιάς»; δεν υπάρχουν άραγε στις ταξικές κοινωνίες δομικά στοιχεία που τη δημιουργούν και τείνουν να την αναπαράγουν;

- ο σχεδιασμός της συλλογικής κατανάλωσης (για τους κοινούς θνητούς γράφε πρόβλεψη π.χ. ενός σχολείου) θα 'πρεπε τάχα να περιμένει το «ορθολογικά» τελειωμένο πλαίσιο;

Αν η Ελλάδα είχε τον Ιούνιο του 1982 διακόσιους προικισμένους πολεοδόμους (μερικοί από μας ίσως τους έβγαζαν ακόμα λιγότερους ανεβάζοντας τα κριτήρια) —που επειδή έχουν κάνει επενδύσεις σε σπουδές υποψιάζεται κανείς ότι (πολλοί) θα θέλουν να μείνουν στην Αθήνα και μάλιστα στον ιδιωτικό τομέα— από ποιους ρωτάμε, θα γίνει η στελέχωση των δημοτικών πολεοδομικών γραφείων; Η ταξική λογική είναι αμείλικτη και η τελειοθηρική κριτική αδιέξοδη.

Όταν σε χώρες όπως η Αγγλία και η Σουηδία άρχισαν να μπαίνουν τα πρώτα, τα στοιχειώδη θεμέλια για τη χωροταξική παρέμβαση δεν υπήρχαν ούτε πληθώρα εκπαιδευμένων πολεοδόμων, ούτε εθνικά χωροταξικά, ούτε η καταλληλότερη κρατική μηχανή διαμορφωμένη ειδικά για τις απαιτήσεις του χωροταξικού σχεδιασμού. Οι αλλαγές ήταν επίπονες και χρονοβόρες και τα αποτελέσματα βέβαια φτωχά όχι μόνο τότε αλλά μέχρι σήμερα. Ήσαν όμως τα αποτελέσματα φτωχά σαν αντανάκλαση ταξικών συσχετισμών, αντανάκλαση λαθών ή αδυναμιών της εργατικής τάξης και όχι γιατί έλειπε το ορθολογικό πλάνο με τα σωστά βήματα, γέννημα του Αναλυτικού Νου.

Τα ορθολογικά βήματα:

- εκπαίδευση πολεοδόμων,
- στελέχωση της τοπικής αυτοδιοίκησης,
- συντονισμός υπουργείων και άλλων δημοσίων οργανισμών,
- εκποίηση εθνικού χωροταξικού,
- εκποίηση πολεοδομικών μελετών στο τοπικό επίπεδο μετά από ιεράρχησή τους(!) μεταθέτουν την αντιμετώπιση των πιεστικών προβλημάτων των ελληνικών πόλεων, τη ζύμωση και τη λαϊκή κινητοποίηση στο πολύ απώτερο μέλλον αν όχι στη δεύτερα παρουσία.

Οι διαρθρωτικές/θεσμικές αλλαγές, ποτέ στην ιστορία, δεν γράφτηκαν πάνω σε «λευκές σελίδες» με την πέννα του αναλυτικού νου, με κείνη την αντίληψη του 19ου αιώνα που θεωρούσε την πολιτική σαν εμπόδιο στον «ορθολογισμό». Επειδή, οι αλλαγές αυτές ήταν αποτέλεσμα ταξικής πάλης και πολιτικών συμβιβασμών είχαν τη σφραγίδα της «ατέλειας». Μιας ατέλειας που η φιλελεύθερη σκέψη έχει ανέκαθεν αποδώσει στα άτομα που τα θεωρεί σαν τα υποκείμενα της ιστορικής διαδικασίας.

Υπάρχει σ' αυτό το σημείο ανάγκη προσφυγής στην ιστορική μαρτυρία. Θα κάνουμε γι' αυτό το λόγο μια πολύ σύντομη αναφορά στο χρονικό του χωροταξικού σχεδιασμού στην Βρετανία που απαριθμεί σήμερα 73 χρόνια. Οι βάσεις του μπήκαν το 1909' σ' όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου το σχεδιασμό εξασκούσαν 1441 Τοπικές Αρχές. Παρ' όλο που συζητήθηκε έντονα και διεξοδικά, παρ' όλη τη σύσταση σχετικής επιτροπής μετά το β' παγκόσμιο πόλεμο, παρ' όλη την επιτακτική ανάγκη για αναδιοργάνωση, τέτοια αναδιοργάνωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν έγινε παρά μόνο το 1974. Σαν αποτέλεσμα πολιτικού συμβιβασμού η νομοθεσία του 1947 έδωσε αρμοδιότητα σχεδιασμού σε 145 από τις 1441 τοπικές αρχές. Επειδή βέβαια η απλή μείωση των ΤΑ Σχεδιασμού (ΤΑΣ) δεν υποκατάστησε την αναδιοργάνωση και επειδή οι νεοσύστατες ΤΑΣ βασιζόνταν σ' ένα διαχωρισμό πόλης και υπαίθρου (αντανάκλαση πολιτικών αντιθέσεων που δεν επιλύθηκαν) οι τελευταίες έγιναν απ' την αρχή πηγή προβλημάτων για τη μελλοντική διαδικασία του σχεδιασμού.

Η νομοθεσία του 1947 απαιτούσε απ' τις τοπικές αρχές να υποβάλλουν τα σχετικά σχέδια σε τρία χρόνια. Οι περισσότερες ΤΑ με εξαίρεση 22 δεν μπόρεσαν να τηρήσουν την προθεσμία. Τα μισά απ' το σύνολο των σχεδίων είχαν εγκριθεί μέχρι το 1955 και το σύνολο μέχρι το 1959. Δεν πέρασαν 5 χρόνια απ' την ευτυχή αυτή ημερομηνία και συστάθηκε το 1964 επιτροπή (Planning Advisory Group) κριτικής αναθεώρησης του συ-

στήματος του 1947 που είχε προ πολλού δημιουργήσει σάλο αντιδράσεων. Πέρασαν τέσσερα χρόνια για να φθάσουν τα πορίσματα της επιτροπής το κατώφλι της Βουλής και να εγγραφούν στη νέα νομοθεσία του 1968. Η τελευταία όμως δεν άρχισε να μπαίνει σ' εφαρμογή παρά μόνο το 1974 ημερομηνία εφαρμογής της πολυπόθητης και πολυσυζητημένης αναδιοργάνωσης της ΤΑ που την έβγαζε απ' τα αναχρονιστικά αχνάρια του 19ου αιώνα. Η περίοδος απ' το 1974 μέχρι σήμερα είναι μια περίοδος αργής, επίπονης εφαρμογής του νέου συστήματος του 1968 και τα αποτελέσματα αμφιλεγόμενα.

Σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο μπαίνει και ξαναμπαίνει στη Βρετανία το θέμα της ανάγκης εκλεγμένων περιφερειακών διοικητικών οργάνων με εκτελεστικές εξουσίες για την υλοποίηση των περιφερειακών σχεδίων. Η επιταγή αυτή δεν έχει μέχρι σήμερα υλοποιηθεί με αποτέλεσμα να παράγονται μεν περιφερειακές μελέτες υψηλότερου τεχνικού/επιστημονικού επιπέδου που παραμένουν, όμως, συμβουλευτικές: ο βαθμός υλοποίησής τους είναι συνάρτηση των εκάστοτε πολιτικών πιέσεων και της σχετικής ισορροπίας.

Επιλογή για μελέτη ή επιλογή πόλεων για ανάπτυξη;

Αξίζει να απομονώσουμε εδώ ένα απ' τα σημεία κριτικής της ΕΠΑ, ότι, δηλαδή, κακώς μελετώνται οι περισσότεροι οικισμοί της χώρας' κριτικής που συνδυάζεται με μια δεοντολογία ιεράρχησης των πόλεων για ανάπτυξη και για μελέτη.

Στις χώρες με ιστορία χωροταξικής παρέμβασης και με ιστορία μαρξιστικής κριτικής των κοινωνικών συνεπειών της η αριστερά έχει καταγγείλει, αποδοκιμάσει ή τουλάχιστον υποβάλει σε κάποια κριτική την πολιτική της ιεράρχησης, της δημιουργίας των λεγόμενων «πόλων έλξεως». Έχει αποδειχτεί ότι η πολιτική αυτή στην πράξη δούλεψε σαν μεθόδευση της άνισης κατανομής των δημόσιων πόρων (στην παραγωγή και στην κατανάλωση), σαν μέσο προμοδότησης ορισμένων τομέων της καπιταλιστικής συσσώρευσης σε ορισμένα σημεία του χώρου' ότι συνέτεινε στο μαρασμό άλλων περιοχών (επίπτωση ταξική, όχι δημογραφική)' ότι λειτούργησε σαν νέα μορφή περιφερειακής και ενδοπεριφερειακής άνισης ανάπτυξης ενορχηστρωμένης από το κράτος.

Εδώ στην Ελλάδα όπου συχνά βλέπουμε την άκριτη εισαγωγή μοντέλων ξενικής προέλευσης αμφισβητήσιμης ποιότητας και περιεχομένου η πολιτική της ιεράρχησης μας παρουσιάζεται από ορισμένους σχολιαστές σαν το *de facto* απαύγασμα της προοδευτικότητας ή σαν τεχνοκρατική επιλογή ανάπτυξης χωρίς κινδύνους προβληματικών κοινωνικών επιπτώσεων. Τα επιχειρήματα υπέρ της ιεράρχησης είναι γνωστά: ότι δεν μπορούν να αναπτυχθούν όλοι οι ελληνικοί οικισμοί, ότι υπάρχουν «εξωτερικές οικονομίες», «οικονομίες κλίματος», «οικονομίες συγκέντρωσης» κτλ. Απαντάμε σ' αυτή τη συλλογιστική θετικά (σημειώνοντας ότι η απάντηση είναι θετική κάτω από ορισμένες αναπτυξιακές/κοινωνικές συνθήκες). Τονίζουμε, όμως, ότι θα μπορούσαν οι επαίοντες να ευαισθητοποιήσουν εμάς τους υπόλοιπους στους πολύ συγκεκριμένους κινδύνους μιας επιλογής φαινομενικά τεχνοκρατικής και ταξικά ουδέτερης' επισημαίνουν την ανάγκη για κάποια εχέγγυα, κάποιες διασφαλίσεις για τις περιοχές/οικισμούς που δεν θα προμοδοτηθούν.

Αλλά όχι. Βλέπουμε αντίθετα να γίνεται μια *απαράδεκτη σύγχυση* ανάμεσα στο ποιος οικισμός θα *μελετηθεί* και ποιος θα *αναπτυχθεί*' και «η επιδότηση μικρών οικισμών» μοιάζει να πρέπει να γίνει στόχος κριτικής αντί να χειροκροτηθεί. Όλ' αυτά στα πλαίσια μιας προοδευτικής

συλλογιστικής δεν έχουν προηγούμενο σε αντιφατικότητα (και σε τελευταία ανάλυση, αντιδραστικές συνέπειες). Αν υπάρξει ιεράρχηση στην οικονομική ανάπτυξη των ελληνικών οικισμών —και γω πιστεύω πως θα υπάρξει de facto ή de jure— αυτός είναι ένας παραπάνω λόγος για να μην υπάρξει ιεράρχηση στις μελέτες, να μελετηθούν όλοι οι οικισμοί που τελικά θα βρεθούν κάτω από την κορυφή της ιεράρχικης κλίμακας. Αντίθετα, στο ΑΝΤΙ της 26/11/1982 συνάδελφοι παρατηρούν σκωπτικά: «Αντιμετωπίζονται έτσι ομοιόμορφα και δίχως ιεραρχηση πόλεις μεγάλες και μικρές, αναπτυσσόμενες και στάσιμες, αγροτικές και βιομηχανικές παραλιακές και ορεινές, πλούσιες και φτωχές» (!!!). Μα ακριβώς οι κάτοικοι της περιφέρειας των (όποιων) μελλοντικών πόλεων είναι εκείνοι που θα πρέπει να εκφράσουν απόψεις για την επιλογή αυτών των κέντρων, να ενημερωθούν για τις πιθανές συνέπειες, να κινητοποιηθούν, να διεκδικήσουν εχέγγυα και διασφαλίσεις για το μέλλον των δικών τους οικισμών στη μελλοντική χωροταξική δομή. Η μελέτη των οικισμών αυτών είναι μελέτη των προβλημάτων τους τωρινών και δυνητικών.

Χωροταξικός σχεδιασμός σε τοπικό επίπεδο: λειτουργίες

Σ' ένα σύστημα αποκεντρωτικής λήψης αποφάσεων ο χωροταξικός σχεδιασμός σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να 'χει τις εξής λειτουργίες:

- α. αναγνώριση των τοπικών προβλημάτων/αναγκών·
- β. προκαταρκτική διαμόρφωση στόχων ανάπτυξης με βάση τις τοπικές ανάγκες·
- γ. επεξεργασία εναλλακτικών, διαγραμματικών προτάσεων για τη σχετική περιοχή·
- δ. τροφοδότηση διαδικασίας παραγωγής του εθνικού χωροταξικού·
- ε. προσαρμογή/διαφοροποίηση των αρχικών τοπικών στόχων —μετά από ανοικτό συγκερασμό των οποιωνδήποτε αντιθέσεων ανάμεσα στις τοπικές και εθνικές προτεραιότητες και στόχους·
- στ. λεπτομερή επεξεργασία σχεδίων.

Πολλοί σχολιαστές της ΕΠΑ φαίνεται να θεωρούν το εθνικό χωροταξικό σαν σύστημα από κατευθυντήριες που θα πρέπει να προϋπάρχουν και να προηγούνται της ζύμωσης σε τοπικό επίπεδο, της λαϊκής κινητοποίησης στη βάση, της προκαταρκτικής διαμόρφωσης στόχων σε τοπικό επίπεδο. Αυτή η άποψη είναι μια πολιτική επιλογή, επιλογή συγκεντρωτισμού η οποία όμως δεν διατυπώνεται και δεν κατονομάζεται σαν τέτοια από τους σχετικούς σχολιαστές.

Ο Υπουργός Χωροταξίας, απ' την άλλη πλευρά, όταν του έγινε η κριτική της έλλειψης εθνικού χωροταξικού σαν προϋπόθεση της ΕΠΑ αναφέρθηκε ακροθιγώς στην ύπαρξη, και τη δυνατότητα εναλλακτικών διαδικασιών: αναφέρθηκε σε διαδικασίες που αρχίζουν απ' το τοπικό επίπεδο προς τα πάνω, σε άλλες που ακολουθούν την αντίστροφη πορεία και σε αμφίδρομες διαδικασίες. Αυτό που υπαινισσόταν ο Υπουργός Χωροταξίας είναι ότι η ΕΠΑ μπορεί να παίξει το ρόλο του επί μέρους σταδίου, της επί μέρους φάσης, στη διαδικασία παραγωγής εθνικού χωροταξικού δημοκρατικά παρασκευασμένου. Αν έτσι είχαν τα πράγματα όχι μόνο έδωσε απάντηση στη σχετική κριτική αλλά τοποθετήθηκε σε σαφώς δημοκρατικότερη και θετικότερη κατεύθυνση απ' τους σχολιαστές του.

Υπάρχει όμως ένα ΠΡΟΒΛΗΜΑ: η φύση και το περιεχόμενο του τελικού προϊόντος της ΕΠΑ αντιστρατεύεται τη λογική της αμφίδρομης διαδικασίας στο βαθμό που:

- υπάρχει τεράστια έμφαση στη λεπτομέρεια (αξονομετρικό του κέντρου, σχέδια φύτευσης κτλ.), στο τελειωμένο σχέδιο,
- δεν απαιτείται από τους μελετητές η παραγωγή εναλλακτικών προτάσεων, εναλλακτικών που θα αποτελούσαν τη βάση για τον καθορισμό

των εθνικών επιλογών.

Πολυενοδομική ανασυγκρότηση και διαφοροποίηση της ΕΠΑ

Μια είναι η ουσιαστική, η θεμελιακή προϋπόθεση για ν' αρχίσει χωροταξική παρέμβαση με προοδευτικό χαρακτήρα στον ελληνικό χώρο: η κινητοποίηση των θιγομένων λαϊκών στρωμάτων. Αν αυτή η προϋπόθεση δεν διασφαλιστεί, η έμφαση στις τελικές επιπτώσεις του σχεδιασμού θα είναι περισσότερο ή λιγότερο ενάντια στα συμφέροντα εκείνων των κοινωνικών στρωμάτων που έχουν μέχρι σήμερα πληρώσει το κόστος του ελληνικού οικιστικού χάους. Τίποτα στην ιστορία δεν χαρίστηκε στις καταπιεσμένες τάξεις. Κερδήθηκε με συνειδητοποίηση, με πολιτική παρέμβαση. Προοδευτικός σχεδιασμός σημαίνει ανακατανομή: κάποιος θα κερδίσει μόνο αν κάποιος χάσει. Σε περίοδο οικονομικής κρίσης και πενιχρού κοινωνικού περισσέυματος τα περιθώρια ανακατανομών είναι μικρά. Οι χαμένοι του παρελθόντος θα είναι οι κερδισμένοι απ' την ανακατανομή μόνο με τη δική τους παρέμβαση. Αν η παρέμβαση αυτή δεν πραγματοποιηθεί το περιεχόμενο της κρατικής χωροταξικής παρέμβασης —σύμφωνα με την ανάλυση στο μέρος 2 του άρθρου— θα έχει ταξική απόκλιση της κατηγορίας β ή γ.

Η ΕΠΑ δεν είναι ούτε μπορεί να αποτελέσει το εργαλείο αυτής της παρέμβασης, αλλά μπορεί ν' αποτελέσει σημείο εκκίνησης για τα προοδευτικά κόμματα και τις οργανώσεις βάσης, στα οποία δίνεται η δυνατότητα να μεταλλάξουν τις λεγόμενες «συμμετοχικές διαδικασίες» (που μόνο κυνισμό και απάθεια έχουν προκαλέσει στα λαϊκά στρώματα άλλων χωρών) σε πολιτική επέμβαση άμεση, έγκαιρη και ουσιαστική στη διαμόρφωση στόχων και προτεραιοτήτων.

Η ΕΠΑ εισαγάγει ένα θεσμό τεράστιας σημασίας για τα ελληνικά δεδομένα: *τράπεζα πληροφορίας ενιαίου χαρακτήρα* για τους περισσότερους ελληνικούς οικισμούς. Καμιά κυβέρνηση, εκλεγμένη απ' τον ελληνικό λαό, δεν θα αγνοήσει (πολύ λιγότερο δεν θα πολτοποιήσει) αυτό το κομμάτι του τελικού προϊόντος της ΕΠΑ.

Η ΕΠΑ μπορεί ν' αποτελέσει ένα σημαντικό στοιχείο στη μελλοντική οικιστική ανασυγκρότηση της χώρας:

- αν απαλλαγεί απ' τη λεπτομέρεια και την έμφαση στο σχέδιο·
- αν διαφοροποιηθεί έτσι που πραγματικά να μπορεί ν' αποτελέσει ένα στάδιο στην αμφίδρομη διαδικασία απ' το τοπικό στο εθνικό·
- αν συνδυαστεί με δέσμευση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ ότι θα δημιουργηθούν δημοτικά πολυενοδομικά γραφεία που θα παραλάβουν το διαφοροποιημένο προϊόν της ΕΠΑ.

Πριν τελειώσουμε θα κάνουμε μια αναφορά στα πολύ αρνητικά σημεία της προοιμιακής διαδικασίας της ΕΠΑ πριν απ' τις εκδηλώσεις ενδιαφέροντος, ξαναρωτώντας: πουλήθηκαν ή δεν πουλήθηκαν πτυχία; «πουλήθηκαν» ή δεν «πουλήθηκαν» εντοπιότητες; Υπάρχουν πολυενοδομοί Β ή Γ που δεν (θα) ξέρουν να κάνουν τη δουλειά τους; Αν και δεν ξέρουμε σε τι βαθμό, οι απαντήσεις φαίνεται να 'ναι θετικές. Είναι όμως αυτός λόγος «να πετάξουμε και το παιδί μαζί με τα βρώμικα νερά της μπανιέρας;» Μια κοινωνία σ' ένα ορισμένο στάδιο της ανάπτυξης της δεν μπορεί παρά να παράγει «προϊόντα» που αντανακλούν τις αντιφάσεις και τα αδιέξοδά της. Θα πάρουμε εδώ την ευκαιρία να φέρουμε στην επιφάνεια ένα σημείο που άπτεται της σχέσης κράτους και «κοινωνίας των πολιτών» και των κέντρων εξουσίας που εγγράφονται στη δεύτερη. Μια διερεύνηση μερικών απ' τα άτοπα —παραδείγματος χάριν της ακαταλληλότητας ορισμένων Β ή Γ πολυενοδομών— θα έριχνε μερικές απ' τις ευθύνες σε κέντρα εξουσίας έξω απ' το ΥΧΟΠ, άλλα υπουργεία και κρατικά διοικητικά όργανα. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Μετά την

«ΑΛΛΗ ΕΠΤΑΕΤΙΑ»

κυκλοφορεί

«Ο ΤΡΙΤΟΣ ΔΡΟΜΟΣ»

με σκίτσα

του ΓΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ

(Οκτώβρης 1981 - Οκτώβρης 1982)

ΕΚΔΟΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131 - Αθήνα

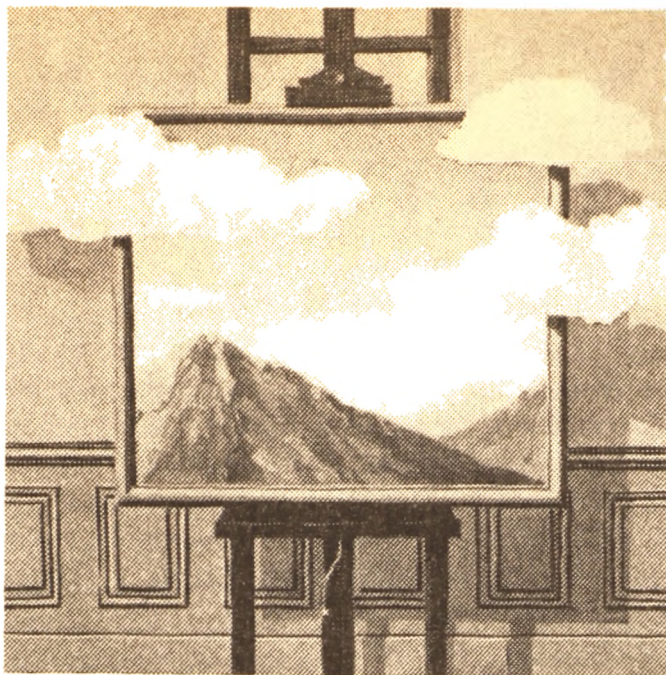
Τηλ. 72.29.237

Παραμύθι του δρόμου

του Σπύρου Καβουνίδη

Όσοι, γυρνώντας ξενυχτισμένοι την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, φοβόντουσαν το παγωμένο χιόνι στους δρόμους της Αθήνας δοκίμασαν μια ευχάριστη έκπληξη. Επιτροπές σε κάθε γειτονιά μ' επικεφαλής ένα σύμβουλο διαμερίσματος ρίχνανε αλάτι στους παγωμένους δρόμους. Το σχέδιο εφαρμόστηκε με μεγάλη επιτυχία και με πάνω από ενενήντα τα εκατό συμμετοχή των μελών στις επιτροπές τους. Αυτό, μαζί με τους φωτεινούς πίνακες που είχε τοποθετήσει η τροχαία στις μεγάλες λεωφόρους και που αναβόσβηναν εμφαντικά συστάσεις για προσοχή και έδιναν πληροφορίες για την κατάσταση των δρόμων, βοήθησε ώστε να μη σημειωθούν ατυχήματα. Εξάλλου και οι εκχιονιστήρες που ήταν σ' επιφυλακή στα καίρια σημεία των εθνικών δρόμων, όπως π.χ. έξω από τη Μαλακάσα, δουλεύοντας συνέχεια διατήρησαν τους δρόμους ανοιχτούς, βάζοντας στο χρονοντούλαπο της ιστορίας τους ως τότε συνηθισμένους σε τέτοιες περιπτώσεις αποκλεισμούς αυτοκινήτων και ταλαιπωρίες επιβατών.

Η παραμονή της Πρωτοχρονιάς δεν ήταν παρά μόνο το ξεκίνημα μιας νέας εποχής για τους δρόμους μας. Μιας εποχής που χαρακτηριζόταν τόσο από τη δίκαιη αποτελεσματικότητα της κρατικής μηχανής όσο και από την κοινωνική υπευθυνότητα και την ενθουσιώδη συμμετοχή των πολιτών. Από τότε οι Αθηναίοι περιόρισαν τις μετακινήσεις τους με αυτοκίνητο στις τελείως απαραίτητες. Ο δακτύλιος και τα μονά-ζυγά καταργήθηκαν ως περιττά. Και μάλιστα η καμπάνια για να παίρνεις συνεπιβάτες που ξεπήδησε αυθόρμητα φούντωσε σαν τη φωτιά σε ξερά χόρτα. Η οδήγηση ήταν πια ασφαλής και άνετη. Όλοι πειθαρχούσαν στους κανόνες της σωστής οδήγησης και στα σήματα των δρόμων. Σ' αυτό είχε βοηθήσει και το ότι επιτέλους είχαν αντικατασταθεί όλες εκείνες οι γελοιές πινακίδες που αναγκαστικά τις παρέβλεπε κανείς, όπως π.χ. όριο ταχύτητας 20 χλμ/ώρα, με άλλες σωστές και λογικές. Οι παραβάτες ήταν πια ελάχιστοι, κι ενώ παλιά το επικίνδυνο οδήγημα εθεωρείτο περίπου «μαγικά» τώρα έτσι και δεν έβγαζες φλας για να προσπεράσεις συναντούσες τη γενική κατακραυγή. Και γι' αυτούς τους λίγους παραβάτες υπήρχε το άγρυπνο μάτι της τροχαίας. Εκείνα τα παλιά χαζολογήματα των ελάχιστων τροχαίων που βαριόντουσαν να κουνηθούν ανήκουν πια στο αμαρτωλό παρελθόν. Τώρα πλέον, τροχαίοι παντού σε διαρκή εγρήγορση ελέγχουν την κίνηση, μήπως καβάλλησε κάποιος τη γραμμή, αν έστριψε αριστερά από λωρίδα που δεν στρίβει, αν λειτουργούν όλα τα φώτα, μήπως είναι φθαρμένα τα λάστιχα, μπας και κορνάρει κανείς. Και στους ελάχιστους παραβάτες μοιράζονται κλήσεις με ευγένεια αλλά και αυστηρότητα. Αφήστε βέβαια που έχουν κοπεί πια εκείνα τα μεσανατολίτικα χαρίσματα ποινών επί τη Εθνική επετείο, για τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, της Παναγίας, του Πολυτεχνείου.

Αλλά και το παρκάρισμα έπαψε πια να είναι πρόβλημα. Τα καινούρια γκαράζ μα και η παραδειγματική πειθαρχία και ο σεβασμός του συνόλου ελευθέρωσαν δρόμους και πεζοδρόμια. Το διπλοπαρκάρισμα χάθηκε και σαν ανάμνηση. Και φυσικά το παρκάρισμα στο πεζοδρόμιο ήταν αδιανόητο. Τόσο που μια φορά που ένας παρκάρισε στο πεζοδρόμιο είδε ένα πλήθος περιέργων να συγκεντρώνονται γύρω του ρωτώντας μήπως έπαθε τίποτα.

Τα μηχανάκια προχωρούσαν πια κανονικά, χωρίς τσαλιμάκια και πάντα στη σωστή φορά της κίνησης, συναντώντας ταυτόχρονα και τον απόλυτο σεβασμό των οδηγών αυτοκινήτων. Πάρκααν κι αυτά στους ειδικούς χώρους που 'χε δημιουργήσει ο δήμος. Άλλωστε έτσι και πάρκααν στο πεζοδρόμιο, οι κάτοχοι τους τα αναζητούσαν στο γκαράζ της τροχαίας. Και όποιος ήθελε να περάσει πεζόδρομο, κατέβαινε βέβαια και τσουλούσε το μηχανάκι του περπατώντας. Όσο για τα φορτηγά που ξεφόρτωναν εμπορεύματα, αυτά την τελειωναν τη δουλειά τους σ' εκείνες τις καθορισμένες απίθανες ώρες που δεν ενοχλούσαν την κίνηση. Αφήστε που κι αν κατά λάθος μπλοκάριζαν κανέναν τότε οι οδηγοί τους ευγενικά ζητούσαν συγγνώμη και έκαναν ένα γύρο για να αφήσουν το άλλο αυτοκίνητο να περάσει και να συνεχίσουν το ξεφόρτωμα.

Η κατάσταση των οδοστρωμάτων είχε επίσης βελτιωθεί σημαντικά. Σ' όλα τα επικίνδυνα σημεία η ολισθηρή άσφαλτος είχε αντικατασταθεί από ειδικό αντιολισθητικό τάπητα ενώ προχωρούσε ήδη, με ρυθμό πιο γρήγορο από το πλάνο, η αντικατάσταση της ασφάλτου όλου του οδικού δικτύου της χώρας. Και σε κάθε συνοικία οι επιτροπές γειτονιάς επεσήμαιναν αμέσως κάθε μικρολακούβα και ειδοποιούσαν την ειδική υπηρεσία που σε εικοσιτέσσερις ώρες έκανε την επιδιόρθωση έτσι που να μην φαίνεται καλά-καλά ότι έγινε μπάλωμα. Και βέβαια, κατά τη διάρκεια της επιδιόρθωσης σήματα και φωτάκια αναβόσβηναν συνέχεια προειδοποιώντας τους οδηγούς από εκατό μέτρα μακριά, παρ' όλο που ο χώρος της επιδιόρθωσης ήταν επιμελώς περιφραγμένος.

Όλα αυτά και άλλα πολλά έγιναν από τότε. Και εγώ, ξέρετε, τελικά πρέπει να είμαι πολύ αισιόδοξος γιατί θέλω να πιστεύω ότι όλα αυτά δεν είναι παραμύθι αλλά ετεροχρονισμός. Κάποτε ελπίζω να νίνουν. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Διονύση Μαραβέγια

«ΕΝΑ»

Δ

Εκδόσεις Διογένης

εκδόσεις διάγραμμα
βιβλία για παιδιά

Μπέρναντ Στόουν
Ποντικοσταθμός Πρώτων Βοηθειών
μετάφραση Σοφίας Ζαραμπούκα

Κόλιν Μακ Νάουτον
Τρελό Τρελό Ποδόσφαιρο
μετάφραση Σοφίας Ζαραμπούκα

Παιδικός οδηγός για
γνωριμία με τη ζωγραφική
Μετάφραση Σοφίας Ζαραμπούκα
Πρόλογος Γιάννη Τσαρούχη

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ:
γνωριμία με τη μουσική
γνωριμία με το θέατρο

Κυκλοφορεί

(εφημερίδα κοινωνικής κριτικής και πολιτικής παιδείας)

Προ-οπ-τι-κή.
καμμικ σχέση με τις άλλες!!

ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ

του Γιάννη Μ. Καλιόρη

Βόμβα μικρή αλλά εγκαίροφλεγής, ή ίδρυση του Έλληνικού Γλωσσικού Όμιλου αναζωπύρωσε τό ενδιαφέρον για τὰ γλωσσικά πράγματα καί πυροδότησε έντονη συζήτηση τών σχετικών προβλημάτων, κατά τήν όποία οί διάφορες στάσεις κλιμακώθηκαν εύρέως, από τήν άναγνώριση ότι ύφίσταται μείζον θέμα καί τήν άνησυχία για τήν τύχη τής νεοελληνικής ως τήν πίο αισιόδοξη άμεριμνησία, πού πρεσβεύει ότι κι άν άκόμα υπάρχουν όρισμένα προβλήματα, ή γλώσσα πρέπει νά άφεθεί μόνη της νά τὰ λύσει.

«Έργάτες» ή «μηχανικοί;»

Έτσι, ό κ. Θ.Βέικος ύποστηρίζει ότι δέν μπορούμε νά εκφέρουμε καμμία άξιολογική κρίση για τή γλώσσα μας, γιατί μάς λείπει τό μέτρο πού θά επέτρεπε νά συγκρίνουμε τίς διάφορες φάσεις της μεταξύ τους, συνεπώς τό μόνο πού άπομένει είναι νά τήν άναγνωρίζουμε καί νά τή δεχόμαστε όπως είναι: καθώς μάς περιέχει καί μάς ξεπερνά «δέν μπορούμε νά παρέμβουμε στην άνάπτυξη καί τήν εξέλιξη της. Είμαστε εργάτες μάλλον παρά μηχανικοί του γλωσσικού έργου πού συντελείται καθημερινά» (Τό Βήμα, 21.4.82).

Αυτές οί άπόψεις, ξεκινώντας από μία σωστή επιστημολογική άρχή, τήν άκυρώνουν μέ τὰ συμπεράσματά τους, άκριβώς γιατί τήν θέτουν άπολύτως καί χωρίς άποχρώσεις, σάν ή γλώσσα ν' άποτελούσε όντότητα αὐθύποστατη καί αὐτενέργητο μηχανισμό. Στην πραγματικότητα, τό παιχνίδι άνάμεσα στη γλώσσα καί τούς φορείς της είναι πολύ πίο σύνθετο καί λεπτό, αλλά επειδή ό χώρος είναι περιορισμένος, ό άναγνώστης θά μάς επιτρέψει νά τόν παραπέμψουμε σέ παλαιότερη εργασία μας όπου υπάρχει πληρέστερη άνάπτυξη του θέματος. (Διδάγματα του άδιεξόδου, κεφ. «Γλώσσα καί άντικειμενικότητα» καί «Βολонταρισμός καί συνήθως συμβαίνον», στό Παρεμβάσεις, «Κέδρος», 1981, σελ. 345-454). Έδω περιορίζομαστε νά σημειώσουμε ότι ή γλώσσα, ως άπόθεμα *μιλημένου λόγου* καί *κώδικας*, άποχωρίζεται από τούς άτομικούς της φορείς, όντας προτερογενής σέ σχέση μέ τόν *καθένα τους*, αλλά δέν έχει καμμία ύπόσταση έξω από τό *σύνολό τους* (πού είναι φυσικά άπερίσταλτο στό *άθροισμα*, τήν παρατακτική σχέση ή τόν μέσο όρο τους)· συνάμα, όμως, ως *όμιλών λόγος* ή γλώσσα παρέχει τή δυνατότητα μιάς ρεβάνς του κάθε άτόμου άπέναντι στον άναγκαστικό εκκοινωνισμό πού ύφίσταται άπ' αυτήν καί άποτελεί πρόβαση τής προσωπικής του αλήθειας καί δημιουργικότητας. Στο βαθμό δηλαδή πού ή γλώσσα είναι καί κοινωνικός θεσμός, διέπεται από τή συστατική αντίθεση άνάμεσα στό *consensus* πού άποστεγανοποιεί καί εκκοινωνίζει τίς μοναδικότητες καί στην έτερογονία πού προκύπτει άπό τήν προβολή τών άνεπανάληπτων άτομικοτήτων καί πού είναι άκόμα πίο περίπλοκη καί μεγάλη σέ μάς λόγω άκριβώς του γλωσσικού ζητήματος.

Άνάμεσα λοιπόν στην τυραννία τών άντικειμενικών κωδίκων καί στην άπόλυτη έλευθερία τής ιδιόγλωσσας, υπάρχει πάντοτε κάτι σάν σημείο σταυρικό όπου τό άτομο συνδέεται μέ τήν κοινωνία χωρίς νά συρρικνώνεται κατ' άνάγκη σέ άφαίρεση καί ένεργούμενο του ένεργηματός του. Μ' αυτό τόν τρόπο, άν ή γλώσσα ύπερβαίνει τίς έπιμέρους συμβολές, συνθέτοντάς τις σέ όλόκληρα σχέσεων, ώστόσο καί είναι άνυπόστατη έξω από τό σύνολό τους καί τίς ύπερβαίνει άνισόβαθμα γιατί κ' οί ίδιες συνιστούν μεγέθη άνισοβαρή.

Έτσι λχ. στίς διεργασίες πού τή διαμορφώνουν έγγράφεται όχι μόνο ή αὐθόρμητη γλωσσική άσκηση, αλλά καί ή ίδια ή μεταγλωσσική δραστηριότητα, αυτή δηλαδή πού μιλάει τή γλώσσα αλλά ταυτόχρονα μιλάει καί για τή γλώσσα, καθώς καί για τήν όμιλία σχετικά μ' αυτήν: είναι τρόπος μέ τόν όποιο ή γλώσσα σκέφτεται τόν έαυτό της καί γίνεται ύποκείμενο του έγχειρήματος πού τήν όρίζει ως γνωστικό άντικείμενο, άποβαίνοντας έτσι γλώσσα «έσκεμμένη», κι άπ' αυτή τήν άποψη ή μεταγλωσσική πράξη έντάσσεται προνομιακά στίς διεργασίες πού τή διαπλάθουν.

Έπειδή λοιπόν ή γλώσσα έχει μέν χαρακτήρα ύπερβατικό αλλά δέν είναι αὐτοδέσποτη, όταν λέμε ότι πορεύεται «μόνη» της καί ότι «μόνη» της θά ξεπεράσει τὰ προβλήματά της, αυτό σημαίνει ένα άπό τὰ

δύο: ή ότι σ' αυτό τό «μόνη» περικλείεται καθετί τό γλωσσικό, συνεπώς καί ή ποικιλία τών φορέων καί φυσικά οί συζητήσεις, οί διαμάχες καί τὰ μανιφέστα για τή γλώσσα —όποτε ή «αὐτοδυναμία» της αυτή δέν έχει μεγάλο νόημα άφού περιλαμβάνει καί τή γλωσσική δραστηριότητα πού έχει συνειδητά ως άντικείμενο τή γλώσσα· ή ότι άφαιρείται από τίς συνιστώσες της τό μεταγλωσσικό έγχείρημα, πράγμα παράλογο διότι άποκλείεται έτσι μία κατ' έξοχήν ένσυνείδητη άσκησή της.

Έπιπλέον ή άποψη αυτή άποτελεί φανακισμό διότι άποσιωπά άκριβώς μία άναμφισβήτητη, άλλοτε φύσει καί άλλοτε θέσει, άνισότητα συμβολής στη διαμόρφωση τής γλώσσας. Έτσι γινόμαστε όλοι εργάτες της, εκτός κι άν είμαστε Δάντης, Σαίξπηρ, Λούθηρος ή καί Σολωμός, όποτε άποβαίνουμε μάλλον νομοθέτες καί μηχανικοί. Έπειτα, άν δέν ύπάρχει για κανένα κάποιο άρχιμήδειο σημείο έξω από τή γλωσσικοκοινωνική όλότητα, άφού κατοικούμαστε από τή γλώσσα καί τήν κοινωνία καί είμαστε βυθισμένοι σ' αυτές, ύπάρχουν ώστόσο όρισμένοι προνομιοῦχοι τόποι στό έσωτερικό τους πού επιτρέπουν μία δραστικότερη έπένεργεια στα πεπρωμένα τους.

Μ' αυτό τόν τρόπο λχ., τό κράτος, μέ τή γλωσσоекπαιδευτική του πολιτική καί τίς άλλες του λειτουργίες, επιδρά άποφασιστικά στό εύρύτερο γλωσσικό αίσθημα, έτσι πού τὰ μέλη ενός εκπαιδευτικού συμβουλίου ένεργούν ως θέσει μηχανικοί καί όχι ως άπλοι εργάτες τής γλώσσας, έστω κι άν είναι μέτριοι χειριστές του λόγου. Παραγνωρίζοντας αυτή τήν αλήθεια, καταλήγουμε, όπως παρατηρεί καί ό κ. Μαρωνίτης (Τό Βήμα 5.6.82), νά δεχτούμε ότι τό κράτος δέν έπηρεάσε καθόλου τόν νεοελληνικό λόγο μέ τήν επί μακρόν υίοθέτηση τής καθαρεύουσας, ή ότι, προσθέτουμε έμείς, οί άγώνες τών δημοτικιστών δέν είχαν κανένα αντίκρυσμα. Είναι φανερό πώς οί διακηρύξεις του τύπου «ούτε δικαιούμεστε ούτε μπορούμε νά παρέμβουμε στην άνάπτυξη καί τήν εξέλιξη τής γλώσσας» (Βέικος, ό.π.), τή στιγμή πού τό κράτος από τήν ίδια του τή φύση ένεργεί ως μηχανικός, άποτελεί στάση καθαρά ιδεολογική καί μεροληπτική, διότι εύνοεί διά παραλείψεως, καί μάλιστα διά παραιτήσεως, τή συγκεκριμένη γλωσσική πολιτική αυτού του κράτους, άναγνωρίζοντάς του έτσι τό μονοπώλιο τής έμπρόθετης γλωσσικής διάπλασης.

Ένας άλλος προνομιοῦχος τόπος παρεμβάσεως είναι τὰ ραδιοτηλεοπτικά μέσα, πού άνήκουν στό κράτος καί διαστέλλουν τρομακτικά τήν έμβέλεια τών χειριστών, προικοδοτώντας τόν λόγο τους μέ κύρος θεσμικό καί άποστέλλοντάς τον στα πέρατα τής χώρας καί στους χώρους άκριβώς όπου μέ τήν άμοιβαίότητα τής συναναστροφής πλάθεται αὐθόρμητα ή γλώσσα καί καλλιεργούνται ιδιομορφία καί διαφορά (σπίτι, καφενείο κλπ.). Ένεργώντας έτσι άμεσα καί καθολικά, εγκαθιστούν σέ όλα τὰ στρώματα του πληθυσμού μία σχέση γλωσσικής έτερονομίας, πού τήν κάνει άκόμα πίο έντονη ό άνανταπόδοτος χαρακτήρας, επιτεινόμενος μέ τή σειρά του από τό γεγονός ότι επιδιώκεται στό έσωτερικό τών μέσων επικοινωνίας ή γλώσσα νά είναι μονοπαγής καί όχι άντιπροσωπευτική του εύρύτερου γλωσσικού πλούτου.

Άν λοιπόν οί άγρότες στό καφενείο είναι άπλοι «εργάτες» τής γλώσσας, τήν όποιαν άλλωστε όλο καί περισσότερο προσλαμβάνουν καί όλο καί λιγότερο παράγουν, ό τηλεοπτικός παρουσιαστής, όταν άπευθύνεται σέ εκατομμύρια ανθρώπων, είναι «μηχανικός» όσο κι άν πηγαίνοντας μέ τή σειρά του στό καφενείο ξαναγίνεται «εργάτης». Όταν, αϊφνης, ό κ. Σαπρανίδης, στη μεγάλης άκροαματικότητας εκπομπή του «κάθε μέρα παντού», λέει επί μήνες στό *πέντε χιλιόμετρο* (χωρίς νά βρεθεί κάποιος νά του εξηγήσει ότι πρόκειται για καθαρή ά-

συνταξία), ή τις *ἀγαμες-ἀνύπαντρες* μητέρες τις ονομάζει *ἀπάντρευτες*, είναι σίγουρο ότι μέσα σε όρισμένο χρονικό διάστημα θα έχει επιβάλει αυτές τις διατυπώσεις σε κάποιες κατηγορίες του πληθυσμού.

Έν προκειμένω, λοιπόν, χωρίς να είναι κανείς Δάντης ή Σολωμός αποβαίνει «μηχανικός» της γλώσσας και όχι «εργάτης».

Οί δύο έκτροπές

Από την εποχή που ο μαχόμενος δημοτικισμός άρχισε να διεκδικεί το σύνολο της γλωσσικής έκφρασης προς όφελος ενός μονότροπου ιδιώματος, ή σύνολη νεοελληνική σημαδεύτηκε από δύο έκτροπές:

Α. Συρρικνωτική δογματομολογία: πρόκειται για τη δογματική όρθοδοξία ψυχαρικής καταβολής, που όσο κι αν αργότερα μετριάστηκε αίσθητά, παρέμεινε συρρικνωτική και στον ύστερο δημοτικισμό των ήμερών μας.

Κάτω από τον εύφημισμό «ψυχαικές ακρότητες και υπερβολές», κρύβεται ή αυταρχικότητα μιας βούλησης υπέρογκης που επιχείρησε να επιβάλει σ' έναν λαό γλώσσα πλαστή και «διασκευασμένη», γενώντας έτσι έναν άπιστευτο μηχανισμό παράνοιας, όμολογο προς εκείνον των αρχαϊστών που ήθελαν να νεκραναστήσουν την άττική.

Γιατί έλαυνόμενος από ένα διάστροφο αίτημα απόλυτης όμαλότητας, ό ψυχαιρισμός στοιχειοθέτησε τερατώδη όρθοπεδική συσκευή που απέβη πηγή μείζονος άνωμαλίας, κανονίζοντας τά άκανόνιστα, έξομοιώνοντας τά άνόμοια, καταργώντας τις άποχρώσεις και ίσοπεδώνοντας τά έπίπεδα του λόγου — παραμορφώνοντας, μ' ένα λόγο, μορφολογία και φωνητική και σε πολύ μικρότερο βαθμό τη σύνταξη, την όποια ώστόσο άπογύμνωσε από τους περισσότερους τρόπους που προσιδιάζουν στον άφηρημένο λόγο (*συνησιά* τό άρχιπέλαγος, *τοποσύνη-τοπωσιά* τό διάστημα, *συντραβηξιά* ή έλξη, *Παρθενός* ό Παρθενώνας, *φωνήεντο* και *τών λεξών*, *διεύτυση* και *Αίσκύλος* κλπ., ένώ στη μεταφρασμένη από τον Πάλλη *Ίλιάδα*, πρωταγωνιστούν οι *Απόλλος*, *Άγαμέμνος*, *Άχιλλιάς*, *Μενέλας*, *Ποσειδός* κ. ά.).

Αυτή ή παραχαραγμένη γλώσσα, ύποχώρησε τελικά, διαλυόμενη μέσα στην ίδια της την παράνοια, άφου έκανε πολύ κακό και πολύ λίγο καλό. Έκληροδότησε όμως ως άπόσταγμα, που δέν έπαψε έκτοτε να μάς ταλαιπωρεί, τό συρρικνωτικό αίτημα για γλώσσα όμοιόμορφη και μονοπαγή, τό όποιο μεθοδεύτηκε έν συνεχεία χωρίς όγκώδεις καταναγκασμούς αλλά μέ σταδιακές ίσοπεδώσεις, χάρη σε μία βία «άφομοιώσιμη», που μέ κορύφωση τη «Γραμματική Τριανταφυλλίδη» (1941) άπεργάζεται γλώσσα «άτσαλάκωτη» γραμματικά, παραμερίζοντας την αισθητική προς όφελος του γραμματικού δόγματος, ίσοπεδώνοντας τις δημιουργικές έτερογένειες της νεοελληνικής και κηρύσσοντας άνώμαλες (*sic*) όσες άπ' αυτές παραμένουν άνυπότακτες.

Έτσι ή έν λόγω Γραμματική κατατάσσει στά «Ίδιόκλιτα άνώμαλα» όσα ούσιαστικά δέν σχηματίζονται σύμφωνα μέ μία από τις τρεις τριανταφυλλιδικές κλίσεις (*καθηκον*, *εύγενεις*, *δεκανεις*, *σύμπαν*, *μηδέν*, *φωνήεν*, *όξύ*, *όόρυ* κλπ.). Άνώμαλα έπίσης και τά «διπλόμορφα» (*γίγαντας-γίγας*, *χάροντας-χάρος*, *μέρα-ήμέρα*)· άνώμαλα και τά «διπλοκατάληκτα» (*στήθη-στήθια*, *άνεμώνα-άνεμώνη* κλπ.)· άνώμαλα και τά διπλόκλιτα (*λόγος-λόγια*, *χρόνος-χροιά*, *πλούτος-πλούτη*)— χωρίς ούτε στιγμή να τά αντιμετώπιζει σάν αλήθεια μιας άλλης όμαλότητας, καθώς και τη σύγχρονη έλληνική ως σύνθεση έτερογενών όμαλοτήτων. «Τίς άνωμαλίες τίς δεχόμαστε όπως τίς δέχεται ή ίδια ή πραγματικότητα. Δέν έκστασιαζόμαστε μπροστά στην Άνωμαλία», γράφει και ό κ. Κριαράς, άπαντώντας στίς δικές μας άπόψεις (*Η γλώσσα μας και ή «προστασία» της*, Άντί τ. 211-212, Αύγ. 1982). Έκστασιάζονται όμως μπροστά στην Όμαλότητα και βαφτίζουν αυθαίρετα άνωμαλία ό,τι δέν συμφωνεί μέ τις προκατασκευασμένες νόρμες (που δέν όρίζονται καν μέ βάση τη συχνότητα έπαναλήψεως, διότι τότε από που κι ως που άνώμαλο τό *καθηκον*;)—όπως ακριβώς και οι φιλελεύθερες και γενναιόδωρες ψυχές άνέχονται έλεημόνως τους όμοφυλόφιλους, φτάνει κι αυτοί ν' άποδεχτούν την έτικέτα του άνώμαλου και να λουφάξουν στό γκέτο τους. Όλη ή κρυμμένη αυταρχικότητα των συγχρόνων κοινωνιών, τό βαθύτερο πνεύμα μισαλλοδοξίας και ή έρπουσα όλοκληρωτική νοοτροπία, που έξουδετερώνουν τό άλλο και τό διαφορετικό για να τό διαλύσουν μέσα στό όμοιο, συμπυκνώνονται *άσύνειδα* σ' αυτό τό κεφάλαιο περί «άνωμάτων ούσιαστικών» της Γραμματικής Τριανταφυλλίδη, καθώς και στη συμπεριφορά των σημερινών μετριοπαθών επιγόνων του Ψυχάρη.

Σήμερα μάλιστα που ή δημοτική κατήγαγε πύρρεια νίκη γινόμενη έξουσία και πέρασε από τη διεκδικητική της φάση στην έκδικητική, αυτό είναι ακόμα πιο έκδηλο. Τό άποδείχνει περίτρανα ή τρομοκρατία μέ την κατάληξη -ης της γενικής των τριτοκλίτων θηλυκών (*προτίμη-*

σης και ποτέ *προτιμήσεως*), που ένω ταιριάζει μόνο σε όρισμένες χρήσεις και λέξεις και δέν είναι καν ή πιο συχνή, προβάλλεται σήμερα έντελώς άβάσιμα και άξιωματικά σάν ή μόνη «σωστή», «κανονική» κλπ, μέ όλες τις άθλιες συνέπειες που γνωρίζουμε καθημερινά. Άκάθεκτη πλέον ή πυρρείως θριαμβεύουσα γλώσσα των νεοδογματικών της «δεύτερης δημοτικής», επιδιώκοντας να άποβεί άνεπίμεικτη ένεργεί συρρικνωτικά σε όλα τά στοιχεία του λόγου.

Γιατί περί συρρικνώσεως προκειται και διαμελισμού, όταν λ.χ. ό Τριανταφυλλίδης θέλει *Νέα την Καινή Διαθήκη*, ό κ. Τσοπανάκης» συνιστά *βαρύ νερό* (του *βαριού νερού*, μάς λέει) αντί για τό *βαρύ ύδωρ* της φυσικής («Ό δρόμος προς τη δημοτική», στο *Δημοτική γλώσσα*, έκδ. Γρηγόρη σελ. 99), ό κ. Κριαράς προτείνει *άρρωστος* αντί *άσθενής*, *έπομένως* αντί *συνεπώς*, *περνά* αντί *διαβαίνω* κλπ. (*Άρθρα και σημειώματα ενός δημοτικιστή*, ΑΣΚ, Κολλάρος 1979, σελ. 41, 112), ένω οι άνεκδιήγητες εκείνες *Όδηγίες για την καλή χρήση της δημοτικής* μιας επιτροπής μέ πρόεδρο τον Έ. Παπανούτσο και εισηγητή τον Θ. Σταύρου (Μέλισσα, 1963) έπρότειναν, μεταξύ άλλων, να αντικατασταθεί τό *άφελής* μέ τό *άπλοϊκός* και τό *είλικρινής* μέ τό *ντόμπρος ή άδολος*— πρόταση τόσο τερατώδης ώστε όταν ό Χ. Μαλεβίτσης την άνέφερε κάποτε σε άρθρο του, ή Ά. Φραγκουδάκη έσπευσε να τον καταγγείλει ως συκοφάντη και δη στερούμενον φαντασίας (*Ό Πολίτης* τ. 44, Ίούλ. '82, σελ. 34).

Περί συρρικνώσεως πρόκειται ακόμα όταν ό κ. Κριαράς συνιστά να γράφουμε *όμάδα από όπαδούς* και όχι *όμάδα όπαδών*, ακολουθώντας σ' αυτό τον Τριανταφυλλίδη που γράφει: «Γραμματική είναι τό σύνολο από τους κανόνες που άποτελούν...» (*Μικρή Γραμ.*, 1949 σελ. 1), αντί για την άδρή και σύντομη, αλλά «λογιώτερη» έκφραση *τό σύνολο των κανόνων*, και που τη *Μεγάλη του Γένους Σχολή* την κάνει *Μεγάλη Σχολή του Γένους*, καταστρέφοντας έτσι ρυθμό και μεγαλοπρέπεια. Όλ' αυτά είναι λέξεις που παροπλίζονται, έκφραστικές άποχρώσεις που σβήνουν, έπίπεδα λόγου που συγχωνεύονται. Κι αυτό φαίνεται ακόμα καλύτερα στην περίπτωση του *όποιος*, άντωνυμίας που επιτρέπει ακρίβεια, πρόταση μακροπερίοδη και διευθέτηση αισθητική και που οι δημοτικιστές άποφεύγουν όσο μπορούν. Γιατί ναί μέν ούτε ό Τριανταφυλλίδης ούτε ό κ. Κριαράς την προγράφουν (ό πρώτος συχνά την θεωρεί έμπλουτιστική και την προβλέπει στη «Γραμματική» του, έκφράζει όμως άμφιβολίες «άν και κατά πόσον θα πρέπει να εύνοηθεί ή χρησιμοποίησή της» — *Άπαντα* τ.Β, σ. 233), την αντιμετώπιζουν όμως σάν άναγκαίο κακό (αυτό γράψαμε για τον κ. Κριαρά, τά ύπόλοιπα άφορούσαν τους ζηλωτές) και συνιστούν να περιορίζεται ή χρήση της στό άπολύτως άπαραίτητο— ένω οι ίδιοι την άποφεύγουν μετά μανίας.

Έτσι, όταν ό Τριανταφυλλίδης γράφει: «πρέπει ό όρος γενετήσια ζωή να νοηθεί σάν κάτι που σε σπέρμα κλείνεται όλη ή κατοπινή εξέλιξη.» (*Άπαντα* τ.Β, σελ. 27) δέν πρέπει να άπορούμε όταν στη *Σύγχρονη Γυναίκα* διαβάζουμε ότι «όργασμό καλούμε την κορύφωση μιας ψυχικής και σωματικής διαδικασίας που ή άρχική ένταση που σταδιακά αυξάνεται φτάνει να γίνει άνεξέλεγκτη» (τ. 21, Σεπτ.-Νοέμ. '81). Και είναι όντως παράξενο, γιατί τό *όποιος* όχι μόνο είναι χρησιμότατο και κοινοχρηστότατο (άλλωστε ό Τριανταφυλλίδης όταν παρουσιάζει στη Γραμματική του την πανχρησία του που άναγκάζεται να την έπεξηγει με τό *όποιος*), αλλά και όπως ό ίδιος ό κ. Κριαράς άναφέρει, «κείται» αρκετά συχνά, διότι άπαντά στο *Χρονικόν του Μορέως*, στον *Έρωτόκριτο*, σε κείμενα κυπριακά καθώς και σε δημόδη μεσαιωνικά (ΑΣΔ σ. 253), για να μη μιλήσουμε για τό Σολωμό και την έπανησιακή σχολή. Όστόσο ό κ. Κριαράς τη χαρακτηρίζει «άντωνυμία αρχαϊστική» και «λέξη μη δημοτική» και τη συνιστά μόνο σά λύση έσχάτης ανάγκης (ό.π, σ. 182, 253).

Αυτός ό χαρακτηρισμός όμως δέν έχει κανένα νόημα, αν όντως μάς ενδιαφέρει ή έκφραστική έπάρκεια και όχι ή ψυχαναγκαστική έμμονή σ' ένα γραμματικό κανόνα ύψωμένο σε άυτοσκοπό. Όταν μία λέξη είναι και χρήσιμη και ζωντανή, δέν έχει καμμία άπολύτως άνάγκη από περγαμηνές δημοτικής καταγωγής, όπως δέν έχουν οι λέξεις *ένεση* και *έφημερίδα* και χιλιάδες άλλες που έγιναν κοινόχρηστες καθ' όδόν και άποτελούν περιουσία της σύγχρονης κοινής.

Αν όμως ή ψυχαιική και ή ψυχαρογενής δημοτική στάθηκαν συρρικνωτικές, έν τούτοις δέν έπληξαν τους βαθύτερους ρυθμούς της σύγχρονης γλώσσας, και στό ψυχαιικό μάλιστα ιδίωμα έκδηλωνόταν μία φαντασία πληθωρική, που ύποσκαπτόταν μέν από την ίδια της την ύπερβολή, αποβαίνοντας κατά βάση άχρηστη και έπιζήμια, αλλά που δέν έπαυε να είναι όργιωδώς έπινοητική (φτάνει μόνο να θυμηθούμε την πλειάδα λέξεων που προορίζονταν να αντικαταστήσουν τη λέξη

περιβάλλον: τριγυρισιά, μεσωσιά, περιβολιά, συντοπιά, άναμεσιά, συμπερικυκλωσιά κ.ά., άπ' τίς όποιες βέβαια καμιά δέν επέζησε) καί πού τελικά πρόσθεσε στή γλώσσα κάμποσες λέξεις καί τρόπους.

Διαφορετικό όμως παρουσιάζεται ένα άλλο παρακλάδι του δημοτικιστικού ρεύματος, πού σήμερα άκριβώς γνωρίζει ήμέρες δόξας λαμπρής καί πού είναι:

Β. 'Η δογματοκομματοπαγής στρεβλή καί βαρβαρόπλαστη δημοτική, χαρακτηριζόμενη από παντελή έλλειψη έπινοητικότητας καί ζωντάνιας, από βαρειές έμπλοκές καί άγκυλώσεις καί κυρίως από βαθύτατη άρρυθμία. Πρόκειται για τήν κομματικά ιδιόχρηστη γλώσσα τής σταλινογενοϋς κυρίως 'Αριστερᾶς, γλώσσα περίπου συνθηματική καί σήμα κομματικής άναγνωρίσεως (τά «καλλιαρντά τής άριστερᾶς» κατά τήν έκφραση του Ζουράρι), γνωστή διεθνώς ως «ξύλινη γλώσσα» καί πού σέ παλαιότερη έργασία μας είχαμε άποκαλέσει «άνεραστη γλώσσα πολιτικού ιερατείου».

Ίδιωμα πολιτικής τελετουργίας καί έξαντικειμενισμένο μέχρι πραγματοποιήσεως, άποσυνδέει τίς περατωμένες μορφές από τίς γενεσιουργικές τους διεργασίες καί μετατρέπει τή σκέψη σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως λέξεων έγκλωβισμένων έσαιί σ' ένα έτοιμοπαράδοτο γνωστικό καί άξιολογικό δεδικασμένο. 'Αποβαίνοντας έτσι όστεωδες περιβλήμα ενός άυτονοματοδοτούμενου έξουσιαστικού μηχανισμού μέ ήθος γραφειοκρατικό, τόν προστατεύει από τήν «άκαιρη» ένεργοποίηση πρώτων άρχων καί τελικών σκοπών μέσ στή συνείδηση, καί καθώς άρχές καί σκοποί έκπíπτουν σέ μέσα καί άλλοθι τών μέσων τους, αυτό τό ίδίωμα παγιώνεται σέ γλώσσα τής άυτονομίας τών τελευταίων, διαμορφωνόμενο κατ' εικόνα καί όμοιώσή τους καί άποκτώντας ύφ ή συγκεντρωτικού κράτους καί χαρακτήρα κομφορμιστικό.

Στό γραμματικό πεδίο τά χαρακτηριστικά του είναι άτεγκτη μονοτυπία καί βίαιος έκδημοτικισμός (έπίδραση του όρθόδοξου δημοτικισμού) καί συνάμα ολοκληρωτική παράδοση τής δημοτικής στή σύνταξη τής καθαρεύουσας, παράδοση πού κατ' άπόκλιση από τή δημοτικιστική όρθοδοξία συντελείται κυρίως μέ τόν έγκλεισμό τής ρηματικής ένέργειας στό οϋσιαστικό: τό ρήμα μέ αίτιατική ή όνομαστική αντικαθίσταται από οϋσιαστικό συνεπαγόμενο σειρά άλληλεξαρτημένων γενικών. Π.χ. ή φράση: ή κυβέρνηση, στήν προσπάθεια νά άναθεωρήσει τούς όρους τής σύμβαςης γίνεται: στήν προσπάθεια άναθεώρησης τών όρων τής σύμβαςης, όπου ή γενική άναθεώρησης είναι ρήμα οϋσιαστικοποιημένο —κάτι σάν έκδίκηση του καταργημένου άπαρεμφάτου.

Συντελείται άκόμα μέ τή μηχανιστική πρόσληψη τών περισσότερων συντακτικών τρόπων τής καθαρεύουσας, από τήν κατάργηση τής έναρθρης έκφορᾶς (στις 6 'Ιούλη, ή έπιστολή παραίτησής του, ό Είσαγγελέας Πειραιᾶ) ως τίς μεταγλωττίσεις του τύπου περί χορήγησης, άξίζει εξέτασης κλπ, καθώς καί μέ «κατ' άναλογία» παρατονισμούς όπως είσιτήριων, πανεπιστήμιου κλπ.

Τό σημερινό έξάμβλωμα

Τά τελευταία λοιπόν χρόνια, καί κατ' έξοχήν τήν παρούσα στιγμή, τά δύο αυτά ιδιώματα, ή δογματομονοπαγής συρρικνωτική καί ή στρεβλή δογματοκομματοπαγής, συγκλίνουν μεταξύ τους καί τερατουργούν γλώσσα έξουσίας, στήν όποία φοβίες καί έκδικητικότητα προσδίδουν άκόμα μεγαλύτερη σκλήρυνση, ενώ ό λιπαρός λαϊκισμός πού τή συνοδεύει καί πού δέν έχει καμμία σχέση μέ «έπιστροφή σέ ρίζες καί πηγές» όπως θά ήθελε νά έλπίζει ό κ. Κριαρᾶς ('Αντί, τ.211-212), κατεβάξει άκόμα πιό πολύ τό έπίπεδο του λαού, προτείνοντάς του ιδίωμα ξένο καί άνάξιο τών δημιουργικών του δυνατοτήτων.

Καί νά μιά σύντομη δειγματοληψία σέ πρόχειρη ταξινόμηση:

α. 'Ορθόδοξη συρρικνωτική (ψυχарисμοί): οί έρευνες για νά βρεθούν οί δύο κολυμπητές... άπόβηκαν άκαρπες, έγινε γιαμιᾶς στάχη (πού είναι καί λάθος, γιατί έδω τό για δέν μπορεί νά αντικαταστήσει τό διά), έχτός μάχης (Τόμ. Σώγερ, Ζαχαρόπουλος σελ. 150, 162, 180)· πιθανά νά προκαλούν καρκίνο (Π. Καψής, Νέα, 4.5.82)· πρώτος έπιτυχόντας-πρώτου έπιτυχόντα (δεκάδες φορές —άναγγελία βαθμών έπιτυχίας σέ εξέτάσεις είσιτήριες, 7.10.82, 'Εν. Δυν.)· του γόητρου, έρευνα όμοιότητων καί διαφορών (Α.Ξ.Β. «Πάνθεον» τ. 755)· του θέατρου (δεκάδες φορές — Θ. Χατζηπανταζής: Είσαγωγή στό κωμειδύλλιο τ.Α. 'Ερμής). Καί φυσικά έκδωσε, έκθεσε κλπ.

β. Στρεβλή: πρέπει νά υποβάλουν δήλωση προτίμησης τοποθέτησης στά σχολεία (YENEΔ, 7.7.82, είδήσεις 12μ.μ)· προκειμένου για τήν χορήγηση άδειας άσκησης έπαγγέλματος, υπέρ τής σύγκλισης (Sic)

του συνέδριου, ή ψυχική ύγιεινή, κύρια όπως έχει στόν τόπο μας (Δελτίο Συλλόγου Ελ. Ψυχολόγων, Μάιος '82)· τό νομοσχέδιο αυτό είναι άρμοδιότητας όλομέλειας τής Βουλής όποτε ό χρόνος ψηφισής του (Νέα 25.5.82)· ή βυζαντινή βραδύτητα του μηχανισμού λήψης άπόφασης (άρθρο «είδικού συνεργάτη» για τόν εκπαιδευτικό νόμο-πλαίσιο, Καθημερινή, 17.6.82)· βρίσκονται έν άναμονή άπόφασης ('Εν. Δυν. είδήσεις 12μ.εσ. 7.6.82)· στελέχη μέ κάποια δυσκολία έκτίμησης τής πραγματικής έκτασης τής προσωπικής τους άκτινοβολίας (Β. Πάικος, Τό Βήμα, 5.9.82)· ή διαδικασία χορήγησης τών βεβαιώσεων ίσοτιμίας παρακολούθησης (YENEΔ, 9.6.82, είδήσεις 21.30) κλπ.

γ. Λαϊκισμός: «Βδομάδα αίγαιοπελαγίτικης τέχνης» (οί όργανωτές)· στή βδόμαδιática έπαφή του μέ τούς δημοσιογράφους, ό Νομάρχης (1ο πρόγραμμα, 21.5.82, 7 πμ.)· ή έκκλησία έκανε κάλεσμα στόν κόσμο νά φέρουνε αίμα («Κάθε μέρα παντού» 23.6.82)· γωνιά λήψης, όπτική γωνιά (μετάδοση του Μούντιαλ)· πιάστηκε από τήν άστυνομία...είχε πιαστεί κι άλλοτε (μέ τήν έννοια του συλλαμβάνω, πού δέν είναι ταυτόσημη — Σ. Ζλατάνος, 1ο προγ. 9.9.82), καί: φίλμ χρωματιστά, τό χασίς πουλιέται λεύτερα, για μιά άνανέωση του σχολείου κλπ.

Σ' όλ' αυτά πρέπει νά προστεθεί κ' ένα άλλο στοιχείο: ή πρωτοφανής άδιαφορία για τήν έκφραση καθώς καί για τή γραμματικοσυντακτική όρθοέπεια, έν όνόματι άκριβώς μιᾶς δημοτικής πού έπειδή καλείται νά έξουσιάζει «πλέρια», υποτίθεται πως έπιτρέπει καί κάθε αϋθαιρεσία¹ (ή κατάργηση π.χ. τών τακτικών άριθμητικών μαρτυρεί εύγλωττα έπ' αυτού).

Τούτη ή γλώσσα, πού κάποτε έπιχωρίαζε μόνο στήν όρθόδοξη κομμουνιστική άριστερά, σήμερα βρυκολακιάζει, όπως γράψαμε κι άλλοτε, καί μᾶς κυκλώνει από παντού: γλωσσοπολιτικός φανατισμός καί ψυχασφαλιστική άνάγκη για ένταξη («είμαι δικός σας, μιλούμε τήν ίδια γλώσσα»), γεννούν άβασάνιστη προσχώρηση σέ μιά υποτιθέμενη «γλώσσα του λαού» (πού στήν οϋσία άποτελεί παραχάραξη τής γλώσσας του καί άλλοίωση τών ρυθμών της) καί άκριτη ύποταγή στήν τρομοκρατία τής μονοτυπίας, έτσι πού τά υποκείμενα, έγκολπούμενα γλώσσα ύποβολιμαία, καταντούν ύποβολιμαία στήν ίδια τους τή γλώσσα. Μέ κάποιο διάστροφο μηχανισμό άντιστροφής τών πραγμάτων στή συνείδηση, τό πανάθλιο τουτο ιδίωμα, στρεβλό καί παρατονισμένο, γίνεται ταυτόσημο μέ τίς έννοιες τής προοδευτικότητας καί άπελευθέρωσης καί έπεκτείνεται παντού. Κινήματα άριστερά, άκροαριστερά, κεντροαριστερά, παρααριστερά, άναρχικά, ποικίλως άπελευθερωτικά καί δημοκρατικά, έφημερίδες καί έντυπα όλων τών άποχρώσεων προοδευτισμού, περιοδικά «πρωτοποριακά» ή άπλως συνδικαλιστικά, διανοούμενοι πού άρέσκονται νά αϋτοχαρακτηρίζονται «παιδιά του λαού» ή φοβούνται μήπως κατηγορηθούν για έλλειψη «πρωτοποριακότητας» ή άπλως θέλουν νά είναι στή μόδα κλπ —όλοι αϋτοί συνωθούνται τσάτρα πάτρα καί μέ όλα τά μέσα τής άπαιδευσίας καί του γλωσσοπολιτικού τους φανατισμού, στή δημοτικιστική μονοτροπία καί άμιλλώνται σέ έπιτηδευμένο πρωτογονισμό καί έξεζητημένη άπλότητα, σέ γλωσσική δημαγωγία καί δεινότητα γλωσσοχειρουργική, μέ έξέχον πάντοτε σημείο παραταξιακής άναγνωρίσεως τήν κατάληξη -ης άντί -εως τής γενικής τών τριτοκλίτων θηλυκών.

Καί ή γλώσσα όλο καί έξαχρειώνεται καί λιμνάζει καί λιγοστεύουν οί δημιουργικές της ικανότητες καί διαρρηγνύεται έσωτερικά. Κι' αυτό δέν είναι σχήμα λόγου προς δημιουργία έντυπώσεων, όπως γράφει ό κ. Κριαρᾶς στήν άπάντησή του, αλλά όδυνηρή πραγματικότητα πού δέν στέργει νά παραδεχτεί. Διότι αν άντιληφθούμε τή γλώσσα όχι άπλως σάν φωνήματα πού στοιχειοθετούν λέξεις καί οί λέξεις φράσεις κλπ., αλλά σάν τή συνθετότερη εκείνη ένέργεια μέ τήν όποία συντάσσουμε τόν κόσμο καί έγκαθιστάμεθα σ' αϋτόν, καθώς καί σάν τρόπο ύπάρξεως τής ίδιας τής σκέψης, πού έχει χαρακτήρα όργανωτικό-συστατικό για τή διαμόρφωση ενός άτομικού ή συλλογικού ύποκειμένου —τότε αϋτόχρονα τό πρόβλημα μετατοπίζεται στό έπίπεδο τών σημασιών πού έννοηματώνουν τή ζωή ενός έθνους. Πέρα από τίς γραμματικές άτασθαλίες καί τή συντακτική άλωση, οί όποιες προκαλούν άγκυλώσεις καί άρρυθμίες, πρόκειται για τίς έδραῖες σημασίες, τά έσωτερικά κέντρα, τούς βαθύτερους ρυθμούς, πού διαλύονται. Όλος άλλωστε ό 19ος αιώνας είναι μιά σκληρή καί άνιση άναμέτρηση μ' αϋτή τή μοίρα πού σήμερα πλέον πραγματοποιείται άκάθεκτα (Γιά περισσότερα βλ. Διδάγματα του άδιεξόδου, κεφ. «Δημοτική καί δημοτικισμός» καί «Τύποι καί έλευθερία» στό Παρεμβάσεις σ.425-441).

Αϋτο αποδεικνύεται από τίς έμπλοκές στή ροή του λόγου καί τό γενικότερο πάγωμά του, αλλά φαίνεται καθαρότερα στήν περίπτωση τών ποικιλότροπων ξενισμών πού αλώνουν έξ' εφόδου τή νεοελληνική

φυσιογνωμία και γλώσσα (ἄλωση πού ὑφίστανται καί ἄλλες γλώσσες, ἐξ οὗ καί τὰ προστατευτικά μέτρα τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως τόν περασμένο Ἀπρίλιο).

Διότι ὄχι μόνο δέν ἐξελληνίζονται πλέον οἱ ξένες λέξεις, πού εἰσβάλλουν ἄθροες καί ἀσυμμόρφωτες, ἀλλά καί οἱ ἤδη ἐξελληνισμένες ἀφελλινίζονται, ἐνῶ τηρεῖται ἐνικός καί πληθυντικός τῶν ἀγγλικῶν ὀνομάτων (καί συχνά μέ λάθη: *μπάρμανς, σόρτ, λικέρς*), οἱ ξενόγλωσσες ἐπιγραφές διεθνοποιοῦν τό χωρο καί οἱ ἐκφωνητές τοῦ ραδιοφώνου προφέρουν ξένα ὀνόματα, πόλεις καί λέξεις μέ τήν προφορά τῆς καταγωγῆς τους (*Washington, Mitteran, reportage* κλπ). Ἔτσι κοντά στά *σόου, τῆμ, κόουτς, μπέιμπι σίτιγκ-φούτιγκ-πάρκιγκ* καί *ρηλάξ*, ἔχουμε καί τὰ *σπῆκερ* γιά τόν ἐκφωνητή *ρέκορντμαν* καί *ρεκορντγούμαν* (-μεν στόν πληθυντικό) γιά τόν πρωταθλητή, *κουλουάρ* γιά τό διάδρομο, *ρέφερυ* γιά τόν διαιτητή, *σέτ* γιά τό σύνολο ἢ τή σειρά, *τραβεστί* γιά τόν παρενδυτικό (πού ἐκτός ἀπό ἐτυμολογική διαφάνεια ἔχει καί παράγωγα: *παρενδύομαι, παρένδυση, παρενδυτικά*), ἐνῶ ἀκοῦμε ἀπό τὰ ραδιόφωνα τούς πληθυντικούς τῶν *τζίπς, γκρούπς, πέναλτυς, φίλμς* κ.ἄ., πού προάγει ἡ ξενομανία τῶν δημοσιογράφων ἀλλά καί ἡ μνησι-κακία ὀρισμένων δημοτικιστῶν, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν κάποτε τήν ξένη ἀσυμμόρφωτη λέξη ἀπό τή λογία ἐλληνική².

Ἀυταπάτη δυνάμεως καί ἀδυναμία τῆς αυταπάτης.

Αὐτοῖ ὅμως, λέει ὁ κ. Κριαρᾶς, εἶναι οἱ «κακοί δημοτικιστές»: οἱ ἀκατατόπιστοι, οἱ ἐγωκεντρικοί, οἱ νοθευτές καί οἱ ἐρμητικοί (ΑΣΔ, σελ. 98-99), στούς ὁποίους προστίθενται τώρα καί οἱ ζηλωτές (Τό Βῆμα, 13.4.82) — ἐμεῖς δέν ἔχουμε σχέση μ' αὐτή τή γλώσσα.

Καί ἀσφαλῶς δέν ἔχουν σχέση οἱ ὀρθόδοξοι ἀλλά γραμματισμένοι καί «συνειδητοί» δημοτικιστές —κι αὐτό τό δηλώσαμε σαφῶς στό προηγούμενο ἄρθρο μας (*Γλώσσα καί λαϊκισμός*, Ἀντί, τ. 207). Διότι ἡ γλώσσα τους εἶναι μέν συρρικνωτική τῆς νεοελληνικῆς, ὄχι ὅμως καί στρεβλή. Δέν ἔχουν σχέση μ' αὐτήν, ἀλλά δέν ἔχουν πιά καί καμμία ἰσχύ. Διαμαρτύρονται καί συμβουλεύουν καί ἀρθρογραφοῦν, παραμένοντας φωναί βοῶντων εἰς ὧτα μή ἀκουόντων, συμπεριλαμβανομένων ὑπουργῶν καί πρωθυπουργοῦ, συμπεριλαμβανομένων ἀκόμα καί τῶν ἰδίων τῶν φοιτητῶν τους. Γιατί ἡ κατάσταση ἔχει ξεφύγει πλέον ἀπό τά χέρια τους πρὸς τό χειρότερο καί οὐδέεις τούς λαμβάνει ὑπ' ὄψη, ὅσο κι ἂν τούς χρησιμοποιοῦν κάποτε σάν ἄλλοθι, ἐνῶ τό πνεῦμα τῆς «γνήσιας δημοτικῆς» πού ἐπικαλοῦνται ἐνσαρκώνεται ὅλο καί σέ λιγότερους φορεῖς καί κατευθύνεται ὀλοταχῶς πρὸς τό μουσεῖο. Οἱ ἱδιοι, ὅμως, ἐπειδὴ εἶχαν συγκεντρώσει μονομανῶς τίς προσπάθειες στήν ἐπιβολή τῆς μονοτυπίας καί ἐπειδὴ σήμερα αὐτή υἱοθετεῖται —σπασμωδικά καί βίαια— ἀπό τό κράτος καί τά μέσα ἐνημερώσεως, κάνουν τό λάθος νά πιστεύουν πῶς κέρδισαν καί τό παιχνίδι.

Στήν πραγματικότητα τό παιχνίδι χάνεται κ α ί γι' αὐτούς, γιά ὅλους τούς «στρωτούς» καί ἐκλεπτυσμένους δημοτικιστές, ὀρθόδοξους καί μή, «δευτεροδημοτικιστές» καί «τριτοδημοτικιστές», δογματικούς καί νεοδογματικούς, μεικτούς καί ἀνεπίμεικτους, ἀλλά μέ γνώρισμα κοινό τό ἐνδιαφέρον καί τήν καλλιέργεια περί τά γλωσσικά. Ξεπερασμένοι ἀπό τίς δυνάμεις πού οἱ ἴδιοι συνέτειναν νά ἐξαπολυθοῦν, ὑπερακοντίζονται ἀπό τίς πολιτικές «ἐμπροσθοφυλακές» τῶν ζηλωτῶν καί κυρίως ὑπερφαλαγγίζονται ἀπό τό πνεῦμα μιᾶς πρωτοφανοῦς ἀγροικοκουλτούρας πού ἀνεβαίνει ἀκατάσχετη καί δέν πολυσκοτίζεται γιά περιττές διακρίσεις καί λεπτότητες διαλεκτικές. Σύνομα θά ἀποκαλοῦνται πλέον ἄτολμοι καί συντηρητικοί, καί σέ λίγο δέν θά ὑπάρχει θέση οὔτε γι' αὐτούς, ἐκτός ἴσως ἀπ' αὐτήν τοῦ ἐπίτιμου δημοτικιστῆ πού ἀντιπροσωπεύει τό παρελθόν.

Ὅμως δέν παύουν νά φέρουν βαρεῖα εὐθύνη γι' αὐτή τήν κατάσταση. Γιατί αὐτοῖ εἶναι πού καλλιέργησαν τό αἶτημα τῆς μονολιθικότητος, τόν φετιχισμό τοῦ ἐνιαίου τύπου, τή ρηχὴ μονογενετική ὁμοιογένεια πού παραμέρισαν τίς ἀποχρώσεις καί ἀπαξίωσαν τόν πλοῦτο τῆς πολλαπλότητος, ἀποκαλώντας τήν ὑποτιμητικά «μεικτὴ» καί κάνοντας ὅ,τι μπορούσαν γιά νά καταστεῖλουν τήν ἀναρχούμενη λάμψη τοῦ ἀστάθμητου καί νά συμπίεσουν τή σύνολη γλώσσα σέ νάρθηκες παγερῆς ὁμοιομορφίας. Καί ἀκόμα ὑπέβαλσαν, μέ τό δικό τους τρόπο, συζεύξεις γλωσσοπολιτικές πού ἀκραία τους ἐκδήλωση εἶναι ὁ σημερινός γλωσσοπολιτικός φανατισμός. Μήπως ὁ κ. Κριαρᾶς δέν ὑποστήριξε μέ ταυτίσεις ἀλυσσιδωτές πῶς ὁποῖος διαφωνεῖ μέ τή Γραμματική Τριανταφυλλίδη ὑπονομεύει τή γλωσσική μεταρρύθμιση καί κατὰ συνέπεια τήν ἐκπαιδευτική, συνεπῶς καί σύμπασα τήν πρόοδο τοῦ ἔθνους; (ΑΣΔ σελ. 136-137)

Τώρα ἤρθε ἡ ὥρα νά πληρώσουν κι αὐτοῖ, ἀλλά δέν φαίνεται νά τό

συνειδητοποιοῦν γιατί παραμένουν ἀγκυροβολημένοι στά ζωτικά τους ψεύδη καί αἰσθάνονται μακάριοι. Διότι τί ἄλλο συμβαίνει λχ. ὅταν ὁ κ. Κριαρᾶς γράφει στήν ἀπάντησή του πῶς «ἡ γλώσσα τῶν τηλεοπτικῶν μέσων εἶναι γενικά ἱκανοποιητική» καί χρειάζεται μόνο μερικές βελτιώσεις, ἢ ὅτι «δέν ὑπάρχει καμμία δογματοκομματοπαγῆς δημοτική», ἐνισχύοντας ἔτσι μέ τό κύρος του τή σημερινή γλωσσική βαναυσουργία καί ἐπιμένοντας νά δείχνει ὡς στόχο τήν ...«εἰσδύουσα καί περιρρέουσα καθαρεύουσα» καί νά παλεῦει μέ τά φαντάσματα τοῦ παρελθόντος;

Εἶναι καιρός πιά νά ἀπεκδυθοῦμε τίς αὐταπάτες μας καί νά πάψουμε νά ὀχυρώνουμε τήν κερκόπορτα ὅταν ἡ πύλη εἶναι διάπλατα ἀνοιχτή. Κι αὐτό θέτει ἐπὶ τάπητος τό θέμα τῆς ἀντιστάσεως στόν γλωσσικό κατήφορο.

Ἀντίσταση καί ἀντιδράσεις

Μπροστά σ' αὐτή τήν κατάσταση οἱ μοναχικές διαμαρτυρίες ἀποδείχνονται ἀτελέσφορες. Χρειάζεται προσπάθεια συστηματική, μορφοποιημένη σέ ὁμάδες πιέσεως καί δικτυωμένη ἀπό τά χαμηλότερα ἐπίπεδα ὡς τά πιό ὑψηλά, ὡς τά ἴδια τά ὑπουργικά καί πρωθυπουργικά δώματα.³

Σέ μιά τέτοια ὥριμη πλέον ἀνάγκη ἀνταποκρίθηκε ἡ σύσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ γλωσσικοῦ ὀμίλου, πού ἂν ἰδρύθηκε τώρα καί ὄχι τό 1976 δέν εἶναι γιατί ὑπάρχει κάποια ὑποπτη πολιτική πρόθεση, ὅπως ὑπαινίσσεται ἡ Ἀ. Φραγκουδάκη (Ὁ Πολίτης τ. 49, Μάρτιος '82), ἀλλά διότι τ ὡ ρ α τό πρόβλημα ἔχει φτάσει σέ παροξυμένη μορφή, μέ τήν παρέμβαση τοῦ κράτους (πού ὅπως ἔγραψε ὁ Τάσος Λιγνάδης μιλάει πλέον ἀλαμπουργέζικα) καί φυσικά τῶν μέσων ἐνημερώσεως —καί μ' αὐτό ἔκανε ἔντονα αἰσθητὴ τήν ἀνάγκη γιά μιά ὁργανωμένη ἀντίσταση.

Προφασιζόμενοι κάποιες ἀπόκρημνες ἐκφράσεις τῆς διακήρυξης τοῦ Ε.Γ.Ο., (*ρύπανση, προϊόν ἐξαγωγῆς*) καί μιά περιττή μεγαλοστομία τῆς διατύπωσης, καί ἀρνούμενοι νά δοῦν τίς σωστές κατὰ βάση ἀπόψεις του, μερικοὶ συγγραφεῖς τοῦ ἐπετέθησαν μέ ἐπιχειρήματα πού τελικά δέν τόν ἀφοροῦν, ἀλλά συνιστοῦν «ἐρμηνευτική προθέσεων» πού ἐτάζει νεφρούς καί καρδίαν.

Ἔτσι λχ., ἡ Ἀ. Φραγκουδάκη ἐπικρίνει τή διακήρυξη ἀποδίδοντάς της βλακεῖες πού οὔτε κατὰ φαντασίαν περιέχει: «Τό γλωσσικό συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τό κείμενο αὐτό, γράφει, εἶναι ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα δέν πρέπει νά ἔχει κανόνες. Στό ὄνομα τῆς γλωσσολογίας, καί ἀπό τότε πού ἀνακαλύφθηκε ὁ Τσόμσκι, ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα δέν πρέπει νά «ρυθμίζεται» καί νά ἔχει κανόνες πού νά διδάσκονται στά σχολεῖα, ἀλλά ὁ καθένας στό ὄνομα τῆς τετράκις χιλιετοῦς ἱστορίας τῆς γλώσσας νά γράφει ὅπως θέλει» (ὁ.π.).

Ἡ μέθοδος τῆς «τελευταίας ἀνάλυσης», μέ τήν ὁποία συνάγεται ἀπό ἓνα κείμενο κάτι πού δέν λέει, εἶναι δοκιμασμένη ἀπό παλιά καί συνεχίζει νά κάνει θραύση ὅταν λείπουν τά ἐπιχειρήματα. Διότι τέτοια ἀνοησία οὔτε στή διακήρυξη περιέχεται οὔτε κάποιος ἀπό τά μέλη τοῦ Ε.Γ.Ο. τήν ὑποστήριξε ποτέ στήν προσωπική του ἐργασία, καί πάντως ὄχι ὁ κ. Μπαμπινιώτης πού ἡ Ἀ. Φ. ὑπαινίσσεται ἀναφερόμενη στόν Τσόμσκι. (Αὐτὴ ἡ ἴδια ἴσως γράφει «ὅπως θέλει» ὅταν λέει *τῶν χειρωνακτῶν* καί τοῦ *διδάσκοντα*, ἀλλ' ὄχι οἱ ἄλλοι —στά περ. *Σύγχρονη ἐκπαίδευση*, τ. 6, σελ. 26 καί *Ὁ Πολίτης*, τ. 40 σελ. 78, ἀντιστ.). Πόθεν λοιπόν συνάγεται τό συμπέρασμα; Τό αἶνιγμα λύνεται στήν ἀμέσως προηγούμενη παράγραφο: «ἂν ξαναδιαβάσουμε τό κείμενο καί ὀρίσουμε, σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα, αὐτά πού τό κείμενο ἀποφεύγει νά πεῖ...» κλπ. Αὐτό εἶναι λοιπόν τό μυστικό: ἡ «ἀναδιατύπωση» τοῦ κειμένου, πού προστιθέμενη στή μέθοδο τῆς «τελευταίας ἀνάλυσης» συνιστᾷ ἰδεολογικὴ παρανάγνωση, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει τήν ἐρμηνευτικὴ συναγωγή παντός συμπεράσματος (γιά μιά ἄλλη τέτοια παρανάγνωση τῆς Ἀ.Φ. βλ. ἄρθρο τοῦ Δ. Ψυχογιοῦ στό περιοδικό «Ἀντιθέσεις» τ. 10, Ἰούλ. '82).

Ἀπὸ τή μεριά του ὁ φιλόλογος Ἀ. Μπελεζίνης ἐπικρίνει κι αὐτός τή διακήρυξη, ὠθώντας τήν σέ ἀπροσδόκητη καί μὴ ἀναγκαία ὑπερβολή, καί διαμορφώνοντας ἔτσι ἓνα δεύτερο ἀντικείμενο, βάλλει ἐναντίον του σημαδεύοντας δίπλα στό θέμα καί ὄχι στή διακεκαυμένη του ζώνη. Μ' αὐτό τόν τρόπο, ὅταν στή διακήρυξη τονίζεται ἡ μεγάλη ὄντως σπουδαιότητα τῆς ἐτυμολογίας, ὁ Ἀ. Μ. ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἐτυμολογίας ἐν γένει, ἀφοῦ καταλογίσει ἐμμέσως στόν Ε.Γ.Ο. τήν πρόθεση νά ἀπαξιώσει τίς ἐλληνικὰ ἀνετυμολόγητες λέξεις. Ὅταν πάλι ἡ διακήρυξη κρούει τόν κώδωνα τοῦ κινδύνου γιά τούς ξενισμούς πού ἀλλοιώνουν τήν ἐθνικὴ φυσιογνωμία, ὁ Ἀ.Μ. διαφωνώντας μέ τόν ἐξελληνι-

σμό τους, αποδίδει στον Ε.Γ.Ο την πρόθεση να αποβάλει όλες τις ξενόφερτες λέξεις (*Καθημερινή*, 8, 15, 22, 29.4.82), ενώ σε άρθρο του στην *Αύγη* (15.5.82) εκστρατεύει εκ του μη όντος κατά της αναβιώσεως του απαρεμφάτου και της δοτικής, που κανείς δεν έχει ζητήσει.

Ο Γ. Ἀράγης πάλι, που άνοιξε και τη συζήτηση στην *Αύγη* (4.4.82), κάνει τη διάγνωση ότι ο στόχος του ΕΓΟ είναι «ή δημοτική που βασίζεται στη γραμματική Τριανταφυλλίδη και στο συντακτικό του Τζάρτζανου. Και συνακόλουθα οι πηγές τους: τά δημοτικά τραγούδια μας, τά λογοτεχνικά μας έργα και ο προφορικός μας λόγος, δηλαδή ή μητρική μας γλώσσα».

Καί τό μέν συντακτικό του Τζάρτζανου τό άκυρώνει στην πράξη ή ίδια ή στρεβλή δημοτική της όποιας οι φορείς τό επικαλούνται, και κανένας άλλος. Όσο για τη γραμματική Τριανταφυλλίδη, μιλήσαμε και άλλοτε και θά επανέλθουμε εν συντομία παρακάτω. Όμως θέλουμε νά παρατηρήσουμε ότι ο Γ. Ἀράγης ενεργεί ακριβώς μέ τις έτοιμες όσο και άόριστε σημασίες των λέξεων, τό κληροδοτημένο άξιοματικό τους περιεχόμενο, την εξάρτυσή τους τη μυθολογική, άπότοκα των ποικίλων έξωγλωσσικών συνυφάνσεων, χωρίς νά τόν άπασχολούν τά τεράστια έπιστημολογικά προβλήματα που γεννιώνται προκειμένου αυτοί οι όροι νά καθοριστούν σήμερα συγκεκριμένα — προβλήματα τά όποια εκθέσαμε διά μακρών στά «Διδάγματα του άδιεξόδου» (κεφ. *Μιά άστάθμητη σύνθεση*, δ.π. σελ. 356-372 και 444-445) και δέν μπορούμε νά επανέλθουμε εδώ. Έδώ περιοριζόμαστε νά σημειώσουμε πώς αν έρευνήσουμε τους όρους αυτούς έξω από την ιδεολογική τους επίκληση ως αφαιρέσεων που τους συσκοτίζει ως συγκεκριμένες πραγματικότητες και τους παρασημαίνει μυθολογικά, θά δούμε πώς τά πράγματα είναι λιγότερο άπλά και ότι και μόνο τό εγκλιτικό μας (στά: λογοτεχνία μας, μητρική μας γλώσσα, προφορική μας γλώσσα) ενεργεί παραπλανητικά διότι έμφανίζει ως ένιαίες και συμπαγείς, πραγματικότητες που κατ' έξοχήν χαρακτηρίζει έτερογένεια και διαφοροποίηση, τόσο στο έσωτερικό της κάθε μιάς όσο και μεταξύ τους.

Έτσι, μ' εξαίρεση τά δημοτικά τραγούδια που χαρακτηρίζονται πράγματι από μεγάλη, αν όχι άπόλυτη όμοιογένεια, αλλά που αποτελούν όλο και πιό ασύγχρονη πηγή για τους έξαστικευμένους πληθυσμούς (άλλωστε ούτε οι ίδιοι οι άγρότες, ύφιστάμενοι ραγδαίες κοινωνικο-δημογραφικές και πολιτιστικές μετατοπίσεις, φαίνεται νά μιλούν κατά τό πρότυπό τους), οι υπόλοιπες πηγές δέν δικαιολογούν καθόλου τη μονοσήμαντη εύκρίνεια που τους αποδίδεται. Η *μητρική* λ.χ. γλώσσα, όπως ήδη τό είχε παρατηρήσει ο Τζάρτζανος (*Τό γλωσσικό μας πρόβλημα*, 1934), συνιστά γλώσσα ιδιοματική, μέ άφθονους διαλεκτικούς τύπους: είναι ή γλώσσα του Ρουμελιώτη, του Κρητικού, του Χιώτη, (*έγύρισα όλοι τις γιατροί*, λένε οι Κυκλαδίτες) και δέν μπορεί νά ληφθεί ως μέτρο της κοινής, εκτός κι αν όρίσουμε ως κοινή τη μητρική των Ἀθηναίων, όποτε όμως ανακύπτουν άλλης τάξεως προβλήματα. Τά ίδια ισχύουν και για τόν *προφορικό λόγο* που ο Γ.Α. θεωρεί ταυτόσημο μέ τη μητρική, και που είναι κατ' έξοχήν άστάθμητος, άνάμεικτος, έτερογενής και φυσικά άνερεύνητος και θέτει τό δυσανάβατο πρόβλημα του ένιαίου συλλογικού φορέα.

Έκεί όμως που τό επιχείρημα γίνεται καθαρά φενακιστικό, είναι στην περίπτωση της λογοτεχνίας, μύθου περιρρέοντος που πρέπει κάποτε νά διαλυθεί. Γιατί όταν λέμε πώς ή δημοτική κατέκτησε τη λογοτεχνία, αυτό σημαίνει μόνο ότι την απέσπασε από την καθαρεύουσα: δέν γράφονται σήμερα πεζογραφήματα στη γλώσσα του Πολύβιου Δημητρακόπουλου, ούτε κριτικές στη γλώσσα του Ροΐδη ούτε ποιήματα στη γλώσσα του Δ. Παπαρηγόπουλου (εκτός ίσως από όρισμένα ενδιαφέροντα, αλλά σπάνια σατιρικά γυμνάσματα, όπως π.χ. *Οί ποικιμοί* του Ἀμφιλόχιου Μακρή-Ν. Λεβέντη, τό 1980 — εξαίρέσεις φυσικά που επιβεβαιώνουν τόν κανόνα). Δέν σημαίνει όμως πώς ή λογοτεχνία γράφεται σέ γλώσσα όμοιόμορφη και άμιγή και πολύ περισσότερο ότι άκολουθεί την τριανταφυλλιδική γραμματική. Διότι εκτός από ιδιοματική είναι κατά μέγα μέρος — και από κάθε άποψη — μεικτή: οι Κάλλος, Ξενόπουλος, Καρκαβίτσας, Καβάφης, Καρυωτάκης, Ἄγρας, Ἐμπειρίκος, Ἐγγονόπουλος, Κ. Χατζηαργύρης, Ἀλεξάνδρου (*Τό κιβώτιο*), Ταχτσής, (*Τό τρίτο στεφάνι*), Παπατσώνης, Παπαδίτσας (κατά τόπους), Πεντζίκης κ.ά. μαρτυρούν πειστικά έπ' αυτού — πράγμα που λύνει και την άπορία της Ἀ.Φραγκουδάκη, ή όποια ρωτά ποιά είναι έπιτέλους αυτή ή λογοτεχνία (*Πολίτης*, τ. 44). Όχι πώς δέν υπάρχουν λογοτεχνήματα που άκολουθούν μία γλώσσα άμιγή, αλλά έπ' ούδενί λόγω καλύπτουν όλη την έκταση της λογοτεχνίας⁴ Έτσι, για νά πάρουμε κάποια πρόσφατα δείγματα, κοντά στους άξιόλογους «Συμπαίχτες» του Ἀ. Σουρούνη, που συγγενεύουν μέ την τριανταφυλλιδική (και που θά κέρδιζαν αν δέν είχαν μερικά *κατόπι*

γιορτής κλπ), ή τόν θαυμάσιο «Γάμο» της Β. Σολωμού-Ξανθάκη, ύπάρχει και ή ώραία «Ίστορία» του Γιατρομανωλάκη, που συνθέτει δημιουργικά τις έτερογενείς μορφοσυντακτικές δυνατότητες της νεοελληνικής.

Κανείς λοιπόν δέν νομιμοποιείται νά επικαλείται τη λογοτεχνία συλλήβδην σά νά ήταν γλωσσικά συμπαγής. Και οι τριανταφυλλιδικοί δημοτικιστές δέν έχουν κανένα άπολύτως δικαίωμα νά διεκδικούν και τόν «μεικτότατο» Μακρυγιάννη (όπως τους συμβαίνει κάποτε, προφανώς από κεκτημένη ταχύτητα) που δέν έχει καμμία σχέση μέ τη γλώσσα τους: «... και τόν πήγαν έναντίον τους *δολερώς* και *άπίστως*» και σκοτώθηκαν τόσοι *άγωνισται* και *όρφανεψε ή πατρίς* από αυτούς ... ήρθαν οι κάτοικοι φωνάζοντας *εις την κυβέρνησιν*. Τότε όλους τους ληστές τους σύναξε ο Γρίβας... (*Άπομνημονεύματα*, Έκδ. Μέλισσα, σελ. 373-374).

Τά ίδια προβλήματα παραμερίζει και ο κ. Κριαράς στους διάφορους κατά καιρούς όρισμούς του για τη δημοτική (ΑΣΔ σελ. 32,35, 266 κλπ), οι όποιοι, όμως, ακριβώς έπειδή είναι έντελώς άνοχύρωτοι έπιστημολογικά, έχουν τό προτέρημα ότι δείχνουν καθαρά τό βουλησιοκρατικό τους πνεύμα, χωρίς άυταπάτες άντικειμενικότητας και προσφυγή σέ κάποιο μυθικό λαό. Ἄλλωστε, στον κ. Κριαρά *όλ'* αυτά έχουν μάλλον επικουρικό χαρακτήρα, για νά μήν πούμε παρεμπιπτόντα. Στην πραγματικότητα, προτιμά νά σιγουρευτεί σέ έδαφος λιγότερο όλισθηρό και περισσότερο περιγεγραμμένο, χωρίς την άβεβαιότητα και τις «άνωμαλίες» των πηγών: στη *Γραμματική Τριανταφυλλίδη* (διασκευασμένη έπί τό μονοτυπικότερον) που κωδικοποιεί τη «γνήσια δημοτική» και που όρίζεται πλέον άξιοματικά σάν πηγή και νέα άφετηρία, προικιζόμενη μέ ισχύ κριτηρίου γλωσσοθετικού — και τό ζήτημα για τόν κ. Κριαρά τελειώνει εδώ.

• Ο φετιχισμός του γραμματικού τύπου

Τό κακό όμως είναι πώς ένα άλλο ζήτημα αρχίζει από δώ, διότι ή έννοια ακριβώς αυτής της «γνήσιας δημοτικής» είναι προβληματική και μαζί της και ή γραμματική που την τυποποιεί. Κι αυτό όχι μόνο γιατί οι πηγές της είναι ρευστές και χωρίς καθολικότητα και οι συλλογικοί της φορείς άπεριχαράκωτοι ή ασύγχρονοι (κι άπ' αυτή την άποψη ή άποφθεγματική διαβεβαίωση του κ. Βέικου ότι «ή δημοτική είναι άναμφισβήτητη ή μία και ένιαία γλώσσα του έλληνικού λαού» και ότι τά υπόλοιπα «έξυπηρετούν συντηρητικά ιδεολογικά ενδιαφέροντα», αποτελεί, ή ίδια, τοποθέτηση ιδεολογική μέ την έννοια της ψευδούς συνειδήσεως, καθιστώντας ακριβώς άναγκαία την υπεράσπιση της γλώσσας) όχι μόνο γιατί δέν ύπάρχει όμοφωνία μεταξύ των δημοτικιστών και ο καθένας διασκευάζει κατά τό δοκούν την εν λόγω Γραμματική (ο Ἐ.Παπανούτσος έγραφε *Πλάτων*, ή Ἀ. Φραγκουδάκη του *διδάσκοντα*, ή Γραμματική Τριανταφυλλίδη προβλέπει και τό *δυνάμει*, ενώ ο κ. Κριαράς ζητεί τόν εκδημοτικισμό του πρώτου, θεωρεί τερατώδες τό δεύτερο και άπορρίπτει ως μάταιο και περιττό τό τρίτο, επικρινόμενος μέ την σειρά του από τόν κ. Φόρη διότι δέχεται τά *προκειμένου νά, δεδομένου ότι, και πρόκειται νά* — Β. Φόρης, *Βήμα*, 29.1.80). Ἀλλά και διότι δύο μόνο δυνατότητες ύπάρχουν, κι αυτές συγκλίνουν στον ίδιο παρονομαστή: ή νά διατηρηθούν τά ποικίλα λόγια στοιχεία, που είναι πάμπολλα και άπαραίτητα (*κιβωτός, όξύς, άφελής, εύελπις, διατεθειμένος, δάσος, ένάγων*, τά έπαγγελματικά θηλυκά κλπ), όποτε όμως δέν πρόκειται για τη «γνήσια δημοτική» αλλά για την ευρύτερη νεοελληνική ή νά εκτοπιστούν (λχ. *άπλοικός* αντί *άφελής*, όπως έπρότειναν οι *Όδηγίες για την καλή χρήση της δημοτικής*), όποτε έχουμε γλώσσα πενιχρή σέ σύγκριση μέ τις έκφραστικές άνάγκες και μόνο ως συνιστώσα της ευρύτερης κοινής μπορεί νά γίνει άποδεκτή.

Στην πραγματικότητα, πάνω από κάθε έκφραστική ή αισθητική μέριμνα, οι «γνήσιοι δημοτικιστές» θέτουν τό αίτημα για ένότητα γραμματική μέ την ύποταγή σ' έναν ένιαίο γραμματικό τύπο ύψωμένο σέ αυτοσκοπό, διαιωνίζοντας έτσι τις φετιχιστικές προσηλώσεις που μās κληροδότησαν οι μαινόμενες όρθοδοξίες του παρελθόντος. Κι άς μή γελιόμαστε. Πίσω από τό προβάδισμα που ο κ. Κριαράς άναγνωρίζει στη γραμματική όμοιογένεια άπέναντι στην έκφραστική έπάρκεια και την αισθητική πίσω από τό «όρθοέπεια πρώτα» του κ. Μεσεβρινού και τις επικρίσεις του Τριανταφυλλίδη για τόν Ξενόπουλο ότι χρησιμοποιοεί πολλά λόγια στοιχεία, μονολότι άναγνώριζε πώς αυτά ήταν ζωντανά στην καθημερινή όμιλία — βρίσκεται τό περίφημο εκείνο «κάτω ή ποίηση, για την ώρα» του Ψυχάρη, έπειδή ή ποιητική άδεια του διεργήγνυε τη σφαιρικότητα του συστήματος. Σύνθημα πιό μετριοπαθές και μεταμφιεσμένο, είν' αλήθεια σήμερα, αλλά στο βάθος έξ ίσου άειθαλές και συρρικνωτικό.

Τά ἐπιχειρήματα τῶν «γνήσιων δημοτικιστῶν» κατά τῆς ὀλομελοῦς νεοελληνικῆς, τὴν ὁποῖαν ἀποκαλοῦν περιφρονητικά «μεικτὴ», εἶναι κυρίως δύο:

α. Ὅτι πρόκειται γιὰ «ἀνακάτωμα» (Κριαρᾶς, στὸ Ἄντι). Ἐπ’ αὐτοῦ μιλῆσαμε ἐκτεταμένα στὰ *Διδάγματα τοῦ ἀδιεξόδου* καὶ συνοπτικά στὸ *Γλῶσσα καὶ λαϊκισμός*, ὅπου καὶ προσπαθήσαμε νὰ ὑπερβοῦμε τὴν ἔννοια τῆς συνονθυλευματικῆς καὶ ἀθροιστικῆς γλῶσσας, τόσο θεωρητικά ὅσο καὶ μέ τὴν ἴδια μας τὴ γραφή. Ἄν τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ἢ καὶ τὰ δύο δὲν πείθουν, δὲν μένει παρά νὰ ἀκουστοῦν τεκμηριωμένα τὰ ἀντίθετα ἐπιχειρήματα. Ὅμως τὴ μέν θεωρητικὴ ἀνάλυση ὁ κ. Κριαρᾶς δὲν τὴν ἔλαβε καθόλου ὑπ’ ὄψη του, τὴ δὲ γλῶσσα τοῦ γράφοντος περιορίζεται νὰ τὴν χαρακτηρίσει δημοτικὴ μέ ἐπίδραση ἀρχαϊστικῆ, χωρὶς καθόλου νὰ σημασιολογεῖ τὸ μόνο πού θά μπορούσε νὰ τὴν δικαιώσῃ ἢ ἀντίθετα νὰ τὴν ἀπορρίψει καὶ πού εἶναι ἡ ἐκφραστικὴ τῆς ἐπάρκειας ἢ μὴ καὶ τὸ αἰσθητικὸ ἀποτελέσμα. Φυσικά δὲν μπορούμε νὰ ἐπαναλάβουμε τίς ἀναλύσεις ἐδῶ. Ἀλλὰ θέτουμε τὸ ἐρώτημα: ἡ γλῶσσα τοῦ Καβάφη εἶναι «ἀνακάτωμα»; Ἡ γλῶσσα τοῦ Πεντζίκη, στὴν ὁποία ἀναχωνεύονται λογία, ἐκκλησιαστικὴ, δημῶδης καὶ δημοτικὴ, εἶναι «ἀνακάτωμα» κι αὐτή; Τότε ἀπὸ τί νομοθετεῖται τὸ κριτήριο πού νομοθετεῖ;

β. Ὅτι ἡ διπλοτυπία ἀποτελεῖ κλιτικὸ σύστημα πού δὲν μπορεῖ νὰ διδαχθεῖ σὲ σχολεῖο καὶ οἱ μαθητὲς θά κουραστοῦν. «Δὲν λυπᾶται τοὺς μαθητὲς ὁ κ. Καλιόρης»; ρωτᾷ ὁ κ. Κριαρᾶς, ὁ ὁποῖος ὅμως δέχεται ἄλλου, ἐν ὀνόματι τῆς «ἐθνικῆς οἰκονομίας» νὰ ταλαιπωρηθοῦν οἱ μαθητὲς μέ τὸ «γνήσιο μονοτονικό» (ἄττονες μονοσύλλαβες λέξεις) πού περιπλέκει τὰ πράγματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος (*Τὸ Βῆμα*, 16.1.82).

Στὸ κεφαλοθραυστικὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα (πού κυκλοφορεῖ εὐρῶς καὶ γιὰ πολλὰ) ἀπαντοῦμε χωρὶς δισταγμό: ν ἄ κ ο υ ρ α σ τ ο ῦ ν. Ἄν δὲν κουραστοῦν γιὰ νὰ μάθουν τὴ γλῶσσα τοὺς σέ ὅλο τῆς τὸν πλοῦτο, γιὰ τί ἄλλο ἀξίζει περισσότερο νὰ κουραστοῦν; Καὶ βέβαια, οἱ ἀποχαλινωμένες ἀναπτυξιακὲς ἰδεολογίαι τοῦ σύγχρονου καπιταλισμοῦ, ἐξορθολογίζοντας χρησιμοθηρικά ὅλες τίς ἐνέργειες (γιὰ νὰ τίς κάνουν ἀκριβῶς ἐνέργεια ἐν πνεύματι πολιτικῆς οἰκονομίας), ἔχουν τὴν τάση νὰ καταργοῦν καθεὶ τὸ «περιττό» καὶ νὰ εὐνοοῦν τὸ πρακτικὸ καὶ τὸ ἀμέσως ἀποδοτικὸ, ἐνῶ ἡ ἐκπαίδευση ὅλο καὶ πιο πολὺ ἐκπίπτει ἀπὸ παιδεία καὶ καλλιέργεια σὲ κατάρτιση ἐπαγγελματικῆ. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως τῶν γραμμάτων ὀφείλουν νὰ ἀντιστέκονται σθεναρά σ’ αὐτὴ τὴν τάση καὶ ὄχι νὰ γοητεύονται ἀπὸ τίς λύσεις εὐκολίας.

Θὰ ἀντιπαρατηρήσει ὅμως κανεὶς: σύμφωνοι, νὰ κουραστοῦν οἱ μαθητὲς, ἀλλὰ τουλάχιστον νὰ μάθουν. Κ’ ἐδῶ πρέπει νὰ προστεθεῖ ὅτι στὴν προκειμένη περίπτωσι οἱ μαθητὲς καὶ θά μάθουν καὶ δὲν θά κουραστοῦν. Γιατί δὲν πρόκειται νὰ ἀποστηθίσουν στοιχεῖα ξένα πρὸς τὴν καθημερινὴ τους ζωὴ, νὰ μάθουν, ὅπως παλιά, μέ ἱα καὶ ὠά τὸ ἀλφάβητο, ἀλλὰ νὰ ταξινομήσουν ἐκ τῶν ὑστέρων σὲ γραμματικὲς κατηγορίες μιὰ ποικιλία μορφολογικῆς οἰκείας καὶ ζωντανῆς (*κυβέρνησης-κυβερνήσεως, ἔρω-ἔρωτας, Ἑλλάδας-Ἑλλάδος κλπ.*) καὶ ἐξ αὐτοῦ πανεύκολη νὰ συστηματοποιηθεῖ. Ἄς τὸ καταλάβουμε ἐπιτέλους ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὴν καθαρῆς, πού κανεὶς πλέον δὲν ὑποστηρίζει, ἀλλὰ γιὰ τὴν ὀργανικά λογιόμεικτη καὶ γι’ αὐτὸ πλουσιώτατη νεοελληνικὴ.

Ἄλλωστε ὁ κ. Κριαρᾶς παραδέχεται, ἔστω καὶ προσωρινά, τὴν πολυτυπία στίς στερεότυπες ἐκφράσεις καὶ στίς διάφορες ὀνομασίες (*ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως κλπ.*). Ἄν σ’ αὐτὲς προσθέσουμε τὴν *ἄμμο θαλάσσης* τῶν οἰκοδόμων, τὴ *διακεκαυμένη ζώνη* τῶν γεωγράφων καὶ τὰ *φυστίκια Αἰγίνης* τῶν πάντων, καθὼς καὶ πάμπολλες ἄλλες, στερεότυπες καὶ μὴ, τότε ὁ ὄγκος τοὺς ἐπιβάλλει τὴ γραμματικὴ τοὺς ἀντιπροσώπευση, ὅποτε ἡ γραμματικὴ πού δὲν θά τίς προβλέπει εἶναι συρρικνωτικὰ ρυθμιστικὴ καὶ οἱ μαθητὲς καλοῦνται νὰ συστηματοποιήσουν γλῶσσα διαμελισμένη καὶ ἐλλειμματικὴ. Ἄν πάλι τίς προβλέπει, τότε δὲν εἶναι πλέον γραμματικὴ τῆς «γνήσιας δημοτικῆς», ἀλλὰ τῆς ἀμέριστης νεοελληνικῆς, πού ἔχει γιὰ βάση τὴ δημοτικὴ χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι ἰσοπλατὴς πρὸς αὐτήν — ὅποτε δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ λέμε ὅτι πρέπει νὰ λυπηθοῦμε τοὺς μαθητὲς ἐπειδὴ πρόκειται νὰ μάθουν τὴ γλῶσσα τοὺς σέ ὅλο τῆς τὸν πλοῦτο.

Εὐρυχωρία καὶ συρρίκνωση

Στὴ γραμματικὴ ἐνότητα γύρω ἀπὸ *μία* ἀρχὴ ἀντιτάσσουμε τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκφραστικῆς πληρότητας, τοῦ πλούτου τῶν ἀποχρώσεων, τῆς γλωσσικῆς εὐρυχωρίας καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ ἀποτελέσματος.

Τὸ λάθος τῶν συρρικνωτῶν εἶναι διπλό:

α. Ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ ἀσύγχρονη καὶ σαθρὴ ἐπιστημολογικὴ ἀντί-

ληψη γιὰ τὴ γλῶσσα, τὴν ἐργαλειακὴ, ὑπερτονίζουν τὸν ἐκφραστικὸ τῆς χαρακτῆρα, παραγνωρίζοντας τὸν συστατικὸ-ὀργανωτικὸ, καὶ τὴ θεωροῦν σὰν ἐκφραση τῆς σκέψης καὶ ὄχι ὡς τρόπο μέ τὸν ὁποῖο αὐτὴ ὑπάρχει καὶ τελεῖται, μ’ ἓνα λόγο τὴν ἀντιμετωπίζουν σὰν ὄργανο τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχημα καὶ μοιραῖα τὴ θεωροῦν διαμορφώσιμη κατὰ τὸ δοκοῦν, περιστέλλοντας ἔτσι σὲ ὄργανο καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο. Ὅσο κι ἂν φαίνεται ἀπίστευτο, ὅλοι οἱ γλωσσικοὶ ἀγῶνες μέχρι σήμερα στὸν τόπο μας, καθαρειοποιούντων καὶ δημοτικιστῶν, σὲ μιὰ τέτοια τερατώδη βάση ἀκούμνησαν.

β. Βλέπουν τὰ διάφορα γλωσσικὰ στοιχεῖα *in vitro* καὶ ὄχι *in vivo*, ἔξω δηλαδή ἀπὸ τίς ποικίλες λειτουργίες τοὺς στὴ ζωντανὴ ροὴ τοῦ λόγου, χωρὶς νὰ τοὺς ἐνδιαφέρει οὔτε ἡ ἡχορρυθμικὴ τοὺς συμπεριφορὰ, οὔτε τὸ ἦθος τοῦ τελευταίου οὔτε ἡ μουσικότητα τοῦ ἀποτελέσματος. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ βλέπουν τὴν πλαδαρότητα ἢ ἀρρυθμία τῶν ἐκφράσεων *Μεγάλος Ναπολέοντας καὶ Ἰούλιος Καίσαρας* καὶ, ἀντίθετα, τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ *Μέγας Ναπολέον καὶ Ἰούλιος Καίσαρ*, ἢ πόσο ξεκούρδια ἡχοῦν ὁ *Καίσαρας Βοργίας* καὶ ὁ *γλωσσογεωγραφικὸς ἄτλαντας* (ὅπως τὸν θέλει ὁ μεταφραστὴς τῆς «Γλωσσογεωγραφίας» τοῦ Κοζέριου) καὶ ὅτι ἡ *σιδηρὰ κυρία* δὲν μπορεῖ ἀτιμώρητα νὰ γίνῃ *σιδερένια ἢ ὁ ἀρχὼν τοῦ τρόμου* ἀρχοντας, οὔτε τὸ *κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως* μέ διαταγὴ τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὁ *ἰσχυρὸς ἀνὴρ* ἰσχυρὸς ἄνδρας, οὔτε ὁ *μέλας δρυμὸς* μαῦρο δάσος καὶ ὁ *μέλας ζωμὸς* μαυροζούμι ἢ ὁ *Ἀγαμέμνων* Ἀγαμέμνωνας καὶ Κίμωνας ὁ *Κίμων* (εἴτε πρόκειται γιὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους εἴτε γιὰ τοὺς Κουτσόγιωργα καὶ Κουλούρη), ἐνῶ ἡ μετάφραση τῆς Ἰλιάδος ἀπὸ τὴν κα Ὀλγα Κομνηνοῦ-Κακριδῆ θά κέρδιζε πολὺ ἂν δὲν περιεῖχε τὰ ἀνοικονόμητα ἐκεῖνα *Βασιλιάς Ἀγαμέμνωνας καὶ Φοῖβος Ἀπόλλωνας*: ὁ Ἀπόλλωνας σημαίνει ἀπλῶς τὸν ἀρχαῖο θεό, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων δηλώνει κάτι καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀπολλώνειον πνεῦμα.

Ὁ κ. Κριαρᾶς ἀνησυχεῖ ὅτι ὁ ΕΓΟ «θὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ «γνήσιου δημοτικισμοῦ». Δὲν ξέρουμε τί προθέσεις ἔχει ὁ Γλωσσικός Ὁμιλος ἐπ’ αὐτοῦ, ἐμεῖς ὅμως προσωπικά πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἐπείγον νὰ κατεδαφιστεῖ αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς «γνήσιας δημοτικῆς», πού γίνεται αἰτία καὶ ἄλλοι γιὰ συρρικνώσεις καὶ ἐμπλοκές. Μπαφιάσαμε πλέον ἀπὸ τοὺς γλωσσοπατερισμοὺς καὶ τίς ἰδεοληψίες, τοὺς φανατισμοὺς καὶ τίς στενοκεφαλίες, τίς στεῖρες πολεμικὲς καὶ τίς πύρρειες νίκες — εἶναι καιρὸς νὰ σταματήσει αὐτὴ ἡ ὀλέθρια «ἐπιχείρηση μονοτυπία», πού συνεχίζει τὴν Ὑβρη τοῦ Ψυχάρη καὶ πού μόνο ζημιὰ προκαλεῖ. Καὶ ἂς πᾶσουν ἐπιτέλους νὰ κραδαίνουν τρομοκρατικὰ τὴν τριανταφυλλιδικὴ γραμματικὴ σὰν τὸ «κόκκινο βιβλιαράκι» τῆς γλῶσσας, σὰν πανάκειαν καὶ τυφλοσοῦρτη, κάνοντάς τὴν ἔτσι προκρούστεια κλίνη καὶ νά¹¹ηκα.

Κι αὐτὸ γιὰ δύο λόγους: π ρ ὦ τ ο ν, διότι κάθε γραμματικὴ ἔχει ἐξ ὀρισμοῦ ἀξία σχετικὴ: ἐρχόμενη ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς συστηματοποίησι τῶν τυπικῶν οἰκονομιῶν τῆς γλῶσσας, ἔχει χαρακτῆρα διδακτικὸ ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει βίβλο γιὰ μιὰ γλῶσσα ζωντανή: ἀπλῶν νει ἐπάνω τῆς ἓνα δίχτυ ὀρθολογικῶν κατηγοριῶν (ὅπως τὸ κάνει καὶ ἡ λογικὴ προκειμένου γιὰ τὴ σκέψη) καὶ παραλείπει τὰ ἐνδιάμεσα τοῦ δικτύου, δηλαδή τὴν ἀστάθμητη προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ ἀτόμου στὸ σχηματισμὸ τῆς. Γιατί ὑπάρχει πάντοτε ἓνα πλεόνασμα δημιουργικότητος καὶ ἀλήθειας προσωπικῆς, πού ξεχειλίζει τοὺς κώδικες καὶ κάνει ὥστε νὰ μὴ μιλάμε ποτέ ἐντελῶς σύμφωνα μέ τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς, νὰ μὴ σκεφτόμαστε ποτέ ἐντελῶς σύμφωνα μέ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς καὶ νὰ παραμένουμε ἀνυπότακτοι σ’ ἓναν κρατικὸ προγραμματισμὸ εὐτυχίας — ὅλ’ αὐτὰ εἶναι κ ρ ἄ τ ο ς, καὶ ὅσες φορές ἀναθέσαμε στὸ κράτος νὰ ὀνειρευτεῖ γιὰ λογαριασμὸ μας τὸ πληρώσαμε ἀκριβὰ μέ σκληροὺς ἢ μαλακοὺς, πλησίστους ἢ λαθραίους ὀλοκληρωτισμοὺς. Καὶ ὁ ὀλοκληρωτισμὸς, πρὶν γίνῃ σύστημα πολιτικὸ, εἶναι διάχυτη ψυχικὴ στάση, αἷτημα γιὰ ἐνότητα στιβαρὴ γύρω ἀπὸ μ ἰ α ἀρχή (εἴτε πρόκειται γιὰ γραμματικὴ εἴτε γιὰ λογικὴ εἴτε γιὰ πολιτικὴ, εἴτε γιὰ ὅτιδήποτε ἄλλο) πού ὁμοιογενοποιεῖ τεχνητὰ τὸν κόσμον, πολώνοντας μανιχαϊστικὰ τὴν πολυμέρειά του καὶ καταργώντας τίς ἀλήθειες τῶν ἐνδιάμεσων βαθμίδων.

Ἐξ ἄλλου, ἂν ἡ γλῶσσα εἶναι τροπὸς μέ τὸν ὁποῖο ἡ ἀπολυτότητα τῆς μοναδικότητος γίνεται σχετικὴ στὸ βαθμὸ ἀκριβῶς πού εἶναι ἀνακοινώσιμη, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ὅπως πχ. στὴν λογοτεχνία, ὅπου ἐνεργοποιοῦνται ἀκραῖες γλωσσικὲς δυνατότητες καὶ τήκονται τὰ περιγράμματα, ἀποβαίνει τρόπος μέ τὸν ὁποῖο τὸ σχετικὸ συνεκφέρει ἢ ἀνακαλεῖ τὴν ἀπόλυτη καταγωγὴ του. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν ἡ λογοτεχνία, πού κατ’ ἐξοχὴν ἐκφράζει τίς ἀ-δέσποτες δυνατότητες καὶ τίς ἀνυπότακτες αἰσθήσεις, τὸ σχετικὸ μέσα στὸ ἀπόλυτο ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπόλυτο μέσα στὸ σχετικὸ, νὰ θέλουμε νὰ γίνῃ «εὐτακτη»

γλώσσα καί «σιδερωμένη», ύποταγμένη στόν όδοστρωτήρα μιᾶς μονολιθικῆς γραμματικῆς; Ἡ νά ἀξιώσουμε ἀπό τήν καθημερινή όμιλία νά γίνει γλώσσα γραμματικά μονοσύστατη καί τετραγωνισμένη, όταν ἀνέκαθεν ἡ γλώσσα μας ὑπῆρξε «ὑπερεκχειλῆς, ἀτάσθαλος, ἀνυπότακτος καί δαιμονιώσα»; (Βερναρδάκης).

Καί δε ὑ τ ε ρ ο ν, διότι ἡ γραμματική τοῦ Τριανταφυλλίδη ἀποτελεῖ μέν σημαντικό ἐπίτευγμα, εἶναι ὅμως σαφῶς στενότερη τοῦ δέοντος: εἶναι γραμματική τῆς δημοτικῆς καί ὄχι ὁλόκληρης τῆς νεοελληνικῆς (ὅπως ἄλλωστε τό ἐξειδικεύει καί ὁ παρένθετος ὑπότιτλός της), μέ χαρακτήρα ρυθμιστικό γιά τήν ἐπίτευξη μονομορφίας. Ἐκφράζοντας ἔτσι μιᾶ ἐδραία συνιστώσα τῆς νεοελληνικῆς, αὐτή ἡ γραμματική μπορεῖ νά ληφθεῖ ὡς βάση γιά μιᾶ εὐρύτερη γραμματική σύνθεση (σχετικές προτάσεις διατυπώσαμε στά *Διδάγματα τοῦ ἀδιεξόδου* κεφ. *Γλώσσα καί Γραμματική*, ὁ.π. σελ. 417-424), ἀλλά εἶναι παράλογο σύμ-πας ὁ πληθυσμός, ἱεροκήρυκες καί συγγραφεῖς, τραπεζορρήτορες καί ἐγγαστρίμυθοι, τρυφερολογοῦντες ἐραστές καί καυγαδίζοντες σύζυγοι, νά καλοῦνται νά ἐμπεδώσουν τή Γραμματική Τριανταφυλλίδη, μέ σύνθημα «μία εἶναι ἡ γραμματική, μία εἶναι ἡ γλώσσα».

Γιά μιᾶ πρισματικότερη θεώρηση

Τό γλωσσικό μας πρόβλημα συνιστᾷ σαφῶς φαινόμενο ἐξωγλωσσικό καί ὁ Σ. Ράμφος εὐστοχεῖ όταν τό ὑπογραμμίζει στό ἄρθρο του «Ἰδεογλωσσία καί μαζοτέλεια», (*Ἀντί*, τ. 213), ὅπου προτείνει κ' ἓνα ἀξιοπρόσεκτο πλαίσιο ἐξηγήσεως. Ἡ ἀστοχία ἀρχίζει ἀπό τή στιγμή πού ὑποστηρίζει πῶς εἶναι ὁ πρῶτος καί ὁ μόνος πού τό ἔχει καταλάβει, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι περιορίζονται σέ «φιλολογικές πολεμικές», (ἐν ἐπιγνώσει μάλιστα, ὅπως γράφει, ὅτι σήμερα αὐτά τά πυρά εἶναι «ἄσφαιρα σχεδόν»), χωρίς νά «σπεύδουν νά ἐξιχνιάσουν» ὅσα τά «σκοτεινά ἀλλά σωστά τους προαισθήματα» τοῦς ὑπαγόρευσαν νά γράψουν περί «λαθραίου ὁλοκληρωτισμοῦ» καί «σήματος κομματικῆς ταυτότητος».

Ἀστοχία, διότι μέ ἐξαίρεση τόν κ. Κριαρά καί μερικούς τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς πού δέν παραδέχονται τήν περιπλοκότητα τῶν πραγμάτων, οὐδεὶς ὑποστηρίζει ὅτι τό θέμα εἶναι καθαρά γλωσσοφιλολογικό, κι αὐτό ὄχι μονάχα σήμερα. Εἴτε γιά νά ἐξηγήσουν τά γλωσσικά πράγματα εἴτε γιά νά τά χειραγωγήσουν, ἀπό τόν περασμένο κι ὅλας

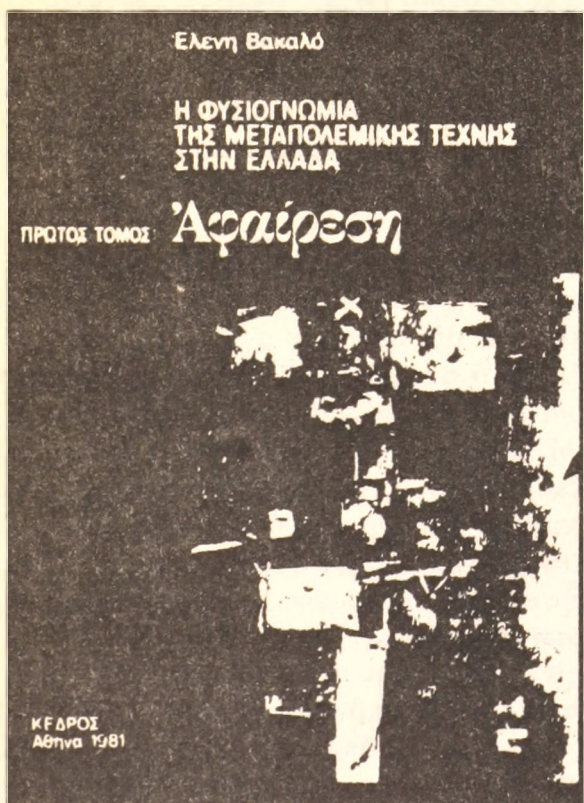
αἰῶνα τά συνέδεαν μέ αἰτίες σαφῶς ἐξωγλωσσικές ἢ μέ εὐρύτερα πλέγματα σχέσεων. Ὁ Ζαμπέλιος, αἰφνης, ἐξηγοῦσε τήν ἀπλοποίηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας μέ τή χριστιανική ἰσονομία πού ἔφερε καί τή γραμματική ἰσοπέδωση, καθῶς καί μέ τοῦς ταχύτερους ρυθμούς ζωῆς πού ὁδήγησαν ἀπό τήν «ταχυεργίαν» στό «ταχυλογεῖν» καί ἀπό κεί στό «ὀρθολογεῖν» (*Βυζαντιναί μελέται*, 1857, σελ. 662, 664 ἀντιστ.). Ὁ Γληνός πάλι συνέδεσε τό θέμα ἀποφασιστικά, ὅσο καί μοιραῖα, μέ τή ταξική πάλη, ἐνῶ ὁ Δ. Χατζής τό θεωροῦσε θέμα «καθαρά πολιτικό», καί ὁ συντάκτης αὐτῶν τῶν γραμμῶν ἀφιέρωνε τό 1980 ξεχωριστό κεφάλαιο στά *Διδάγματα τοῦ ἀδιεξόδου* («Τύποι καί ἐλευθερία» ὁ.π. 432-441 καί 346-355) γιά νά δείξει τίς ἐξωγλωσσικές συνιστώσες τοῦ ζητήματος. Ἐξ ἄλλου, πρόσφατα ἐπίσης ὁ Ν. Φωκᾶς τό ἐνέταξε σέ μιᾶ γενικότερη κρίση ἀξιών καί τό χαρακτήρισε θέμα πολιτικό καί μάλιστα κοσμοθεωρητικό (*Ἐπιχειρήματα γιά τή λογοτεχνία, τή γλώσσα*, Κολάρος 1982, καί *Τό μαρτύριο τῆς γλώσσας - Καθημερινή* 8 καί 16.7.82), ἐνῶ ὁ κ. Δ. Μαρωνίτης ἐπισήμανε εὐστοχα μερικές ἀπό τίς ἐξωγλωσσικές συντεταγμένες τῆς κομμουνιστικῆς δημοτικῆς (*Τό Βῆμα* 5.6.82 καί 3.7.82).

Ἄν οἱ παραπάνω δέν «ἔσπευσαν» νά «ἐξιχνιάσουν» τά ἀντικείμενα τῶν «σκοτεινῶν ἀλλά σωστῶν προαισθημάτων τους» (πού σημειωτέον δέν ἀποτελοῦν προαισθήματα σκοτεινά, ἀλλά συνείδηση ἀρκετά διαυγή), εἶναι γιατί σ' αὐτές τίς περιπτώσεις δέν «σπεύδει» κανεὶς —ὅπως ἄλλωστε δέν ἔσπευσε οὔτε κι ὁ ἴδιος ὁ Ράμφος. Ὅλες αὐτές οἱ ἀπόψεις κομίζουν ἡ καθεμίᾳ τους ἓνα κομμάτι ἀλήθειας, ἀλληλοσυμπληρώνονται καί ἐξειδικεύονται ἡ μιᾶ στά πλαίσια τῆς ἄλλης καί πολιορκοῦν τό θέμα μέ βαθμιαῖες προσεγγίσεις, θέτοντας ἔτσι τίς βάσεις γιά ἓνα εὐρυχωρότερο πλαίσιο ἐξηγήσεως καί κυρίως καλλιεργώντας τήν ἀνάγκη γιά μιᾶ τέτοια ἐξήγηση.

Ὅσο γιά τό ὅτι «ἐν ἐπιγνώσει» βάλλουν μέ «ἄσφαιρα πυρά», οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι ἀμφιταλαντεύονται ἂν πρέπει νά νοιώσουν προσβεβλημένοι διότι ἐνδεχομένως ἐκλαμβάνονται ὡς μπλοφατζήδες ἢ θορυβοποιοί, ἢ ἀντίθετα νά συγκινηθοῦν διότι τοῦς ἀναγνωρίζεται ἴσως ὅτι μέ ἀπαισιοδοξία ἥρωική καί μέ εὐγένεια Δόν Κιχῶτη παλεύουν ἐναντίον ἀνεμομύλων, ξέροντας πῶς οἱ βάρβαροι στό τέλος θά περάσουν. Δέν εἶναι βέβαια λίγο, ἰδιαίτερα ἂν σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Δόν Κιχῶτης ἐκτός ἀπό τρελός ὑπῆρξε καί γενναῖος, ἀλλά δέν εἶναι αὐτή ἡ

ΚΕΔΡΟΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΕΧΝΗΣ

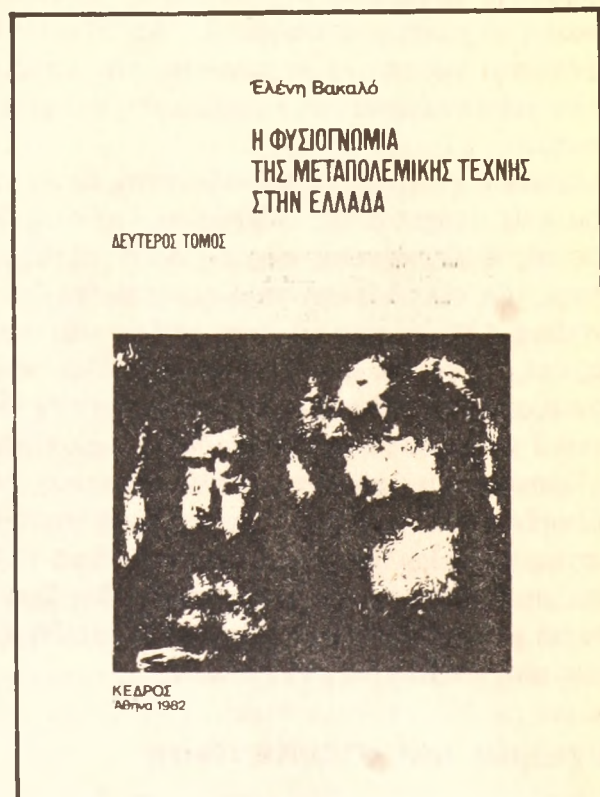
Ἑλένη Βακαλό: Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ ΑΦΑΙΡΕΣΗ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος Ἀκαδημίας) Τηλ. 36.15.783

πρόθεση —τουλάχιστον του γράφοντος.

Οί απόψεις πού ο Σ.Ρ. θεωρεί στενά φιλολογικές, έχουν αντίθετα τό διπλό προτέρημα ότι αναγνωρίζουν πώς τό θέμα είναι ευρύτερα προσχωσιγενές καί συνεπώς ότι δέν μπορεί νά αντιμετωπιστεί μόνο μέ μέσα γλωσσοφιλολογικά, καί ταυτόχρονα δέν υποτιμούν τή γλωσσοφιλολογική του διάσταση, όπως φοβούμαστε ότι τό κάνει ο Σ.Ρ. στό άρθρο του αὐτό. Ἀλλά ἀκόμα καί μόνο σ' αὐτή τή διάσταση νά περιορίζονταν, πάλι δέν θά ἦταν ἀσφαιρα τά πυρά. Διότι πρῶτα πρῶτα ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά νά ἀναγνωρισθεῖ ευρύτερα ἡ ὑπαρξη γλωσσικοῦ προβλήματος: δέν μπορεί νά ἀνιχνευτεῖ ἡ ἐξωγλωσσική του διάσταση ἄν πρῶτα δέν διαπιστωθεῖ ἡ «ἐνδογλωσσική» κατά τή σύγχρονη ἐκδοχή της, καί οἱ γλωσσοφιλολογικές τοποθετήσεις ἔχουν κι ὅλας αὐτό τό πρῶτο θετικό ἀποτέλεσμα, πού σύν τοῖς ἄλλοις συντελεῖ ὥστε ἄρθρα σάν τοῦ Σ.Ρ. νά μήν πέφτουν στό κενό.

Ἐπειτα, καθώς ἡ γλώσσα ἐπαναδραῖ στά δεδομένα πού τή διαμορφώνουν καί ἡ ἀλληλενεργός διάπλεξή τους συνθέτει τό ὅλον πρόβλημα, αὐτός ὁ χωρισμός σέ ἐξωγλωσσική καί ἐνδογλωσσική διάσταση σχετική μόνο ἀξία μπορεί νά ἔχει —γιά λόγους λχ. διδακτικούς ἢ συστηματικούς κατά τήν ἐκθεση τῶν ἀπόψεων. Διότι οἱ γραμματικές κατηγορίες τελικά δέν εἶναι ζήτημα ἀπλῶς *Γραμματικῆς*, ἀλλά ἡ καθεμιά τους συνοψίζει καί μία οὐσία ψυχοδιανοητική, μία στάση ἀπέναντι στόν κόσμο, συνεπώς ἡ ἐπισήμανση τοῦ προβλήματος στό ἐπίπεδο αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν καί τῶν μεταβολῶν τους (πχ. ἡ ἀντικατάσταση τοῦ ρήματος ἀπό τό οὐσιαστικό) τό συνδέει κατ' ἀνάγκην μέ τό ἐπίπεδο τῆς ευρύτερης κοσμοεικόνας, τῆς ἀλληλοπεριχώρησης κόσμου καί συνειδήσεως.

Τό ἐρμηνευτικό πλαίσιο πού προτείνει ο Σ. Ράμφος φαίνεται γόνιμο ἐκ πρώτης ὄψεως, ἀλλ' αὐτό θ' ἀποδειχθεῖ μόνο ὅταν τεθοῦν οἱ ἐνδιάμεσοι κρίκοι, καί οἱ διάφορες ὑποθέσεις ἐργασίας ἐπαληθευτοῦν συνδεόμενες μέ τίς συγκεκριμένες γραμματικές κατηγορίες καί ἐξηγώντας τούς μετασχηματισμούς των.

Κ' ἐδῶ ἐπανερχόμαστε στήν τοποθέτηση τῆς ἀρχῆς, ὅτι τό μεῖζον γραμματικό χαρακτηριστικό τῆς γλώσσας μας αὐτή τή στιγμή εἶναι ἡ παράδοση τῆς δημοτικῆς στή σύνταξη τῆς καθαρεύουσας, πού συντελεῖται κυρίως μέ τήν οὐσιαστικοποίηση τῆς ρηματικῆς ἐνέργειας, καί πρέπει νά δοῦμε τί σημαίνει αὐτό καί γιατί συμβαίνει. Γιατί δηλαδή ἡ φράση: *ἡ ἐργασία αὐτή ἀποτελεῖ ἀπόπειρα νά τοποθετήσουμε τό πρόβλημα τῆς μεταρρύθμισης γίνεται: ἀπόπειρα τοποθέτησης τοῦ προβλήματος τῆς μεταρρύθμισης* καί τί ἀνασύνταξη τοῦ κόσμου συντελεῖται μέσα στό κεφάλι. Θά ἀπαντήσῃ βέβαια κανείς πώς ἡ ἐπιβολή τῆς καθαρεύουσας ἐπηρεάσε βαθιά τό γλωσσικό αἶσθημα καί ὅτι οἱ δομές της παραμένουν μέσα μας ζωντανές —πράγμα σωστό ὡς ἕνα βαθμό, ἀλλά πού δέν ἐξηγεῖ γιατί αὐτό περιορίστηκε στήν κομμουνιστική δημοτική, ἐνῶ τήν ἴδια στιγμή ἕνα παράλληλο δημοτικιστικό ρεῦμα ὑπῆρξε μέν συρρικνωτικό ὡς πρός τή μορφολογία καί τό λεξιλόγιο, ὄχι ὁμως στρεβλό ὡς πρός τή σύνταξη.

Ἐκεῖνο λοιπόν πού ὑπό τό φῶς μιᾶς φιλοσοφίας τῆς γλώσσας πρέπει νά ἐρευνηθεῖ, εἶναι κατά πρῶτο λόγο ἡ βαθύτερη σημασία ὁρισμένων γραμματικῶν κατηγοριῶν (ὅπως ρῆμα-οὐσιαστικό, γενική-αἰτιατική, σύνταξη ἀναλυτική-συνθετική, ἐνεργητική-παθητική κλπ) καί τά ψυχοδιανοητικά ἀνοίγματα πού αὐτές οἱ κατηγορίες ἐκφράζουν καί συνιστοῦν, τόσο καθ' ἑαυτές, δηλαδή ἀπολύτως, ὅσο καί μέσα στή σύγχρονη ἐλληνική γλώσσα. Καί παράλληλα, ποιές ψυχοδιανοητικές δομές χαρακτηρίζουν τό σύμπαν τῆς κομμουνιστικῆς ιδεολογίας, καθώς καί τοῦ ὀργανωτικοῦ της μηχανισμοῦ καί πῶς συσχετίζονται μέ τίς γλωσσικές κατηγορίες. Καί σ' ἕνα ἐπόμενο στάδιο, νά διερευνηθεῖ ἡ δεύτερη πτυχή τοῦ φαινομένου, ἡ σημερινή διάδοση αὐτοῦ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος, πού κάνει ὥστε συντάξεις τοῦ τύπου *ὁ μηχανισμός λήψης ἀπόφασης* νά διανύουν τήν ἀπόσταση ἀπό τήν παλιά *Κομέπ* ὡς τή σύγχρονη *Καθημερινή* καί τά ἐρτζιανά κύματα —πράγμα πού ἀπαιτεῖ πρismaticότερη ὅσο καί πιό συγκεκριμένη διερεύνηση τῶν ὁρῶν τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς κοινωνίας.

Καί τότε μόνο οἱ διάφορες ὑποθέσεις ἐργασίας πού ἔχουν διατυπωθεῖ (τό ἐνδιαφέρον πλαίσιο τοῦ Σ.Ράμφου, τά ὅσα σωστά ἐπισήμανε ο κ. Μαρωνίτης, τά ὅσα ἐκθέσαμε κ' ἐμεῖς παλαιότερα κλπ) μποροῦν νά ἀποκτήσουν συνοχή καί νά ἀποβοῦν γόνιμες καί ἀποτελεσματικές.

6.10.82

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ὁ συντάκτης αὐτῶν τῶν γραμμῶν ἔμεινε ἀναυδος ὅταν ζευγὸς ἐπιστημόνων μέ συγγραφικές δραστηριότητες, τοῦ ἐδήλωσε ὅτι ἔχει καταργήσει τή διαφορά ἀνάμεσα στά *παράγω* καί *παραγάγω*, διότι...

γράφει στή δημοτική!

2. Καί ἐπειδὴ συχνά ὁρισμένοι ἐπικαλοῦνται τό *Ξενηλασία ἢ Ἰσοτέλεια* τοῦ Τριανταφυλλίδη (γραμμένο ἐναντίον τῶν καθαριστικῶν ὑπερβολῶν) γιά ν' ἀντικρούσουν τίς διαμαρτυρίες κατά τῆς ξενομανίας (πχ. Ἀ. Φραγκουδάκη, *Ὁ Πολίτης* τ. 44, Ἰούλ. '81, Ἀ. Μπελεζίνης, *Καθημερινή*, 15.4.82), θά πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι ὁ Τριανταφυλλίδης διαμαρτυρόταν μέ κάθε εὐκαιρία γιά τίς ἀσυμμόρφωτες ξένες λέξεις καί τούς ἀδικαιολόγητους ξενισμούς, ὅπως πχ. στήν *Ἱστορική εἰσαγωγή* (ἐκδ. 1938, σελ. 50 καί 158) ὅπου ἀναθέτει στή λογοτεχνία «νά προασπίσει τήν καθαρότητα τῆς γλώσσας» ἐνῶ στά «Συμπληρώματα» (παρ. 30, σελ. 605-607) ἀφιερώνει ὁλόκληρο κεφάλαιο κατά τῶν ξενισμῶν, στό ὁποῖο διακρίνει ὀκτώ ἐξοβελιστέες κατηγορίες: ξενισμούς *λέξεων καί ἐκφράσεων (μιζανπλί)* τῆς *φράσης (μοῦ δίνει στά νεῦρα)* *φωνητικούς (Chaufteur)* *μορφολογικούς* (ὄχι ἐνικό καί πληθυντικό ξένων λέξεων, ὄχι ἄκλιτο πληθυντικό οἰκογενειακῶν ὀνομάτων) *συντακτικούς (ὁ θεός-πνεῦμα)* καί τέλος, *ὀνομασιῶν τῶν ξενοδοχείων (Σέσιλ)*. Ἀκόμα, στή μεγάλη *Γραμματική* (1941) γράφει πώς «εἶναι κακή συνήθεια νά βαφτίζονται τά παιδιά μέ ὀνόματα ξένα» καί ὅτι πρέπει νά σημαίνουμε τίς ξένες ἐννοίες μέ λέξεις ἐλληνικές (σελ. 99), ἐνῶ στόν Β' τόμο τῶν *Ἀπάντων*, ἐπανερχόμενος στόν ξενότροπο πληθυντικό τῶν οἰκογενειακῶν, παρατηρεῖ: «εἶναι βέβαια δύσκολο γιά ἕνα γλωσσοδίφη νά καταδικάσει φαινόμενο πού γενικεύεται στήν κοινή χρήση, σ' ὄνομα στενοκέφαλου καθαρισμοῦ, ἀλλά ἐδῶ δέν μπορεί κανείς παρά νά καταδικάσει ἀνεπιφύλαχτα τούς ἀνυπόφορα ἀνελλήνιστους αὐτοῦς τύπους πού μέ τήν ἐπίδραση ξένων ιδιωμάτων συνηθίζονται μαζί μέ ἄλλους ποικίλους ξενισμούς, ἀπό ὁμογλώσσους ξενομαθημένους καί μέ ἀδυνατισμένο συχνά τό αἶσθημα τῆς μητρικῆς γλώσσας» (σελ. 183). Καί πάντα ἐτόνιζε ὅτι οἱ ἀπαραίτητες ξένες λέξεις πρέπει ὅπωςδῆποτε νά συμμορφώνονται μορφολογικά. «Ὅχι πώς οἱ ἀπόψεις του μᾶς δεσμεύουν ὑποχρεωτικά, ἀλλά τουλάχιστον ἄς μήν τοῦ ἀποδίδουμε ἀντίθετες ἀπ' αὐτές πού εἶχε.

3. Διότι εἶναι ἀπαράδεκτο ὁ πρωθυπουργός τῆς χώρας νά κάνει λάθη ἐκκωφαντικά, ἀντιμεταθέτοντας λχ. τό *ἀμέσως* μέ τό *ἄμεσα*, ὅπως τό διέπραξε στήν ἐπιστολή του πρός τόν Σ. Παναγούλη: «σέ δέχτηκα ἄμεσα... ἀποδέχτηκα ἄμεσα τήν παραίτησή σου». Κι αὐτό διότι —γιά νά παραφράσουμε μία ἐκφραση τοῦ Κ. Παπαγιώργη— καθώς ὁ ἀρχηγός ἡχεῖ καί οἱ ὁπαδοί ἀντηχοῦν, δέν εἶναι ἀπίθανο νά ἀκούσουμε σέ λίγο τή ζηλώτρια τῆς γειτονιάς νά φωνάζει στό παιδί της: «ἔλα ἄμεσα ἐδῶ παλιόπαιδο».

4. Ὁ Τριανταφυλλίδης, πού ἔψεγε τούς λογοτέχνες γιά ὑπερβολικά λόγια στοιχεῖα, ἀκόμα κι ὅταν δεχόταν πώς αὐτά ἦταν ζωντανά στήν καθομιλουμένη (περίπτωση Ξενόπουλου, *Ἀπαντα* τ. Δ, σελ. 319), καταλάβαινε ὡστόσο τήν ἐκφραστική ἀνεπάρκεια τῆς δημοτικῆς σέ σχέση μέ τίς ἐκφραστικές ἀνάγκες τῆς λογοτεχνίας, καί ἔγραφε ἄλλοῦ: «Ἡ λογοτεχνική γλώσσα δέν μεταχειρίζεται τύπους πού νά μήν ἀνήκουν στό τυπικό τῆς δημοτικῆς. Εἶναι ὁμως τά θέματα τῆς νέας μας λογοτεχνίας συνήθως περιορισμένα καί δέν ἔχει ἐκφραστεῖ ὁλόκληρη ἡ ζωή σ' αὐτήν» (*Ἀπαντα* τ. Ε, σελ. 219, ὑποσ. 1), ἐνῶ τό 1916 γράφει ὅτι «μιά μεστότερη λογοτεχνία... θά χρησιμοποιεῖ μερικά στοιχεῖα ἀγνώστα στήν καθαρὴ λαϊκὴ γλώσσα, καί πού δέ δείχτηκαν ὡς τώρα ἀπαραίτητα στίς σημερινές λογοτεχνικές ἀνάγκες» (*Ἀπ.* τ. Δ, σελ. 423).

Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Τσοπανάκης δέν τρέφει αὐταπάτες ἐπ' αὐτοῦ: «Πρέπει νά ὁμολογηθεῖ ὅτι ἡ ποίηση ὕστερα ἀπό τόν Παλαμᾶ, τόν Σικελιανό καί μέ ἐξαίρεση τόν Ἑλύτη καί τόν Σεφέρη, παρουσιάζει λίγο πολύ μιά γλωσσική ἀνάμειξη ἀπό ἐτερόκλητα στοιχεῖα» («Ἡ τρίτη δημοτική», *Ἐποχές*, τ. 39).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

αντι 1982 α'

Ο 16ος τόμος
του ANTI
Α' εξάμηνο 1982
(τεύχη 196 - 208)

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Κάθοδος... (προς το Ναδίρ)

Τα όσα ακολούθησαν την προβολή του πρώτου επεισοδίου από το σήριαλ «Κάθοδος», αξίζουν ορισμένων κοινωνιολογικών παρατηρήσεων. Λέμε κοινωνιολογικών, γιατί η διάσταση που πήρε το θέμα, ξεφεύγει από τα όρια μιας αισθητικής ή πολιτιστικής θεώρησης. Το πρόβλημα δεν είναι αν απλά το σήριαλ «έστεκε» καλλιτεχνικά. Γιατί κάτι τέτοιο απαιτεί τη γνώση όλου του έργου κι όχι ενός ή δύο επεισοδίων, αλλά και γιατί γύρω από ένα έργο υπάρχουν διαφορετικές — και συχνά διαμετρικά αντίθετες — εκτιμήσεις.

Βέβαια, όπου υπάρχει καπνός υπάρχει και κάποια φωτιά. Πολλές από τις κριτικές που γράφτηκαν για το έργο και επισημαίνουν κάποια σοβαρά μειονεκτήματα ή λάθη στην ηθοποιία και το σενάριο φαίνονται σωστές.

Η ουσία όμως βρίσκεται αλλού. Αρχικά το θέμα δημιουργήθηκε από τις διαμαρτυρίες «αγανακτισμένων πολιτών» που τηλεφώνησαν σε μερικές εφημερίδες. Και είναι πραγματικά παράξενο γιατί — αν υποθέσουμε ότι πρόκειται πραγματικά περί κοινού — το ίδιο αυτό κοινό δέχεται αδιαμαρτύρητα ή και επιβραβεύει με την πρώτη θέση της ακροαματικότητας, σήριαλ εκπομπές κτλ. απευθυνόμενα σε θεατές με δεικτική νοημοσύνης ή πολιτιστικού επιπέδου που... τείνει προς το μηδέν. Έχουμε την αίσθηση ότι η «Κάθοδος» ενόχλησε τις συντηρητικές χορδές των τηλεθεατών. Αυτών που μπορούν να ασχημονούν σε κοινωνικό ή οικογενειακό επίπεδο, αλλά αρνούνται να δουν «τον εαυτό τους»

στην οθόνη ή τον θέλουν ωραιοποιημένο και ήρωα. Αυτών που ανέβασαν στα ύψη την «Μικρή πικρή μου αγάπη», τον συνταγματάρχη Βαρτάνη και το «Λούνα παρκ».

Ακόμα, όμως, και αυτοί οι θεατές αποτελούν ένα τμήμα του κοινού της TV. Με ποια, λοιπόν, λογική και με τι κριτήρια κάποιοι αναγορεύονται ξαφνικά σε «κοινή γνώμη»; Και πώς σε μια τέτοια παραδοχή μπορούμε να αποκλείσουμε την περίπτωση μερικών συνταξιούχων που δεν έχουν τι άλλο να κάνουν ή μιας ομάδας φανατικών θρησκοληπτών που με διαφορετικά κίνητρα (ακόμη και προσωπικά) αρχίζουν να τηλεφωνούν παριστάνοντας την κοινή γνώμη;

Μετά τις αυθόρμητες αντιδράσεις των τηλεθεατών, αρχίζουν οι ανάλογες των υπευθύνων της TV και της κυβέρνησης. Και αυτό που χρειάζεται εδώ να σημειωθεί, δεν είναι μόνο κάποιος μικροπανικός που προκαλείται στις τάξεις της κυβέρνησης με την πρώτη κριτική, αλλά και η παραπομπή του προβλήματος στον ίδιο τον πρωθυπουργό. Γιατί η δεύτερη — εξεταστική φάση — του δράματος, αρχίζει με την «ενημέρωση» του κ. Παπανδρέου ότι «κάτι σοβαρό» τρέχει με το σήριαλ. Το ερώτημα είναι πώς μπορεί να λειτουργήσει η κοινωνική μηχανή, όταν ένας άνθρωπος καλείται — στην περίπτωσή μας μετά την υπόδειξη κάποιων άλλων — να ξεπεράσει όλους τους αρμόδιους υπουργούς, υπυπουργούς, διευθυντές και να αποφασίσει για την αξία ή την τύχη κάποιου σήριαλ.

Το φαινόμενο της Καθόδου είναι λοιπόν ένδειξη καθόδου... προς το Ναδίρ μιας ολόκληρης κοινωνίας. Τίποτα δεν πείθει για το αντίθετο. Εκτός κι αν οι πολίτες αρχίζουν και διαμαρτύρονται για όλα τα υποπροϊόντα που σερβίρονται καθημερινά από όλα τα μέσα ενημέρωσης...

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ

Ο «Κύκλος Οικολογικών Συζητήσεων Χολαργού», με συμμετοχή ειδικών επιστημόνων, οργάνωσε Σεμινάριο διάρκειας τριών μηνών με θέμα «Οικολογία και καθημερινή ζωή». Το Σεμινάριο άρχισε ήδη στις 18 Ιανουαρίου και όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να το παρακολουθήσουν και να συμμετάσχουν στις συζητήσεις που γίνονται στην αίθουσα του Πολιτιστικού Κέντρου του Δήμου Χολαργού, Αγαμέμνωνος 17.

Η οργανωτική επιτροπή, σε κείμενό της, διατυπώνει τις απόψεις της για την Οικολογία σαν πρόγραμμα αλλαγής της καθημερινότητας στις παρούσες συνθήκες, σαν «μεταρρυθμιστικό» πρόγραμμα μέσα στα πλαίσια

του καπιταλισμού και σαν απελευθερωτική διάσταση με στόχο την αυτοδιαχείριση.

Ανάμεσα σε άλλες σκέψεις τους ξεχωρίζουμε τις παρακάτω αυθεντικές διατυπώσεις τους, που δίνουν και το στίγμα του προβληματισμού τους:

«Όταν η Επανάσταση δε γίνεται και οι μεταρρυθμίσεις δεν έρχονται, ο πολίτης δεν μπορεί να τη βγάλει με όνειρα. Πρέπει να αμυνθεί σαν εργαζόμενος, πρέπει να ασκήσει αυτοκριτική ενάντια στη δική του τάση να εκποιήσει το σαρκίο του για κάποιο επίδομα ανθυγιεινής εργασίας. Πρέπει να τα βγάλει πέρα με τη «Θερμιδοπληξία» — δηλαδή, με τη δική του τάση να καταναλώνει περισσότε-

ρες θερμίδες και να γίνεται χοντρός, ασθενικός, αντιαισθητικός, νωχελικός στο κορμί και στη σκέψη. Πρέπει να καταλάβει την πεπονόφλουδα των καλλυντικών, που του υπόσχονται επιδερμικό καλλωπισμό σε βάρος της υγείας, πρέπει να «αποστασιοποιηθεί» από τη λόξα του κατάλευκου, που παράγεται με τη μεσολάβηση κάποιου ΟΜΟ, Τζετ ή ΤΙΔΕ. Πρέπει να αντισταθεί στην παγίδα των ναρκωτικών, πρέπει να αρνηθεί την αγχώδη επιδίωξη της ηδονής που οδηγεί τελικά στην απουσία κάθε ηδονής, σε ένα «εν ζωή» θάνατο από την ηρωίνη. Πρέπει να απομακρυνθεί από την παγίδα της πολυφαρμακίας, πρέπει να αντιμετωπίσει την ίδια την αυτοηχο-

ρύπανσή του μέσα στις ντισκοτέκ και στα ροκάδικα, πρέπει να απελευθερωθεί από τη γιγταχίδικη ψύχωση, πρέπει να μάθει να περνά τις διακοπές του σαν μια περίοδο βιωματικής και πνευματικής ανανέωσης και όχι σαν ψυχοφθόρα εκστρατεία άντλησης θεάματος και κύρους (Διακοπές στην Ταϊτή ή στη Χονολουλού)».

Μια πρωτοβουλία συμπαθητική και εποικοδομητική που έχει όλη τη φρεσκάδα και τον αυθορμητισμό της νέας γενιάς. Είναι ευχάριστο ότι θα βοηθηθούν ως προς την έκδοση των πρακτικών του Σεμιναρίου από το νέο υπουργείο.

ΕΔΗΜΟΣΙΕΣ

● Ως τις 28 Ιανουαρίου, στη γκαλερί «ΩΡΑ», εκθέτει τη ζωγραφική του δουλειά ο Παλαιολόγος Θεολόγος. Λιτό έργο, μαρτυρία της σύγχρονης ιστορίας μας, καταθέτει ο Π.Θ., με γλώσσα έντονα βιωματική. Στις ανθρωποκεντρικές

συνθέσεις του και τα τοπία κυριαρχεί η μνήμη των φίλων και συντρόφων, καθώς κι η μνήμη του τόπου. Πρόκειται στην ουσία για μια σημαντική εικαστική καταγραφή της συλλογικής νεοελληνικής μνήμης.

● Κυκλοφόρησε το 4ο τεύχος του περιοδικού το «Ντέφι». Το καινούριο «Ντέφι», που ως γνωστόν γράφεται με κέφι, περιλαμβάνει άρθρα για τις «μουσικές ταξιαρχίες», την τραγουδίστρια Γλυκερία, την έντεχνη λαϊκή μουσική και άλλη πλούσια ύλη.

● Η Εταιρεία για τον Κινηματογράφο, την Τέχνη και τον Πολιτισμό (ΕΚΙΤΕΠ) του Πειραιά προκηρύσσει διαγωνισμό ποίησης και διηγήματος. Στο διαγωνισμό μπορεί να συμμετάσχει οποιοσδήποτε στέλνοντας μέχρι πέντε ποιήματα ή ένα διήγημα. Οι συμμετοχές δεν πρέπει να

υπερβαίνουν τις δέκα δακτυλογραφημένες σελίδες. Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να στείλουν τα ποιήματα ή το διήγημα σε πέντε αντίτυπα στη διεύθυνση: Αφεντούλη 4, Πειραιάς, μέχρι τις 15 Μαρτίου 1983. Περισσότερες πληροφορίες στο τηλέφωνο της ΕΚΙΤΕΠ 4511673.

● Πήραμε το δεύτερο τεύχος του περιοδικού Σημάδια, περιοδικό πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής, όπως σημειώνει στον υπότιτλό του. Σ' αυτό το τεύχος διαβάσαμε μια συνέντευξη του προέδρου της ΕΔΕΚ κ. Βάσου Λυσσαρίδη, «8 χρόνια αβασίλευτη Δεξιά», άρθρο του Γιάννη Νυδριώτη, «Η "πνευματική" διάσταση της Δεξιάς και η νέα Δεξιά» του Αγέλαου, καθώς και ένα αφιέρωμα στα στρατευμένα νιάτα.

● Μια ζεστή, ανθρώπινη και

αξιόλογη ζωγραφική έκθεση εγκαινιάστηκε προ ημερών. Πρόκειται για τις «Ζωγραφιές» του Ντίνου Σπανόπουλου, που φιλοξενήθηκαν στην Αίθουσα Μουσικού και Καλλιτεχνικού Ομίλου Γλυφάδας, Ν. Μπότσαρη 9, πλατεία Γλυφάδας.

FELICITER

ΚΟΡΥΦΑΙΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΟΛΟΓΟΙ ΣΤΟ

«ΚΛΕΙΝΟΝ ΑΣΤΥ» Για το 8ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής και Λατινικής Επιγραφικής

υ Ανδρέα Παναγόπουλου

Από τη μια μεριά είναι άβολο να πεις δημόσια τη γνώμη σου για ένα γεγονός, στο οποίο πήρες και συ μέρος «από μέσα» (εννοώ όχι ως δημοσιογράφος ούτε ως εκπρόσωπος κάποιας αρχής ή κάποιου ιδρύματος ή ex officio αυτοδίκαια, επειδή έτυχε να ασκείς κάποιο αξίωμα, ακόμη και άσχετο προς τα τεκταινόμενα) και που στην όποια επιτυχία ή αποτυχία του γεγονότος αυτού έχεις συμβάλει και συ, έστω και ως ο έσχατος. Από την άλλη όμως είναι ίσως ο μόνος σωστός τρόπος για να μπορέσεις να πεις κάτι, κατά τεκμήριο αξιόπιστο, στους «εκτός των τειχών». Για αντικειμενικότητα ας μη μιλάμε καθόλου, είναι «εξ ορισμού» πέραν των δυνατοτήτων του οποιουδήποτε υποκειμένου.

Τα ιστορικά του Συνεδρίου: Ήταν ένα πραγματικά παγκόσμιο γεγονός, που πέρασε σχεδόν απαρατήρητο από τον Τύπο και τα μαζικά μέσα ενημέρωσης, ουσιαστικά. (Άλλωστε, εδώ που τα λέμε, θα ήταν πολύ άδικο για τον Αναστόπουλο ή τον Μαύρο, της ΑΕΚ εννοώ, να τους δείχνουν, η TV και οι εφημερίδες πλάι-πλάι με άγνωστους ανθρώπους σαν την Margherita Guarducci ή τον Louis Robert). Κι όμως το Διεθνές Επιγραφικό Συνέδριο έχει ήδη αδειχθεί σε σοβαρό θεσμό στον παγκόσμιο χώρο των κλασικών γραμμάτων, ελληνικών και λατινικών. Γίνεται κάθε πέντε χρόνια, σε διαφορετική κάθε φορά χώρα, και συγκεντρώνει, ανάμεσα στις εκατοντάδες συνέδρους του, τους πιο πολλούς, αν όχι όλους, από τους αξίους εργάτες της παγκόσμιας αρχαιολογίας.

κής επιστήμης και ασφαλώς όλους τους μεγάλους επιγραφολόγους, άντρες και γυναίκες, από όλα τα μέρη της γης. Το πρώτο έγινε στο Άμστερνταμ το 1938, το δεύτερο στο Παρίσι το 1952 (το κενό για ευνοήτους λόγους), το τρίτο στη Ρώμη το 1957, το τέταρτο στη Βιέννη το 1962, το πέμπτο στο Λονδίνο το 1967, το έκτο στο Μόναχο το 1972, το έβδομο στην Κωνσταντία (Ρουμανία) το 1977 και όγδοο ήταν το φετεινό στην Αθήνα (3-9 Οκτ.).

Τα οργανωτικά και τιμητικά: «Υπό την αιγίδα της Α.Ε. του Προέδρου της Δημοκρατίας», οργανωτής το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών, εικοσαμελής διεθνής επιτροπή, που περιλαμβάνει και μερικούς από τους μεγαλύτερους επιγραφολόγους του κόσμου, όπως ο Robert, η Guarducci και ο Meritt, δωδεκαμελής οργανωτική επιτροπή, που δούλεψε σκληρά για την προετοιμασία του συνεδρίου (εδώ «cherchez la femme», αλλά για καλό, την Γενική Γραμματέα κυρία Ντίνα Δελμούζου, που ταυτόχρονα ανέτρεψε, υποκαθιστώντας το με θηλυκό, και επιβεβαίωσε το σοφό «αναζητήσατε τον απαραίτητο έναν σε κάθε μεγάλο γεγονός»), σαρανταμελής διεθνής τιμητική επιτροπή με μερικά πολύ σημαντικά ονόματα, ελληνικά και ξένα, ανάμεσά τους, και τέλος εννεαμελής Γραμματεία, που έκαμε γενναία δουλειά, βοηθώντας το έργο της οργανωτικής επιτροπής.

Το πρόγραμμα των εργασιών: Την Κυριακή (3.10) το απόγευμα έγινε η έναρξη στο ξενοδοχείο Intercontinental (μέσα μου έπαιζε το «τραγικόν αδέσποτον»: «διδάσκαλος γαρ ηγέλειαι των σοφών», αλλά υποθέτω ότι προτιμήθηκε για την έναρξη το πολυτελές ξενοδοχείο, γιατί θα ακολουθούσε δεξίωση για τόσο πολλά άτομα). Προσφωνεί ο Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής Παν. Ζέπος, διαβάζεται μήνυμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, κηρύσσει την έναρξη του συνεδρίου ο Γεν. Γραμ. του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών Μιχάλης Δωρής, αντί της απύσας στο εξωτερικό υπουργού, —εδώ αναδεύτηκαν ανήσυχα μερικά κεφάλια, ξένα και δικά μας(;), όταν έγινε ευθαρσής υπόμνηση της αρπαγής των μαρμάρων του Παρθενώνα και της ανάγκης να επιστραφούν— χαιρετίζει, στα ελληνικά, ο Hector Catling, Δ/ντής της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Αθήνα, ως ο παλαιότερος από τους Δ/ντές όλων των Αρχαιολογικών Σχολών στην Ελλάδα, και ο Μάρκελλος Μισός ως εκπρόσωπος, της διεθνούς επιτροπής και διαβάσει (κυριολεκτική Vorlesung υψηλού επιπέδου)

τον εναρκτήριο λόγο ο «πρώτα-νις» των επιγραφολόγων όλου του κόσμου σήμερα και διδάσκαλος των περισσοτέρων παρόντων, ο Γάλλος Louis Robert, για το νόημα του «αγώνος» στην Ελληνιστική εποχή. Η πρώτη γεύση των εργασιών του συνεδρίου, δόση γερή σε ποσότητα και, κυρίως, σε ποιότητα. Καλός οίω-νός.

Τις υπόλοιπες μέρες οι εργασίες του συνεδρίου έγιναν στο Ευγενίδειο Ίδρυμα και στο ξενοδοχείο Χανδρή, σε Κύριες Συνελεύσεις τα πρωινά, σε ολομέλεια, ας πούμε, με εισηγητές τους πιο διαπρεπείς επιγραφικούς, και σε πέντε Τμήματα (και αντίστοιχες αίθουσες), τα απογεύματα για τους πολλούς εισηγητές - συνέδρους. Ας ρίξουμε μια ματιά, μέχρι να βγουν τα τρίτομα Πρακτικά, στις πρωινές συνεδρίες, τις λεγόμενες Κύριες Συνελεύσεις.

Την Δευτέρα (4.10) το γενικό θέμα της ολομέλειας ήταν «Επιγραφική και αι Αθήναι στον Ελληνικό κόσμο». Πρόεδρος ο Μ. Μισός και συντονιστής ο Αμερικανός Ronald Stroud, που κάνει και την εισήγηση στο θέμα. Ακολουθούν οι μεγάλοι Άγγλοι επιγραφολόγοι, η Lilian Jeffery με θέμα «Τάφοι αρχόντων. Επιγραφικό φως στην αρχαϊκή Αττική Κοινωνία» και ο Denis Lewis με θέμα «Οι δημοκρατικοί θεσμοί και η διάδοσή τους». Στη συνέχεια μιλούν η Γραμματέας του συνεδρίου και Έφορος του Επιγραφικού Μουσείου της Αθήνας η Ντίνα Πέππα - Δελμούζου με θέμα «Το Αττικό θέατρο στον Ελληνιστικό κόσμο» και ο Καναδός Daniel Geagan με θέμα «Αυτοκρατορικές επισκέψεις: τα ενεπίγραφα μνημεία».

Την Τρίτη (5.10), σε ολομέλεια, το θέμα ήταν «Επιγραφική και η πόλις από τον 4ο αι. π.Χ. μέχρι και τον 3ο αι. μ.Χ.». Πρόεδρος ο Γ. Δοντάς, Συντονιστής και πρώτος ομιλητής ο Γάλλος Ph. Gautier με θέμα «Οι Ελληνιστικές πόλεις: μονιμότητα και εξέλιξη των θεσμών και των καθεστώτων». Δεύτερος ομιλητής ο Γερμανός P. Hermann με θέμα: «Η αυτοπαρουσίαση της Ελληνιστικής πόλης στις επιγραφές: ιδεώδες και πραγματικότητα», τρίτος ο Άγγλος St. Mitchell με θέμα: «Η Ελληνική πόλη στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία—Η περίπτωση του Πόντου και της Βιθυνίας» και τέταρτος ο Ολλανδός H.W. Pleket με θέμα «Elites της πόλης και οικονομικές δραστηριότητες στις Ελληνικές πόλεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας».

Την Τετάρτη (6.10), σε ολομέλεια, εξετάστηκε το θέμα «Επιγραφική και Θρησκεία στη Δύση». Πρόεδρος ο Ι. Τριανταφυλλόπουλος και συντονιστής ο Ιταλός G. Susini, που έκαμε και την εισήγηση στο γενικό θέμα της ημέρας. Δεύτερος ομιλητής ο Γάλλος M. Le Glay με θέμα: «Οι λαϊκές θρησκείες στη Ρωμαϊκή Δύ-

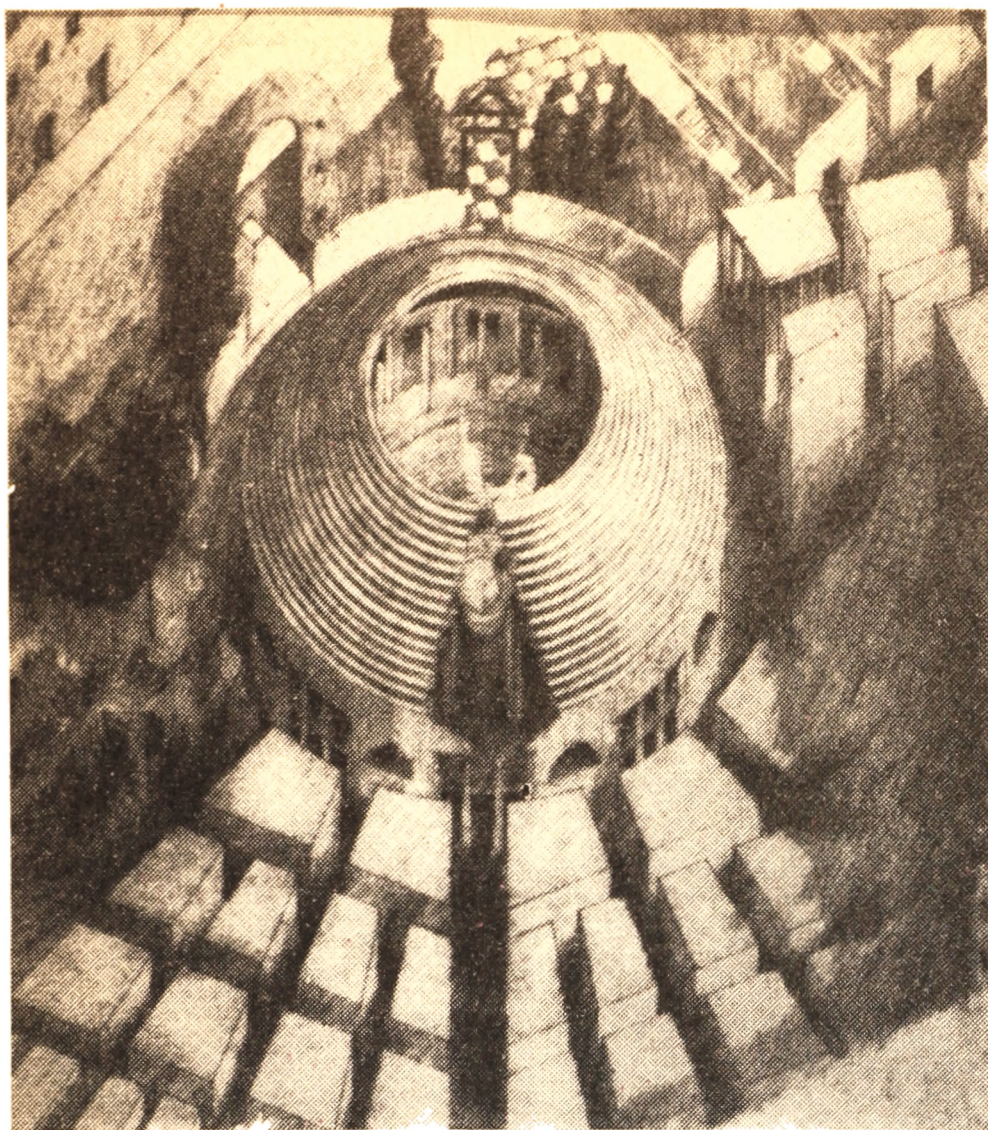
ση», και τρίτος ο Τσεχοσλοβάκος L. Vidman (στα γερμανικά) με θέμα: «Η χρησιμότητα των επιγραφικών πηγών για τη μελέτη της ανατολικής θρησκείας».

Την Πέμπτη (7.10) το θέμα της ολομέλειας ήταν «Επιγραφική και Βόρειες ελληνικές περιοχές». Στην προεδρία ήταν ο Γάλλος J. Rouilloux αντί του προγραμματισμένου Γ. Μπακαλάκη και συντονιστής αντί του προγραμματισμένου Chr. Habicht, που αρρώστησε, ήταν ο Γερμανός M. Wörle, που έκαμε και την εισήγηση στο θέμα. Δεύτερος ομιλητής ο Γάλλος Fr. Salomat με θέμα «Οι άρχοντες της Θάσου», και τρίτος ο επίσης Γάλλος Cl. Vatin με θέμα «Επιστολή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που βρέθηκε στους Φιλίππους».

Την Παρασκευή (8.10), τελευταία μέρα των κυρίως εργασιών του Συνεδρίου, μίλησε ο Β. Πετράκος για το Αμφιαράειο Ωρωπού και την Ραμνούντα, όπου έγινε η εκδρομή του Συνεδρίου το Σάββατο. Τέλος, στην καταληκτική συνεδρία, σε ολομέλεια, μίλησε η Margherita Guarducci για τη συμβολή της επιγραφής στη έρευνα του κλασικού κόσμου.

Στις απογευματινές Συνεδρίες έγιναν πολλές και κάποτε ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις από πολλούς (και από τον γράφοντα) με μικρή διάρκεια και σε μικρά τμήματα, που δεν θα είχε νόημα η αναφορά των ονομάτων τους και των τίτλων. Κατ' ανάγκη, εδώ μαζί με τους πολλούς «συμπιέστηκαν» και μερικά μεγάλα ονόματα, όπως π.χ. του Jameson, του Smart, του Mattingly, του Piérart, του Gschnitzel, του Ducrey, του Michailov, του Martin κ.ά. Αισθητή ήταν η παρουσία των Ελλήνων εισηγητών, ανδρών και γυναικών, αν και περισσότερο ποσοτικά παρά ποιοτικά. Η εργασία όμως μερικών δικών μας άφησε άριστες εντυπώσεις, παρά το ότι το «είδος» δεν καλλιεργείται εντατικά στον τόπον, όπου βρέθηκε το περισσότερο υλικό, έρευνας του Συνεδρίου. Υπήρξαν και μερικά σπουδαία ονόματα, που δεν έκαμαν εισηγήσεις, όπως ο Sir Ronald Syme, ο Mac Gregor o Peek και ο Moretti. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι στο περιθώριο των εργασιών του Συνεδρίου, εκτός από την αρχαιολογική εκδρομή του Σαββάτου (9.10), έγινε μια ενδιαφέρουσα επίσκεψη της Έκθεσης «Παρίσι-Ρώμη-Αθήνα. Ταξίδι στην Ελλάδα Γάλλων αρχιτεκτόνων τον 19ο και 20ό αι.» στην Εθνική Πινακοθήκη. Η Έκθεση άνοιξε ειδικά για τους συνέδρους, πριν από τα επίσημα εγκαίνια της στην Αθήνα, και εισήγηση στο θέμα έκαμε ο Γάλλος O. Picard, εγγονός του μεγάλου Charles Picard. Το ένατο Συνέδριο αποφασίστηκε να γίνει στη Σόφια το 1987. Το φετεινό πάντως στην Αθήνα ήταν ένα γεγονός πρώτου μεγέθους για την Κλασική Παιδεία.

14 Νοεμβρίου 1982

Η νεκρόπολη. Από μελέτη —όπως και τα επόμενα σχέδια— μαθητών του Dalibor Vesely.

Σε αναζήτηση μιας φιλοσοφίας για την αρχιτεκτονική σύνθεση

Μια έκθεση αρχιτεκτονικής στην Αθήνα είναι ένα γεγονός αρκετά σπάνιο. Όμως το ενδιαφέρον του κοινού έδειξε ότι δεν θα ήταν χωρίς νόημα η συχνότερη παρουσίαση των αρχιτεκτονικών ιδεών και η ανοιχτή συζήτηση γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι αρχιτέκτονες στην άσκηση της τέχνης ή του επαγγέλματός τους.

Ίσως έτσι θα αποδεικνύαμε έμπραχτα το ενδιαφέρον μας για τα προβλήματα του δομημένου περιβάλλοντος που σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα της ζωής μας.

Ο Dalibor Vesely που μαζί με τον Mohsen Mostafani ήταν οι υπεύθυνοι καθηγητές για τη δουλειά που παρουσιάστηκε στην Αθήνα, μένει και δουλεύει τα τελευταία 14 χρόνια στο Λονδίνο. Απόφοιτος του Πανεπιστημίου της Πράγας, έχει διδάξει σε διάφορα Πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής.

Την τελευταία δεκαετία διδάσκει στην Α.Α. και στην αρχιτεκτονική σχολή του Cambridge University.

Όταν ζούσε στην Πράγα, ήταν ένα από τα μέλη της ομάδας των «continualists» την οποία αποτελούσαν νέοι καλλιτέχνες και αρχιτέκτονες επηρεασμένοι ιδιαίτερα από τις ιδέες των σουρεαλιστών.

Συζητώντας με τον Dalibor Vesely με την ευκαιρία της έκθεσης, «Αρχιτεκτονική και συνέχεια της παράδοσης» της Α.Α. (Αρχιτεκτονική σχολή της Architectural Association του Λονδίνου) στην αίθουσα του συλλόγου Γλυπτών στο Ωδείο Αθηνών.

ΕΡ: Πώς γεννήθηκε η ιδέα να μελετήσετε με τους σπουδαστές σας μια ολόκληρη συνοικία στο Λονδίνο, σαν αυτή που παρουσιάστηκε στην έκθεση και ποιοι ήταν οι στόχοι αυτής της προσπάθειας;

ΑΠ: Υπήρξε πρώτα μια περίοδος προετοιμασίας από το '75

ώς το '77 στην οποία αποφασίσαμε διάφορες ανησυχίες μας γύρω από το πρόβλημα του σχεδιασμού στην κλίμακα της πόλης. Διαπιστώσαμε ότι οι περισσότερες αντίστοιχες κλίμακας μελέτες στα αρχιτεκτονικά γραφεία, πραγματοποιούνται με τη λογική ότι ένας αρχιτέκτονας θα σχεδιάσει μόνος του μεγάλα κομμάτια της πόλης.

Σαν αντίδραση σ' αυτή τη λογική προκύψανε οι πρώτες σκέψεις, γύρω από το εξής ερώτημα: με ποιό τρόπο θα ήταν λογικό να δουλεύουν πολλοί αρχιτέκτονες μαζί πάνω σ' ένα συγ-

κεκριμένο πρόβλημα της σημερινής πόλης. Πώς δηλαδή θα μπορούσε μια ατομική μελέτη που πρέπει να 'ναι μια συγκεκριμένη άποψη, να εντάσσεται ταυτόχρονα στη μελέτη ενός ευρύτερου συνόλου και στο βαθύτερο νόημά του, λειτουργώντας ταυτόχρονα στη μεγάλη και στη μικρή κλίμακα και διευρύνοντας το βάθος προσέγγισης.

Στα πλαίσια αυτού του προβληματισμού αναζητήσαμε το θέμα και διερευνήσαμε τα προβλήματα της φόρμας, επιχειρώντας να συσχετίσουμε τον τεχνητό κόσμο της σχολής με τον συγκεκριμένο χαρακτήρα και τον πλούτο της καθημερινής ιστορικής πραγματικότητας.

ΕΡ: Και πώς αποφασίσατε να αντιμετωπίσετε τα παραπάνω προβλήματα, επιλέγοντας τη συγκεκριμένη περιοχή μελέτης;

ΑΠ: Το μεγαλύτερο πρόβλημά μας σήμερα είναι η σύγχυση που επικρατεί παντού σε όλες τις εκδηλώσεις της κουλτούρας και όχι μόνο στην αρχιτεκτονική.

Οι αρχιτέκτονες αναζητώντας κάτι συγκεκριμένο, δανείζονται πολλές φορές πράγματα από άλλες πρακτικές όπως η γλωσσολογία, ο στρουκτουραλισμός, η σημειολογία για την επίλυση των αρχιτεκτονικών προβλημάτων χωρίς όμως να κατανοούν τη σημασία αυτού του δανεισμού.

Εμείς αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε ένα ελάχιστο πεδίο συνενόησης που θα οδηγούσε ουσιαστικά σε μια φιλοσοφία σύνθεσης για να μπορέσουμε να βγούμε από το χάος που επικρατεί παντού. Σ' αυτή την κατεύθυνση μας βοήθησε η φιλοσοφική σκέψη του 20ού αιώνα, όπως εκφράζεται μέσα από τη φαινομενολογία και την ερμηνευτική. Γού κλάδο δηλαδή εκείνο που ασχολείται κύρια με την θεμελίωση και την ερμηνεία του «νοήματος μιας κουλτούρας», που είναι συγκεκριμένο και πραγματικό στην αρχιτεκτονική, δηλαδή στο ΤΙ και ΠΩΣ να κατασκευάσει κανείς, μέσα σ' ένα δοσμένο ιστορικό πλαίσιο.

Έτσι αν αναφερθούμε π.χ. στην ερμηνεία της λέξης χώρος, —μια λέξη συχνά στραγγισμένη από κάθε νόημα που αντιμετωπίζεται σαν κάτι αφηρημένο, σαν όγκος, σαν 3 διαστάσεις—, εμείς θελήσαμε να αποφύγουμε την κενότητα της και να προσπαθήσουμε να εκφράσουμε τον πλούτο και τις πολύ συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες του χώρου, σαν τόπου, δηλαδή του χώρου συσχετισμένου με τον ειδικό χαρακτήρα του πολιτιστικού του πλαισίου.

Με τη λογική αυτή ο χαρακτήρας της Αρχαίας Ολυμπίας δεν είναι η τοποθεσία, το τοπίο, ούτε τα κτίρια και η γεωμετρία τους, ούτε οι τελετές που γίνονταν εκεί, ούτε η ιστορία του τόπου, αλλά όλα αυτά μαζί.

Ενώ σήμερα το πρόβλημα της επιλογής του τόπου και των στατικών στοιχείων της πόλης έχει χάσει κάθε ιδιαιτερότητα κι ερμηνεύεται ουδέτερα, σαν πρόβλημα ανέσεων, αποτελεσματικότητας και πραγματιστικής αντιμετώπισης των σχέσεων που αγνοούν την αμοιβαιότητα, την αλληλεπίδραση και τελικά την φορά των πραγμάτων.

Προσπαθήσαμε λοιπόν ν' αποκαταστήσουμε την έννοια του χώρου διερευνώντας τα στοιχεία που συνθέτουν μια σημερινή συνοικία και τη σχέση τους με το κέντρο.

ΕΡ: Η διαμόρφωση και τα χαρακτηριστικά ενός τόπου ήταν σχετικά με την περιβάλλουσα τοποθεσία, και τον τρόπο που ομοιογενείς ανθρώπινες ομάδες τον αντιμετώπιζαν μέσα στο χρόνο. Σήμερα οι ανθρώπινες ομάδες, ούτε ομοιογενείς είναι, ούτε αντιμετωπίζουν το χώρο με την ίδια προοπτική· πώς λοιπόν φαντάζεστε ότι το κέντρο που σχεδιάζετε θα μπορέσει να τις εκφράσει;

ΑΠ: Πιθανό έχουμε περισσότερα κοινά απ' ό,τι νομίζουμε, που αναλογούν περισσότερο στην ιδιωτική μας ζωή παρά στη δημόσια. Κοινά σημεία αναφοράς που αποδεικνύονται από το γεγονός και μόνο ότι υπάρχει ένας αλληλοσεβασμός πράγμα, που σημαίνει ότι υφίστανται το μίνιμουμ έδαφος για να δημιουργηθεί αυτό που λέμε κουλτούρα κι ότι δεν είμαστε ακόμα καταδικασμένοι σε μια σύγχρονη Βαβέλ.

ΕΡ: Πώς επιλέξατε τις δραστηριότητες που θα περιλάμβανε στο κέντρο της συνοικίας που μελετήσατε και πώς τις προσδιορίσατε στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο;

ΑΠ: Εδώ και 10 χρόνια οι πιο ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικές μελέτες ασχολούνται με το style, το νόημα, το χαρακτήρα κτλ., και προσπαθούν να τα επαναφέρουν στην αρχιτεκτονική πρακτική, σαν αντίδραση στην ανωνυμία της αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου και του international style. Όλα τα μεγάλα ονόματα, και σήμερα ακόμη, Rossi, Venturi, Graves, Moure κτλ. ασχολούνται με επιμονή πάνω σε θέματα style, λεξιλογίου και όψεων. Μας αποσχολεί το γεγονός ότι στη σύγχρονη αρχιτεκτονική τα κτίρια δεν ταιριάζουν στο περιβάλλον, δεν έχουν φυσιογνωμία, ποιότητα κτλ. Αυτό είναι σχετικά πρόσφατο πρόβλημα. Μέχρι το 18ο αιώνα δεν απασχολούσαν τους ανθρώπους οι όψεις του κτιρίου. Κι αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον.

Αν μελετήσει κανείς προσεκτικά τα ιστορικά παραδείγματα καταλαβαίνει ότι πρώτο και σημαντικό βήμα για να δοθεί ένας συγκεκριμένος χαρακτήρας σε κάποιο κτίριο ήταν η τοποθέτησή του μέσα στο φυσικό χώρο.

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που υπάρχει στην ιστορία των πόλε-

ον είναι ότι όπου και αν βρίσκον-
ταν είχαν μερικά κοινά, αναλ-
οιώτα σχεδόν χαρακτηριστικά,
σαν να υπήρχαν κάποιοι αόρατοι
κανόνες. Π.χ. η πόλη, ο κεντρι-
κός δρόμος, η πλατεία, κι οι με-
ταξύ τους σχέσεις, σ' όλες τις πό-
λεις, μέχρι το 17ο, 18ο και 19ο
αίωνα έχουν τόσα κοινά στοι-
χεία, ώστε να μπορεί ακόμα κι έ-
νας ξένος να προβλέψει τη διαδο-
χή τους, στη διάρκεια μιας πο-
ρείας μέσα σ' αυτές. Αυτό απο-
δεικνύει τη σημασία της επιλογής
του τόπου (location), την οποία
εντυλαμβανόμαστε σαν τοπο-
γραφία και σαν ποιοτική διαφο-
ροποίηση του φυσικού εδάφους.

Στις μεσαιωνικές πόλεις κρί-
νοντας από τη θέση του κάθε κτι-
ρίου σε σχέση με τα άλλα, μπορεί
κανείς να πει ποιο είναι το δη-
μαρχείο, ποιο το συντεχνιακό
κτίριο κτλ. ενώ εξωτερικά τα
κτίρια δεν διέφεραν πολύ μεταξύ
τους.

Η τοπογραφία αρκούσε για να
τους δώσει ταυτότητα. Ακόμη
και σήμερα που υποτίθεται ότι η

της σημασίας (meaning) του χώ-
ρου, πριν ακόμη μιλήσω για λεξι-
λόγιο και style, είναι το γεγονός
ότι ξέρουμε αυτόν τον κίνδυνο
και ζούμε μαζί του. Δουλεύουμε
πάντα σε 3 επίπεδα:

- Πρώτα έρχεται η τοπογραφία
η συγκεκριμένη τοποθέτηση του
κτιρίου, μετά

- το περιεχόμενο του κτιρίου
και η επεξεργασία της φυσιογνω-
μίας των χώρων του, τέλος

- η μορφή, το λεξιλόγιο, το sty-
le,

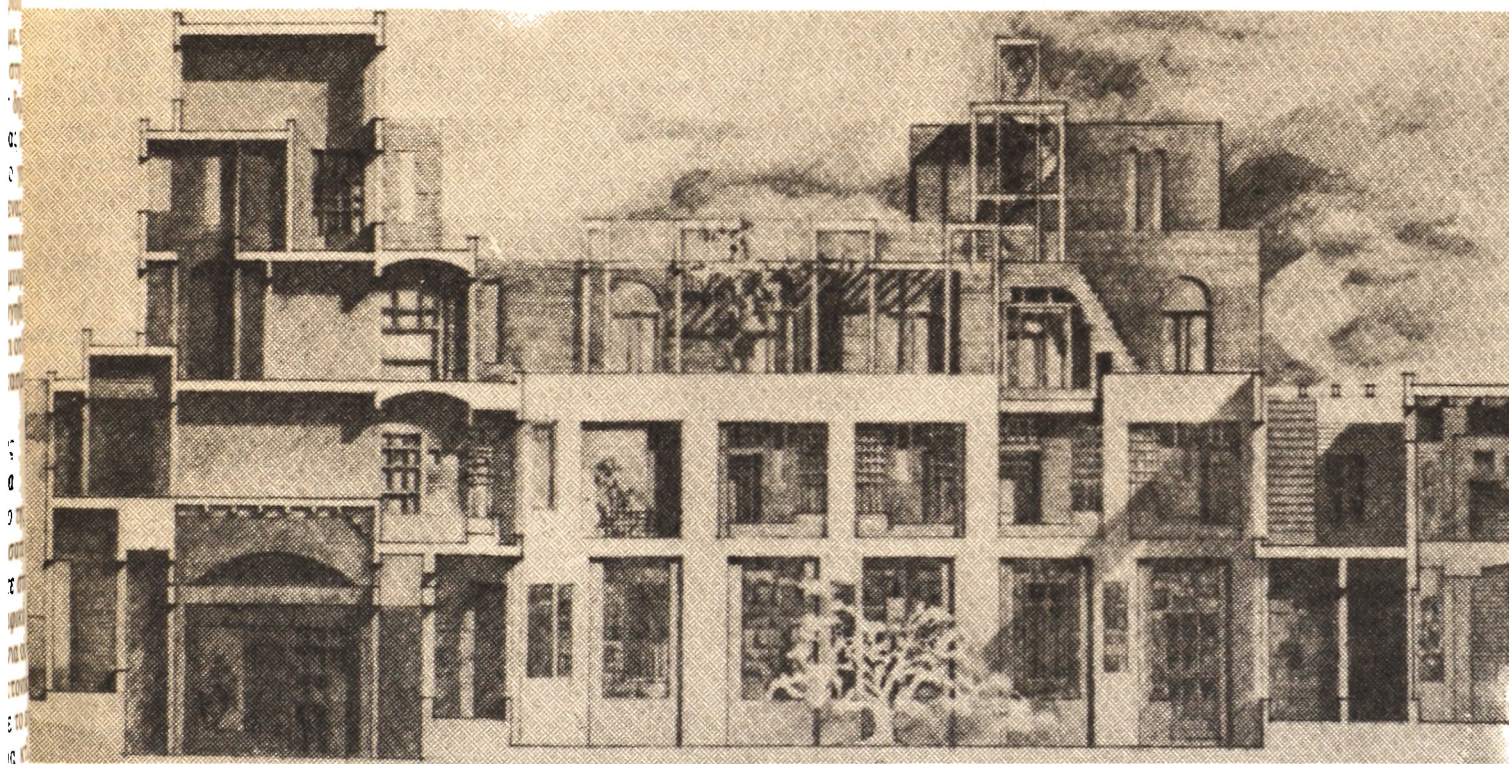
που νομίζω ότι δεν είναι πολύ ση-
μαντικά στοιχεία σ' αυτή τη φά-
ση που περνάμε. Άλλωστε πι-
στεύω ότι δεν είμαστε ακόμα έ-
τοιμοι για να αντιμετωπίσουμε
τα προβλήματα του style σήμερα,
όχι μόνο εμείς σαν ομάδα αλλά
και η κουλτούρα μας γενικότερα.
Γιατί δεν έχουμε ένα style, ένα λε-
ξιλόγιο που να 'ναι κοινό για ό-
λους μας, που να 'χουμε συμφω-
νήσει ότι μας εκφράζει και που
να το καταλαβαίνουμε.

Πιστεύω όμως ότι έχουμε κοι-
νά προβλήματα για να ασχολη-

σήμερα σαν αντικείμενα. Εσείς
ποιά απάντηση δώσατε σ' αυτό
το πρόβλημα;

ΑΠ: Αυτό που συμβαίνει συνή-
θως είναι ότι δουλεύουμε πολύ
βιαστικά το πρώτο επίπεδο, χω-
ρίς να διερευνούμε όλες τις δυνα-
τότητες και μετά προσπαθούμε
να σώσουμε την κατάσταση μέ-
σα από τη γεωμετρία του κτιρίου.
Ενώ αν έχει αποφασιστεί σωστά
μια συγκεκριμένη τοπογραφία
κοινά αποδεκτή, τότε είναι καλύ-
τερα το κάθε κομμάτι του συνό-
λου να σχεδιάζεται από διαφορε-
τικά άτομα. Πιστεύω ότι αυτο
που χαρακτηρίζει ένα μεγάλο οι-
κοδομικό συγκρότημα δεν είναι
η φυσιογνωμία των κτιρίων αλλά
η φυσιογνωμία του «εδάφους»
(ground). Πιστεύω ότι μόνο αυτή
μπορεί να εξασφαλίσει μια ενό-
τητα στο σύνολο. Η ετερογένεια
και το χάος στα αρχιτεκτονήμα-
τα τελικά θα εξαφανιστούν, αν υ-
πάρχει το σωστά επεξεργασμένο
«έδαφος» (ground) που θα τα ενο-
ποιεί.

ΕΡ: Βάλατε γενικούς

Λοναστήρι.

Οικονομία κατευθύνει τις ανθρώ-
πινες αποφάσεις, η τοπογραφία
παίζει σημαντικό ρόλο και συμ-
μετέχει στη δημιουργία του μύ-
θου, της φήμης, της δύναμης των
οικονομικών συγκροτημάτων με
τον προνομιακό χαρακτήρα ορι-
σμένων περιοχών στις οποίες τυ-
πώνει να έχουν τα γραφεία τους.
Όπως π.χ. το City of New Bond
street στο Λονδίνο ή η Madisson
avenue στη Νέα Υόρκη.

ΕΡ: Πώς νομίζεις ότι μπορεί να
εξοφληθεί αυτή η πρόταση
εδαφισμού στη σύγχρονη πόλη;
Πώς είσαι τόσο αισιόδοξος
για αυτή η δουλειά θα μπορέσει
να ξεφύγει από μια φορμαλιστική
επιτάλξη κι ένα εκχυδαϊσμό
στην επαφή της με τη σημερινή
πραγματικότητα; ένα ακόμη στυλ
άμεσα στα τόσα άλλα;

ΑΠ: Ο λόγος που προσπάθησα
μιλήσω τόσο μεθοδικά, βήμα-
μα αρχίζοντας από τα πολύ
συνεχιστικά, όπως η σημασία της το-
πογραφίας και του νοήματος,

θούμε και να πετυχαίνουμε κάτι
περισσότερο απ' όσα έχουμε σή-
μερα. Π.χ. τι σημαίνει δρόμος,
πώς αντιμετωπίζεται το εσωτερι-
κό ενός οικοδομικού τετραγώ-
νου, πώς συνδέουμε ένα αριθμό
κατοίκων για να προκύψει ένας
δημόσιος υπαίθριος χώρος που
να έχει ζωή κτλ.

Ο κίνδυνος να κατανοηθεί το
κτίριο σαν ένα αντικείμενο, πα-
ρουσιάζεται μονάχα στο τρίτο ε-
πίπεδο. Το πρόβλημα που βάζεις
είναι βέβαια υπαρκτό. Η υπόθεσή
μας όμως είναι πολύ ταπεινή και
μέσα στα πλαίσια του πραγματο-
ποιήσιμου. Οι μελέτες που πα-
ρουσιάσαμε στην Αγγλία και ε-
δώ, δεν είναι ούτε ιδιαίτερα δα-
πανηρές ούτε τρομερά επανα-
στατικές. Σκοπεύουν ουσιαστικά
στα δύο πρώτα επίπεδα του τρό-
που δουλειάς μας.

ΕΡ: Είπες ότι τα κτίρια και τα
μεγάλα οικοδομικά ή και
πολεοδομικά συγκροτήματα
αντιμετωπίζονται ακόμα και

ρυθμιστικούς κανόνες που θα
έπρεπε να τηρηθούν σχετικά με
τα προβλήματα χρήσης γης,
εκμετάλλευσης κτλ. πράγμα που
θα προσφέρονταν και για κάποια
πιθανή εφαρμογή;

ΑΠ: Στην Αγγλία σήμερα δου-
λεύουν με πολύ συγκεκριμένους
κανονισμούς. Εμείς δεν εξετά-
ζουμε αυτούς τους κανονισμούς
αλλά προσπαθούμε να δούμε την
πραγματικότητα που προκύπτει
από την εφαρμογή τους. Στα
προάστια αφήνουν όλο και πε-
ρισσότερο ανοιχτούς χώρους κι
έτσι η πυκνότητα πέφτει συνεχώς
(100 άτομα ανά εκτάριο) και στις
δημοτικές πολυκατοικίες που
παλαιότερα ήταν κτίσματα ση-
μερα έχει μειωθεί ο αριθμός ορό-
φων. Αντίστοιχες πυκνότητες
στο Παρίσι θά 'ναι 400-500 άτομα
ανά εκτάριο.

Εμείς αναζητήσαμε το ma-
ximum που μπορεί να πάρει κα-
νείς από την εκμετάλλευση της
γης. Στο οικοδομικό τετράγωνο

ΓΚΥ ΝΤΕ ΜΩΠΑΣΑΝ

Ο θεϊός μου
ο Ιούλιος

Μετάφραση
ΔΗΜΗΤΡΑ ΤΣΑΚΝΙΑ

νεφέλη

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ

Γράμμα σ' ένα
φίλο Γερμανό

Μετάφραση
ΕΛΕΝΑ ΤΣΑΚΝΙΑ ΜΙΛΑΝΟΥ

νεφέλη

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Γράμμα
στόν πατέρα

Μετάφραση
ΝΙΚΟΣ ΣΠΕΡΙΤΗΣ

νεφέλη

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9 - ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962

που μελετήσαμε αντιστοιχεί σήμερα μια πυκνότητα 500 άτομα ανά εκτάριο, δηλαδή υπερβαίνουμε τα όρια εκμετάλλευσης της γης. Το πρόβλημα όμως είναι ποιά είναι η αναλογία ανάμεσα στην πυκνότητα και σ' αυτό που εμείς αποκαλούμε πρωταρχικές απαιτήσεις της δημόσιας ζωής: δηλαδή, τα σχολεία, τα δημόσια κτίρια, τους χώρους αναψυχής, τα πάρκα, τους κήπους κτλ.

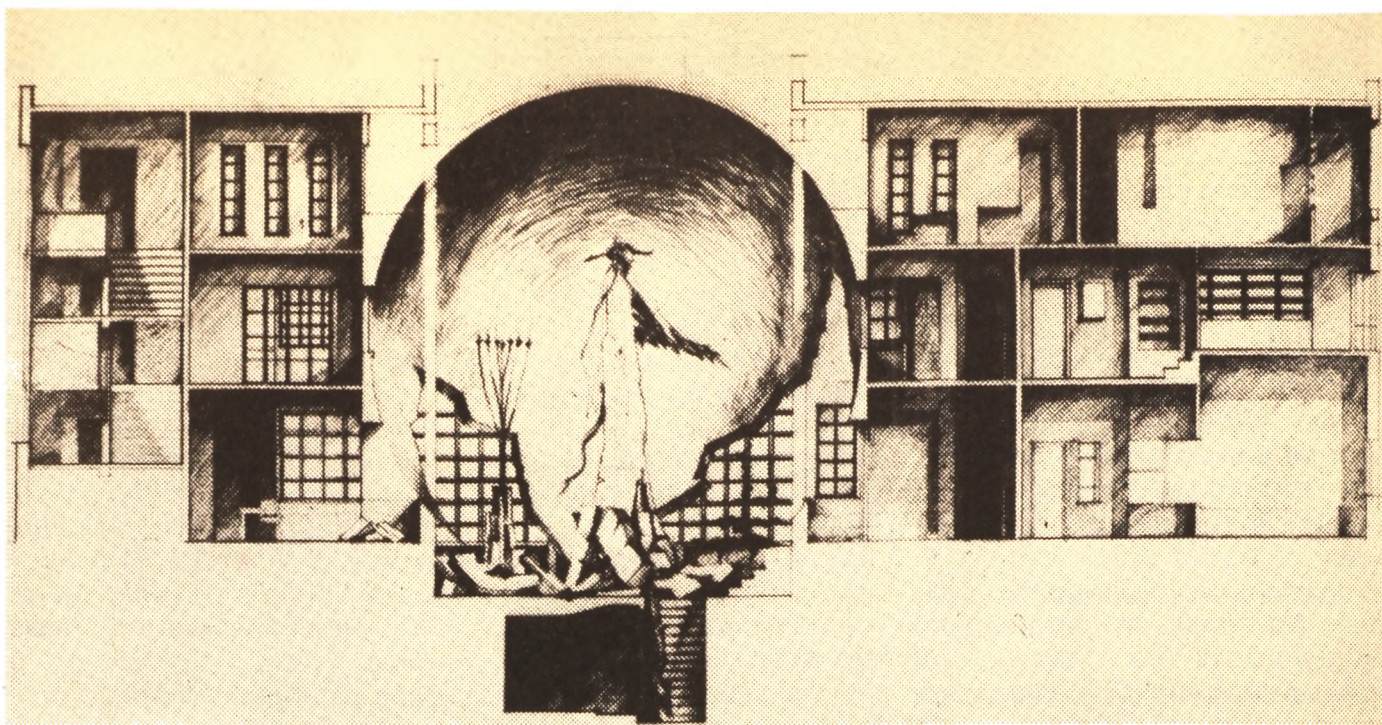
Προσπαθήσαμε λοιπόν να περιλάβουμε στο σχεδιασμό του οικοδομικού τετράγωνου, όλες τις δραστηριότητες που θα 'κανε κάποιος από μας στον κύκλο μιας βδομάδας, παίρνοντας υπόψη όχι μόνο τι υπάρχει αλλά και τι θα έπρεπε να υπάρχει.

Στην Αγγλία πχ. υπάρχουν θαυμάσια γήπεδα σπορ που ανήκουν στα σχολεία. Χρησιμοποιούνται μονάχα 3 ώρες την ημέρα. Τον υπόλοιπο χρόνο είναι νεκρά. Στις διακοπές δεν χρησιμοποιούνται καθόλου. Τα αντίστοιχα σχολεία στη μελέτη μας χρησιμοποιούν γήπεδα που τ' απογεύματα και τα Σαββατοκύριακα ή ακόμα στις διακοπές ανήκουν στην κοινότητα. Είναι ένας τρόπος χρήσης του χώρου αποτελεσματικός και οικονομικός και μπορεί να συμπεριλάβει όλες τις πολιτιστικές δραστηριότητες. Σήμερα έχει αποδειχθεί ότι ο τρόπος χρήσης και ο σχεδιασμός του χώρου σε μονολειτουργικές και εξειδικευμένες ζώνες όχι μόνο δεν είναι αποτελεσματικός, αλλά είναι και παράλογος. Με ευρείς οικονομικούς όρους είμαι αισιόδοξος για μια εφαρμογή σαν αυτή που έχουμε μελετήσει. Νομίζω δηλαδή ότι μπορεί να είναι πολύ πιο αποτελεσματική από αντίστοιχες σύγχρονες επεμβάσεις.

ΕΡ: Μετά τις εμπειρίες που είχες τελειώνοντας αυτή τη μελέτη ποιοί είναι οι επόμενοι στόχοι σου;

ΑΠ: Υπάρχουν δύο πολύ σημαντικές κριτικές κατευθύνσεις για παραπέρα δουλειά:

- Να διερευνήσουμε τη ζωή εκτός αρχιτεκτονικής. Σήμερα ζούμε σε μια σχιζοφρενική κατάσταση τελείως εξωπραγματική. Αποφάσεις μεγάλης σημασίας παίρνονται μέσα σε μια νύχτα και η πραγματικότητα αντιμετωπίζεται σαν μαθηματική εξίσωση. Ταυτόχρονα κατορθώνουμε

Εργαστήριο αστροφυσικής έρευνας, ακούμε μουσική, να συζητάμε με τους φίλους ή την οικογένειά μας και να καταλαβαίνει ο ένας τον άλλο.

Πρόκειται για θέματα πολιτιστικής φύσης που παρουσιάζουν τεράστιες αδυναμίες στο σχεδιασμό οικιστικών συνόλων μεγάλης κλίμακας.

- Να εξελίξουμε την εικονογραφική (*figurative*) πλευρά της συνθετικής διαδικασίας. Μετά την τοπογραφία και την επεξεργασία της φυσιογνωμίας του κτιρίου που παραμένουν ανοιχτά προβλήματα έχουμε ν' αντιμετωπίσουμε και το πρόβλημα των λεπτομερειών, του *style*, που μόλις αγγίξαμε.

Σήμερα έχουμε γίνει νευρωτικοί προσπαθώντας να διατηρήσουμε την ταυτότητά μας όχι μόνο απέναντι στους άλλους αρχιτέκτονες αλλά κι απέναντι στους άλλους ανθρώπους. Αυτή την κρίση ζούμε και θα ζήσουμε στο άμεσο μέλλον μια κρίση που αναφέρεται στο πρόβλημα της σχηματοποίησης (*figuration*).

Και σχηματοποίηση σημαίνει κάτι παρόμοιο με την άρθρωση ενός κειμένου όπου η κάθε φράση μπορεί να διαβαστεί και να γίνει αντιληπτή κι όπου οι φράσεις φτιάχνουν μια σελίδα και οι σελίδες ένα βιβλίο, καθορίζοντας με τον τρόπο αυτό ένα «πλαίσιο» αναφοράς.

Η σχηματοποίηση στην αρχιτεκτονική δεν μπορεί παρά να μας απομακρύνει από τον κατακερματισμό και τη διαφοροποίηση και να μας οδηγήσει προς την αναζήτηση μιας συνεπούς δράσης στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

ΕΡ: Θέλεις να πεις λίγο περισσότερα γι' αυτό που εννοείς με την έννοια «νόημα-σημασία» «*meaning*» και πώς τη συσχετίζεις με την αρχιτεκτονική;

ΑΠ: Η σημασία ενός έργου είναι η λογική του (*raisonance*) η «αντανάκλαση», η «δύναμή» του. Είναι πχ. η ικανότητα που 'χει μια λέξη σ' ένα ποίημα, να μας μεταφέρει από συνειρμό σε συνειρμό, και τέλος να μας ανοίγει τον ορίζοντα σ' ολόκληρη τη θάλασσα, τη γη, τον ουρανό, το σύμπαν.

Ίσως τώρα μπορούμε να καταλάβουμε πιο καλά τα 3 στάδια που δουλεύουμε. Γιατί επιμένω τόσο πολύ στην τοπογραφία: Έχουμε μια αλληλουχία, μια διαδοχή. Ο κήπος στο εσωτερικό του οικοδομικού τετραγώνου —ο συγκεκριμένος κήπος του κάθε σπιτιού— η αυλή —το αίθριο— ο δρόμος— τέλος το *forum*.

Το *forum*, παραλλαγή της αυλής, του κήπου, του εσωτερικού του διαμερίσματος ή της μορφής του καθημερινού. Τις σχέσεις ανάμεσα στη μορφή αυτών των χώρων, είτε τις βλέπει κανείς αμέσως μέσα από τις αναλογίες και τους συνειρμούς, είτε τις συνειδητοποιεί με το πέρασμα του χρόνου. Γιατί κάθε τέτοιος χώρος είναι στην πραγματικότητα μια μεταφορά. Και οι μεταφορές είναι η βάση για κάθε νόημα, κάθε σημασία. Μια λέξη που παύει να μας «μεταφέρει» στο νόημά της, είναι νεκρή.

Όταν η λέξη και το αντικείμενό της γίνουν ένα, τότε η «αντικειμενικότητα» θα έχει αποκα-
κόμα να διαβάζουμε βιβλία, να

τασταθεί. Αυτό το φαινόμενο παρατηρήθηκε στη γαλλική λογοτεχνία στα τέλη του '50 αρχές '60 με τους Νάταλι Σαρότ, Αλαιν Ρομπ Γκριγιά: ήταν το *pouvoir roman*. Η απόλυτη αντικειμενικότητα: μόνο περιγραφή. Δεν αναζητούνται συνειρμοί, ούτε αλληλοσυσχετίσεις. Το ενδιαφέρον όμως είναι, ότι αν και ο σκοπός του συγγραφέα ήταν σε διαφορετική κατεύθυνση από τις εμπειρίες των αναγνωστών, κατά ένα παράδοξο τρόπο τα κείμενα αυτά ήταν περισσότερο μεταφορικά από τα συνηθισμένα γιατί η απομόνωση των λέξεων δημιουργούσε ένα κενό που αυτόματα ο αναγνώστης το πληρούσε με τη φαντασία του.

Αυτό θα μπορούσε κανείς να το πει πολιτιστική οικονομία. Δεν αρνιόμαστε ούτε το παρελθόν ούτε την πραγματικότητα, ούτε παρουσιάζουμε μια κριτική τους. Δεν αξιολογούμε το μοντέρνο κίνημα. Το σημαντικό για μας είναι να κάνουμε κάτι με αυτά που ήδη υπάρχουν, κάτι που να 'ναι πιο πλούσιο σε νόημα, απ' αυτό που γίνεται σήμερα και είναι απελπιστικά φτωχό. Μ' αυτή τη λογική πιστεύω ότι η αντίθεση του μετα-μοντερνισμού με τον μοντερνισμό, είναι επιφανειακό κατασκευάσμα κάποιων κριτικών: κενά λόγια.

Τη συζήτηση με τον DALIBOR VESELY έκανε ο αρχιτέκτονας ο Δημήτρης Αντωνάκης. Βοήθησαν στην επεξεργασία της συνέντευξης οι αρχιτέκτονες Κ. Κοντόζογλου και Γ. Σημαιοφορίδης.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
αλεβιζοπουλος

ΦΕΙΔΙΟΥ 14-16 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3600.059

.....ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ.....

ΕΞΑΝΤΑΣ/ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Έξαντας/Λογοτεχνία

Σιμόν Σινιορέ

**‘Η νοσταλγία δέν είναι
πιά αυτό πού ήταν**

Δύο εκδόσεις σε δύο εβδομάδες
Κεντρική διάθεση: Κωλέττη 11 • Αθήνα Τ.Τ. 145

Ο ΠΑΙΔΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΜΑΣ ΖΩΗΣ του Μάριου Ποντίκα

Χώρα ταλέντων;

Είναι γνωστό ότι η ανάγκη για οικεία θεατρική γλώσσα ισχυροποιήθηκε μέσα στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της τελευταίας δικτατορίας στον τόπο-μας. Παλιότεροι και νέοι θεατρικοί συγγραφείς επιχείρησαν τότε να ανιχνεύσουν την «ταυτότητα» του νεοέλληνα και, στα έργα-τους, η αναζήτηση αυτή έγινε πρώτη και βασική ύλη. Το αποτέλεσμα ήταν μια έξαρση στην παραγωγή θεατρικών έργων — παραγωγή που εξακολούθησε και μετά τη δικτατορία—ενώ οι σχετικές αποτιμήσεις της μίλησαν με πολύ αισιοδοξία για «άνθιση» του ελληνικού θεατρικού έργου. Στη συνέχεια όμως οι αποτιμήσεις επαναπαύτηκαν στην αισιοδοξία-τους (ή, τα συμφέροντά-τους) κι αφέθηκαν να δημιουργήσουν μια με γεθυμένη ή εικόνα άνθισης, σε σημείο που ν' αναρωτιόμαστε σήμερα σε τι αυτή αναφέρεται: στην ποιότητα ή την ποσότητα της παραγωγής;

Το περίεργο είναι ότι, για πολλούς, η άνθιση συνεχίζεται και δε βλέπω πως, τη στιγμή που η τεχνητή μεγέθυνσή-της φαίνεται να έχει επιβάλλει (ως το μόνο επιτυχές) ένα μοντέλο θεατρικής έκφρασης, με θεματολογικά και μορφολογικά γνωρίσματα δοσμένα, τυποποιημένα και απαρασάλευτα.

Έτσι κι αλλιώς, ακόμα κι αν συμφωνήσουμε, δηλαδή, ότι υπήρξε άνθιση κι ότι συνεχίζεται, θεωρώ χρήσιμο να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εκείνες που θ' αποτρέψουν ίσως την ανακοπή-της και θα προετοιμάσουν, πιθανότατα, τον ερχομό μιας άλλης άνθισης με καλύτερα ποιοτικά αποτελέσματα. Και λέω «χρήσιμο» και όχι «απαραίτητο», γιατί οι όποιες προϋποθέσεις δε μπορεί να είναι δοτές, προαποφασισμένες και επιβαλλόμενες, με την έννοια ότι δεν εγγυώνται —μόνες αυτές— την εξασφάλιση μιας βελτιωμένης παραγωγής θεατρικών έργων. Ό,τι τις θρέφει, ό,τι τις αναδεικνύει σε αναγκαίες είναι ο διαρκής και αγωνιώδης προβληματισμός του θεατρικού συγγραφέα (του δημιουργού) για το προχώρημα του έργου του· είναι ο προβληματισμός που ενδέχεται να μη βρίσκει πάντα λύσεις και απαντήσεις διατηρεί όμως σε εγρήγορση το αίτημα για ανατροπή και ανανέωση των πάγιων μοντέλων, διατηρεί με άλλα λόγια το δημιουργικό δυναμικό σε μόνιμη ανησυχία, σ' έναν αδιάλειπτο γονιμοποιητικό ερεθισμό που πρέπει να θεωρείται σύμφυτος της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Από την άλλη μεριά, ο

προβληματισμός του δημιουργού δε ζει μόνον από τις σάρκες του, δε γίνεται να συντηρείται μόνον από τα επινοήματά του και να ικανοποιείται από τις δικές του κάθε φορά προσπάθειες για Έξοδο: του χρειάζεται και το κατάλληλο έδαφος για να υπάρχει, να αναπνέει, να αναπτύσσεται. Του χρειάζονται οι κατάλληλες προϋποθέσεις που μπορεί να είναι για παράδειγμα, η δυνατότητα πειραματισμού, η έρευνα, η αναπτυγμένη σε έκταση και βάθος (θεατρική) παιδεία. Παρόμοιες προϋποθέσεις αποτελούν το φυσικό χώρο για την ανάπτυξη του προβληματισμού που, ξαναλέω, δε νοείται να αυτοεξοντώνεται επιχειρώντας αλλεπάλληλες εξόδους προς το τίποτα. Αργά ή γρήγορα θα συρρικνωθεί, θα σιωπήσει και θα υποχρεώσει το δημιουργό σε αδράνεια και μαρασμό.

Και για να γίνω σαφέστερος, θα διατυπώσω κάποια ερωτήματα που συνιστούν μέρος μόνον από την προβληματική ενός θεατρικού συγγραφέα (ενός ανθρώπου του θεάτρου γενικότερα).

1. Το θέατρο, σε γενικές γραμμές, αντλεί τη λειτουργία και τη δύναμή του από μια σύμβαση μεταξύ θεατή και θεώμενου, μεταξύ σκηνής και πλατείας. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν την εμφάνιση θεατρικών κινήματων που επιχειρούν, κατά καιρούς, να ανανεώσουν ή και να καταργήσουν τη σύμβαση; Το κατάφεραν ή μήπως από άλλους δρόμους έφτασαν στην πλήρη επιβεβαίωσή-της; Μήπως, δηλαδή, αντί να την ανατρέψουν, την ενδυνάμωσαν και την επαλήθευσαν πανηγυρικά; Και γιατί;

2. Είχε η λεγόμενη εξέλιξη επίδραση στο θέατρο; Ποια τα αντίστοιχα αποτελέσματα; Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι περνάμε ένα μεταβατικό στάδιο που θα οδηγήσει στην ανανέωση της θεατρικής έκφρασης ή πρέπει να περιμένουμε την εξαφάνιση του θεάτρου, σα μέσο ψυχαγωγίας, επικοινωνίας και καλλιτεχνικής έκφρασης;

3. Μπορεί ο λόγος στο θέατρο να εκφράσει τα πάντα; Είναι δηλαδή αναντίρρητο και αναντικατάστατο εργαλείο επικοινωνίας με το θεατή ή υπάρχουν κι άλλα που αποδεικνύονται αποτελεσματικότερα (ήχος, εικόνα); Τα μεν αναιρούν τον δε ή αλληλοσυμπληρώνονται;

Μπροστά σ' αυτές τις ερωτήσεις, ο θεατρικός συγγραφέας έχει δύο δρόμους να επιλέξει: ο ένας, αρκετά γνωστός στον τόπο μας, αυτοσχεδιάζει απόψεις που θα 'θελαν αλλά δε μπορούν να κρύψουν έναν αδιόταχτο —και πολύ βολικό άλλωστε— ερασιτεχνισμό· ο άλλος παραπέμπει στη δημιουργική συνεργασία των ανθρώπων του θεάτρου με ειδικούς ερευνητές (γλωσσολόγους, ψυχολόγους, ανθρωπολόγους, κοινωνιολόγους, ιστορικούς κλπ.). Στη Γαλλία, για παράδειγμα, λειτουργεί το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας που μέρος του αποτελεί το τμήμα Θεατρικών και Μουσικών Ερευνών.

Σε μια συνέντευξη που παραχώρησε σε ελληνική εφημερίδα (Μεσημβρινή, 26/11/80) ο τότε διευθυντής του τμήματος, διαβάζουμε: «...η θεατρολογία, για ν' ανιχνεύσει σφαιρικά το θέατρο, ανατρέχει στην ανάλυση των κειμένων, την Εθνολογία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Ανθρωπολογία, Γλωσσολογία και Αισθητική. Εξειδικεύοντας αλλά και διευρύνοντας τις εργασίες μας δε στοχεύουμε να γίνουμε ένας στεγνός επιστημονικός πυρήνας, ξεκομμένος από τους ανθρώπους του θεάτρου, τους σπουδαστές και όσους συγκινούνται από αυτό. Γι' αυτό κι έχουμε ανοιχτό διάλογο με σκηνοθέτες, ηθοποιούς, σκηνογράφους. Το ίδιο συμβαίνει και με τους φοιτητές, που ερευνούν από την πλευρά τους το θέατρο σε διδακτορικές διατριβές. Οι εκδόσεις μας είναι βιβλία που ξεφεύγουν από το στενό κύκλο των επιστημόνων, για ν' αγγίξουν ένα πλατύτερο κοινό και να ενισχύσουν τη γνώριμία του με τη σκηνική πραγματικότητα...»

Επιχειρούμε να εφαρμόσουμε όλες τις μεθόδους ανάλυσης...ούτε μονομερή ενθάρρυνση της φιλολογικής μελέτης που έκαναν οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι σε βάρος της σκηνικής γλώσσας, ούτε απλή ιστοριογραφική καταγραφή του θεατρικού συμβάντος. Κείμενο και σκηνική πρακτική εντάσσονται στην ιστορία των κοινωνιών καθώς και τα συστήματά τους: γραφή, σκηνικός χώρος, ερμηνεία διαβάζονται σε συνάρτηση με τις άλλες τέχνες, με τις ιδεολογίες, με τις κοινωνικές πραγματικότητες των θεάτρων...».

Το παράδειγμα κάνει κατανοητή, πιστεύω, τη χρησιμότητα των προϋποθέσεων που αποζητά (που πρέπει ν' αποζητά) ο δημιουργικός προβληματισμός, για να μην καταδικάζεται σε στειρότητα για να καλλιεργείται, συνεπώς, εποικοδομητικά και γόνιμα.

Στην Ελλάδα οι προϋποθέσεις αυτές δεν υπάρχουν κι απ' ό,τι φαίνεται δεν πρόκειται να υπάρξουν. Αποτελούν όνειρο μακρινό, η συστηματική έρευνα, ο πειραματισμός, η υποδομή για θεατρική παιδεία. Και μοιάζει ν' αρκούμαστε όλοι στην υποκριτική παραδοχή της ανάγκης, να επαναπαυόμαστε στην... πεφωτισμένη δεσποτεία κάποιων «μορφωμένων» θεατρικά και —το χειρότερο— να εφησυχάζουμε αυτοθαυμαζόμενοι για το ταλέντο μας. Κάπως έτσι, άλλωστε, φουσκώνει το μπαλόνι της άνθισης. Σκέφτομαι, λοιπόν, μήπως είναι καιρός ν' αρχίσουμε ν' ανησυχούμε που γέμισε το θεάτρό μας με τόσους Ίψεν, Τσέχωφ, Στρίντμπεργκ κ.ά...

Κοινό κοινότατο;

Ο Schucking στο βιβλίο του «Η κοινωνιολογία του φιλολογικού γούστου» (εκδ. ΚΑΛΒΟΣ) σημειώνει: «...και το πιο μορφωμένο ακόμα κοινό πείθεται συχνά για την ανηλικιότητα του στα καλλιτεχνικά πράγματα και αφήνει να ενοσταλάζεται μέσα του η ιδέα της θεοθέλητης εξάρτησής του από έναν ορισμένο κόσμο κριτικών και καλλιτεχνικών φατριών. Το θάρρος του προσωπικού γούστου χάνεται σε μεγάλο βαθμό και μονάχα μια βαθιά αυτοσυναίσθηση και —όπου είναι δυνατό— μια αυτοσυνειδητή οργάνωση των μη ειδικών μπορεί και πάλι να το ανορθώσει...»

Στον τόπο μας ο κίνδυνος αυτής

της εξάρτησης είναι μεγαλύτερος και συνεπάγεται άμεσα τη συμπλεγματική στάση του κοινού απέναντι στην τέχνη, την παθητική εγκατάλειψή του στους «ειδικούς». Και είναι μεγαλύτερος ο κίνδυνος, γιατί η θεατρική εκπαίδευση του κοινού έχει εγκαταλειφθεί στις εφημερίδες και τα περιοδικά με μεγάλη κυκλοφορία, τα λεγόμενα λαϊκά, γιατί η θεατρική παιδεία διεκπεραιώνεται μόνο με κριτικές, επιφυλλίδες, συνεντεύξεις, κάποιες ανταποκρίσεις για την αλλοδαπή θεατρική πραγματικότητα· αντί ν' αντιμετωπίζεται υπεύθυνα από τις πρώτες κιόλας τάξεις του σχολείου.

Είναι επόμενο η ανεπαρκής αυτή μόρφωση να δρα επιφανειακά και να επιτρέπει να της διοχετεύονται μονόλογοι που δε χρησιμεύουν, παρά σε μια στείρα επίδειξη της όποιας κατάρτισης των ειδικών. Ανεπόμενα σύμπτωμα είναι η (μ' ελάχιστες εξαιρέσεις) χαμηλή ποιοτική στάθμη της θεατρικής μας παραγωγής, κι ας πιστεύεται το αντίθετο που επιτρέπει σε πολλούς να ελαστικοποιούν την αντίδραση του κοινού και να τη βρίσκουν πότε συνεπή με τη μεγαλοφυΐα τους και πότε ανάξια της.

Θέλω να πω: παιδευόμενο θεατρικά κοινό σημαίνει πιο δύσκολο, πιο απαιτητικό κοινό. Και από τη στιγμή που στόχος της εκπαίδευσης θα είναι η άσκηση της κριτικής στάσης του ατόμου (για να καλλιεργηθεί και η συγκινησιακή λειτουργία του) απέναντι στη θεατρική πράξη, η απαίτηση του κοινού θα έχει έμμεση συνέπεια την ποιοτική (και όχι μόνο την καταναλωτική ποσοτική) βελτίωση της θεατρικής παραγωγής.

Το πρόβλημα λοιπόν μπαίνει κάπως έτσι: έστω ότι κοινωνικές και πολιτικές παράμετροι καθορίζουν σ' ένα μεγάλο βαθμό το χαμηλό πνευματικό επίπεδο του κοινού· θα θεωρηθούν αμετάκλητα δοσμένες και απαραβίαστες ή μπορούν ν' αλλάξουν και, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, να μετατρέψουν το θέατρο (την τέχνη γενικά) σε ύψιστη κοινωνική απαίτηση, σε βίωμα μιας όσο το δυνατό μεγαλύτερης μάζας του πληθυσμού, αντί γι' αυτό που είναι σήμερα; Δηλαδή, κλειστή και παρακμασμένη συντεχνιακή υπόθεση, βάρος και πολυτέλεια μιας κοινωνίας;

Κριτικός λόγος ή λόγος του κριτικού;

Θα δανειστώ από το βιβλίο του L. Schucking δύο (άγνωστα σχετικά) παραδείγματα. Ο Άγγλος μυθιστοριογράφος Σάμιουελ Ρίτσαρντσον πίστευε για το έργο «Τρίστραμ Σάντυ» του σύγχρονου του Στερν, ότι ήταν μια παραφροσύνη που θ' αφανιζόταν γρήγορα. Δεν αφανίστηκε όμως.

Ο Γκαίτε, έχοντας γοητευτεί από τον «Όμπερον» του Βήλαντ, έγραφε: «...όσο η ποίηση θα παραμένει ποίηση, το χρυσάφι χρυσάφι και το κρύσταλλο, κρύσταλλο το έργο (ο Όμπερον) θα θαυμάζεται σαν αριστούργημα ποιητικής τέχνης. Αντίθετα δεν ήθελε ν' ακούσει για την τέχνη του Χάινριχ φον Κλάιστ. Η κριτική αντοχή του χρόνου τον διέψευσε απόλυτα και στις δύο περιπτώσεις.

Και παρατηρεί ο Schucking: «...ώστε δεν είναι η κρίση μόνον του πλήθους που αναποδογυρίζει τις εποχές αλλά και η κρίση κριτών πολύ ονομαστών. Και δε χρειάζεται ίσως ν' υποδειχτεί ότι οι επαγ-

«ελματίες κριτικοί δεν τα βγάζουν έξω καλύτερα (απ' το πλήθος) ανιάζουμε και βρούμε τι έμεινε απ' όσα επικρίνανε και τι εξαφανίστη-ε απ' όσα παινέσανε...»

Θα είναι εύκολο, ρηχό κι απλου-πεύτικο να νομιστεί ότι τα δύο αυ-τά παραδείγματα επιλέχτηκαν για να ενισχύσουν την πολεμική ενα-τίον των κριτικών και ν' αποδεί-ουν την απαράδεκτα αντιδραστι-ή άποψη, που θεωρεί την παρου-σία τους στο χώρο της τέχνης πε-πιτή. Τα δύο αυτά παραδείγματα του δεν είναι τα μόνα άλλωστε) υ-ποδεικνύουν απλά τον κίνδυνο του κριτικού λόγου να υποβιβα-τεί σε αφοριστικό, δηλαδή, τα-εινά εξουσιαστικό, τον κίνδυνο να ετατραπεί σε λόγο της συγκεκρι-ένης μεθοδολογίας που χρησιμο-οιείται για την ανάλυση του έργου-έχνης και, πιο πέρα, σε λόγο του συγκεκριμένου κριτικού.

Σ' αυτή την περίπτωση, η κριτική-νάλυση γίνεται ένα άκαμπτο-ύστημα αξιολόγησης, έ-ας Προκρούστης Τέχνης, με ανυ-ολόγιστο πολιτιστικό και κοινωνι-ό κόστος. Πρώτα, γιατί αντιστρα-εύεται την ίδια τη λειτουργία της κριτικής σκέψης (που οφείλει να-ασίζεται στην αυτοαναίρεση της-έσης) και ύστερα, γιατί επενεργεί-αν ανασταλτικός μηχανισμός-την ελεύθερη δημιουργία.

Στο αμάρτημα δεν έχουν υποπέ-ει επαγγελματίες μόνο κριτικοί-ας εφήμερης καριέρας, αλλά και-εγάλοι στοχαστές που πλούτισαν-ον παγκόσμιο κριτικό λόγο με ση-αντικές αναλύσεις τους. Ο Λού-ατς, για παράδειγμα, ζητούσε από-τους συγγραφείς να ξεπεράσουν-ην παρακμή του Τζόους και του-Πέκετ και να προσφέρουν κάτι πε-ισσότερο, από το να αντανakλούν-η φθορά της αστικής κοινωνίας: «...*αρκεί να πετύχουν...*» σημειώνει-Τ. Eagleton «...*αυτό που η σοβιετι-ή κριτική καθορίζει σαν κριτικό-εαλισμό, όρο με τον οποίο εννοεί-αι εκείνη η θετική, κριτική και συ-ολική αντίληψη της κοινωνίας που-αρακτηρίζει τα μεγάλα μυθιστο-ήματα του 19ου αιώνα και συνοψί-εται — κατά τον Λούκατς — στο έρ-ο του Τόμας Μαν...*».

(Τ. Eagleton: Ο Μαρξισμός και η-ριτική της λογοτεχνίας, έκδ. Ύψι-ον).

Βλέπουμε εδώ ότι η συγκεκριμέ-η μεθοδολογία που χρησιμοποίη-ε ο Λούκατς για την κριτική του-άλυση, δε διεκδικεί μόνο με τρόπο-ποκλειστικό την ερμηνεία της «θε-κής, κριτικής και συνολικής αντί-ληψης της κοινωνίας» στο μυθιστό-ημα αλλά μετατρέπεται και σε **κα-όνα αξιολόγησης**, υποτάσσοντας-άλιστα το έργο του Τόμας Μαν-το ρόλο του Υποδείγματος. Και-α ν' αποτραπούν τα εύκολα συμ-εράσματα (από ενδεχόμενους πο-τικούς συνειρμούς που προκαλεί-αναφορά στη σοβιετική κριτική)-ο κεί ν' αναφέρουμε ότι ένας μεγά-ος μαρξιστής δημιουργός — ο-πρεχτ — αντέδρασε έντονα στον-ούκατς και τον κατηγορήσε για-αντόθωρη ματιά απέναντι στα με-ιλύτερα έργα της σύγχρονης τέ-ης.

Η κριτική σκέψη βέβαια δε μπο-εί να ελέγχεται ανεξάρτητα από-ους κοινωνικοπολιτικές συνθήκες-ας κοινωνίας, γιατί σ' ένα μεγάλο-αθμό αυτές την καθορίζουν, όπως-αλωστε καθορίζουν και επηρεά-ουν το γενικότερο πολιτιστικό κλί-μα της. Να σημαίνει άραγε αυτό ότι-στένεμα, η υποταγή της κριτικής

σκέψης στις συνθήκες και τις σκο-πιμότητές τους είναι αντικειμενική-απόρροιά τους ή μήπως οφείλεται-ΚΑΙ σε υποκειμενικούς παράγον-τες, που ευνοούνται από τις συνθή-κες και, λίγο πολύ, τις χρησιμο-ποιούν;

Η απάντηση δεν είναι εύκολη για-να δοθεί μονολεκτικά κι ίσως η συν-θετότητα του προβλήματος να μη-την εξαντλεί μ' ένα διαζευτικό «ή». Όποια κι αν είναι πάντως, δε μπο-ρεί να αναιρεί το ζητούμενο: την-αυτοπροστασία, δηλαδή, του κριτι-κού λόγου από τον κίνδυνο των κα-θοδηγητικών αφορισμών και των-διάφορων σκοπιμοτήτων, και την ά-νοδό του στο ύψος του **δημιουργι-κού στοχασμού**. Διαφορετικά θα-χρησιμοποιεί σε συνταγολόγιο τέ-χνης, σε μηχανισμό για τη ευκαι-ριακή ανάδειξη ή εξαφάνιση του-καλλιτεχνικού προϊόντος, σε χρυ-σός οδηγός για την επιλογή του...-καλύτερου έργου. Έτσι εννοούμε-νη η χρησιμότητα της κριτικής σκέ-ψης οδηγεί στο σκοταδισμό, μια και-η γόνιμη αντιπαράθεση ιδεών, επι-χειρημάτων και αναζητήσεων αντι-καθίσταται από το μονοδιάστατο-και στείρο μονόλογο του επαγγελ-ματία κριτικού. Και το μόνο κέρδος-που προκύπτει για τη μικρή μας...-πόλη, είναι η μικρομαγαζάδικη ανα-μονή της «καλής» ή της «κακής» κρι-τικής.

Με τις αντίστοιχες —βολεματι-κής φύσεως— αντιδράσεις και των-δημιουργών και του κοινού και (!)-των κριτικών.

Να έχει και το κράτος ένα δικό-του θέατρο για να παίζει;

Το Κρατικό θέατρο μιας χώρας-μπορεί να έχει στο ενεργητικό του-ωραίες ή άτυχες παραστάσεις. Ο-πωσδήποτε ευπρόσωπες, πάντα ό-μως μέσα στα πλαίσια μιας κατε-στημένης καλλιτεχνικής, κοινωνι-κής και πολιτικής ευπρέπειας ή-σκοπιμότητας. Αυτό οδηγεί μοιραία-σε ατολμία, επανάπαυση και στασι-μότητα, μετατρέπει το θέατρο (και-όχι μόνο το Κρατικό) σε φανταχτε-ρή και πολυέξοδη βιτρίνα, σε άλλο-θι μιας κοινωνίας που κολακεύεται-και βολεύεται να πιστεύει ότι συ-ντηρεί και προάγει τις Τέχνες.

Αλλά το θέατρο, η τέχνη γενικά,-δεν είναι απλά ένας ακόμα τομέας-στην εκάστοτε κυβερνητική πολιτι-κή· ένα αποπαιδί, ένας φτωχός-συγγενής που συντηρείται όπως-όπως μέχρι να πεθάνει. Είναι **ανάγκη** ζωτικής σημασίας. Η ενθάρρυν-ση αυτής της ανάγκης, η κατανόη-ση και η ειλικρινής αποδοχή της θα-προσδώσουν άλλο νόημα στην κρα-τική μέριμνα για τις τέχνες, θα-πλουτίσουν με υψηλό ποιοτικό αντί-κρουσμα τις επιχορηγήσεις και θ' α-ναδείξουν από μόνο του το ρόλο ε-νός Κρατικού θεάτρου. Παράλλη-λα, θα επιτρέψουν τον έλεγχο και-την καταπολέμηση της εξουσιαστι-κής απειλής που εμπεριέχεται σε-κάθε ενέργεια εκπορευόμενη από-το κρατικό ενδιαφέρον για τις τέ-χνες και θα σπρώξουν τα αιτήματα-του καλλιτεχνικού χώρου στις δια-στάσεις του οράματος και του κοι-νωνικού αγώνα, αντί σ' αυτές που-ασφυκτιούν σήμερα: της ζητιανειάς-ή της νεοπλουτίστης απληστίας, της κομματικής σκοπιμότητας ή της-εγωπαθούς απαίτησης.

Να έχει λοιπόν και το κράτος-ένα δικό του θέατρο για-να παίζει;

Εδώ και μισόν αιώνα ο Φώτος Πο-

λίτης είχε επισημάνει τους κινδύ-νους που ελλοχεύουν στη λειτουρ-γία ενός Κρατικού θεάτρου που είχε-υποδείξει (κάπως θόλα, βέβαια, και-ιδεαλιστικά) τους σκοπούς του.

«...Έπειτα, ένα κρατικό θέατρο-θα εκινδύνευε να υφίσταται κάθε-τόσο επιρροές δυσάρεστες από μέ-ρους των κομματικών παραγόντων,-που θα ηλλοίωνον ίσως τη σύνθεσή-του. Τέλος, με την παρέλευσιν του-χρόνου, λόγω του συντηρητικού-πνεύματος που διέπει κάθε κρατι-κήν οργάνωση, ένα τέτοιο θέατρο-θα εκινδύνευε να εξελιχθεί σε ά-σκοπο ακαδημαϊκό συγκρότημα, το-οποίον, ενώ δεν θα εκαλείτο να δια-τηρεί καμμίαν παράδοση, θα εγίνε-το πρόσκομμα σε κάθε σοβαρή θεα-τρική προσπάθεια, ένεκα της προ-νομιάς του οικονομικής του θέσε-ως...» (Εφ. Πρωΐα, Μάρτιος 1930).

«...Υπολείπεται ο σαφής καθορι-σμός του σκοπού. Εδώ χρειάζεται-αυστηρότης, ακρίβεια, διαύγεια. Σκοπός ενός επισήμου ελληνικού-θεατρικού ιδρύματος πρέπει να εί-ναι αφ' ενός μεν η καλλιτεχνική κα-θοδήγησις και πνευματική ανάπτυ-ξις του κοινού, αφ' ετέρου δε η υ-ποστήριξις της εγχωρίου δραμα-τουργίας...» (Εφημ. Πρωΐα, Μάρτιος 1930).

«...Είναι γνωστόν πως μας τρώνε-οι λέξεις εις την Ελλάδα. Κ' η λέξις-«εθνικός» είναι ικανή να καταπιή-πολλούς. Οι Έλληνες δραματικοί-συγγραφείς πίστεψαν αμέσως, πως-τέτοιο επίθετο εφαρμόζεται κυρίως σ' αυτούς. Εθνικό θέατρο, θα-πη σκηνή, εις την οποίαν θα ανα-βιβάζονται σχεδόν αποκλειστικά-έργα Ελλήνων δραματουργών. Αυ-τή η ερμηνεία παρέχεται στον τί-τλο. Και, μα την αλήθεια, προκόψα-με. Φαντασθήτε, το καλλίτερο ελ-ληνικό θέατρο, κ' οι καλλίτεροι Έλ-ληνες ηθοποιοί να είναι απολύτως-δέσμιοι μιας άγουρης ακόμα δρα-ματουργίας. Δε έχω βέβαια την αν-τίληψη, πως από ένα Εθνικό Θέα-τρο πρέπει τυχόν ν' αποκλειστεί η-ντόπια δραματική τέχνη. Κάθε άλ-λο. Αλλ' ας θυμηθούμε τα λόγια-του Σολωμού: "Το Έθνος πρέπει να-μάθει: να θεωρεί εθνικό ότι είναι-αληθινό..."» (Εφημ. Πρωΐα, Μάρ-τιος 1930).

...Εξάλλου, όσον αφορά την πρω-τότυπη δημιουργία, αυτή πρέπει να-τύχη όλων ιδιαίτερας μερίμνης. Γιατί μονάχα η ενίσχυσις της και η-ενδεχόμενη ανάπτυξης και αισθη-τική της τελείωσης θα θεμελιώσουν-το ελληνικό θέατρο... (Εφημ. Πρω-ΐα, Μάρτιος 1930).

Οι θέσεις του Φ. Πολίτη δεν έπα-ψαν ν' αποδεικνύονται συνταραχτι-κά και ανατριχιαστικά επίκαιρες-επί 50 συνεχή χρόνια. Κι ας μη βια-στούν οι κορυβαντιώντες «επαίον-τες» να ερμηνέψουν την παράθεσή-τους σαν άσκηση κριτικής στις ση-μερινές διοικήσεις των Κρατικών-σκηνών που, στο κάτω κάτω, είναι-πολύ νωρίς ακόμα για να κριθούν,-έστω κι αν διαθέτουν στους μηχανι-σμούς τους πρόσωπα ικανά. Το ε-ρώτημα «να έχει και το Κράτος ένα-δικό του θέατρο για να παίζει»-μπάνει πέρα από τις όποιες σκοπι-μότητες, μικροπολιτικές, ανταγωνι-σμούς και συμφέροντα. Ορθώνεται-καίριο πέρα και από τις όποιες προ-τεινόμενες λύσεις για τη σωστή λει-τουργία των κρατικών θεατρικών-οργανισμών και καταλήγει να πα-ραπέμπει, σ ή με ρ α π ι α, στην ι-δια τη δυνατότητα του Κράτους ν'-αναλάβει την ευθύνη για τη αρωγή-των Τεχνών. Κι αν υποθέσουμε ότι-υπάρχει η δυνατότητα, αρκούν οι

κριτικές σκηνές (όπως μάλιστα τις-συνηθίσαμε να δουλεύουν, χρόνια-ώρα) για να υλοποιηθεί αυτή η α-ρωγή; Με δυο τρεις κρατικές σκη-νές (άντε και μερικές επιχορηγή-σεις σε μη κρατικούς θιάσους) ε-ξαντλεί το Κράτος την ευθύνη του ή-στρουθοκαμιλίζει, χρησιμοποιών-τας τες σαν άλλοθι που και την Τέ-χνη υποβαθμίζει και τον οικονομικό-προϋπολογισμό αφαιμάζει; Μ' αυτή-την έννοια οι θέσεις του Φ. Πολίτη-κάνουν ανατριχιαστικά επίκαιρο το-ερώτημα «να έχει και το Κράτος έ-να δικό του θέατρο για να παίζει».

Ιδιοκτήτες φήμης;

Είναι γνωστό ότι η φήμη δεν έρ-χεται σαν από μηχανής θεός ν' α-μείψει το φορέα της, δεν εμφανίζε-ται σα θείο και αθώο δώρο. Φήμη-σημαίνει άκουσμα και, για να υπάρ-ξει άκουσμα, κάποιος πρέπει να πει-(αρχ. φημί), κάποιος πρέπει να το-παράγει και να το αναμεταδώσει. Σε τελευταία ανάλυση, να το εγκυ-ροποιήσει.

Ο Τύπος κύρια, οι ισχυρές πολιτι-κές ομάδες, τα πνευματικά κέντρα-εξουσίας κλπ. είναι μηχανισμοί που-συνήθως παράγουν φήμη και κατα-σκευάζουν Μύθο. Για τον επώνυμο-καλλιτέχνη, για τον επώνυμο πνευ-ματικό άνθρωπο, οι συνέπειες που-προκύπτουν είναι ιδιαίτερα βλαβε-ρές:

α. Κινδυνεύει να γίνει ο ίδιος-π ρ ο ὶ ό ν που, για να σταθεί στην-αγορά, οφείλει να υπακούει στους-νόμους της.

β. Κινδυνεύει να αχθεί σε άμεση ε-ξάρτηση από τους μηχανισμούς-που κατασκεύασαν τη φήμη του.

γ. Κινδυνεύει να επιβαρυνθεί και-να επιβαρύνει το έργο του με μια-ταυτότητα που είναι πολύ πιθανό-να μη τον εκπροσωπεί, αλλά υπο-χρεώνεται να υπακούσει σ' αυτήν-και να την επι/αποδεικνύει σε κάθε-ζήτηση, σα μια δήλωση νομιμοφρο-σύνης και υπακοής που προσφέρε-ται σε αντάλλαγμα της φήμης και-για τον κίνδυνο της πιθανής απώ-λειάς της. Έτσι, έμμεσα πια αλλά-περίτρανα, θεμελιώνει σε γερές-βάσεις την εξάρτησή του και βολε-μένος με την απόλαυση των (άκαρ-πων συχνά) καρπών της, έλκεται-στον εφησυχασμό της σκέψης, σύ-ρεται στην αδρανοποίηση της ατο-μικής και κοινωνικής του συνειδη-σης, καταντά ένα πρόσωπο χωρίς-πρόσωπο, μια φωνή άφωνη: ένα εί-δωλο που η λάμψη του χρησιμεύει-πολύ συχνά σαν όργανο και σαν άλ-λοθι των αντιδραστικών (όχι μόνο-με τη στενή κομματική σημασία) τά-σεων της κοινωνίας.

δ. Κινδυνεύει να εθιστεί στη γοη-τεία της ακρίτης, από το κοινό, απο-δοχής του και να συναυτουργήσει-έτσι στην παраίτηση του κοινού α-πό τη δραστηριοποίηση της σκέψης-του, από την ανάπτυξη της κριτικής-του ικανότητας.

ε. Κινδυνεύει να μετατοπίσει το-κύριο βάρος της ενασχόλησής του-από το έργο στο πάρεργο, δηλαδή-στις υποχρεώσεις που επιβάλλει η-φήμη και η συντήρησή της.

Κι αν ακόμα δεχτούμε την κατα-σκευή της φήμης σαν αντικειμενικά-αναπόφευκτης, κι αν ακόμα δεχτού-με ότι η επώνυμη διάκριση έρχεται-—δικαία πολλές φορές— να επι-βραβεύσει το έργο, δε μπορεί να-προτάσσεται του έργου και να θεω-ρείται στόχος κυριαρχικός, επιδιώ-ξη πρώτιστη ζωής, κίνητρο για επι-βίωση· αν συμβαίνει κάτι τέτοιο-πρέπει να ερευνάται σα σύμπτωμα-ψυχοπαθολογικό (που το προκα-

ΠΡΟΚΛΗΣΗ

Περιοδικό πολιτικής παρέμβασης και κοινωνικής κριτικής
Γενάρης 1983, Τεύχος 1

ΤΕΣΣΕΡΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΝΤΝΑ
Ο' ΜΠΡΑ'Ι'ΑΝ

Η
νύχτα

ΔΗΜΗΤΡΗ
ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Πρωτοπόροι
και ήρωες
της ελληνικής
δημοσιογραφίας

Ε.Φ. ΣΟΥΜΑΧΕΡ

Οδηγός
καθημερινής
σοφίας

ΛΟΥΣΙΕΝ ΛΑΝΣΟΝ

Από
γυναίκα
σε
γυναίκα

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ 36 18 457

λούν και το ευνοούν συγκεκριμένες κοινωνικές συνιστώσες) και όχι να αθρώνεται σαν ...εγγενές ανθρώπινο γνώρισμα, σαν «αδυναμία» συγχωρητέα.

Για τον άνθρωπο του θεάτρου ειδικότερα (ηθοποιό, σκηνοθέτη, κριτικό, συγγραφέα) που η επώνυμη αναγνώρισή του έρχεται πιο εύκολα, μια και ο χώρος του θεάματος προϋποθέτει την πλατύτερη κοινοποίηση του καλλιτεχνικού προϊόντος, η στάση του απέναντι στα προβλήματα του θεατρικού χώρου (και του κοινωνικού, βέβαια) καθορίζει άμεσα και τη θέση του απέναντι στη Φήμη. Που σημαίνει: θα παραμείνει ένας ιδιοκτήτης της ή θα τη χρησιμοποιήσει, έστω κι αν κινδυνεύει να τη χάσει, σαν ηχείο μιας οξυτάτης κριτικής σκέψης, προσφέροντας έτσι και ένα μέγιστο μάθημα στους επίδοξους επώνυμους; Οπότε η στάση του αυτή (όχι πια η ίδια η Φήμη) έρχεται ν' αποδειχτεί Δείκτης του ήθους της γνώσης, της ατομικής και κοινωνικής του συνειδήσης, της καλλιτεχνικής του ευθύνης.

Ούτε μια στάλα σύνεση;

«...Υπάρχει μια ηλικία, όπου διδάσκεις αυτό που ξέρεις· έρχεται όμως κατόπι μια άλλη, όπου διδάσκεις αυτό που δεν ξέρεις: αυτό λέγεται *αναζήτηση*».

Έρχεται ίσως τώρα η ηλικία μιας άλλης εμπειρίας: η ηλικία όπου *ξεμαθαίνεις*, όπου αφήνεις να δουλεύει το απρόβλεπτο *ξαναπλάσιμο* που η λήθη επιβάλλει στο καταστάλαγμα των γνώσεων, των διαφόρων μορφών κουλτούρας, των διαφόρων πεποιθήσεων που πέρασες. Αυτή η εμπειρία έχει, θαρρώ, ένα όνομα τρανό και απαραιτήτως που θα τολμήσω να το πάρω εδώ δίχως κόμπλεξ, στο σταυρικό σημείο της ετυμολογίας του: *Sapientia*: καμιά εξουσία, μια στάλα γνώση, μια στάλα σύνεση και όσο πιο πολύ καλό γούστο...» (Ρ. Μπαρτ, Μάθημα, έκδ. Ράπα).

Έχω την, πικρή σε γεύση, εντύπωση ότι στο σύνολό της η θεατρική ζωή του τόπου μας διανύει ακόμα την πρώτη της ηλικία· διδάσκει δηλαδή αυτό που ξέρει (ή καλύτερα, αυτό που μόλις έμαθε) και ματαιόδοξα ικανοποιημένη με τη διδασκαλία της θέλει ν' αγνοεί τις άλλες δύο ηλικίες.

Αλλά κατόπιν πια τόσο κουραστική, τόσο θλιβερή αυτή η στασιμότητα της θεατρικής μας ηλικίας, αυτός ο παιδισμός της θεατρικής ζωής, που με υποχρεώνει ν' αναρωτιέμαι: αξίζει άραγε τον κόπο η μηχανιστική αναπαραγωγή της θεατρικής πράξης; Όταν ο μόνος στόχος της καταλήγει να είναι μια «καλή» κριτική, μια επιχορήγηση, ένας τίτλος· όταν ο μόνος της στόχος καταλήγει να είναι η (με οποιανδήποτε τρόπο) κατοχύρωση μιας επώνυμης θέσης στην κοινωνία, ποια γονιμοποιητική σημασία μπορεί να έχει για το πολιτιστικό γίγνεσθαι του τόπου μια καλή παράσταση, ένα καλό θεατρικό έργο; Και ποια μπορεί να είναι η χαρά, το κίνητρο, η απολαβή του καλλιτέχνη; Γιατί να συνεχίσει άραγε ο θεατρικός συγγραφέας (μόνον αυτός;) να παράγει έργο, όταν μ' αυτό επαληθεύει, συντηρεί και διαιωνίζει το σχήμα: πολύ εξουσία, ούτε μια στάλα γνώση, ούτε μια στάλα σύνεση και όσο περισσότερο κακό γούστο...;

Βιβλιο-παρουσίαση

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΥΠΟ

Ορισμένα νέα βιβλία —έργα δημοσιογράφων— εκδόθηκαν τον τελευταίο μήνα του 1982. Κοινό χαρακτηριστικό τους η αναφορά σε προβλήματα του Τύπου και της δημοσιογραφίας, ενώ δύο απ' αυτά αναδημοσιεύουν και παλιότερα άρθρα των συγγραφέων.

Με τον τίτλο «Στρατευμένη Δημοσιογραφία», εκδόθηκε από τις εκδόσεις ΣΟΚΟΛΗ, μια συλλογή άρθρων και κειμένων του Σωτήρη Κωστόπουλου. Το βιβλίο παρουσιάζει ενδιαφέρον αφού εκθέτει τις απόψεις του σημερινού γεν. γραμματέα Τύπου για τον κομματικό Τύπο και γενικότερα τη δημοσιογραφία.

Από τις εκδόσεις Καστανιώτη εκδόθηκε εξάλλου η «Πρώτη Άνοιξη». Πρόκειται για μια ανθολογία άρθρων του Γ. Κάτρη, που δημοσιεύθηκαν στα «Νέα» την περίοδο 1980-1982. Προλογίζει ο Α. Γ. Παπανδρέου.

Από το «Ίδρυμα Προαγωγής Δημοσιογραφίας Αθ. Β. Μπό-

τση» εκδόθηκε το βιβλίο «Καλημέρα Τεχνολογία». Περιλαμβάνει εκθέσεις έξι δημοσιογράφων -υποτρόφων του ιδρύματος που επισκέφθηκαν ή συνεργάστηκαν στα πλαίσια της υποτροφίας τους με μεγάλες εφημερίδες και τηλεοπτικά δίκτυα στο εξωτερικό. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να πληροφορηθούν για τη λειτουργία, σήμερα, εφημερίδων όπως ο: «Le Monde» και οι «New York Times», αλλά και για το πως αντιμετωπίστηκε στις αντίστοιχες χώρες η κρίση του Τύπου.

Τέλος, τις τελευταίες μέρες του '82 κυκλοφόρησαν δύο νέα βιβλία του δημοσιογράφου Γιώργου Κουκά. Και τα δύο εντάσσονται στις βιβλιογραφικές εργασίες που έχει ξεκινήσει ο συγγραφέας σχετικά με την ιστορία του ελληνικού Τύπου των πρώτων Ελλήνων εκδοτών και των πρώτων Ελλήνων δημοσιογράφων.

«Η βιβλιογραφία του ελληνικού Τύπου» ξεκινά από την πε-

ρίοδο λίγο μετά την Άλωση αρχίζοντας με τα ελληνόσχημα στοιχεία —τα πρώτα Ελληνικά στοιχεία που χύθηκαν στον Κόσμο— και φθάνει ως τις μέρες μας, βιβλιογραφώντας πάνω από 770 τίτλους μελετών για τον ελληνικό Τύπο και την ιστορία του. Κυρίως περιλαμβάνει δυσεύρετα βιβλία που εκδόθηκαν από ξένους περιηγητές (16ος, 17ος και 18ος αιώνας) και Έλληνες μελετητές του 19ου και του 1ου μισού του 20ού αιώνα.

Οι μελέτες που γράφτηκαν στις μέρες μας καλύπτουν την περίοδο 1950-1982. Στο δεύτερο βιβλίο του, «Οι Πρωτεργάτες των Ελληνικών Εκδόσεων» περιγράφει την αγωνία και το μόχθο των πρώτων εκδοτών, τυπογράφων και χορηγών των πρώτων βιβλίων που βγήκαν, κυρίως στον ελλαδικό χώρο, λίγα χρόνια μετά την Άλωση και μέχρι το '21.

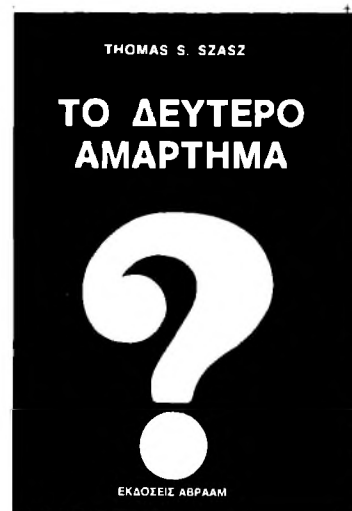
κού διηγήματος». Ο συγγραφέας, κύριος εκπρόσωπος της γενιάς μετά τον Μπόρχες, εντυπωσιάζει με τον συνδυασμό της ρεαλιστικής ακρίβειας και της φαντασίας.

UMBERTO ECO
Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή
Εκδ: Μάλλιαρης - Παιδεία, 1982

Συλλογή κειμένων του πασίγνωστου στην Δ. Ευρώπη Ιταλού σημειολόγου. Επεμβάσεις μέσα από τις στήλες των εφημερίδων σε όλους τους τομείς κοινωνικού ενδιαφέροντος που ξεφεύγουν από το «ιδιωτικό» και παίρνουν κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα: Το γυναικείο ζήτημα, τα μέσα ενημέρωσης, ο αθλητισμός, η τέχνη, και οι καλλιτέχνες, το σεξ, η διαφήμιση.

ΤΑΜΑΣΟΣ
κυκλοφόρησε

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ του **TH. SZASZ**, είναι ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της καθαρής σκέψης και της καθαρής έκφρασης και μιά εκρηκτική και διασκεδαστική διείσδυση στην ανθρωπιά, την μισαλλοδοξία και την ολόσχερη βλακεία του ανθρώπου.

Η ΩΡΑ ΤΩΝ ΠΕΝΗΝΤΑ ΛΕΠΤΩΝ— είναι από τις πιο φημισμένες ψυχαναλυτικές εργασίες. Οι ιστορίες είναι πραγματικές, παρουσιάζει τις περιπτώσεις ενός βιαστή, ενός φανατικού κομμουνιστή, ενός αμερικανού φασίστα, μιας ψυχωτικής αδηφάγου και ενός πυρηνικού φυσικού.

ΤΑΜΑΣΟΣ
Χαρ. Τρικούπη 13
2ος όρ. Τηλ. 36.25.464

ΑΛΕΞΗ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΥ
«Ιστορίες για σκύλους»
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Θέλετε να συναντήσετε ένα σκύλο που μιλάει, βαδίζει συχνά στα δύο, κάθεται σταυροπόδι και προς το παρόν ταξιδεύει στα νησιά; Ή το Αρκάου που αναπόφευκτα συνοδεύει το σκύλο και είναι αντιπαθέστατο απλώς και μόνο γιατί είναι Αρκάου; Ή να αναζητήσετε τη χαμένη Μπέτσου παρέα μ' έναν ομοφυλόφιλο στρατηγό, ένα κοπάδι σκύλους και τον αναπτήρα παπα-κίτρινο κάπου ανάμεσα Πλατείας Χλαπάτσας και Μπατανί, Νέας Καμπάρας και Κουτζουμουσιού, σ' ένα διήγημα όπου οι σκουπιδοτενεκέδες, τα φλιτζάνια του καφέ και άλλα αντικείμενα δίνουν χρήσιμες πληροφορίες σε όποιον θέλει να τ' ακούσει;

Αυτά και άλλα πολλά συμβαίνουν στο πρώτο βιβλίο του Αλέξη Πανσέληνου: «Ιστορίες με σκύλους». Ο συγγραφέας μας μιλάει για τον έρωτα, τη μοναξιά, το Αρκάου, τη μοτοσυκλέτα Μπέτσου, για περιέργους δικηγόρους, και αμερικανούς λοχίες σε τέσσερα διηγήματα γραμμένα με κέφι που φτάνει πολλές φορές στο σαρκασμό. Εμφανής ο προβληματισμός του πάνω στη γλώσσα της καθημερινότητας μας παραπέμπει (τουλάχιστο στην «Εξάφanie της Μπέτσου») στον Ρ. Καϊνω

Πρόκειται για ένα βιβλίο ζωντανό και απολαυστικό.

Η μετάβαση από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό

Εκδ: Θεμέλιο, Αθήνα 1982

Συλλογικό έργο που στηρίζεται στην αρχική διαμάχη Μώρις Ντόμπ-Πώλ Σουήζης, σχετικά με το πρόβλημα της μετάβασης από τον φεουδαρχισμό στον καπιταλισμό. Την αρχική συζήτηση πλαισιώνουν, με κείμενά τους, κορυφαίοι ιστορικοί οικονομολόγοι. Το προς εξέταση θέμα παραμένει άλυτο, ακόμα και σήμερα. Όμως, η διαμάχη, όπως εκτίθεται αναλυτικά μέσα από τις 300 περίπου σελίδες του βιβλίου, αποτελεί ένα σημαντικό βοήθημα για τη μελέτη του προβλήματος.

ΜΙΚΛΟΣ ΧΑΡΑΣΤΙ
Μισθός με το κομμάτι
Εκδ: Στοχαστής, Αθήνα 1981

Η πραγματικότητα της εργατικής τάξης στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Ο Ούγγρος συγγραφέας προσφέρει μια ζωντανή μαρτυρία «από τα μέσα», που ανατρέπει, με την δύναμή της, την πολύπλευρη επίσημη προπαγάνδα.

Η έλλειψη παρόμοιων μαρτυριών, καθιστά το έργο πρωτοποριακό και αναντικατάστατο

ΧΟΥΛΙΟ ΚΟΡΤΑΣΑΡ
Η δεσποινίς Κόρα
Εκδ: Οδυσσεύς, Αθήνα 1982

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό δείγμα της σύγχρονης λογοτεχνίας της Αργεντινής, στο πολυσυζητημένο είδος του «φανταστι-

● Σε πολλά τεύχη έχει αναπτυχθεί μια συζήτηση για το τι συμβαίνει στις εκκλησιαστικές σχολές της Μονής Βελλάς Ιωαννίνων και Αγίου Ματθαίου Χανίων και τις δραστηριότητες των μητροπολιτών Θεόκλητου Σεττάκη και Ειρηναίου Αθανασιάδη. Οι σχετικές αποκαλυπτικές λεπτομέρειες από τα ρεπορτάζ του συνεργάτη μας κ. Κ. Β. Σακελλαρίου φώτισαν, πιστεύουμε, αρκετά το θέμα.

Η συμβολή του περιοδικού στην διερεύνηση των σχετικών υποθέσεων πιστεύουμε ότι ήταν θετική: έδωσε όχι μόνον τα στοιχεία που προκύπταν από την σχετική έρευνα, αλλά και την ευχέρεια στους άμεσα ενδιαφερόμενους να εκθέσουν την επιχειρηματολογία τους.

Ήδη στο προηγούμενο τεύχος δημοσιεύσαμε μίαν απάντηση του υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Απ. Κακλαμάνη. Η καθυστέρημένη άφιξη της επιστολής του κ. υπουργού δεν επέτρεψε τεχνικά την ταυτόχρονη δημοσίευση της απάντησης του κ. Κ. Β. Σακελλαρίου που, όπως είχαμε προαναγγείλει δημοσιεύεται στο τεύχος αυτό.

Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύεται επίσης επιστολή του αρχιμανδρίτη κ. Χρ. Μαραγκουδάκη. Ο συνεργάτης μας Κ. Β. Σακελλα-

ρηναίου Αθανασιάδη και Ιωαννίνων κ. Θεόκλητου Σεττάκη και δεν αποστέλλει αμέσως στους αρμόδιους εισαγγελείς τις πορισματικές εκθέσεις των επιθεωρητών του υπουργείου Οικονομικών, που έχουν διαπιστώσει σοβαρότατες και ποινικά κολάσιμες πράξεις των δύο «αγίων» σε βάρος της περιουσίας του Δημοσίου. Συγκεκριμένα:

1. Είναι ανακριβής ο ισχυρισμός του κ. Α. Κακλαμάνη, ότι δεν παράλαβε την 1η Οκτωβρίου 1982 την έκθεση των επιθεωρητών κ. Β. Καλώστου και Ν. Νοδaráκη. Η αλήθεια είναι, ότι η υπ' αριθμ. 318/82 πορισματική έκθεση διαβιβάστηκε στο υπουργείο Παιδείας με το υπ' αριθμ. 4047/1150/20.9.82 έγγραφο του υπουργείου Οικονομικών στις 28.9.82 και την 1η Οκτωβρίου η αρμόδια υπηρεσία την παρέδωσε στο ιδιαίτερο γραφείο του κ. Α. Κακλαμάνη. Έτσι, η έκθεση βρίσκεται στα χέρια του κ. υπουργού από την 1η Οκτωβρίου, όπως, ακριβώς, έγραψα στο ΑΝΤΙ.

Με την ευκαιρία θυμίζω στον κ. Α. Κακλαμάνη, ότι το μεσημέρι της 21ης Οκτωβρίου 1982 με

σκομίζει, όπως έχει δικαίωμα, στον ανακριτή. Έτσι, τα γραφόμενα περί πρόσθετης αλληλογραφίας κτλ., αποδεικνύονται, ότι αποτελούν τεχνάσματα του «αγίου» Χανίων και των υποστηρικτών του μέσα στο υπουργείο Παιδείας, για να μη σταλεί ο φάκελος στον εισαγγελέα και, τελικά, η υπόθεση να «κουκουλωθεί».

3. Είναι πρωτάκουστη η άποψη του κ. Α. Κακλαμάνη, ότι έδωσε την έκθεση στον κ. Ειρηναίο, γιατί αυτή η έκθεση είχε «διαρρεύσει» σε μένα. Εγώ είμαι δημοσιογράφος κι έκανα το καθήκον μου με το να δημοσιεύσω την έκθεση και να ενημερώσω έτσι την κοινή γνώμη. Αντίθετα, ο κ. υπουργός, δίνοντας την έκθεση στον υπό κατηγορία μητροπολίτη, φρονώ, ότι παρέβη το καθήκον του, γιατί μόνο ο αρμόδιος δικαστικός υπάλληλος έχει τέτοιο δικαίωμα, αλλά μετά την κίνηση της ποινικής δίωξης.

Θα ενεργούσε έτσι ο κ. Α. Κακλαμάνης, αν υπό κατηγορία βρίσκονταν άλλοι, όπως π.χ. εκπαιδευτικοί λειτουργοί ή διοικητικοί υπάλληλοι του υπουργείου Παιδείας;

4. Είναι ανακριβής ο ισχυρισμός του κ. υπουργού, ότι δεν απέστειλε στον εισαγγελέα την έκθεση του επιθεωρητή κ. Κ. Μπέκιου με τις καταγγελίες σε βάρος του μητροπολίτη Ιωαννίνων, γιατί η έκθεση είχε σταλεί από το υπουργείο Οικονομικών στον ανακριτή Ιωαννίνων κ. Χριστόπουλο. Η αλήθεια είναι, ότι το υπουργείο Οικονομικών με το υπ' αριθμ. Ε.Π. 114/15 Νοέμβρη 1982 απέστειλε στην έκθεση στον κ. ανακριτή, αλλά αυτό έγινε ύστερα από το υπ' αριθμ. 243/3.12.81 έγγραφο του κ. ανακριτή προς το υπουργείο Οικονομικών και τις επανειλημμένες τηλεφωνικές οχλήσεις του προς το ίδιο υπουργείο, γιατί ο κ. Χριστόπουλος διενεργεί πάνω από ένα χρόνο ανακρίσεις κατά του «αγίου» Ιωαννίνων ύστερα από μήνυση, που υπέβαλαν εναντίον του οι εκπρόσωποι του συλλόγου γονέων των μαθητών της σχολής Βελλάς.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι ο κ. Α. Κακλαμάνης υποχρεούται να αποστείλει αμέσως στον εισαγγελέα την έκθεση του κ. Κ. Μπέκιου, γιατί οι καταγγελίες που διατυπώνονται σ' αυτήν κατά του «αγίου» Ιωαννίνων εκτείνονται σε ένα ευρύτατο φάσμα πρωτοφανών παρανομιών του, που πλήττουν την περιουσία του Δημοσίου ως και τα ιδρύματα, που υπάγονται στο υπουργείο Παιδείας.

5. Ο κ. υπουργός αναφέρεται μόνο στο επίμαχο θέμα της νομής και κυριότητας της μονής Βελλάς, το οποίο «κέρδισε» ο «άγιος» Ιωαννίνων στο Πρωτοδικείο, γιατί το Δημόσιο είχε ερη-

μοδικήσει. Ωστόσο, ο κ. Α. Κακλαμάνης γνωρίζει —γιατί έχει ενημερωθεί από την αρμόδια υπηρεσία— ότι ο κ. Θεόκλητος Σεττάκης έχει διαπράξει αναριθμητές κι εξοργιστικές παρανομίες (σύσταση αφανούς μετοχικής εταιρείας, ψευδής βεβαίωση για ύπαρξη της μονής-φάντασμα Βελλάς κτλ.) για τις οποίες το υπουργείο Παιδείας δείχνει πρωτοφανή αδιαφορία μέχρι σήμερα, παρόλη την πελώρια υλική και ηθική βλάβη, που υφίσταται το Δημόσιο.

6. Ο κ. Α. Κακλαμάνης αποφεύγει να απαντήσει:

Γιατί το ιδιαίτερο γραφείο του κρατάει από τις 12 Νοεμβρίου 1982 την έκθεση καταπέλτης του επιθεωρητή κ. Κ. Μπέκιου και δεν την έχει διαβιβάσει μέχρι σήμερα στην αρμόδια διεύθυνση του υπουργείου Παιδείας, η οποία είναι κι η μόνη υπεύθυνη για την εισήγηση και την παρακολούθηση της παραπέρα πορείας του θέματος.

Γιατί έχει ουσιαστικά αχρηστέψει τον αρμόδιο υπηρεσιακό παράγοντα και συγκεκριμένα τον τμηματάρχη της διεύθυνσης Θρησκευμάτων, που όρθωσε το ανάστημά του κατά των «αγίων» Χανίων και Ιωαννίνων, αποκάλυψε τις δόλιες ενέργειές τους σε βάρος του Δημοσίου και προέβη στις πιο υπεύθυνες και σωστέςισηγήσεις.

Είναι ορθή η άποψη του κ. Α. Κακλαμάνη, ότι πρέπει να επικρατεί γαλήνη στις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας, αλλά αυτό δεν σημαίνει, ότι πρέπει να παραμένουν ατιμώρητοι οι μητροπολίτες, που παραβιάζουν τους νόμους της Πολιτείας και να δρουν ανενόχλητοι, μέσα κι έξω από το υπουργείο Παιδείας, αχουντικοί κι οι συνεργάτες τους (κάτι «ειδικοί» σύμβουλοι με τους φίλους τους κληρικούς και λαϊκούς), που υπονομεύουν το έργο της Αλλαγής και ναρκοθετούν και τον ίδιο, τον υπουργό Παιδείας. Αν θέλει ο κ. Α. Κακλαμάνης, είναι πολύ εύκολο να μάθει την αλήθεια.

Τα κυκλώματα των χουντικών, που κατευθύνονται από το λεγόμενο «κατεστημένο», δρουν οργανωμένα κι εντελώς ανενόχλητα μέσα στο υπουργείο Παιδείας, αλλά έχουν και τις προεκτάσεις τους σε δημόσιες υπηρεσίες και σχολές έξω από τον χώρο του κτιρίου της κεντρικής υπηρεσίας.

Επίλεκτο στέλεχος των κυκλωμάτων είναι και ο Θεολόγος κ. Α. Παπαδερός, που τον είχα βάλει ως «ειδικό» σύμβουλο του πρώην υπουργού Παιδείας κ. Α. Βερυβάκη, αλλά εξακολουθεί να τον κρατάει και ο νυν υπουργός κ. Α. Κακλαμάνης.

Ο κ. Α. Παπαδερός, που πα-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

ρίου θεωρεί ότι δεν χρειάζεται άλλη απάντηση στην επιστολή αυτή και σημειώνει ότι ο ενδιαφερόμενος για την αλήθεια μπορεί να ανατρέξει στα προηγούμενα τεύχη και πιστεύει ότι ο αρχιμανδρίτης δεν θα δικαιωθεί από την αντιπαράθεση.

Τέλος, δημοσιεύουμε στις στήλες αυτές μια επιστολή του Σπ. Παπασηλιόπουλου, στην οποία ο συντάκτης της καταθέτει τις γενικές του κρίσεις για την συζήτηση.

Το περιοδικό θέλει πάντως να κλείσει σήμερα τη συζήτηση αυτή. Η εξέταση περισσότερων λεπτομερειών δε θα εξυπηρετούσε την έρευνα που, εν πάση περιπτώσει, φαίνεται ότι πήρε το δρόμο της διοικητικής και δικαστικής διερεύνησης. Και ελπίζουμε ότι δεν θα αποκρυβεί τίποτα στο εξής.

● Σε απάντηση της επιστολής του υπουργού Παιδείας κ. Α. Κακλαμάνη, που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙ, ο συνεργάτης μας Κώστας Σακελλαρίου γράφει:

Μάταια προσπάθησε ο κ. υπουργός να αντικρούσει, όσα έγραψα στο ΑΝΤΙ (τεύχος 220), ότι συγκαλύπτει τις καταγγελίες κατά των «αγίων» Χανίων κ. Ει-

κάλεσε στο γραφείο του, όπου, ανάμεσα σε άλλα, συζητήσαμε και για το θέμα της έκθεσης σε βάρος του κ. Ειρηναίου, την οποία ο κ. υπουργός είχε διαβάσει πολύ καλά, γιατί αναφέρθηκε και σε λεπτομέρειες. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, που κράτησε πάνω από μια ώρα, ο «άγιος» Χανίων περιμένε έξω από το γραφείο του κ. Α. Κακλαμάνη. Όταν εγώ βγήκα, μπήκε στο υπουργικό γραφείο ο κ. Ειρηναίος και τότε ο κ. υπουργός του έδωσε αντίγραφο της σε βάρος του έκθεσης των επιθεωρητών.

2. Είναι αβάσιμο το επιχείρημα του κ. υπουργού, ότι δεν απέστειλε την έκθεση στον εισαγγελέα, γιατί τάχα δεν έχει ολοκληρωθεί ο έλεγχος. Η αλήθεια είναι, ότι οι δύο επιθεωρητές στο πόρισμά τους διατυπώνουν κατηγορηματικά τις καταγγελίες τους σε βάρος του κ. Ειρηναίου (εξαφάνιση διαχειριστικών στοιχείων των ετών 1973 και 1975, έλλειψη καταχώρισης στο βιβλίο ταμείου ποσού 200.000 δραχμών και παράνομη εισπραξη από τον κ. Ειρηναίο ποσού 210.000 δραχμών κτλ.). Αν ο «άγιος» Χανίων διαθέτει στοιχεία (που τα έχει, άραγε, κρυμμένα;) για να αποδείξει την αθωότητά του, ας τα προ-

κρατικό και αγωνιστή του ΠΑΣΟΚ και της Αλλαγής, ήταν από τους πιο στενούς φίλους και συνεργάτες της Χούντας της 21ης Απριλίου 1967. Συγκεκριμένα:

● Όταν, στη διάρκεια της δικτατορίας, η Χούντα δολοφονούσε αγωνιστές της Ελευθερίας, όταν η Χούντα βασάνιζε, εκτόπιζε, φυλάκιζε κι απέλυε από τις εργασίες τους χιλιάδες δημοκρατικούς πολίτες, αυτή η ίδια η Χούντα αντάμειβε πλουσιοπάροχα τον φίλο της κ. Α. Παπαδερό. Έτσι, χάρη στο τυραννικό καθεστώς, ο κ. Α. Παπαδερός κατέλαβε για δέκα ολόκληρα χρόνια, τουλάχιστο, τη θέση του γενικού διευθυντή της Ορθόδοξης Ακαδημίας Κρήτης! Το σχετικό Διάταγμα έχει υπογράψει ο τότε «αντιβασιλεύς» και νυν κατάδικος Γ. Ζωϊτάκης και έχει δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, τεύχος Α, φύλλο 295 της 31.12.1970.

● Ο «ειδικός» σύμβουλος κ. Α. Παπαδερός είχε πολύ στενή συνεργασία και με τις «υπηρεσίες εθνικής ασφάλειας». Απόδειξη της ξεχωριστής στοργής και αδυναμίας, που αυτές έτρεφαν προς τον κ. Α. Παπαδερό στη διάρκεια του δικτατορικού καθεστώτος, αποτελεί και το γεγονός, ότι του κοινοποιούσαν και απόρρητα έγγραφα τους!

● Ο κ. Α. Παπαδερός ήταν και εκλεκτός φίλος του αρχισυνωμότη Στυλιανού Παττακού, ο οποίος φρόντιζε να διευκολύνει τις τότε δραστηριότητες του νυν «ειδικού» συμβούλου. Ο Θεολόγος κ. Α. Π. ήταν πανευτυχής, όταν συνεργαζόταν με τον «αδελφό» Στέλιο και δεν μπορούσε να κρύψει τη συγκίνησή του, όταν φωτογραφίζονταν μαζί του.

Φαίνεται, ότι ο υπουργός Παιδείας κ. Α. Κακλαμάνης αγνοεί τις δραστηριότητες του «ειδικού» του συμβούλου, γιατί αυτός —και κάτι άλλοι φίλοι του— τον έχουν απομονώσει μέσα στο γραφείο του. Έτσι, ο κ. Α. Κακλαμάνης αγνοεί και όσα διαπράττουν μερικοί Θεολόγοι χουντικής προέλευσης αλλά σήμερα «πρασινοφρουροί» στο υπουργείο (π.χ. ένας απ' αυτούς αλωνίζει στον χώρο της Μέσης Παιδείας, ένας άλλος, που είναι εν ενεργεία αρχιμανδρίτης, αλλά έχει πετάξει τα ράσα, πηγαίνει από γραφείο σε γραφείο... για να πληροφορείται και να πληροφορεί κτλ.), ενώ άλλοι χουντικοίερωνυμικοί, κληρικοί και λαϊκοί, που κατευθύνονται από τον κ. Α. Παπαδερό, υπονομεύουν την εκκλησιαστική εκπαίδευση, αλλά παραμένουν ασύδοτοι και ατιμώρητοι. Κι όλα αυτά επί κυβέρνησης σοσιαλιστικής-δημοκρατικής!...

Κ. Β. Σακελλαρίου

● Η επιστολή του αρχιμανδρίτη κ. Μαραγκουδάκη έχει ως εξής:

Κύριε Διευθυντά,
«Οὐκ οίδα» τον άνθρωπο Σακελλαρίου, αλλ' «έγνων», το δη-

μοσιογράφο Σακελλαρίου, από το μικροπρεπές και εμπαιχθέν δημοσιογραφικό του ύφος. Τα τόσα υβριστικά δημοσιεύματα του για μένα, όπως και στο «ΑΝΤΙ» της 29.10.1982, μου παρέχουν το δικαίωμα να εξάγω το παραπάνω συμπέρασμα για τον άνθρωπο αυτόν.

Ας υβρίζει λοιπόν και ας λασπολογεί σε στυλ συνοικιακού κουτσομπολιού, υιοθετώντας, πλειοδοτώντας και προβάλλοντας δημοσιογραφικά, ανυπόστατες και αναπόδεικτες κατηγορίες σε βάρος μου, εγώ δεν πρόκειται να επανέλθω. Ίσως, όμως, αν χρειαστεί, να λάβει το λόγο η δικαιοσύνη, εφόσον δεν αντιληφθεί ο κ. Σακελλαρίου, ότι το δημοσιογραφικό του «δαιμόνιο», όσον αφορά τουλάχιστον στα πράγματα και τα πρόσωπα της Εκκλησίας. Σχολής Κρήτης αστοχήσει και οπωσδήποτε εμερολήπτησε προκλητικά υπέρ των πληροφοριοδοτών του που όντως αποτελούν ένα ύποπτο κύκλωμα, με το οποίο συνδέθηκε ανεξήγητα.

Επιμένει ο κ. Σακελλαρίου στην προβολή των φαιδρών κατηγοριών και εις την απάντηση που έκαμα στο προηγούμενο δημοσίευμα μου ισχυρίζεται ότι δεν κατάφερα να αναιρέσω όσα εκείνος έγραψε. Ιδού λοιπόν τι έχω εκτενέστερα να είπω για να καταλάβει καλύτερα ο κ. Σακελλαρίου:

Α. Πρώτον για τις σπουδές μου στη Χάλκη αναφέρω απόσπασμα από επίσημο έγγραφο της Θεολογικής Σχολής που έχει αριθμό 1194/24.3.1973. Το οποίον μεταξὺ άλλων λέγει: «... ο εκ Κρήτης καταγόμενος Χρυσόστ. Μαραγκουδάκης κατά την εν τη καθ' υμᾶς Ιερ. Θεολογική Σχολή τετραετή φοίτηση αυτού ήτοι από του Ακαδημαϊκού έτους 1954-1955 μέχρι του κατά το έτος 1958 αποφοίτησεως αυτού, επεδείξατο διαγωγήν ἀρίστην, διακριθῆς, δια το ήθος του και την εις κληρικόν αρμόζουσαν βιοτήν και πολιτείαν αυτού. Η όλη αυτού εν τη Θεολογική ημών Σχολή ζωή και ανατροφή υποδειγματική κατά πάντα, κατέστησε αυτόν προσφιλή εις τε την Σχολαρχίαν και εις τους διδάσκοντες και διδασκόμενους εν αυτή». Τι λέγει ο κ. Σακελλαρίου για το έγγραφο αυτό; Είναι ή δεν είναι ένας καταπέλτης για όσα έγραψε για τις σπουδές μου στη Χάλκη;

Β. Δευτερον για το Σεβασμιώτατον μακαριστόν Νικηφόρον: Ο νεοεκλεγμένος τότε Μητροπολίτης αείμνηστος Νικηφόρος μπορεί να έγραψε ό,τι του είπαν, όταν όμως σχημάτισε και προσωπική αντίληψη για το πρόσωπό μου ιδού τι έγραφε στο υπ' αριθμ. 622/26/70 έγγραφο του προς την Ιερ. Επαρχιακή Σύνοδο της εν Κρήτη Ορθοδόξου Εκκλησίας: «... Προέβημεν εις αυτοπρόσωπον εξέταση πληθους προσώπων κατεχόντων ηγετικάς θέσεις εις

- Κοντά στό σπίτι σας και δίπλα στό Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό αστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στό τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμίου

Βαλσαμώνος 4 και Άσκληπιοῦ τηλ. 6447830 – 3635419.

ἐκδόσεις

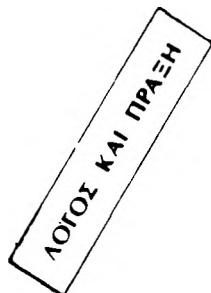
«γνώση»

Λόγοι πέρα από τη θέλησή μας μάς αναγκάζουν — προσωρινά, ελπίζουμε — να διακόψουμε την έκδοση του περιοδικού μας

«ο ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ της γνώσης».

Ευχαριστούμε όλους τους φίλους αναγνώστες του περιοδικού καθώς και τους συνεργάτες μας και ελπίζουμε σύντομα να μας δοθεί η ευκαιρία να τα ξαναπούμε.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ,
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

ΦΥΛΛΑΔΙΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

κυκλοφορεί το τρίτο τεύχος

Απ' τα περιεχόμενα:

- Εφικτά και αναγκαία
- Η κοινοβουλευτική κρίση στο ΠΑΣΟΚ
- Οι δημοτικές εκλογές
- Για το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ

Στα κεντρικά βιβλιοπωλεία
και στα επαρχιακά πρακτορεία Αθηναϊκού Τύπου

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: 8219.175

την καθόλου Εκκλησιαστική και Κρατική Ιεραρχία και συνδυασθείσα προς την διάχυτον υπέρ αυτού κοινή γνώμη και κυρίως προς τα εύηχα σχόλια των κατοίκων των ενοριών εις ας ειργάσθη ως εφημέριος καθώς και των μαθητών του οι οποίοι σήμερα κατέχουν ηγετικά θέσεις Αρχιερείς καθηγητές Πανεπιστημίου, Σχολάρχες, Λυκειάρχες, Γυμνασιάρχες, καθηγητές, και ένας μεγάλος αριθμός Ιερέων. Προς τούτοις ιδών τον όγκο των υπέρ της Εκκλησίας και της πατρίδος... την συμμετοχήν του εις το Αλβανικό έπος α π ο φ α ι ν ο μ α ι ό τ ι ο Α ρ χ ι μ α ν . Χ ρ υ σ ο σ τ . Μ α ρ α γ κ ο υ δ ά κ η ς α π ο τ ε λ ε ι υ π ό δ ε ι γ μ α λ ε ι τ ο υ ρ ο υ και ε π ο μ έ ν ω ς κ ρ ι ν ω τ ο υ τ ο ν ά ξ ι ο ν π ρ ο ς Α ρ χ ι ε ρ α τ ε ι α ν ».

Επίσης ο ίδιος Μητροπολίτης με το υπ' αριθμ. 182/30/1/1971 έγγραφό του με επρότεινε στο Υπουργείο Παιδείας να αναλάβω την Διεύθυνση της Εκκλησιαστικής Σχολής της Κρήτης εις το οποίον έγγραφο μεταξύ άλλων γράφει... «Πεποιθήμεν ότι η Εκκλησιαστική δραστηριότητα του Αρχιμ. Χρυσόστομου Μαραγκουδάκη η περί τα εκπαιδευτικά του πείρα ιδιαιτέρως δε το σεμνό και Ιεροπρεπές αυτού ήθος θα συμβάλουν έτι περισσότερο εις την επί των μαθητών του επίδραση...».

Γ. Τρίτον για τις προαγωγές μου που γράφει ο κ. Σακελλαρίου.

Είναι λυπηρόν δια τον δημοσιογράφο κ. Σακελλαρίου να υποτιμά και να προσβάλλει την κρίσιν και την αντικειμενικότητα των επισήμων υπηρεσιακών παραγόντων του Υπουργείου Παιδείας, γιατί για τη δική μου επισημονική κατάρτιση, διδακτική ικανότητα και αποδοτική προσφορά για τον κ. Σακελλαρίου ισχύει «Ου με πείσεις κάν με πείσεις». Αντιλαμβάνομαι πως ο κ. Σακελλαρίου γνωρίζει και συμμερίζεται την τακτική του συκοφα-

ντείται-συκοφαντείται, ας είναι όμως επιφυλακτικός στην απόδοση χαρακτηρισμών που θίγουν την τιμήν, την υπόληψη και την ηθική υπόσταση ανθρώπων, τους οποίους δεν γνωρίζει προσωπικά. Τις μομφές περί διαβεβλημένης προσωπικότητας κτλ. τις καταλογίζουν οι δικαστικές αποφάσεις τους και όχι έγγραφα που ποτέ δεν επιβεβαιώθησαν αρμοδίως ή αναιρέθησαν. Τότε μονάχα ο κ. Σακελλαρίου θα μπορούσε να γράφει και να επεκτείνει τις κατηγορίες αν το Υπουργείο είχε επιληφθεί του θέματος και είχε αποδείξει αυτά που γράφει, ενώ τώρα είναι εκτεθειμένος και αυτός και ο υπάλληλος που έδωσε στη δημοσιότητα έγγραφα του Δημοσίου.

Το Υπουργείο Παιδείας ουδέποτε έλαβε υπόψη τας κακοήθεις και ψευδείς κατηγορίας. Απεναντίας το Υπουργείο προέβει σε δυο προαγωγές μου και μάλιστα κατ' εκλογή η μια στο βαθμό του Γυμνασιάρχη και η άλλη στο βαθμό του Λυκειάρχη και εν συνεχεία μας έδωσε τας Διευθύνσεις: Α) του Εκκλησιαστικού Γυμνασίου Κρήτης Β) του Εκκλησιαστικού Λυκείου Κρήτης και του Εκκλησιαστικού Λυκείου Καρπενησίου.

Δ. Τέταρτον για την περιβόητη έκθεση που έγινε προ δεκαπενταετίας. Εις την έκθεση αυτή όπου αφήνει να χυθεί όλο το ιοβόλο δηλητήριο ομιλεί για καγκελόφραξη που μόλις έλαβα γνώση δια αναφοράς μου ζήτησα από το Υπουργείο να ενεργηθεί έρευνα και να ακυρωθεί η έκθεση του Διευθυντού της Σχολής. Όταν αργότερα εξήτησα να μάθω την τύχη της αναφοράς μου εκπληκτος πληροφορήθηκα ότι ουδαμού υπάρχει ευτυχώς είχα αντίγραφο και την κατέθεσα εκ νέου αλλά και πάλι το Υπουργείο δεν ασχολήθηκε με το θέμα αυτό, ασφαλώς το Υπουργείο μάντεψε ποιος ήτο ο σκοπός μιας έκθεσης σαν

και αυτή....

Είναι τερατώδες η σκευωρία αυτή του φράχτη... Τοποθετήθηκε ένα εμπόδιο πρόχειρο χάριν της προστασίας των παιδιών για να μη γκρεμιστούν από μια ατελείωτη τότε ταρατσα, και επί πλέον χάριν της ησυχίας των καθηγητών που έμεναν στη πλευρά αυτή για να αποφευχθεί ο θόρυβος που δημιουργούσαν διερχόμενοι απέξω από τα δωμάτια των καθηγητών οι τουρίστες και τα παιδιά... Αυτό είναι το όλον θέμα... Αυτός είναι ο μύθος. Αυτός είναι ο φράχτης και τα κάγκελα... Αλλά αυτός που έκαμε την έκθεση τότε που μπήκε ο φράχτης ήτο απλός καθηγητής και έμενε και αυτός σ' αυτή την πλευρά επομένως και αυτός είναι καγκελόφραχτος και όλοι όσοι έμεναν εκεί, αλλά δεν είμεθα καγκελόφραχτοι με την έννοια που δίδει ο γράψας την έκθεσή του για να λασπώσει τον πατέρα Χρυσόστομο για να μην του πάρει την Διεύθυνση της Σχολής.

Ε. Πέμπτον το θέμα της Χούντας. Στην απύθμενη συκοφαντική εκστρατεία των καλοθελητών μου που θέλησαν να επεκταθούν και στο ιδεολογικό μου «πιστεύω» και ούτε λίγο ούτε πολύ με θέλησαν «χουντικό» γιατί έτσι τους βόλευε, σας γνωρίζω ότι: ακριβώς τότε επί της χούντας απομακρύνθηκα από τα καθήκοντά μου ως καθηγητής και μετά διέτις που έμεινα χωρίς έδρα και μισθό επανήλθα μαζί με άλλους συναδέλφους με απόφαση του συμβουλίου Επικρατείας.

Άλλωστε η κοινή γνώμη της περιφέρειας που έζησα και στη δικτατορία και στην κατοχή έχει καλύτερη γνώμη από τους κατηγορούς μου. Εάν πάλι είχα την προστασία της δικτατορίας γιατί στην πλήρωση των κενών Επισκοπικών Εδρών δεν με έκαμε Δεσπότη; Μου καταλογίζει ο κ. Σακελλαρίου «χουντισμό» επειδή τοποθετήθηκα πού; Στο Μο-

ναστήρι μου ηγούμενος από το Νομάρχη. Αυτή την ανορθόδοξη τοποθέτηση εγώ ο ίδιος εκάκισα και δεν ήθελα να αναλάβω, μάλιστα πέρασαν τρεις μήνες και κατόπιν εντολής του Επισκόπου μου ανέλαβα για να μην είναι στις δύσκολες αυτές ημέρες αέφαλο το Μοναστήρι, μου είπε.

Και μένω σ' αυτά για να μην αναφερθώ στην σε δύσκολες εποχές τοποθέτησή μου σε ιδεολογικούς χώρους που βρίσκονται διαμετρικά αντίθετα με το πολιτικό πιστεύω της χούντας. Πως και δεν αναφέρθηκε και σ' αυτή την κατηγορία ο δημοσιογράφος σας. Μου κάνει τη χάρη και του ευχαριστώ — πάντως δικαίωμα του να ασκεί τη δημοσιογραφία όπως νομίζει, εγώ δεν πρόκειται να επανέλθω— ως απλώς πολίτης θα ζητήσω δικαίωση από δημοσιογραφική αυθαιρεσία και ασυδοσία του κ. Σακελλαρίου με τις διαδικασίες που μου παρέχουν οι Νόμοι και το Σύνταγμα.

Με τιμή
Αρχ. Χρυσόστομος
Μαραγκουδάκης
Σχολάρχης-Λυκειάρχης
Καρπενησίου

● Ο Σπ. Παπασπηλιόπουλος, γράφει:

Φίλε κ. Διευθυντή, Επιτρέψτε μου, χωρίς να είμαι ειδικός ή να γνωρίζω τα στοιχεία του φακέλου, να κάνω μερικές παρατηρήσεις πάνω στο άρθρο του Κ. Β. Σακελλαρίου «Εκκλησιαστικών Σχολών Συνέχεια» στο τεύχος σας 221 της 24/12/82.

Θα 'θελα ευθύς εξ αρχής να δηλώσω ότι εκτιμώ εξαιρετικά τον Κ. Β. Σακελλαρίου για τη θαρραλέα πάντοτε αρθρογραφία του πάνω στα προβλήματα της παιδείας και στα θρησκευτικά ζητήματα. Είναι απ' αυτούς που κρατάνε γερά το νυστέρι κι ανατέμνουν το κακοφομαρισμένο σώ-

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ....

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΛΙΑΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΕΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ
ΠΟΥ ΠΟΛΛΑ ΣΤΕΡΕΟ-
ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Ι ΔΑΥ
ΑΝΙΧΤΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

...ώστε να εξακολουθήση να εξυπηρετεί τας ιδιαιτερείς με την ίδια συνέπεια και φιλική διάθεση όπως και παλαιά

Ενας Φυσικός-Ηλεκτρονικός και
Ενας Ηλεκτρολόγος-Ηλεκτρονικός
επίς περιμένουν για να διαλέξετε
μαζί το καλύτερο STEREO και τα
λεφτά σας να πιάσουν τόπο

STUDIO HI FI ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΑΘΗΝΑ 706
ΤΗΛ 3602697 - 3627858

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ -

μα της Εκκλησίας της Ελλάδας: ένα έργο σωτήριο για την Εκκλησία (αν μπορεί να σωθεί), αλλά και χρήσιμο εθνικά, μια και η Εκκλησία έπαιξε και παίζει σημαντικό ρόλο στην εθνική ζωή, συνδεμένη πάντοτε με τις νόμιμες ή τις παράνομες —και γι' αυτό ακόμα πιο καταπιεστικές και τυραννικές— εξουσίες. Ιδιαίτερα επαινετός είναι ο αγώνας του για αποχουτοποίηση στην εκκλησία που βαρύνεται για συνεργασία με τη χούντα, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων και ανοχή της φασιστικής βαρβαρότητας.

Μας εκπλήσσει γι' αυτό ο Κ. Β. Σακελλαρίου όταν, τόσο στο εν λόγω άρθρο, όσο και σε προηγούμενα επιτίθεται, με τον τρόπο που το κάνει, στον μητροπολίτη Ειρηνάιο των Χανίων, βάζοντάς τον στο ίδιο σακί με τον μητροπολίτη Ιωαννίνων Θεόκλητο! Γιατί αυτό το αμάλγαμα, και ποιούς, τελικά, εξυπηρετεί; Γνώρισα τον μητροπολίτη Ειρηνάιο των Χανίων τον Αύγουστο του 1977 στο Συνέδριο «Σοσιαλισμός και Κουλτούρα», όπου έλαβε μέρος και ο Φρανσουά Μιττεράν. Από σένα, αγαπητέ Χρήστο Παπουτσάκη, άκουσα τα καλύτερα λόγια για τον Ειρηνάιο των Χανίων, για τον οποίο, Χανιώτης κι εσύ, μίλαγες με πολύ θαυμασμό. Την ίδια χρονιά γνώρισα και τον Αλ. Παπαδερό, Διευθυντή της Ορθόδοξης Ακαδημίας, και γρήγορα συμμερίστηκα την εκτίμησή του γι' αυτόν. Αργότερα γνώρισα και τον Ειρηνάιο Κισσάμου και Σελήνου, κι έγραψα γι' αυτόν στο «Αντί», με βαθύ σεβασμό, εκτίμηση κι αγάπη. Με τιμούν και οι τρεις με τη φιλία τους, τους έζησα έκτοτε και τους τρεις πολλές φορές στην πράξη, και τους τιμώ γιατί με μερικούς άλλους —πολύ λίγους, δυστυχώς— εκπροσωπούνε κάτι πολύτιμο για τον τόπο: μια προοδευτική τάση μέσα στην Εκκλησία, που είναι

ανοιχτοί στα μηνύματα του καιρού μας, που αναζητάνε, όντας βαθύτατα πιστοί, τη φρεσκάδα και την αγνότητα των πρώτων χριστιανών, (που οι ιδέες τους και οι πράξεις τους ήταν βαθύτατα σοσιαλιστικές), που σέβονται τον άλλον σ' ο,τιδήποτε κι αν πιστεύει, και που επιζητούν το διάλογο μαζί του, απαλλαγμένοι από κάθε σκοταδισμό και μισαλλοδοξία. Εναντίον τίνος βάλλει ο Κ. Β. Σακελλαρίου, όταν προσπαθεί να χαλκεύσει καταχρήσεις και παρανομίες, βάλλοντας εναντίον ανθρώπων με τέτοιο ήθος και τόσο πολύτιμοι για όλους μας, που θα έπρεπε να προστατεύσει ως κόρην οφθαλμού; Δεν είναι, άλλωστε, γνωστό πώς ζει ο Ειρηνάιος των Χανίων, ποια περιφρόνηση των υλικών αγαθών, πόσο υψηλόφρων είναι, ποιού είδους σχέσεις έχει με όλες τις τάξεις και τα κοινωνικά στρώματα, πόσο τιμάει τους διανοούμενους και τους επιστήμονες, πόσο, με λίγα λόγια, φωτισμένος ιεράρχης είναι, όντας ταυτόχρονα και απίθανα απλός και ταπεινόφρων;

Ασφαλώς, ο Ειρηνάιος των Χανίων και ο Α. Παπαδερός δεν έχουν ανάγκη από συνηγόρους, και δεν παρουσιάζομαι ως τέτοιος καταθέτω, απλώς, τη μαρτυρία μου, πιστεύοντας σταθερά ότι σε κάποια παγίδα έπεσε μέσα ο Κ. Β. Σακελλαρίου, που ως έντιμος κι έμπειρος δημοσιογράφος θα έπρεπε να έχει αποφύγει. Ας παραδεχτεί, ακόμα ο Κ. Β. Σακελλαρίου ότι πολλοί άνθρωποι θα είχαν διαφορετικές σχέσεις με την Εκκλησία —κι ίσως και με τη θρησκεία— αν την εκκλησία αποτελούσαν άνθρωποι όπως ο Ειρηνάιος Κισσάμου, ο Ειρηνάιος Χανίων και ο Αλ. Παπαδερός. Αυτό, επιτέλους, δεν λέει τίποτα στον Κ. Β. Σακελλαρίου, που αγωνίζεται για καθαρή σε μια Εκκλησία, που κατα-

πρόδωσε το πνεύμα της διδασκαλίας του Χριστού; Ανεξάρτητα του τι πιστεύουμε, κι επειδή, ακριβώς, στο σοσιαλιστικό μας όραμα εμπνεόμαστε και από το χριστιανισμό, χωρίς να έχουμε καμιά σχέση με την επίσημη Εκκλησία, που παίζει το παιχνίδι της εκάστοτε εξουσίας, τιμούμε τους λίγους εκείνους προοδευτικούς χριστιανούς —πολλούς στις άλλες δυτικές χώρες— που πιστεύοντας στο θεό, πιστεύουν στην κοινωνική δικαιοσύνη, στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τις πολιτικές ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εν ονόματι τίνος ασκεί, έτσι, ο Κ. Β. Σακελλαρίου την κριτική του; Ας του δείξουν κι άλλοι ότι πήρε το στραβό δρόμο.

Με την αγάπη μου
ΣΠ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

Σημ. του εκδότη: Ο φίλος Σπ. Παπασπηλιόπουλος γνωρίζει πολύ καλά ότι προσπαθώ, διευθύνοντας αυτό το περιοδικό, να αποφεύγω, στο μέτρο του δυνατού, την ταύτιση προσωπικών, πολιτικών ή ιδεολογικών, επί μέρους, προτιμήσεων ή απόψεών μου με όσα προκύπτουν από τις έρευνες ή τα άρθρα έκτατων ή τακτικών συνεργατών. Και αυτό, για ένα επιπλέον λόγο:

Γιατί ο καθένας —και φυσικά κι εγώ— μπορεί και οφείλει να ελέγχει τις απόψεις του κάθε στιγμή, συνεξετάζοντας όσα η πείρα της ατομικής και της συλλογικής ζωής διδάσκει. Και έτσι να επιβεβαιώνει ή επανεκτιμά τις θέσεις του, όταν αυτό επιβάλλεται.

Χ.Γ.Π.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ

● Την άποψή του, σε μακροσκελή επιστολή, για το σταυρό προτίμησης αναφέρει ο Μιχάλης Λακιώτης, από τη Θεσσαλονίκη. Θίγει στην αρχή «τη διαμόρφωση του πολιτικοοικονομικού συστήματος στη χώρα μας μετά τον εμφύλιο» και θεωρεί ότι τώρα, με-

Σε λίγες μέρες κυκλοφορεί
το δεύτερο φύλλο
της μηνιατικής
δημοκρατικής εφημερίδας
«Ο Στρέφης»
Πληροφορίες
τηλ: 3633.257 — 3618.303

ΑΝΤΩΝΕΝ ΑΡΤΩ
Ηλιογάβαλος

ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ
Πανούκλα

ΟΥΪΛΛΙΑΜ
ΜΠΑΡΟΟΥΖ
Ηλεκτρονική
επανάσταση

ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΓΛΑΣ
Η μέρα των
φωταγωγών

ΓΙΩΡΓΟΣ
ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ
Οι Λίμνες του Ήλιου

ΑΚΗΣ ΧΑΝΔΡΙΝΟΣ
Η μνήμη ενός
Ναρκίσσου

ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ

ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗΣ

71 ρήγρηΠ.δωΣ
080.00.00.Αρι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της Παραλογοτεχνίας

Τέσσερις μονογραφίες και ένα δοκίμιο πάνω στα αστυνομικά και κατασκοπικά μυθιστορήματα, την «επιστημονική φαντασία» και τα κόμικς.

Οι ιστορικές καταβολές, οι λογοτεχνικές συγγένειες και η ψυχολογική λειτουργία της ανάγνωσης της παραλογοτεχνίας.

Μια μελέτη που διαβάζεται με τόσο ενδιαφέρον όσο και ένα αστυνομικό μυθιστόρημα· επιπλέον δίνει όλες τις πληροφορίες και τα στοιχεία για την κατανόηση ενός είδους με πολλούς φίλους.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

Δεινοκράτους 131 ● τηλ. 72.29.237—72.32.819

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

**Ιδιαίτερα μαθήματα
καθώς και σε ομάδες
τριών μαθητών
από πεπειραμένο καθηγητή
τηλ. 72.26.107**

τά την ενταξη στην ΕΟΚ, αρχίζει
«μια διαδικασία συγκεντρωποίη-
σης κεφαλαίου, αλλά απ' τα διε-
θνή μονοπώλια».

Η επιστολή του καταλήγει με
τις παρακάτω απόψεις, για το τι
εξυπηρετεί η κατάργηση του
σταυρού προτίμησης:

Οι καινούριες συνθήκες απαι-
τούν πολιτικά κόμματα πειθα-
ρχημένα και ελεγχόμενα απ' την
ηγεσία τους, μηχανισμούς διαβί-
βασης οδηγιών και εφαρμογής
μέτρων. Το ρουσφετολόι που εξυ-
πηρετούσε με την ίδια ευκολία
τον επαρχιακό κομματάρχη και
τον βιομήχανο πρέπει να περιορι-
στεί μόνο στο βιομήχανο. Ο δυ-
σκίνητος κρατικός μηχανισμός,
με το πλήθος αχρείαστων υπηρε-
σιών και υπαλλήλων που συνή-
θως το μόνο τους προσόν είναι η
φιλία με κάποιον βουλευτή ή
κομματάρχη, πρέπει να πάψει.
Νέα αμερικανοσπουδασμένα ή
ευρωπαϊοσπουδασμένα στελέχη
πρέπει να καταλάβουν τις θέσεις
των παλιών διευθυντών απόφοι-
των γυμνασίου ή και τάξεων του
γυμνασίου πολλές φορές και αυ-
τό για την καλύτερη εξυπηρέτη-
ση του καπιταλισμού. Τα χρήμα-
τα που σπαταλιώνταν σε έργα
για την εξυπηρέτηση της κομμα-
τικής πελατείας του βουλευτή
πρέπει να ριχτούν στην ορθολογι-
κότερη εξυπηρέτηση του καπιτα-
λιστή. Όλα αυτά εξυπηρετεί η
κατάργηση του σταυρού προτί-
μησης. Την εμφάνιση, δηλαδή,
κομμάτων με ενιαία πολιτική και
οργανωτική συγκρότηση όπου η
ηγεσία θα καθορίζει κατά τις
προτιμήσεις της τους κατά νομό
αντιπροσώπους της τους οποίους
και θα ελέγχει πλήρως. Η παρα-
δοσιακή Δεξιά με τους αρχη-
γούς-κομματάρχες είναι αναγ-
καίο να εξαφανιστεί και να πα-
ραχωρήσει τη θέση της σε ένα
νέο αστικό κόμμα τύπου ΠΑ-
ΣΟΚ.

Όλα αυτά λέγονται βάθεμα
του κρατικομονοπωλιακού καπι-
ταλισμού. Η κατάργηση του
σταυρού προτίμησης λοιπόν δεν
είναι «...μεγάλη πολιτική αλλαγή
στην ιστορία του έθνους» αλλά
στην ιστορία του καπιταλισμού
στην χώρα μας.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Μιχάλης Λακιώτης

ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

● «Πυθαγόρας ο Σάμιος», υπο-
γράφει αναγνώστης μας από τη
Σάμο, σχετική επιστολή του για
τις εκλογές στους συνεταιρι-
σμούς. Η επιστολή αναφέρεται
στην τακτική του ΚΚΕ και ση-
μειώνει μεταξύ άλλων τα εξής,
για τη Σάμο:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,
Πετυχημένη η ταχτική του
ΚΚΕ στη Σάμο να είναι δεξιός ό-
ποιος επιχειρεί να κάνει κριτική
στην ταχτική του στις δημοτικές
εκλογές, ή στις όποιες πολιτικο-
κοινωνικές αρχές που ακολουθεί,
στα πλαίσια του δογματισμού
και της μονοπώλησης του κομ-
μουνιστικού και δημοκρατικού
κινήματος.

Η ταχτική αυτή του «καπελ-
λώματος» γνωστή από παλιά στο
ΚΚΕ στέφτηκε με επιτυχία, αφού
«φαγώθηκαν» στις εκλογές αξιό-
λογα άτομα από όλες τις από-
ψεις. Με την ταχτική του καπελ-
λώματος, τη δημαγωγία, παρα-
ποίηση πραγματικότητας και ένα
σωρό άλλα πράγματα, (συνεργα-
σία και με ακροδεξιούς) ας μην
ξεχνούμε ότι ο σκοπός αγιάζει τα
μέσα, ιδιαίτερα σε κοινότητες
της δυτικής Σάμου, είχε κάποιες
επιτυχίες.

Μετά τις δημοτικές λοιπόν,
που στη Σάμο ήταν έντονα κομ-
ματικοποιημένες και καπελλω-
μένες η ίδια ταχτική εφαρμόζεται
εν όψει εκλογών στους γεωργι-
κούς συνεταιρισμούς; μάλλον....

Δηλαδή, με λίγα λόγια συνερ-
γασία και με την Εθνική Παρά-
ταξη προκειμένου να πετύχουμε
κάτι «σημαντικό». Οι αγωνιστές
γίνονται ξανά δεξιοί, και πάει λέ-
γοντας.

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία
«Πυθαγόρας ο Σάμιος»

ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ

● Από τον Τάκη Μοσχολιό, Γεν.
Γραμματέα του Σωματίου ΠΥΡ-
ΚΑΛ Υμηττού και μέλος του ΔΣ
της εταιρείας ΠΥΡΚΑΛ, πήραμε
την ακόλουθη επιστολή, που δη-
μοσιεύουμε στη συνέχεια. Αναφέ-
ρεται σε άρθρο που δημοσιεύθηκε
στο τχ. 221: «ΠΑΣΚΕ: εισοδημα-
τική πολιτική της κυβέρνησης» α-
φορμή για διεργασίες».

Αγαπητό «Αντί»,

Σε παρακαλώ θερμά στο όνο-
μα της δημοσιογραφικής δεοντο-
λογίας να σημειώσεις σε επόμενο
τεύχος σου ότι οι πληροφορίες
του «ΡΕΠΟΡΤΕΡ» (σελίδα 19,
μεσαία στήλη) στο τεύχος 221/
24-12-1982 είναι λαθεμένη εξ ολο-
κλήρου.

Συγκεκριμένα ουδέποτε εγώ
σαν εκπρόσωπος των εργαζόμε-
νων στο Δ Σ της ΠΥΡ-ΚΑΛ πήρα
θέση υπέρ της παραμονής στην ε-
ταιρεία του κατεστημένου «Α-
ΘΑΝΑΣΙΑΔΗ - ΜΠΟΔΟΣΑ-
ΚΗ». Κατά συνέπεια είναι ατυχές
το παράδειγμα για να αποδώσεις
ευθύνες ενσωμάτωσης...

Εκτός αυτού σε πληροφορώ
πως μετέχω στην ομάδα «μελέ-
της εργοστασιακού χώρου» του
Κέντρου Μεσογειακών μελετών»
που έχει την ευθύνη έκδοσης του
περιοδικού «ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ» και
κατά συνέπεια είναι αντίφαση να
έχω ενσωματωθεί μεν στην διοί-
κηση της ΠΥΡ-ΚΑΛ αλλά ταυτό-
χρονα να μετέχω και στις νέες
προβληματικές που διαμορφώ-
νονται στο εργατικό κίνημα αφού
σαν συνυπεύθυνος για τα «ΣΥΜ-
ΒΟΥΛΙΑ» συμμετέχω στην δια-
μόρφωση των επί μέρους κειμέ-
νων του περιοδικού.

Συμπερασματικά ο «ΡΕΠΟΡ-
ΤΕΡ» πριν χρησιμοποιήσει τα
λαθεμένα παραδείγματα του για
να αποδείξει την (από τα πριν;)
αντίληψή του για την ΠΑΣΚΕ θα
έπρεπε να τα ελέγχει καλύτερα
γιατί υπάρχουν μερικοί συνδικα-
λιστές που έχουν αίσθημα ευθυ-
ξίας.

Ευχαριστώ και ελπίζω σε επα-
νόρθωση.

Τάκης Μοσχολιός

Κυκλοφορεί

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ

Τεύχος 56

Πέτρου Πιζάνια, Βοήθεια!!! Οι μικρομεσαίοι, Λοιπού Πολί-
τη, Άγγλια - Έλλάς - Πολυτεχνείο, Λεωνίδα Λουλούδη, Μέ-
σημαδεμένα χαρτιά, Μιχάλη Παπαγιαννάκη, Λιτότητα: τά-
 πρώτα μέτρα, δέν θά είναι τά τελευταία, Γιώργου Καρρά, 'Η
κάθοδος των μορίων, 'Εφης 'Αβδελά, Περί θιασμών, Βάσως
Κιζήλου, 'Αρχιτεκτονικά καλλιτεία, 'Αριστείδη Μπαλτά,
Περί τής καταγωγής των όπών, Γιώργου Πάσχου, Δικομμα-
τισμός και λειτουργία του πολιτεύματος, Νόρας Σκουτέρη
— Διδασκάλου, Προίκα ή περί του θρησκευτικού βίου των
Νεοελλήνων, Β' μέρος, Α.Β. Παλαιού, Μερικά προβλήματα
της λενινιστικής θεωρίας του ιμπεριαλισμού.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Βασίλη Κάλφα, Συνοπτική 'Ιστορία Μαθηματικών του Dirk
Struik, Ζήση Σαρίκα, Οι ιδεολογίες από τό '68 μέχρι σήμερα
του Lucio Coletti.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ — ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ — ΑΛΛΗΛΟ-
ΓΡΑΦΙΑ — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΤΕΥΧΩΝ 1981-1982

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601

Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601

● Υπεύθυνος τυπογραφείου:
Ιωάννης Δημητρόπουλος
Σπάρτακου 9, Καλλιθέα

● Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ.

● Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237

● Εκτύπωση:
«Εκδοτικά επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ» Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

● Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκ-
φράζει την προσωπική άποψη
του συγγραφέα-του.
● Χειρόγραφα δεν επιστρέ-
φονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 500 δρχ. - Ετήσια 1.000
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ: 3.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:

εξάμηνη: απλή δολ. 18

» αεροπ. δολ. 20

ετήσια: απλή δολ. 36

» αεροπ. δολ. 40

Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:

εξάμηνη: απλή δολ. 18

» αεροπ. δολ. 27

ετήσια: απλή δολ. 36

» αεροπ. δολ. 53

Αυστραλία - Ωκεανία:

εξάμηνη: απλή δολ. 18

» αεροπ. δολ. 35

ετήσια: απλή δολ. 36

» αεροπ. δολ. 70

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601

● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 40

● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 60

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

● για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας:

Στα γραφεία του «ΑΝΤΙ»

Δημοχάρους 60, τηλ. 7232.713

● για τα βιβλιοπωλεία

Β. Ελλάδας:

Βιβλιοπωλείο

Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.

Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720

Θεσσαλονίκη

Εξόρμηση

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ἡ λέξη

ἐλληνική καὶ ξένη λογοτεχνία

ἡ λέξη

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 11 Δεκέμβριος '82

ἡ λέξη

ΝΙΚΗΦΩΝΗΣ ΚΟΥΤΣΙΔΗΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 12 Ιανουάριος '83

ἡ λέξη

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΓΓΗΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 13 Φεβρουάριος '83

ἡ λέξη

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΛΤΑΓΙΩΓΓΗΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 14 Μάρτιος '83

ἡ λέξη

ΕΛΕΝΗ ΒΑΛΑΧΩΤΗ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 15 Απρίλιος '83

ἡ λέξη

Μηνιαίο περιοδικό ἐλληνικής καὶ ξένης λογοτεχνίας

Ποίηση - Πεζογραφία - Δοκίμιο - Μελέτη - Θέατρο - Κριτική

Επίσης, σε κάθε τεύχος: σχόλια για την πνευματική και καλλιτεχνική επικαιρότητα, κριτική βιβλίου, θεάτρου, κινηματογράφου, εικαστικών και δειγματοληπτική παρουσίαση των πιο αξιοπρόσεχτων λογοτεχνικών βιβλίων του τελευταίου καιρού.

Ακόμα, η εικονογράφηση με έγχρωμα σχέδια, γίνεται από ένα σημαντικό - διαφορετικό σε κάθε τεύχος - σύγχρονο Έλληνα ζωγράφο.

Έκδοση - Διεύθυνση: Αντώνης Φωστιέρης - Θανάσης Θ. Νιάρχος

ἡ λέξη

ΜΑΡΙΟΣ ΣΑΚΚΑΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 16 Μαΐος '83

ἡ λέξη

ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΑΧΩΤΗΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 17 Ιουνίος '83

ἡ λέξη

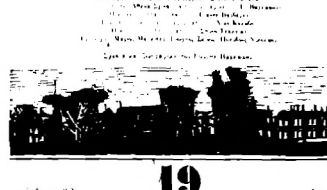
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΡΑΓΙΩΓΓΗΣ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 18 Ιουλίος '83

ἡ λέξη

ΕΛΕΝΗ ΒΑΛΑΧΩΤΗ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 19 Αύγουστος '83

ἡ λέξη

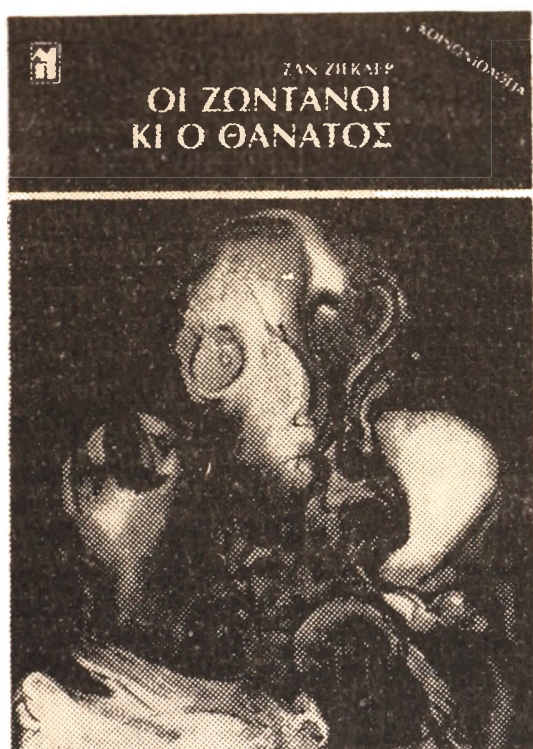
ΕΛΕΝΗ ΒΑΛΑΧΩΤΗ (1912-1982) - Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός. Συμμετείχε στην ίδρυση της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Έργα: "Οι άνθρωποι της νύχτας", "Οι άνθρωποι της μέρας", "Οι άνθρωποι της νύχτας και της μέρας".

Τεύχος 20 Σεπτέμβριος '83

Τά τεύχη του 1982 της ΛΕΞΗΣ κυκλοφορούν τώρα και σε ειδικό πανόδετο κουτί-τόμο. Διατίθεται στα κεντρικά βιβλιοπωλεία. Επίσης, στέλλεται από τη διεύθυνση του περιοδικού (Διον. Αιγινήτου 46 - Αθήνα 615) ταχυδρομικώς, επί αντικαταβολή. Τιμή δρχ. 1500.

νέα **σειρά** **ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ-ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

**ΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ
 ΚΙ' Ο ΘΑΝΑΤΟΣ**
 ΖΑΝ ΖΙΓΚΛΕΡ

Ο συγγραφέας, ειδικευμένος στα προβλήματα που απασχολούν τον «Τρίτο Κόσμο», αναφέρεται στο βιβλίο του αυτό στο γεγονός του θανάτου, όπως αντιμετωπίζεται από τις καπιταλιστικές χώρες της Δύσης και την αφρικανική διασπορά της Βραζιλίας.

**ΣΕΛΙΔΕΣ 416 -
 ΣΧΗΜΑ 12x18 -
 ΕΚΔΟΣΗ 1983 - ΔΡΧ. 380**

**Η ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΑ
 ΣΤΗΝ
 ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΖΩΗ**
 ΟΥΜΠΕΡΤΟ ΕΚΟ

Στο έργο αναλύονται και ερμηνεύονται, από σημειωτική άποψη, σημαντικά θέματα της καθημερινής ζωής, όπως φεμινισμός, διαφήμιση, τέχνη και καλλιτέχνες, πολιτική, σπορ, σεξ, μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.ά.

**ΣΕΛΙΔΕΣ 228 -
 ΣΧΗΜΑ 12x18 -
 ΕΚΔΟΣΗ 1983 - ΔΡΧ. 300**

**ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ
 ΚΟΜΜΑΤΑ
 ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
 ΤΩΝ ΔΕΚΑ**
 ΦΡ. ΜΠΟΡΕΛΑ

Το έργο είναι μια συνοπτική, αλλά πλήρης και περιεκτική ιστορία του κοινοβουλευτισμού και της εξέλιξης της πολιτικής ζωής σε καθεμιά από τις δέκα χώρες της ΕΟΚ, από την εμφάνιση του κομματικού φαινομένου μέχρι τις μέρες μας, και με επίκεντρο τα πολιτικά κόμματα.

**ΣΕΛΙΔΕΣ 352 -
 ΣΧΗΜΑ 12x18 -
 ΕΚΔΟΣΗ 1983 - ΔΡΧ. 350**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ**
 ΑΓ. ΜΗΝΑ 11 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
 ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 11 - ΑΘΗΝΑ